

MILITIEOMBUDSMANNENS
ÄMBETSBERÄTTELSE

AVGIVEN VID LAGTIMA RIKSMÖTET

ÅR 1920

STOCKHOLM 1920
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Allmän redogörelse för militieombudsmansämbetets förvaltning	5
Redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder.	
A. Mål, som varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.	
1. Åtal mot militärläkare för vårdslöshet vid behandling av värnpliktig	11
2. Anmärkning om felaktig tillämpning av bestämmelser rörande tjänstledighet	12
3. Krigsman, som ändrat och därefter sig till nytta till vederbörande betälhavare avlämnat ett av annan upprättat styrkebesked, dömd till ansvar allenast för tjänstefel jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten	14
4. Anmärkning om felaktigt förfarande vid auktion för försäljning av egendom för kronans räkning	16
5. Försummelse i fråga om expedierandet av saköreslängd	16
6. Värnpliktig kvarhållen i krigstjänstgöring längre än som vederbort	19
7. Villkorlig straffdom tillämpad beträffande disciplinstraff	20
8. Försummelse i fråga om expedierandet av uppgifter till straffregistret	22
9. Missfirmelse av underlydande	27
10. Värnpliktig obehörigen dömd till straff för rymning	36
11. Underlåtenhet att förklara anstånd med verkställighet av straff förverkat	46
12. Obehörigt kvarhållande i försvarsarrest	52
13. Värnpliktig dömd till straff för underlåtenhet att inställa sig till tjänstgöring vid tillfällen, då han på grund av ådömd förlust av medborgerligt förtroende icke varit berättigad fullgöra värnpliktstjänstgöring	65
14. Sammanträden med krigsrätt allmänligen utsatta till annan ort än den ordinarie sammanträdesorten	72
15. Häktad person, som rannsakats vid en krigsrätt, obehörigen förvisad till annan krigsrätt för fortsatt rannsaking m. m.	91
16. Försäljning av bröd å marketenteri utan brödkortskuponger m. m.	110
17. Felaktig inkallelse till krigstjänstgöring	118
B. Mål, som ännu icke varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.	
18. Felaktigt förfarande vid utförande å kronans varv av arbete för enskilda räkning	135
19. Underlåtenhet att ådöma påföljd enligt 2 kap. 19 § allmänna strafflagen	135
20. Underårig dömd till sträng arrest	136
21. Försummelse att expediera uppgifter till straffregistret	136
Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd.	
1. Fråga huruvida krigsdomstol vore behörig att upptaga mål angående grymhet i behandling av djur	137
2. Fråga huruvida krigsdomstol ägde upptaga mål om resande av livsfarligt vapen, där brottet föröfvats inom kasern av krigsman mot annan krigsman	141
3. Fråga huruvida å sjukavdelning intagen krigsman, som utan tillstånd lämnat sjukrummet och återvänt dit först efter tystnadssignalen men därunder icke lämnat kasernområdet, gjort sig skyldig till straffbar överträdelse av någon angående sjukvården lämnad föreskrift	149

	Sid.
4. Felaktig beräkning av strafftid	152
5. Felaktigt beslut angående preskription av disciplinstraff	155
6. Fråga huruvida arrestant, som underginge skärpt arrest, kunde uttagas ur arresten för rannsaking	157
7. Försummelse att bereda tillfälle till avgivande av nöjdförklaring.....	162
8. Oriktigt förfarande vid tilldelande av tillrättavisning	163
9. Fråga om fängelsefångars andel i uppkommen arbetsinkomst	165
10. Inskrivningsböcker för manskap i reserven oriktigt kvarhållna i vederbörande kår-expedition	167
11. Obehörig utstrykning ur korpralsgrad	170
12. Oriktigt förfarande vid tjänstekungörelsens införande i tidningar.....	174
13. Fråga huruvida tryckerirörelse finge drivas för manskapskassas räkning	178
14. Obehörigt avdrag å rekapitulationspremie	183
15. Obehörigt kvarhållande av värnpliktiga efter tjänstgöringstidens slut.....	186

Framställningar till Konungen.

1. Angående ändring i instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 23 juli 1915	201
2. Angående användningen av normalbläck	202
3. Angående tillämpningen av § 36 mom. 2 i reglemente för marinen del I.....	206

Framställning till riksdagen angående förhöjning av de till befordrande av göromålens gång, till expenser och till resekostnader anvisade anslag 216

Framställning till riksdagen angående dyrtidstillägg under år 1920 åt befattningshavare vid militieombudsmansexpeditionen 218

TILL RIKSDAGEN.

Jämlikt 100 § regeringsformen och 13 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion får jag härmed avlämna redogörelse för förvaltningen av militieombudsmansämbetet under år 1919.

Därvid har jag till en början att meddela, att jag under tiden från och med den 15 juli till och med den 27 augusti samt den 8 och 9 september begagnade mig av den militieombudsmannen enligt 23 § uti instruktionen tillkommande rätt till semester, samt att militieombudsmansämbetet under tiden, enligt bestämmelserna i samma paragraf, uppehölls av expeditionschefen, hovrättsrådet Bror Carl Hasselrot, vilken var utsedd att efterträda mig i händelse av min avgång från ämbetet.

Ämbetsresor hava under året av mig företagits till Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Under dessa resor har jag för ändamål, som avses i 12 och 18 §§ av instruktionen, besökt:

straffängelset i Jönköping,
 centralfängelset i Växjö,
 Kronobergs regemente,
 Älvsborgs fästning och Älvsborgs kustartillerikår,
 Göteborgs örlogsdepå,
 Göta artilleriregemente,
 centralfängelset å Härlanda,
 Bohusläns regemente,
 kronohäktet i Uddevalla,
 Västgöta regemente,
 straffängelset i Vänersborg,
 Västernorrlands regemente,
 Norrlands trängkår,
 intendenturkompaniet i Sollefteå,
 Jämtlands fältjägarregemente,
 Norrlands artilleriregemente,
 kronohäktet i Östersund,
 Västerbottens regemente,
 Norrlands dragonregemente,
 kronohäktet i Umeå,

Bodens fästning med därvarande truppförband, nämligen Norrbottens regemente, Norrlands artilleriregementes detachement, Bodens artilleriregemente och Bodens ingenjörkår.

Därjämte har jag i anledning av klagomål förrättat inspektion å flottans varv i Stockholm samt å ammunitionsförrådet i Stockholm.

Under ämbetsresorna hava rullföringsexpeditioner samt landstormsförråd besökts, då sådant kunnat ske utan att resorna därigenom väsentligen förlängts eller fördyrats.

Under inspektionerna har jag biträttts av expeditionsssekreteraren samt i några fall även av byråintendenten eller av en byggnadskunnig officer. Vid inspektionen av truppförband hava särskilt krigsrättsprotokoll, krigsdomarnas diarier och anteckningarna över disciplinära bestraffningar ävensom kassaförvaltningens räkenskapshandlingar, förrädsböcker och marketenteriets bokföring granskats. I några fall har inventering ägt rum beträffande ett eller flera slag av persedlar eller artiklar i förråden. Tillika har uppmärksamhet ägnats kasernvård och hygieniska förhållanden. I samband med inspektionerna av truppförband hava även arrestlokalerna besökts. De i förestående redogörelse omnämnda besöken å de allmänna straffanstalterna hava uteslutande avsett personer, som av krigsdomstol dömts till frihetsstraff.

På sätt militieombudsmannens ämbetsberättelse till 1919 års lagtima riksdag utvisar kvarstodo vid början av år 1919 från år 1918 balanserade ärenden till ett antal av 162

Under år 1919 inkommo ärenden till följande antal:
enligt allmänna diariet 539
enligt diariet över hemliga ärenden 16

Sammanlagda antalet ärenden, som förelegat under år 1919 utgör alltså 717

De 555 ärenden, som inkommit under år 1919, utgöras av:
ärenden, inkomna från Kungl. Maj:t eller statsdepartement 72
ärenden, överlämnade från riksdagens justitieombudsman 2
ärenden, inkomna från annan myndighet 27
klagomål eller framställningar från enskilda 171
ärenden, uppkomna under inspektioner eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning 255
militieombudsmannens organisations- och förvaltningsärenden m. m. 28

Summa 555

De från justitieombudsmannen överlämnade ärenden innefatta klagomål från enskilda. Under året hava alltså inkommit tillhopa 173 ärenden av sådan beskaffenhet.

Av dessa sistnämnda ärenden hava
på grund av återkallelse avskrivits 3
till annan myndighet hänvisats 1
efter vederbörandes hörande fått förfalla 63

efter annorledes verkställd utredning eller utan åtgärd avskrivits	56
på grund därav att klaganden erhållit gottgörelse eller att rättelse eljest vunnits blivit avskrivna	14
vid årets slut varit vilande i avbidan på yttrande eller påminnelser	19
vid årets slut varit på prövning beroende	27
Summa	173

Av hela antalet ärenden hava under året slutbehandlats	588
till följande år balanserats	129
Av de till år 1920 balanserade ärenden hava inkommit	
under år 1916	10
under år 1917	9
under år 1918	15
under år 1919	95
Summa	129

Av under året anhängiggjorda 11 åtal hava anställts	
på grund av förd klagan	6
på grund av anmärkning vid inspektion	4
av annan anledning	1
Summa	11

En jämförelse med motsvarande uppgifter för år 1918 visar att under år 1919	
antalet klagomål och framställningar från enskilda minskats med	100
hela antalet under året inkomna ärenden med	92
hela antalet till behandling föreliggande ärenden med	190
antalet under året slutbehandlade ärenden med	157
antalet till följande år balanserade ärenden med	33
antalet anhängiggjorda åtal med	8

Beträffande förvaltningen av militieombudsmansämbetet får jag för övrigt hänvisa till ämbetets diaries och registratur, vilka jämte protokollen vid inspektionerna komma att överlämnas till vederbörande utskott.

Såsom bilagor till denna allmänna redogörelse fogas redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder,

redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd,
redogörelse för framställningar, som av militieombudsmannen gjorts hos Kungl. Maj:t.

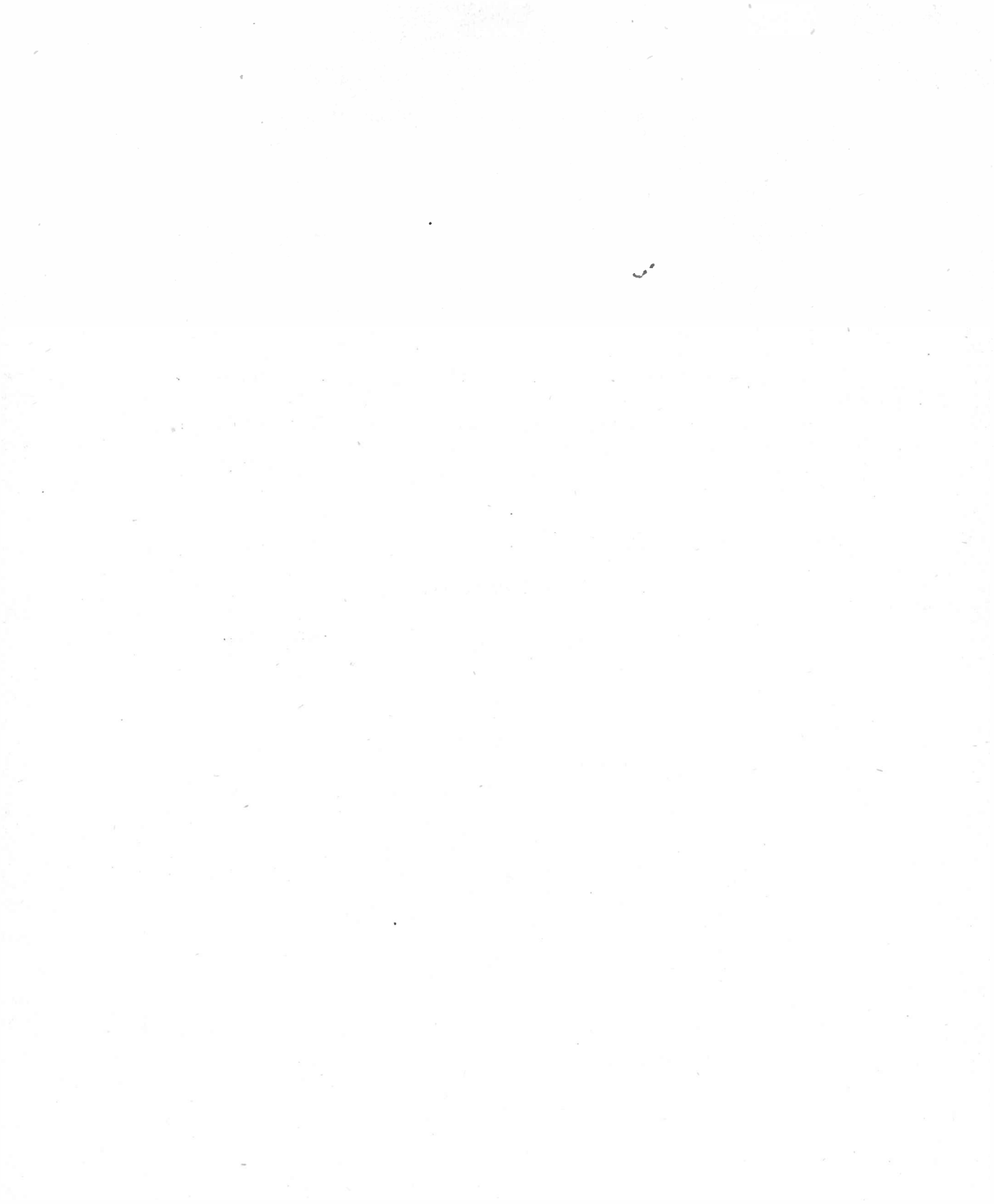
Beträffande åtalen har här liksom i militieombudsmannens föregående ämbetsberättelser fullständig redogörelse ansetts böra meddelas endast för sådana, som under året prövats av första domstol eller rörande vilka dylika domstols utslag under året kommit militieombudsmannen tillhanda.

Till riksdagen överlämnas härjämte särskilda framställningar angående
förhöjning av de till befordrande av göromålens gång, till expenser och till resekostnader anvisade anslag, och
dyrtidstillägg under år 1920 åt befattningshavare vid militieombudsmansexpeditionen.

Stockholm den 10 januari 1920.

GUSTAF LINDSTEDT.

STURE CENTERWALL.

Redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder.

A. Mål, som varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.

1. Åtal mot militärläkare för vårdslöshet vid behandling av värnpliktiga.

Ämbetsberättelsen till 1919 års lagtima riksdag innehåller (sid. 74 ff.) redogörelse för ett efter förordnande av tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström emot regementsläkaren vid Södermanlands regemente Jonas Lindskog anställt åtal för det denne, vilken den 28 november 1916 i Malmköping förrättat sundhetsvisitation av en kontingent till krigstjänstgöring inkallade värnpliktiga, bland dem nr 139 44/1916 August Åhs från Aspsten, därvid icke tagit behörig hänsyn till ett av Åhs för vinnande av uppskov med eller befrielse från tjänstgöringen företett läkarintyg samt till vad Åhs vid tillfället uppgivit om förut genomgångna sjukdomar, vilket haft till följd att Åhs, som för fullgörande av nämnda tjänstgöring följande dag fått jämte övriga inkallade värnpliktiga i sträng köld och under i övrigt ogynnsamma förhållanden avresa till Boden, insjuknat och den 12 december 1916 avlidit. Åtalet anställdes vid regementskrigsrätten vid Södermanlands regemente, där August Åhs' änka Selma Maria Åhs framställde skadeståndsanspråk.

Redogörelsen för åtalet utvisar därjämte följande.

I utslag den 24 april 1918 fann regementskrigsrätten vad i målet mot Lindskog förekommit icke vara av beskaffenhet att kunna medföra ansvarspåföljd eller ersättningsskyldighet, i följd varav den i målet emot Lindskog förda talan i sin helhet ogillades.

Över utslaget anförde överkrigsfiskalsämbetet på uppdrag av militieombudsmannen Östergren besvär hos krigshovrätten.

På dessa besvär meddelade krigshovrätten den 11 september 1918 utslag, däri yttrades följande. Enär av vad handlingarna i målet innehöle måste anses framgå, att Lindskog vid ifrågavarande sundhetsvisitation icke verkställt den noggranna och ingående undersökning av Åhs, vartill det av Åhs vid tillfället företedda, av stadsläkaren Wettergren den 25 november 1916 utfärdade intyg samt övriga förekomna omständigheter givit särskild anledning, alltså prövade krigshovrätten rättvist att, med ändring av överklagade utslaget, i förmågo av 132 § strafflagen för krigsmakten, jämfört med 25 kap. 17 § allmänna strafflagen, döma Lindskog att för den försummelse i tjänsten, han sålunda visat, böta 200 kronor, och skulle Lindskog till statsverket återgålda den ersättning, som av allmänna medel förskjutits till ett i målet avhört vittne.

På besvär, som regementsläkaren Lindskog anført över krigshovrättens utslag, har Kungl. Maj:t *den 29 mars 1919* meddelat utslag, däri Kungl. Maj:t prövat rättvist att, med ändring av krigshovrättens utslag, fastställa regementskrigsrättens beslut, såvitt vore i fråga.¹

2. Anmärkning om felaktig tillämpning av bestämmelser rörande tjänstledighet.

I ämbetsberättelsen till 1919 års lagtima riksdag redogöres (sid. 110 ff.) för ett emot kaptenen vid Kronobergs regemente friherre Jacob Henric Eugen Fredriksson Lilliecreutz anställt åtal för det denne i egenskap av tjänstförrättande chef för en till M. förlagd bataljon av ovannämnda regemente den 24 februari 1917 vid uttagning och hemförlovning av värnpliktiga till nedbringande av bataljonens manskapsstyrka dels, i strid mot bestämmelser i generalorder den 14 februari samma år nr 206, vägrat värnpliktige nr 39 15/1904 Oscar Lundberg begärd tjänstledighet, oaktat Lundberg varit en bland dem, som på grund av ömmande skäl i första hand bort ifrågakomma vid beviljandet av sådan ledighet, dels ock i tre särskilda fall, i strid mot grunderna för kungl. kungörelsen den 1 november 1872 om legnings- och friköpningsrättens upphörande, till förfång såväl för Lundberg som

¹ I målets avgörande deltog justitieråden Silverstolpe, Sundberg, Améen, Dyberg, viceamiralen W. Dyrssen, justitierådet Stenberg och generalmajoren greve Rudenschöld.

Justitierådet Dyberg fann ej skäl att göra ändring i krigshovrättens utslag.

för kronan, vilken därigenom åsamkats kostnader för understöd åt Lundbergs familj, tillåtit värnpliktiga, vilka fått tjänstledighet på grund av ömmande skäl, att mot betalning avstå denna ledighet till andra, för vilka sådana ömmande skäl icke förelegat.

Redogörelsen för åtalet utvisar tillika, att regementskrigsrätten vid Kronobergs regemente, varest krigsfiskalen E. I. Theorin på uppdrag av militieombudsmannen Östergren anställde berörda åtal, i utslag den 8 maj 1918 frikänd friherre Lilliecreutz från ansvar i målet samt ogillat av Lundberg mot friherre Lilliecreutz framställda ersättningspåståenden och förordnat att ersättningen till av åklagaren åberopade vittnen skulle stanna å statsverket, ävensom att militieombudsmannen Östergren uppdragit åt överkrigsfiskalsämbetet att hos krigshovrätten anföra besvär över berörda utslag.

Över utslaget anförde jämväl Lundberg besvär hos krigshovrätten under yrkande att hans vid regementskrigsrätten framställda anspråk på ersättning för utebliven arbetsförtjänst samt för rättegångskostnader måtte bifallas.

I utslag *den 22 januari 1919* yttrade krigshovrätten följande.

Enär det med hänsyn till innehållet av den i regementskrigsrättens utslag omförmälda, medelst telefon överbringade order måste anses hava ålegat Lilliecreutz att företrädesvis hemförlova de värnpliktiga, som på grund av familjeförhållanden framför andra ägde behov av tjänstledighet, men Lilliecreutz vid prövning av Lundbergs ansökan om hemförlovning icke tagit hänsyn härtill, utan avslagit ansökningen, ehuru det vid tillfället upplysts, att Lundberg, som ålåde försörjningsplikt emot hustru och sex minderåriga barn, hade större antal personer att försörja än flertalet av dem, vilkas ansökningar beviljats, och Lilliecreutz alltså i nämnda hänseende måste anses hava gjort sig skyldig till oförstånd i fullgörande av tjänsteplikt, men, på sätt regementskrigsrätten funnit, den omständigheten att Lilliecreutz i vissa fall lämnat medgivande därtill, att värnpliktiga, som fått sina ledighetsansökningar beviljade, frivilligt träffat överenskommelse om tjänstgöringsbyte med andra värnpliktiga, icke vore av beskaffenhet att för honom föranleda ansvar, prövade krigshovrätten, med ändring av regementskrigsrättens utslag i ansvarsfrågan, rättvist på det sätt bifalla överkrigsfiskalsämbetets därutinnan förda talan, att Lilliecreutz för det oförstånd i tjänsten, vartill han i förstnämnda hänseende gjort sig förfallen, jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten dömdes att undergå arrest utan bevakning i tre dagar. Vad därefter anginge de

av Lundberg framställda ersättningsyrkanden, så emedan det måste antagas att Lundberg därigenom att hans ledighetsansökan icke beviljats under nitton dagar gått förlustig arbetsförtjänst, vilken med avdrag av vad till honom under tjänstgöringstiden utgivits, uppgått till 42 kronor 75 öre, funne krigshovrätten skäligen att, med ändring av regementskrigsrättens utslag jämväl därutinnan förplikta Lilliecreutz att till Lundberg utgiva sistnämnda belopp ävensom att såsom gottgörelse för Lundbergs kostnader å målet vid regementskrigsrätten till honom utgiva skäligen ansedda 50 kronor. I fråga om ersättning till ovanbemälda vittnen bleve krigsrättens utslag fastställt. Lundberg förpliktades att själv vidkännas sina kostnader å målet i krigshovrätten.¹

Över krigshovrättens utslag anförde friherre Lilliecreutz underdåniga besvär.

Kungl. Maj:t meddelade utslag i målet *den 28 juni 1919*. I utslaget yttrades följande. Kungl. Maj:t funne ej skäl göra ändring i krigshovrättens utslag beträffande ansvarsfrågan, men enär det icke kunde anses ådagalagt, att Lundberg genom friherre Lilliecreutz' ifrågakomma förfarande lidit någon minskning i inkomst, prövade Kungl. Maj:t lagligt att, med ändring av krigshovrättens utslag, fastställa regementskrigsrättens beslut, såvitt Lundbergs ersättningspåståenden ogillats.

- 3. Krigsman, som ändrat och därefter sig till nytta till vederbörande befälhavare avlämnat ett av annan upprättat styrkebesked, dömd till ansvar allenast för tjänstefel jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten.**

Ämbetsberättelsen till 1919 års lagtima riksdag innehåller (sid. 106 ff.) redogörelse för ett emot ledamöterna i regementskrigsrätten vid Upplands artilleriregemente, vice krigsdomaren J. F. Åström, auditören Joël Svedberg, kaptenen J. Upmark och styckjunkaren S. Rosengren anställt åtal.

Redogörelsen för åtalet utvisar följande.

Den 3 februari 1917 avkunnade krigsrätten i mål mellan krigsfiskalen Elof Andéhn, på tjänstens vägnar, å ena, samt konstapelns nr

¹ Vid målets avgörande av krigshovrätten var kommandören C. A. Fallenius, med vilken översten friherre C. Fock instämde, av skiljaktig mening och förklarade, att han icke funne skäl att göra ändring i krigsrättens utslag.

33 Nils Valdemar Karlsson, å andra sidan, ett utslag av följande innehåll: Enär Karlsson genom egen bekännelse vore förvunnen att vid åtminstone sex olika tillfällen olovligen hava ändrat av adjutanten vid 2. batteriet utfärdade skriftliga styrkebesked över batteriets elever i underbefälsskolornas gymnastikövningar, i vilka Karlsson beordrats deltaga, genom att efter sitt namn å nämnda besked tillskriva ordet sjuk, samt han sålunda härigenom olovligen förskaffat sig befrielse från nämnda övningar, alltså prövade krigsrätten jämlikt 130 § i strafflagen för krigsmakten rättvist att döma Karlsson att för vårdslöshet och försummelse i tjänsten vid sex olika tillfällen undergå vaktarrest i sammanlagt femton dagar.

Enär det förfarande regementskrigsrätten i omförmälda utslag lagt Karlsson till last innefattade, utom fel i tjänsten, jämväl förfalskningsbrott, till vilket Karlsson gjort sig förfallen genom att ändra och därefter sig till nytta bruka berörda styrkebesked, samt vid sådant förhållande bort jämte straff för tjänstefel bestämmas särskilt straff för förfalskningsbrottet, uppdrog militieombudsmannen Östergren åt överkrigsfiskalsämbetet att för det fel i domarämbetets utövning, var till Åström, Svedberg, Upmark och Rosengren såsom ledamöter i krigsrätten vid utslagets meddelande sålunda gjort sig skyldiga genom att bedöma Karlssons ifrågakomna förfarande såsom allenast fel i tjänsten, ställa dem under åtal inför krigshovrätten.

Redogörelsen för åtalet utvisar tillika, att krigshovrätten, varest överkrigsfiskalsämbetet yrkade ansvar å regementskrigsrättens ifrågavarande ledamöter jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen, i utslag den 25 september 1918 yttrat, att som regementskrigsrättens ovanbemälda ledamöters åtalade förfarande icke med hänsyn till vad i målet förekommit vore av beskaffenhet att för dem föranleda ansvar för ämbetsfel, krigshovrätten funne den i målet förda talan icke kunna bifallas *samt att* militieombudsmannen Östergren över krigshovrättens utslag anfört underdåniga besvär.

Dessa besvär äro nu prövade av Kungl. Maj:t, som i utslag *den 3 februari 1919* funnit ej skäl att göra ändring i krigshovrättens utslag.

4. Anmärkning om felaktigt förfarande vid auktion för försäljning av egendom för kronans räkning.

Ämbetsberättelsen till 1919 års lagtima riksdag innehåller (sid. 118 ff.) redogörelse för ett på grund av klagomål av Anders Nilssons slakteriaktiebolag mot kaptenen vid intendenturkåren Edvard Adelsonn anställt åtal för det denne vid en den 9 november 1916 å Livgardets till häst kasern hållen auktion å hästar förfarit i strid mot de i förordningen den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. meddelade föreskrifter, ity att han dels tidigare än som vederbort brutit av bolaget lämnat anbud, dels utan laga skäl förkastat detsamma. Redogörelsen för åtalet utvisar, att särskilda krigsrätten i Stockholm, varest åtalet anhängiggjordes på uppdrag av militieombudsmannen Östergren, genom utslag den 2 november 1918 funnit den i målet mot Adelsonn förda talan icke kunna bifallas, ävensom att militieombudsmannen Östergren uppdragit åt överkrigsfiskalsämbetet att över utslaget anföra besvär hos krigshovrätten.

Jämväl bolaget anförde besvär över krigsrättens utslag.

På de sålunda anförda besvär har krigshovrätten *den 28 maj 1919* meddelat utslag, däri anförts följande. Krigshovrätten funne på de av krigsrätten anförda skäl och då, med hänsyn till den förklaring, bolagets direktör vid auktionstillfället på tillfrågan av Adelsonn avgivit därom, att bolaget ville hava alla eller ingen av de fjorton slakthästarna, Adelsonn icke saknat fog för sin åtgärd att förkasta bolagets skriftliga anbud, skäligen fastställa det slut överklagade utslaget innehöle. Adelsonn och bolaget, vilka fordrat ersättning för sina kostnader å målet hos krigshovrätten, skulle var för sig vidkännas samma kostnader.

Militieombudsmannen fann ej skäl att mot utslaget fullfölja talan. Då besvär ej fått anföras av annan, har följaktligen utslaget vunnit laga kraft.

5. Försummelse i fråga om expedierandet av saköreslängd.

Vid en i sammanhang med inspektion av Norrlands trängkår och Västernorrlands regemente i april 1917 företagen granskning av vederbörande krigsrätters protokoll anmärktes, att böter, ålagda av krigs-

rätten vid trängkåren den 21 april och den 7 december 1915 och av krigsrätten vid regementet den 26 maj 1915 samt den 22 april, den 1 september och den 22 december 1916 — därav den 22 april 1916 i två mål — icke upptagits i saköreslängd, fogad vid protokollen. Under den skriftväxling, som i anledning av sålunda gjord anmärkning uppkommit, hade nöjaktigt visats att berörda böter inbetalts eller avtjänats med undantag för de böter, som den 26 maj 1915 ålades av krigsrätten vid Västernorrlands regemente.

Sistnämnda dag dömde bemälde krigsrätt volontären nr 4/8 Pettersson för fylleri till 10 kronors böter.

I fråga om sistnämnda bötesbelopp anhöll militieombudsmannen i skrivelse till Konungens befallningshavande i Västernorrlands län den 11 maj 1917 om upplysning, huruvida till Konungens befallningshavande expedierats utdrag av saköreslängd, upptagande ifrågavarande böter.

Såsom svar härå meddelade Konungens befallningshavande i skrivelse den 19 maj 1917 att, så vitt hos Konungens befallningshavande förda anteckningar utvisade, utdrag ur saköreslängd angående Pettersson icke till Konungens befallningshavande inkommit.

I anledning av vad sålunda förekommit anmodades i skrivelse den 22 maj 1917 auditören R. Svallingson att inkomma med yttrande.

I härefter avgivet yttrande den 15 juli 1917 anförde auditören Svallingson följande. Ifrågavarande böter voro med all sannolikhet avtjänade efter förvandling enligt utslaget, men hade auditören ej kunnat förvissa sig därom. Saköreslängd vore tydligen icke expedierad. De saköreslängder, som det ålegat auditören expediera, vore nu vidhäftade protokollsbandet.

I anledning av berörda yttrande anmodades i skrivelse den 18 april 1918 auditören Svallingson att inkomma med bevis om inlevererandet respektive avtjänandet av ifrågavarande böter.

Till svar härå meddelade auditören Svallingson i skrivelse den 27 juli 1918, att han icke kunnat utröna, om böterna erlagts eller efter förvandling avtjänats.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 16 september 1918 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Den vid ifrågakomna tid gällande författning angående indrivning och redovisning av böter och viten eller kungörelsen den 29 januari

1861 föreskrev i § 1 bland annat följande: »Böter, som av domstol eller annan ämbetsmyndighet åläggas, skola, utan undantag och till fulla beloppet, upptagas i saköreslängd — — — —.»

Uti § 2 av samma kungörelse stadgades om åtgärder för indrivning av böter följande: »Så vitt icke domstolars eller andra ämbetsmyndigheters beslut, varigenom böter blivit ålagda, böra enligt stadgad ordning annorledes befordras till verkställighet, skola utdrag av saköreslängderna för varje halvt år, inom två månader därefter avlämnas till Konungens befallningshavande för att vederbörande uppördsmän i berörda ändamål tillställas.»

Såsom en särskild kontroll å redovisningen av böter, ådömda av krigsrätt, gällde enligt §§ 5 och 10 i berörda kungörelse, att sådan domstols saköreslängd för varje år skulle inom tre månader efter årets slut, jämte redovisning för böterna, avlämnas till Konungens befallningshavande i det län där truppens huvudstyrka var förlagd.

Auditören Svallingson hade, enligt vad av det ovan anförda framginge, underlåtit att upprätta och till Konungens befallningshavande i Västernorrlands län expediera saköreslängd, upptagande de av Västernorrlands regementes krigsrätt den 26 maj 1915 utdömda, här ovan omförmälda böter; och hade han ej heller, sedan han gjorts uppmärksam på förhållandet, expedierat dylik saköreslängd.

För den försummelse, vartill auditören Svallingson på sätt ovan nämnts gjort sig skyldig, uppdroge militieombudsmannen åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa honom under åtal inför krigshovrätten, därvid borde yrkas ansvar å Svallingson efter lag och sakens beskaffenhet. Tillika borde överkrigsfiskalsämbetet yrka föreläggande för Svallingson att vid vite till länsstyrelsen i förenämnda län avlämna saköreslängd, upptagande ifrågavarande böter.

På det åtal, som överkrigsfiskalsämbetet i anledning härav anställde mot auditören Svallingson, meddelade krigshovrätten utslag den 12 februari 1919. I utslaget yttrades följande. Enär i målet vore upplýst, att numera avlidne auditören Wilhelm Löwenadler tjänstgjort vid krigsrättens sammanträde ovanberörda den 26 maj 1915, och vid sådant förhållande ålegat honom att upprätta saköreslängd, upptagande ifrågavarande böter, och till vederbörande befälhavare överlämna densamma jämte protokoll i målet, ty och som den omständigheten att, sedan Svallingson på grund av särskilda förordnanden efter ingången av år 1916 inträtt i utövning av auditörsbefattningen, saköreslängd för år 1915 icke inom stadgad tid avlämnats till Konungens befallningshavande

ej kunde läggas Svallingson till last, funne krigshovrätten den mot Svallingson i målet förda talan icke kunna bifallas.

Krigshovrättens utslag har vunnit laga kraft.

6. **Värnpliktig kvarhållen i krigstjänstgöring längre än som vederbort.**

Ämbetsberättelsen till 1919 års lagtima riksdag innehåller (sid. 138 ff.) redogörelse för ett efter förordnande av militieombudsmannen Östergren mot kaptenen vid Norrbottens regemente Carl Olaus Lönnqvist anställt åtal med yrkande, att Lönnqvist måtte förpliktas ersätta värnpliktige nr 236 70/1906 Nils Robert Näslund den ekonomiska förlust, Näslund lidit därigenom, att han på grund av försummelse från kaptenen Lönnqvists sida kvarhållits i krigstjänstgöring längre än som vederbort.

Redogörelsen för åtalet utvisar, att regementskrigsrätten vid Norrbottens regemente, varest åtalet anställdes av krigsfiskalen K. A. Häggqvist, i utslag den 20 november 1918 funnit den mot Lönnqvist i målet förda talan icke kunna bifallas, ävensom att tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström uppdragit åt överkrigsfiskalsämbetet att anföra besvär över utslaget.

Dessa besvär äro numera prövade av krigshovrätten, som i utslag *den 28 maj 1919* utlätit sig: Enär i målet vore utrett, att Näslund, som på grund av generalorder den 20 februari 1917 varit inkallad till krigstjänstgöring vid regementet med inryckning den 19 maj samma år, därunder, med hänsyn till av honom redan fullgjord krigstjänstgöring, fått fullgöra sådan tjänstgöring under 12 dagar längre tid än på grund av nämnda generalorder ålegat honom samt Lönnqvist, vilken vid övertagande av befälet över det kompani, Näslund tillhört, haft att göra sig underrättad om den tjänstgöringstid Näslund skolat fullgöra, genom underlåtenhet därutinnan föranlett, att Näslund obehörigen kvarhållits i tjänstgöring längre än som vederbort, ty prövade krigshovrätten rättvist att, med ändring av krigsrättens utslag, förplikta Lönnqvist att till Näslund utgiva ersättning ej mindre för honom genom anmärkta förfarandet tillskyndad förlust med skäligen ansedda 5 kronor för varje dag, han obehörigen kvarhållits i tjänstgöring, eller tillhoppa 60 kronor, än även för kostnaderna å målet med 40 kronor. Näslund, som fordrat ersättning för sina utgifter å målet hos krigshovrätten, skulle samma kostnader själv vidkännas.

Enligt lämnad besvärshänvisning finge talan ej fullföljas mot krigshovrättens utslag.

7. Villkorlig straffdom tillämpad beträffande disciplinstraff.

Av handlingar, som på förekommen anledning infordrats, inhämtades följande.

Den 15 juli 1918 avkunnade regementskrigsrätten vid Kalmar regemente följande utslag i mål mot värnpliktige nr 24 16/1917 Karl Eberhard Andersson, angående olovligt tillgrepp. Enär den tilltalade genom egen frivillig bekännelse samt vad övrigt i målet förekommit vore lagligen förvunnen att hava *dels* från två par kronan tillhöriga, till honom utlämnade skodon brutit bort samt tillägnat sig två halv-sulor samt ett par klacklappar med klackjärn, *dels* ur värnpliktige nr 194 18/1917 Gustafssons skåp medelst inbrott tillägnat sig en kronan tillhörig handduk, värd en krona, *dels* utbytt fyra par honom tillhöriga trasiga strumpor mot kronans, och *dels* tillägnat sig en till värnpliktige nr 269 18/1917 Dahl utlämnad pälsrem, vilka samtliga persedlar dock återställts till kronan, prövade krigsrätten skäligt döma den tilltalade *dels*, jämlikt 98 § strafflagen för krigsmakten, jämförd med 19 kap. 20 § allmänna strafflagen, att för skadegörelse å kronans egendom undergå vaktarrest tio dagar, *dels*, jämlikt 105 och 107 §§ strafflagen för krigsmakten samt 20 kap. 4 § 4 mom. och 9 §, jämförda med 4 kap. 3 § allmänna strafflagen, att för första resan å särskilda tider och ställen delvis i förening med inbrott begången stöld och snatteri hållas i fängelse en månad, och *dels*, jämlikt 107 § strafflagen för krigsmakten, jämförd med 22 kap. 1 § allmänna strafflagen, att för bedrägeri böta 50 kronor till kronan. Med hänsyn till omständigheterna i målet förordnade emellertid krigsrätten, att med samtliga den tilltalade ådömda straff skulle anstå, och att på villkor, som angåves i lagen den 22 juni 1906 om villkorlig straffdom, skulle bero, huruvida straffen skulle gå i verkställighet.

I skrivelse till chefen för Kalmar regemente den 27 september 1918 anfördes följande.

Villkorlig straffdom kunde enligt lagen härom den 22 juni 1906 endast brukas då straffarbete, ej över tre månader, eller fängelse, ej över sex månader, ådömdes, samt i vissa fall även beträffande böter men ej i avseende å disciplinstraff.

6 § i ovannämnda lag innehölle ytterligare följande stadgande. Ådömdes jämte frihets- eller bötesstraff, i fråga varom villkorlig dom enligt denna lag finge brukas, disciplinstraff efter strafflagen för krigs-

makten, utgjorde den omständighet ej hinder för beviljande av anstånd med förstnämnda straff. Beviljades anstånd ägde sammanläggning av straffen ej rum.

Krigsrätten hade sålunda förfarit felaktigt då den föreskrev villkorlig straffdom jämväl beträffande disciplinstraffet vaktarrest i tio dagar.

I anledning av vad sålunda anmärkts anmodades regementschefen att inkomma med yttrande av de uti ifrågavarande beslut deltagande krigsrättsledamöterna.

Förklaringar avgåvos sedermera av vice krigsdomaren Ludvig Eurén, auditören Arvid Dahlin, kaptenen E. Nordfelt och fanjunkaren Patrik Lindell, vilka tjänstgjort i krigsrätten vid det ifrågavarande utslagens beslutande.

Vice krigsdomaren Eurén anförde. Krigsrätten hade vid meddelandet av ifrågavarande utslag förbisett stadgandet i 6 § 3 mom. i lagen den 22 juni 1906 angående villkorlig straffdom och på grund av den i samma lag eljest förekommande termen »frihetsstraff» innefattat jämväl det ådömda arreststraffet under förordnandet om villkorlig straffdom.

Auditören Dahlin anförde: Vid beslutandet av ifrågavarande utslag hade auditören endast fäst sig vid stadgandena i 6 § 1 mom. i lagen om villkorlig straffdom, där det hette, att villkorlig straffdom ej finge brukas, då straff ådömdes efter 25 kap. allmänna strafflagen, och ej heller vid brott, för vilket straff vore utsatt i strafflagen för krigsmakten i annat fall än då straffet ådömdes efter 8 kap. i sistnämnda lag, vilket ju varit förhållandet i förevarande fall. Auditören hade sålunda förbisett övriga stadganden i lagen om villkorlig straffdom och på grund av det i lagen förekommande uttrycket »frihetsstraff» hänfört även det ådömda arreststraffet därunder och under förordnandet om villkorlig straffdom.

Kaptenen Nordfelt och fanjunkaren Lindell åberopade såsom egna yttranden vad vice krigsdomaren Eurén och auditören Dahlin anförde.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 2 november 1918 anförde tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström följande.

I ärendet vore sålunda utrett, att krigsrätten på sätt anmärkts vid meddelandet av ifrågakomna utslag förfarit i strid mot bestämmelserna i § 6 i lagen om villkorlig straffdom, då krigsrätten föreskrivit villkorlig straffdom jämväl beträffande genom utslaget ålagt

disciplinstraff. Det fel, vartill krigsrätten härigenom gjort sig skyldig, ansåge militieombudsmannen vara av så allvarlig beskaffenhet, att det ej borde undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge därför åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa ovanbemälda krigsrättsledamöter, vice krigsdomaren Eurén, auditören Dahlin, kaptenen Nordfelt och fanjunkaren Lindell, under tilltal inför krigshovrätten för vad i anmärkta hänseendet låge dem till last, därvid överkrigsfiskalsämbetet borde å dem yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som överkrigsfiskalsämbetet i anledning härav anställde mot ifrågavarande krigsrättsledamöter, meddelade krigshovrätten utslag *den 5 mars 1919*. I utslaget yttrades följande. Som Eurén och hans medparter i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i krigsrätten vid meddelande av ifrågavarande utslag av den 15 juli 1918 gjort sig skyldiga till oförstånd i domarämbetets utövning i det av militieombudsmannen, anmärkta avseendet, prövade krigshovrätten rättvist i förmågo av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma Eurén och hans medparter att för vad de sålunda låtit komma sig till last böta Eurén och Dahlin vardera 40 kronor samt en var av Nordfelt och Lindell 10 kronor.

Krigshovrättens utslag har vunnit laga kraft.

8. Försummelse i fråga om expedierandet av uppgifter till straffregistret.

Vid en i sammanhang med inspektion av flottans station i Stockholm den 23 maj 1918 företagen granskning av krigsrättsprotokollen anmärktes följande.

Den 7 januari 1916 dömde krigsrätten en var av värnpliktige nr 203 233/1915 Ericsson och nr 17 232/1915 Trässman för första gången rymning m. m. till fängelse i två månader 15 dagar.

Straffuppgift hade av auditören Erik Hildebrand expedierats först den 20 februari 1916.

Den 14 januari 1916 dömde krigsrätten 2. klass sjömannen vid 2. eldarekompaniet nr 581 Lagberg för upprepad olovlig undanhållning under synnerligen försvärande omständigheter till fängelse i en månad, varjämte krigsrätten förklarade Lagberg givet anstånd med ett honom den 30 december 1914 jämlikt 20 kap. 1 § allmänna strafflagen av rådhusrätten i Karlskrona ådömt straff av tre månaders straffarbete förverkat, i följd varav straffen sammanlades till straffarbete i tre månader 15 dagar.

Straffuppgift hade av auditören Hildebrand expedierats först den 27 februari 1916.

Den 14 januari 1916 dömde krigsrätten 3. klass sjömannen vid 2. ekonomikompaniet nr 226 Algot Simon Strömberg för första gången rymning från fartyg med mobiliserad besättning m. m. till fängelse i en månad 12 dagar.

Straffuppgift hade av auditören Hildebrand expedierats den 27 februari »1915».

Den 14 januari 1916 dömde krigsrätten värnpliktige vid 2. beväringsskompaniet nr 88 233/1904 Erik Birger Ekman för första gången rymning från fartyg med mobiliserad besättning m. m. till fängelse i två månader 4 dagar.

Straffuppgift hade av auditören Hildebrand expedierats den 27 februari 1916.

Den 14 januari 1916 dömde krigsrätten 2. klass sjömannen vid 4. matroskompaniet nr 212 Gustafsson för första gången rymning från fartyg med mobiliserad besättning m. m. till fängelse i en månad 16 dagar.

Straffuppgift hade av auditören Hildebrand expedierats den 27 februari 1916.

Den 14 januari 1916 dömde krigsrätten värnpliktige nr 32 233/1914 Per Herman Pettersson för ohörsamhet mot patrull m. m. till fängelse i en månad 18 dagar.

Straffuppgift hade av auditören Hildebrand expedierats den 1 mars 1916.

Den 21 januari 1916 dömde krigsrätten 3. klass sjömannen vid 2. hantverkskompaniet nr 13 Erik Vilhelm Pettersson, som var född den 25 september 1892, för första gången rymning från trupp i krigstjänst m. m. till fängelse i två månader 10 dagar.

I brädden av protokollet saknades anteckning att uppgift till straffregistret expedierats. För uppgiftens insändande var auditören Hildebrand ansvarig.

Den 4 februari 1916 dömde krigsrätten daglönaren nr 877 Ernst Gustaf Ek, som var född den 26 april 1886, för första resan snatteri av kronan tillhörig, vid flottans varv i Stockholm förvarad egendom under tid, då flottan var mobiliserad, till fängelse i en månad, varjämte krigsrätten förordnade, att med verkställigheten av straffet skulle anstå enligt bestämmelserna i lagen den 22 juni 1906 om villkorlig straffdom

I brädden av protokollet saknades anteckning att uppgift til

straffregistret expedierats. För uppgiftens insändande var auditören Hildebrand ansvarig.

Protokollen i målet nr 1 för år 1917 angav icke, vilken kapten tjänstgjorde i krigsrätten vid sammanträdena den 5, den 12, den 19 och den 26 januari.

För protokollens uppsättande var auditören Hildebrand ansvarig.

I protokollet i målet nr 8 för år 1917 hade ej antecknats, vilken kapten tjänstgjorde i krigsrätten vid sammanträdet den 12 januari 1917.

Protokollet hade uppsatts av auditören Hildebrand.

Den 15 juni 1917 dömde krigsrätten värnpliktige nr 522 233/1915 Johan Helge Söderman för första gången rymning från mobiliserad avdelning av krigsmakten till fängelse i två månader.

Straffuppgift hade av auditören Hildebrand expedierats först den 25 september 1917.

Den 29 juni 1917 dömde krigsrätten 3. klass sjömannen vid 4. matroskompaniet nr 74 Lidfors, som var född den 26 juni 1898, för första gången rymning från mobiliserad avdelning av krigsmakten till fängelse i två månader.

I brädden av protokollet hade icke antecknats, att uppgift till straffregistret expedierats. För uppgiftens insändande var auditören Hildebrand ansvarig.

Den 26 oktober 1917 dömde krigsrätten värnpliktige nr 402 235/1915 Westergren för första resan inom flottans varv förövat snatteri av krigsmaktens egendom under tid, då flottan var mobiliserad, till fängelse i två månader.

I brädden av protokollet saknades anteckning, att straffuppgift expedierats. För uppgiftens insändande var auditören Hildebrand ansvarig.

Den 2 november 1917 handlades ett mål mot löjtnanten greve A. H. V. Mörner och reservlöjtnanten Ole Nothberg angående ansvar för tjänstefel.

Protokollet härom började sålunda.

»Närvarande: krigsdomaren Martin,

Auditören Hildebrand,

Kaptenen

Flaggstyrmannen Dreifaldt.»

Av protokollet framgick emellertid, att i omröstning till utslag deltagit följande ledamöter, nämligen krigsdomaren Martin, auditören Hildebrand samt kaptenerna Rydström och Nissen.

Den 9 november 1917 dömde krigsrätten värnpliktige nr 2395

45/1915 Goth för rymning från mobiliserad avdelning av krigsmakten till fängelse i två månader.

Uppgift härom till straffregistret hade av auditören Hildebrand expedierats först den 28 februari 1918.

I anledning av vad sålunda anmärkts anmodades auditören Hildebrand i skrivelse den 1 juli 1918 att inkomma med yttrande.

I sedermera avgiven förklaring anförde auditören Hildebrand följande.

Beträffande straffuppgifterna angående värnpliktige nr 203 233/15 Ericsson och nr 17 232/15 Trässman, 2. klass sjömannen vid 2. eldarekompaniet nr 581 Lagberg, 3. klass sjömannen vid 2. ekonomikompaniet nr 226 Strömberg, värnpliktige nr 88 233/04 Ekman samt 2. klass sjömannen vid 4. matroskompaniet nr 212 Gustafsson vore att framhålla, att, på sätt ett närslutet intyg av förste aktuarien A. Lundqvist utvisade, straffuppgifterna expedierats så att desamma inkommit till fängvårdsstyrelsens avdelning för straffregistret den 18 januari resp. 29 januari 1916, ehuru anteckningarna rörande uppgifternas expedierande i domboken blivit felaktiga. Dessa anteckningar vore numera rättade. Vad anginge straffuppgifterna för 3. klass sjömannen vid 2. hantverkskompaniet nr 13 Pettersson, daglönaren nr 877 Ek, 3. klass sjömannen vid 4. matroskompaniet nr 74 Lidfors samt värnpliktige nr 402 235/15 Westergren hade anteckningar numera skett i vederbörliga protokoll rörande tiden för uppgifternas expedierande. Straffuppgifter för värnpliktige nr 32 233/14 Pettersson, nr 522 233/15 Söderman samt nr 2395 45/15 Goth hade av beklagligt förbiseende icke medföljt andra straffuppgifter, som expedierats från resp. sammanträden, utan expedierats först när förbiseendet upptäckts.

Protokollen i målen nr 1 och nr 8 för år 1917 ävensom protokollet för den 2 november samma år i mål mot löjtnanten greve A. H. V. Mörner och reservlöjtnanten Ole Nothberg hade kompletterats och rättats beträffande uppgift rörande vilken kapten eller vilka kaptener som tjänstgjorde i krigsrätten vid resp. måls behandling.

Det åberopade intyget av förste aktuarien Lundqvist var av följande lydelse:

»På begäran av auditören Erik Hildebrand intygas härmed, att till straffregistret å nedannämnda tider inkommit straffuppgifter angående följande av flottans stations i Stockholm krigsrätt dömda personer

den 18 januari 1916 angående Ivar Emanuel Eriksson och Ernst Harry Trässman, båda dömda genom utslag den 7 januari 1916 för rymning, samt

den 29 januari 1916 angående Karl Leonard Lagberg, Algot Simon Strömberg, Erik Birger Ekman och Gustaf Sixten Gustafsson. Samtliga dömde genom utslag den 14 januari 1916, Lagberg för olovlig undanhållning och de tre andra för första gången rymning från fartyg med mobiliserad besättning. Stockholm den 2 juli 1918.

A. Lundqvist

förste aktuarie.»

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 5 november 1918 anförde härefter tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström följande.

Vad först anginge de mot vissa felaktigheter beträffande ovan omförmälda protokoll nr 1 och 8 för år 1917 samt protokollet för den 2 november samma år i mål mot löjtnanten A. H. V. Mörner m. fl. framställda anmärkningarna, så hade militieombudsmannen med hänsyn till auditören Hildebrands uppgift att berörda protokoll numera blivit i anmärkta hänseendena rättade och kompletterade funnit sig kunna underlåta att härutinnan vidtaga ytterligare åtgärd mot Hildebrand.

Vidkommande därefter de anmärkningar, som framställts i fråga om Hildebrands underlåtenhet att i rätt tid expediera straffuppgift och att i vissa fall i brädden av protokollet göra anteckning om tiden för straffuppgifts avsändande, vore dessa grundade på följande bestämmelser. Enligt 1 § i lagen om straffregister skulle hos fängvårdsstyrelsen finnas straffregister, innehållande vissa uppgifter angående bland andra dem, som av domstol i riket dömts till fängelse eller för snatteri till böter. Enligt § 1 i kungörelsen den 26 november 1914 om uppgifter till straffregistret och om registrets förande gällde vidare, att straffuppgift från krigsrätt skulle undertecknas av auditören, att, där utslag avkunnats muntligen, uppgiften skulle avsändas inom 14 dagar efter utslagets avkunnande, samt att angående dagen, då uppgift från underrätt avsändes, anteckning skulle göras i brädden av det protokoll, vari utslaget vore intaget.

I fråga om utslagen rörande Ericsson, Trässman, Lagberg, Strömberg, Ekman och Gustafsson vore i ärendet utrett, att straffuppgifter avsänts inom vederbörlig tid. Då de felaktiga anteckningar i brädden av vederbörande protokoll, vilka föranlett anmärkning beträffande nämnda utslag, numera enligt Hildebrands uppgift blivit rättade, hade militieombudsmannen ansett vidare åtgärd i detta fall icke vara erforderlig.

Likaledes hade militieombudsmannen funnit sig kunna låta bero vid Hildebrands uppgift att anteckning om dagen för avsändande av straffuppgifter rörande 3. klass sjömännen Pettersson och Lidfors, daglönaren Ek och värnpliktige Westergren sedermera blivit i brädden av vederbörande protokoll verkställd, då av meddelande från fångvårdsstyrelsen tillika, inhämtats att dessa straffuppgifter avsänts inom behörig tid.

Däremot visade utredningen i ärendet, att efter utslagets avkunnande straffuppgift avsänts beträffande värnpliktige Pettersson först å 47:de dagen, beträffande värnpliktige Söderman först å 102:a dagen och beträffande värnpliktige Goth först å 111:te dagen. Beträffande dessa fall vore dröjsmålet med straffuppgifternas avsändande så betänkligt, att det syns militieombudsmannen böra göras till föremål för laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge därför åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa auditören Hildebrand under tilltal inför krigshovrätten för den försummelse i tjänsten, vartill han gjort sig skyldig i fråga om expedierandet av sist omförmälda tre straffuppgifter, varvid överkrigsfiskalsämbetet borde å Hildebrand yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet.

På det åtal, som överkrigsfiskalsämbetet i anledning härav anställde mot auditören Hildebrand, meddelade krigshovrätten utslag *den 12 februari 1919*. I utslaget yttrades följande. Enär Hildebrand, vilken varit ansvarig för insändande av ovanberörda straffuppgifter, visat försummelse i det av militieombudsmannen anmärkta avseendet, prövade krigshovrätten rättvist jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma Hildebrand att för vad han sålunda låtit komma sig till last böta 30 kronor.

Krigshovrättens utslag har vunnit laga kraft.

9. Missfirmelse av underlydande.

Uti en insänd klagoskrift anförde f. d. sergeanten, hemmansägaren Irenius Bernfalk följande.

Bernfalk ville fästa militieombudsmannens uppmärksamhet på en del oegentliga förhållanden vid Östgöta trängkärs 3. kompani.

I slutet av juli eller i början av augusti 1918 inryckte till nämnda kår med placering på 3. kompaniet en kontingent icke vapenföra läkarebiträden. Dessa bildade en särskild övningsavdelning, och kommenderades Bernfalk som skolchef å skolan. Bland dessa värnpliktiga befann sig också nr 1501 45/18 A. J. Almquist, sedermera placerad till tjänst-

göring vid Andra livgrenadjärregementet. Om nämnde Almquist kunde med fog sägas, att han, trots energiska försök, icke kunde med bästa vilja följa med övningarna så som hans övriga kamrater. Nu hände det sig att en morgon strax efter inryckningen nämnde Almquist kom ned till kompaniets uppställningsplats utan skoband samt iklädd egen uniform. Över detta blev kompanichefen, kaptenen G. Kaijser, så förtörnad, att han med handen gav Almquist ett hårt slag under hakan och där- efter en knuff. Längre fram fick Almquist av samma kapten ett lättare slag under hakan i kompanikorridoren. Enär det icke vore första gången som kaptenen förlorat behärskningsförmågan och förgått sig mot underordnade i tjänsten, hemställde Bernfalk till militieombuds- mannen om utredning i saken och kaptenen Kaijsers befordran till laga näpst. Som vittnen vid en eventuell utredning kunde inkallas fanjun- karen vid samma kompani Anders Bäckström samt värnpliktige nr 475 20/17 Dahr, placerad vid I. 25, nr 346 25/16 Holm, placerad vid I. 21, m. fl.

I anledning av berörda klagoskrift anmodades inspektören för trängens att inkomma med yttrande av kaptenen Kaijser.

Uti ett den 26 oktober 1918 dagtecknat yttrande anförde kaptenen Kaijser följande.

Värnpliktige Almquist var från början av sin militärutbildning såsom vapenför student tilldelad kårens 1. kompani och fullgjorde sin utbildning vid trängens studentkompani, förlagt till Skövde. Enligt kårorder av den 7 augusti 1918 blev Almquist, sedan han jämlikt I. F. § 103 överförts till icke vapenför och av arméfördelningschefen i enlighet med g. o. nr 649/1918 uttagits till icke vapenfört läkarbi- tråde, placerad och redovisad å 3. kompaniet. Under den tid — något över en månad — Almquist var kommenderad å trängens stu- dentkompani, hade för honom förkommit åtskilliga persedlar. Angå- ende Almquists uppträdande under hans kommendering å studentkompa- niet erhöll kaptenen kännedom genom ett brev från sergeanten vid kåren J. Bjersér, som var kommenderad å studentkompaniet. I brevet uppgavs, att Almquist vore synnerligen slarvig och i övrigt odiscipli- nerad. Dessa meddelanden gjordes kaptenen före Almquists placering å kompaniet, vilket torde förklara, att kaptenen om Almquist erhöll en förutfattad mening, som ej kunde vara för Almquist särskilt fördel- aktig. Bernfalks yttrande att Almquist »trots energiska försök» ej kunde följa med övriga kamrater i utbildningens olika grenar, kunde ej annat än på det högsta förvåna kaptenen, då Bernfalk, sedan kap- tenen vid olika inspektioner anført sitt missnöje med övningsavdelningens

utbildning, till kaptenen gjort framställning om vidtagande av åtgärder för höjandet av elevernas energi och arbetsförmåga, då de »i stort sett över lag visade sig slappa och liknöjda». Att eleverna ej skulle kunna tillgodogöra sig den utbildning, som en dylik kurs omfattade, kunde väl ej förutsättas, då de voro ynglingar, som antingen avlagt mogenhetsexamen eller ägde häremot svarande kunskaper. Att Almquist, om utbildningen från skolchefens sida skötts å lämpligt sätt, skulle kunna tillgodogöra sig densamma, vore otvivelaktigt, och bestrede kaptenen Bernfalks härutinnan gjorda påstående.

Vad beträffade angivelsen mot kaptenen för det kaptenen vid visst tillfälle skulle hava handgripligen tillrättaviserat Almquist förhölle sig härmed sålunda. Den 7 augusti 1918 inryckte Almquist å kompaniet och tilldelades honom under samma dag samtliga munderings- och utredningspersedlar. I enlighet med av kaptenen utfärdade order skulle övningsavdelningen (icke vapenföra läkarebiträden) i likhet med kompaniet i övrigt dagligen vid uppställning till exercis kl. 9.30 f. m vara iklädd exercismundering. Denna order hade åtlytts av samtliga elever utom Almquist, vilken inställde sig till uppställningen iklädd egen mundering utan vapen och i övrigt med oputsad uniform och ovårdad utseende — håret okammat, tvättningen slarvigt utförd — med ett ord hans person gav ett vanvårdad intryck, ej motsvarande de fordringar å renlighet och puts kaptenen uppställde å kompaniets manskap särskilt med hänsyn till den viktiga uppgift, vartill det utbildades, vården av sjuka och sårade. Då Almquist under mer än en månad erhållit militär utbildning, ansåg kaptenen sig även av honom kunna fordra, att han såväl kunde uppfatta som även ställa sig till efterrättelse ovan angivna order. Uppbragt över Almquists slarv gav kaptenen honom en skarp tillrättavisering, tilldelade honom en lättare knuff under hakan och uppmanade honom att vakna, då kaptenen ej tålde någon sömnhet å kompaniet. Vid en följande till persedelvård anslagen timme — lördagseftermiddag — uttogs å kaptenens order samtlig sängservis å kompaniet för piskning och vädring. Härvid tillsade kaptenen manskapet att väl taga vara på sina olika persedlar. Efter persedelvårdens slut anmäldes av dagunderofficeren, att ett lakan förkommit för Almquist. Kaptenen anställde då visitation å kompaniets samtliga sängutredningar, varvid ett övertaligt lakan hittades i en säng, tilldelad en å sjukhus intagen värnpliktig, men för Almquist fattades fortfarande ett dylikt. Härav framgick att Almquist mot kaptenens befallning ej eftersett sin sängutredning. Kaptenen tilldelade åter Almquist en skarp tillrättavisering, och då han härunder såg ned i golvet och syntes ohör-

sam, tilldelade kaptenen honom en lättare knuff under hakan med orden »Se mig i ögonen karl» eller dylikt. Almquists uppfattning av dessa tillrättavisningar och »knuffar» torde framgå av ett vid yttrandet fogat intyg, varav även framginge att Bernfalks anmälan tillkommit utan Almquist vetskap. Almquist hade även meddelat kaptenen, att Bernfalk till Almquist framställt en förfrågan, huruvida ej Almquist tänkte anmäla kaptenen för ovan relaterade förhållanden, i vilket fall Bernfalk utlovade att härvid vara honom behjälplig. Bernfalk hade vidare anfört, att kaptenen vid flera tillfällen skulle inför trupp förlorat behärskningsförmågan och förgått sig mot »underordnade». I detta avseende bestrede kaptenen bestämt Bernfalks tillvitelser och hänvisade till vid yttrandet fogade intyg från underofficerskåren och kompaniets manskap, varav torde framgå, att förhållandet i detta avseende förr torde vara motsatt. Möjligen skulle Bernfalks påstående härutinnan grunda sig på ett förhållande, att kaptenen vid olika inspektioner av Bernfalk underställda övningsavdelningar i skarpa ordalag uttalat sitt klander över Bernfalks oförmåga att handhava utbildningen och ernå de resultat, kaptenen ansett sig äga rätt fordra, men hade detta klander ej utgått över övningsavdelningens elever utan över dess instruktör.

Vid yttrandet hade fogats följande intyg:

1) »Att f. d. sergeanten I. Bernfalk vid Östgöta trängkår utan min vetskap anmält kompanichefen vid samma kår kapten G. Kaijser för att denne under hakan tilldelat mig tvenne slag, vilka jag anser vara så beskaffade, att ej någon misshandel föreligger, intygas härmed på heder och samvete. Malmen den 23 oktober 1918.

Jan Axel Almquist.

Läkarebiträde vid K. Andra livgrenadjärregementet.»

2) »Med anledning av en från f. d. sergeanten vid Kungl. Östgöta trängkår I. Bernfalk till militieombudsmannen mot kaptenen m. m. G. Kaijser ställd anmälan, får underofficerskåren vid T. 6 framhålla, att kapten Kaijser såväl i som utom tjänsten mot underofficrarna alltid varit human och uppträtt på ett grannlaga sätt, varför underofficerskåren för sin del tager helt avstånd från herr Bernfalks handlingssätt gent emot kapten Kaijser. Linköping den 23 oktober 1918.

Å underofficerskårens vägnar:

P. G. Bongenhjelm.

Ordförande.

Otto Svendlund.

G. W. Hjelmqvist.»

3) »Härmed få vi, samtliga stamanställda å 3. kompaniet, vördsam samt avgiva yttrande över vår kompanichef, kaptenen m. m. G. Kaijsers uppträdande mot undertecknade.

Samförståndet mellan kompanichefen och oss har städse varit gott, och har kompanichefen visat sig vara förstående och alltid behandlat oss humant och rättvist.

Linköping den 25 oktober 1918.

Å furirernas vägnar:

Olof Karlsson.

Furir.

Å korpralernas vägnar:

Hugo Johansson.

Korpral.

Å v. korp. vägnar:

Daniel Anderson.

V. korpral.

Å volontärernas vägnar:

Oskar Larsson.

Volontär.»

Vid den skrivelse, varmed inspektören för trängen översände berörda yttrande, hade fogats ett av chefen för Östgöta trängkår, överstelöjtnanten Knut A. Palm avgivet intyg av följande innehåll:

»I anledning av en av f. d. sergeanten vid kåren Bernfalk till militieombudsmannen ingiven anmälan å kaptenen m. m. G. Kaijser får jag härmed lämna kapten Kaijser det vitsordet, att han dels enligt till vad min kännedom kommit och dels enligt av mig själv gjorda erfarenheter, städse ådagalagt ett lugnt och värdigt uppträdande såväl gent emot truppen som mot övriga underlydande.

Linköping den 24 oktober 1918.

Knut A. Palm.

Överstelöjtnant och kårchef.»

Uti avgivna påminnelser anförde Bernfalk bland annat följande.

Bernfalk vidhölle vad han förut yttrat angående kaptenen Kaijsers beteende mot Almquist. Att Bernfalk erbjudit Almquist att vara honom behjälplig, om han ville anmäla kaptenen Kaijser, vore icke med sanningen överensstämmande. Almquist hade till och med en gång skrivit anmälan mot kaptenen Kaijser och bett Bernfalk att se efter, om den var som den skulle, men Bernfalk förklarade då i närvaro av flera av eleverna, att han icke alls befattade sig med saken. Att kaptenen inför trupp förlorat behärskningsförmågan vidhölle Bernfalk. Vid uppställ-

ning för avgång till Smålands-manövern hösten 1917 tilldelade kaptenen Kaijser i vredesmod en officersvolontär en stark knuff, och i början av årets beväringsskrytskola utfor han i mindre lämpliga ordalag mot kompaniets löjtnant vid en gymnastiklektion.

Uti i en den 15 november 1918 dagtecknad skrift anförde här-
efter värnpliktige Almquist följande.

Almquist ville meddela, att kaptenen Kaijsers svar i anledning av Bernfalks mot Kaijser gjorda anmälan icke överensstämde med verkliga förhållandet. Andra dagen Almquist var under kaptenen Kaijsers befäl hade Almquist kommit ned till kompaniets uppställningsplats utan skoband och iklädd egen uniform. På förfrågan av kaptenen, varför Almquist ej vore iklädd kronans blå uniform, svarade Almquist, att orsaken till detta var, att Almquist icke fått ut vare sig några skoband eller några av kronans höga kängor, som kunde skylla strumporna. Att komma ut i blå spetsbyxor och sakna en av dessa till denna uniform nödvändiga persedlar, ansåge Almquist nämligen vara sämre. Då nu kompaniadjutanten, som stått bredvid och som vore mycket rädd för ovetta av kaptenen, tillfrågats, om Almquist fått ut nämnda persedlar, och kaptenen fått ett jakande svar, hade kaptenen förlorat behärskningsförmågan och givit Almquist ett slag under hakan och senare en knuff bakifrån, vilket naturligtvis, om ej någon svårare misshandel förelegat, i alla händelser måste vara en skam att få emottaga inför ett helt kompani. Nämnde kapten gav Almquist inför kompaniet längre fram ännu ett slag under hakan. Kaptenen hade sålunda enligt ovanstående skildring av händelsen ej givit Almquist »ett par lättare knuffar för sitt slarv och sin slöhet», vilket kaptenen anförde i sitt yttrande. Att kaptenen även andra gånger skulle hava förlorat behärskningsförmågan, hade Almquist hört berättas av flera av kompaniets underofficerare och manskap, vilka även många gånger ej »vitsordat kaptenen Kaijsers humanitet och rättvisa». Detta intygades på heder och samvete. På kaptenen Kaijsers anhållan hade Almquist sänt honom ett intyg, i vilket det stode, att Almquist ej var medveten om Bernfalks anmälan, och att någon misshandel från kaptenens sida ej ägt rum. Då nu kaptenen Kaijsers yttrande stödde sig på oriktiga fakta, måste Almquist genast vidtaga de strängaste åtgärder mot honom.

I anledning härav infordrades förnyat yttrande från kaptenen Kaijser.

Den 11 december 1918 inkom från Almquist en så lydande skrivelse:

»Till militieombudsman.

Med anledning av min inkallelse till K. Östgöta trängkår den 8 dennes för att besvara några av kapten G. A. Kaijser uppställda frågor och för utredning av hans misshandel mot mig, vilket skulle hava varit den förnämsta orsaken till f. d. sergeant I. Bernfalks anmälan, ber jag vördsamt att från och med denna dag få avstå från all vidare inblandning i saken. Jag hemställer vidare, att från min sida ej något utslag måtte fällas mot kapten Kaijser.

Malmen den 10 december 1918.

J. A. Almquist.

»Pl. läkarebiträde vid K. Andra livgrenadjärregementet.»

Den 9 december 1918 avgav kapten Kaijser förnyat yttrande i ärendet, och anfördes däri följande.

Då värnpliktige Almquists inlaga i flera avseenden dels vore betydligt avvikande från kaptenens relation av de förhållanden Bernfalk angåvo såsom anledning till sin mot kaptenen gjorda anmälan, dels strede mot Almquists förut till kaptenen avgivna skrivelse, hade kaptenen låtit inkalla Almquist till kompaniexpeditionen för att i närvaro av kompaniadjutanten, fanjunkaren Bäckström, sergeanten Göransson och värnpliktige nr 200 Johansson besvara nedanstående frågor:

1. Hade Almquist den 23 oktober kännedom om att f. d. sergeant Bernfalk hos militieombudsmannen mot kaptenen gjort nämnda anmälan?

Svar: nej.

2. Hade f. d. sergeant Bernfalk vid något tillfälle talat vid Almquist om lämpligheten av att anmäla kaptenen för kaptenens handgripliga tillrättavisning av Almquist?

Svar: F. d. sergeant Bernfalk hade i somras yttrat till Almquist, att han förvånat sig över att ej Almquist anmält kaptenen, men ville Bernfalk ej själv påtaga sig något ansvar härutinnan.

3. Hade ej Almquist vid omnämnda tillfälle erhållit order att uppställa sig iklädd exercismundering:

Svar: Jo.

4. Hade ej Almquist från kompaniförrådet erhållit samtliga persedlar utom skor och skoband?

Svar: Jo.

5. Varför anmälde ej Almquist vid utrustningen, att han saknade skoband?

Svar: Almquist kom ej att tänka på, att han måste vara utrustad med dylika för att till spetsbyxor kunna använda egna låga skodon.

6. Ansåg Almquist att han varit utsatt för »misshandel» eller i enlighet med vad kaptenen angivit i sin skrivelse den 26 oktober erhållit »ett par lättare knuffar»?

Svar: Almquist erkände, att han ej undergått misshandel utan endast erhållit ett par lättare knuffar under hakan.

Vad Almquists påstående, att han av övriga underofficerare och manskap erhållit meddelande om att kaptenen ofta förlorade behärskningsförmågan, beträffade, torde detta hava tillkommit i likhet med vad han vid detta tillfälle yttrade, av harm över att kaptenen i sin skrivelse av den 26 oktober framställt Almquist såsom slö och slarvig, vartill kaptenen dock fortfarande ansåge sig äga fullgiltigt fog. Angående sitt uppträdande mot Almquist vidhölle kaptenen sitt förut gjorda erkännande, vilket även vore med sanningen överensstämmande, och framginge detta av Almquists svar å kaptenens härom under 6) framställda fråga. Att kaptenen vid ett flertal tillfällen skarpt tillrättaviserat underlydande, då förhållandena så påfordrat, ville kaptenen icke bestrida, men hade detta utan undantag skett vid tillfällen, då ett dylikt ingripande från kaptenens sida varit fullt berättigat, och hade kaptenen veterligt ej förut från någon underlydande härom framställts klagomål.

Vid detta yttrande hade fogats ett intyg av följande lydelse:

»Att värnpliktige nr 1501 45/18 Almquist, som den 7 dennes varit inkallad till kompaniets expedition, besvarat av kapten Kaijser då framställda sex (6) frågor i enlighet med kapten Kaijsers i skrivelse till chefen för Kungl. Östgöta trängkår denna dag ingivna yttrande, vilket vi samtliga genomläst, intygas under edlig förpliktelse.

Linköping den 10 december 1918.

A. Bäckstöm.

Fanjunkare.

A. Göransson.

Sergeant.

Värnpliktige 200 Johansson i n. 315 20/1918.»

I förnyade påminnelser anförde Bernfalk bland annat följande. Kaptenen Kaijser framhölle, att Almquist ej haft vetskap om att Bernfalk anmält förevarande sak för militieombudsmannen. Bernfalk ansåge detta vara av mindre betydelse, då Bernfalk kände till, hur van-

kelmodig Almquist var. Att Bernfalk valt detta fall hade berott därpå, att han ansett det vara ett av de mest brutala.

* * *

I skrivelse till krigsfiskalen vid Östgöta trängkar anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande:

I ärendet hade lagts kaptenen Kaijser till last

att han i egenskap av chef för 3. kompaniet vid Östgöta trängkår vid ett tillfälle under sommaren 1918 tillrättavisat värnpliktige Almquist, som då stod under kaptenens befäl, för det denne icke ställt sig till efterrättelse vissa av kaptenen givna föreskrifter i avseende å klädsel vid uppställning samt därvid inför det uppställda kompaniet givit Almquist med handen ett slag under hakan,

att kaptenen vid ett senare tillfälle under samma sommar tillrättavisat Almquist för det denne ej vid persedelrengöring eftersett sin sängutredning samt jämväl då tilldelat Almquist ett slag under hakan.

Kaptenen Kaijser hade medgivit vad sålunda anmärkts mot honom, men därvid framhållit att han vid ifrågavarande tillfällen endast tilldelat Almquist »lättare knuffar».

Vidare låge kaptenen Kaijser till last, att han, sedan hos militieombudsmannen anförts förenämnda klagomål av sergeanten Bernfalk, låtit inkalla Almquist, som då icke längre stod under kaptenens befäl, till kompaniexpeditionen och därstädes i närvaro av kompaniadjutanten, en sergeant och en värnpliktig hållit förhör med Almquist i det hos militieombudsmannen mot kaptenen anhängiggjorda ärendet.

Detta förhör hade enligt kaptenen Kaijsers senaste yttrande i ärendet tillkommit, enär Almquists inlaga till militieombudsmannen i flera avsenden skulle vara betydligt avvikande såväl från kaptenens relation av förhållandena som från innehållet i Almquists till kaptenen avgivna intyg.

Kaptenen hade sålunda begagnat sin ställning såsom överordnad för att söka påverka utredningen angående den angivna förbrytelsen. I anledning av den gjorda påtryckningen hade Almquist också till militieombudsmannen inkommit med en skrift, som måste anses såsom ett avstående från Almquists sida av talan mot kaptenen i anledning av våldet.

Vad i båda förberörda hänseenden låge kaptenen Kaijser till last syntes militieombudsmannen vara av beskaffenhet att icke böra undgå laga beivran, och uppdroge militieombudsmannen fördenskull åt krigs-

fiskalen att vid regementskrigsrätten vid Östgöta trängkår ställa kaptenen Kaijser under åtal dels för det våld, som han vid ifrågavarande tillfällen övat mot Almquist, dels ock för det oförstånd, som kaptenen Kaijser visat då han för avgivande av sistnämnda yttande till militieombudsmannen höll förhöret med Almquist.

På det åtal, som med anledning härav anställdes mot kaptenen Kaijser, meddelade regementskrigsrätten utslag *den 22 februari 1919*. I utslaget yttrades följande. Krigsrätten funne väl det vara styrkt, att Kaijser vid två tillfällen under sommaren 1918 vid tillrättavisande av Almquist tilldelat honom en stöt under hakan, men på grund av Almquists egen beskrivning rörande beskaffenheten av dessa stötar ansåge krigsrätten att Kaijser icke kunde anses hava därigenom övat misshandel å Almquist. Däremot funne krigsrätten att Kaijser genom sina nämnda åtgärder missfirmat Almquist i dennes tjänst. De missfirmliga gärningarna stode till varandra i det sammanhang att de borde anses innefatta fortsättning av en och samma förseelse. På grund härav dömde krigsrätten, med stöd av 91 § strafflagen för krigsmakten jämförd med 4 kap. 3 § allmänna strafflagen, Kaijser för vad han sålunda låtit komma sig till last att undergå arrest utan bevakning i två dagar. Vad för övrigt i åtalade hänseendet mot Kaijser förekommit funne krigsrätten ej vara av beskaffenhet att för honom föranleda ansvar och ogillade förty åklagarens i denna del av målet mot Kaijser förda talan. Statsverket skulle vidkännas kostnaden för Bernfalks inställelse vid rätten.

Krigsrättens utslag har vunnit laga kraft.

10. Värnpliktig obehörigen dömd till straff för rymning.

Av en av värnpliktige nr 21 35/1910 J. M. Karlsson från Gunnarsbyn i Töftedals socken, Älvsborgs län, till militieombudsmannen insänd klagoskrift samt av handlingar, som i anledning av samma klagoskrift infordrats, inhämtades följande.

Genom generalorder den 16 april 1915, nr 515, befalldes att värnpliktiga av 1910 års klass vid infanteriet skulle inkallas till 45 dagars krigstjänstgöring med inryckning den 25 maj och utryckning den 10 juli 1915, samt att för inkallelsen m. m. skulle gälla bland annat bestämmelserna i punkterna 5—12 av generalordern nr 307

samma år. Sistnämnda generalorder innehöll i punkt 8 den bestämmelse, att värnpliktig, som vistades utrikes, icke skulle inkallas.

Enligt skrivelse från befälhavaren för Åmåls rullföringsområde nr 35, överstelöjtnanten J. Kjelleström till chefen för Västgöta regementet den 2 mars 1917 hade den 10 maj 1915 till rullföringsexpeditionen inkommit ett intyg av svensk konsul att Karlsson vistades i Norge: på grund av detta intyg hade ansetts att Karlsson vid tiden för berörda inkallelse icke kunde inkallas.

Genom generalorder den 12 oktober 1916, nr 1360, befalldes, att till tjänstgöring för rikets försvar jämlikt tidigare utfärdade generalorder inkallade värnpliktiga, tilldelade infanteriet, som på ansökan beviljats uppskov med hel krigstjänstgöringsperiod eller del av dylik högst intill eventuell inkallelse efter den 15 november 1916 eller varit utan laga förfall frånvarande från anbefalld krigstjänstgöringsperiod, skulle inkallas för att fullgöra krigstjänstgöring under lika lång tid, som de haft uppskov eller varit frånvarande, med inryckning å dag, som inskrivningsbefälhavaren (efter samråd med vederbörande truppförbandschef) bestämde med hänsyn till att utryckning, där så kunde ske, skulle äga rum senast den 13 januari 1917; att enligt samma grunder skulle inkallas värnpliktiga, tilldelade nämnda truppslag, vilka på grund av *förutvarande* vistelse utomlands ännu icke fullgjort lika lång krigstjänstgöring som de årsklasser, de tillhörde, men att värnpliktiga, som vistades utomlands, icke skulle inkallas.

I förenämnda skrivelse till chefen för Västgöta regemente meddelade befälhavaren för Åmåls rullföringsområde, att Karlsson på grund av sist anförda generalorder inkallats till 45 dagars krigstjänstgöring: att inkallelseordern den 26 oktober 1916 avgått med allmänna posten från Åmål såsom rekommenderad försändelse under nr 177 vid därvarande postkontor och varit adresserad till Karlsson under hans i hemorten uppgivna postadress Dals Högen; att den 6 november 1916 till rullföringsexpeditionen från Karlsson inkommit intyg om att han vistades i Norge; att det synts rullföringsbefälhavaren som om Karlsson för att undandraga sig krigstjänstgöringen sagt sig uppehålla sig i Kornsjö, som låge alldeles på gränsen till Sverige, samt att rullföringsbefälhavaren därför samma dag till Karlsson avlätit en så lydande skrivelse. »I Sverige kyrkobokförd person (svensk medborgare) måste hava tillstånd för att vistas utom riket.»

Karlsson, som ostridigt å postanstalten i Dals Högen den 29 oktober 1916 avhämtat en dit från Åmål ankommen rekommenderad försändelse med inlämningsnummer 177, inställde sig icke till den krigs-

tjänstgöring, vartill han sålunda måste antagas hava blivit inkallad. På grund av en utav chefen för nämnda regemente, översten Hugo Leth den 14 december 1916 utfärdad efterspaningssedel blev emellertid Karlsson genom Konungens befallningshavandes i Älvsborgs län försorg den 25 februari 1917 inställd vid regementet för fullgörande av krigstjänstgöring.

Vid förhör med Karlsson den 28 februari 1917 i anledning av hans uteblivande från krigstjänstgöring uppgav Karlsson, att han under sin vistelse i Norge någon dag före inställelsen till krigstjänstgöringen den 28 november 1916 till rullföringsbefälhavaren insänt ansökan om befrielse från krigstjänstgöringen, vilken ansökan varit åtföljd av intyg från svenskt konsulat, men att Karlsson icke fått något svar på denna ansökan. Sedan från rullföringsbefälhavaren inkommit ett den 4 februari 1916 dagtecknat intyg av A. H. Vigen för Id formandskap, att Johan Magnus Karlsson sedan den 15 april 1915 varit och fortfarande vore bosatt på Kornsjö i Id herred i Norge samt där uppfört eget hus, å vilket intyg svenske vice konsuln i Fredrikshald tecknat att Vigen, som vore ordförande i Id herredsstyrelse, vore en högt aktad och ansedd man och att hans ifrågakomna intyg därför borde betecknas som fullt pålitligt och betryggande, hölls den 16 mars 1917 nytt förhör med Karlsson. Denne uppgav härvid, att detta intyg icke vore detsamma, som Karlsson fogat vid den av honom någon dag före den 28 november 1916 insända ansökan om befrielse från krigstjänstgöring, samt anhöll, att målet icke måtte avgöras innan Karlsson hunnit skaffa avskrift av sistnämnda intyg för att därmed styrka sina uppgifter.

Enligt meddelande till chefen för III. bataljonen biföll regementschefen Karlssons anhållan om anstånd, varjämte först ändigades att, så snart det ifrågavarande intyget från svenske vicekonsuln inkommit, regementschefen infortrade detsamma.

Till III. bataljonens expedition inkom därefter den 28 mars 1917 ett intyg av följande lydelse:

»Id formandskap.

Det bevidnes at Johan Magnus Karlsson fra Gunnesbyn i Tøftedal, Sverige, i ca. 2 aar har været bosat og fræmdeles bor i eget hus paa Kornsjø i Id herred, Norge, hvor han arbejder ved sagene og paa tomterne der.

Id formandskap den 3:de november 1916.

A. H. Vigen.

Ordfører i Id herred.

Under 4. november 1916 avgav jeg følgende erklæring:

Det bevidnes herved, at ordføreren i Id formandskap og herredsstyrelse hr. A. H. Vigen er en høit agtet mand, hvis ovenstaaende attest maa tillægges fuldt fortroende, hvilket herved gjentages.

Fredrikshald den 27 marts 1917.

E. Sem.

Kungl. Sv. Vicekonsul >

(stämpel)

Den 31 mars 1917 resolverade regementschefen, att som Karlsson ostridigt vistats i Sverige, då han den 29 oktober 1916 från postkontoret i Dals Högen utkvitterade inkallelseordern, och hans sedermera företagna avresa till Norge icke kunde fritaga honom från inställelseskyldighet, ålades Karlsson, jämlikt 52 § strafflagen för krigsmakten för rymning under synnerligen förmildrande omständigheter fem dagars vaktarrest.

Resolutionen var kontrasignerad av auditören Gunnar Wiberg.

Karlsson, som undergått den honom sålunda ålagda bestraffningen, anförde besvär i krigshovrätten samt uppgav därvid att han anhållits vid besök hos föräldrarna i Sverige, att han vid regementet fått fullgöra krigstjänstgöring i 47 dagar, att Karlsson jämte disciplinstraffet ålagts att ersätta kostnaden för hämtningen med 30 kronor 95 öre, ävensom att hämtningskostnaden vore för hög, efter priset å biljett från Mon till Vänersborg uppginge till allenast 3 kronor 80 öre

Uti infortrat yttrande över besvären anförde regementschefen, att straffet ålagts Karlsson på den grund, att han befunnit sig inom landet, då han den 29 oktober 1916 avhämtat inkallelseordern, samt icke anført än mindre styrkt, att han därefter haft vederbörligt tillstånd att lämna landet. Straffet hade bestämts med stöd av 50, 52 och 53 §§ strafflagen för krigsmakten, av vilka emellertid till följd av förbiseende vid resolutionens utskrivande endast 52 § åberopats i densamma.

Enligt en vid yttrandet fogad handling hade hämtningskostnaden uppgått till 28 kronor 68 öre samt ett i vederbörande länsmans reseräkning därutöver upptaget belopp av 2 kronor 28 öre den 13 maj 1917 tillställts den värnpliktige.

Krigshovrätten utlät sig i utslag den 27 juni 1917, att som Karlsson, enligt vad i målet vore upplyst, sedan omkring tre år tillbaka varit bosatt i Norge, samt Karlsson jämlikt generalordern av den 12 oktober 1916 nr 1360 följaktligen icke skolat inkallas till ifrågavarande krigs-

tjänstgöring, ty och som vid sådant förhållande Karlsson, vilken gjort anmälan hos vederbörande rullföringsbefälhavare om sin vistelse utomlands, icke, oavsett den omständighet att han vid tillfälligt besök i Sverige utkvitterat omförmälda inkallelseorder, varit skyldig inställa sig till ifrågavarande tjänstgöring, funne krigshovrätten, med upphävande av överklagade beslutet, lagligt förklara, att den av Karlsson för rymning undergångna bestraffningen ej skulle räknas honom till last. Av Karlsson i besvären påkallad prövning av fråga om kostnaderna för hans inställande vid regementet innefattade ett ämne, varmed det icke tillkomme krigshovrätten att omedelbart taga befattning.

I sammanhang därmed förordnade krigshovrätten att med avseende å vad i ärendet förekommit handlingarna däri skulle överlämnas till överkrigsfiskalsämbetet för vidtagande av de åtgärder, vartill omständigheterna kunde föranleda.

I en till Konungen ställd skrift förmälde sig översten Leth såsom chef för Västgöta regemente anförda underdåniga besvär över krigshovrättens utslag med yrkande att Kungl. Maj:t måtte finna rättvist att med ogillande av samma utslag fastställa det Karlsson ålagda disciplinstraffet, men enligt utslag den 13 november 1917 lämnade Kungl. Maj:t den ifrågavarande underdåniga skriften utan avseende.

I sin ovannämnda klagoskrift anförde Karlsson, att han den 25 februari 1917 såsom en brottsling anhållits i sitt föräldrahem, enär det falskeligen lagts honom till last att han rymt till Norge. Karlsson hade vid anhållandet icke ens tillåtits att från sin bostad avhämta sin ytterrock, utan hade han måst låna en sådan av annan person. Att Karlsson hade sin bostad i Norge och sålunda bort vara befriad från krigstjänstgöring hade av dem, som hämtade honom, bortförklarats därmed, att de sade sig veta, att de återopade bestämmelserna icke längre vore gällande, utan att en var svensk, som vore bosatt i Norge eller Danmark, dåmera vore skyldig till krigstjänstgöring. Han hade sålunda nödgats utan vidare lämna sina tillhörigheter utan tillsyn likasom sitt arbete vid Kornsjö, där han hade sin lilla stuga med befintliga matförråd. Då av krigshovrättens utslag framginge, att Karlsson varit befriad från ifrågakomma krigstjänstgöring, ansåge han rättvist, att full upprättelse bereddes honom för lidna förluster och obehag; och att den eller de personer, som hade full kännedom om hans vistelseort, men ändå mot bättre vetande medverkat till hans tvångsinkallelse, borde ställas till ansvar, samt att till Karlsson av den, som vederborde, såsom skadestånd i ett för allt utbetalades 500 kronor.

I anledning av klagomålen inforrades yttrande av befälhavaren för Ämåls rullföringsområde, av regementschefen samt av auditören Wiberg.

Rullföringsbefälhavaren, överstelöjtnanten Kjelleström erinrade om bestämmelsen i § 138 av 1914 års inskrivningsförordning därom, att värnpliktig, även om han erhållit nådigt tillstånd att avflytta från riket och uttagit flyttningsbetyg för sådan avflyttning, dock vore, därest han fortfarande vistades inom landet, skyldig att, vid äventyr som för värnpliktig funnes stadgat, iakttaga inställelse vid sådan inskrivningsförrättning, tjänstgöring eller mönstring, till vilken han, om dylikt tillstånd ej erhållits, haft skyldighet inställa sig; Och förmenade rullföringsbefälhavaren, att om Karlsson erhållit tillstånd av nämnda art samt till och med uttagit flyttningsbetyg till Norge, hans inkallelse, med hänsyn till hans lagligen uppgivna bostad, varit fullt riktig, samt att Karlssons inkallelse, då han återvänt från sin tillfälliga vistelse i Norge och vid tiden för inkallelsen vistades i hemmet, likaledes måste anses fullt riktig.

Regementschefen, översten Leth anmärkte att förevarande ärende vore beroende av det begrepp, som avsetts med uttrycket »vistas» i vederbörande generalorder, samt tillade, att han, som enligt vad handlingarna gäve anledning att antaga komme att för ifrågavarande sak ställas under tilltal inför krigshovrätten och där finge tillfälle att framhålla sina synpunkter, vidhölle vad han förut i yttrande till krigshovrätten över Karlssons besvär anfört i ärendet.

Auditören Wiberg anförde, att han vid bedömandet av den i ärendet berörda förseelse funnit dels att det var ostridigt att Karlsson vid tiden för kungörandet av den ifrågavarande krigstjänstgöringen och därefter vistas inom riket och dels att, enligt Wibergs förmenande, annat av generalordern den 12 oktober 1916, nr 1360, icke kunde inhämtas än att i föreliggande fall Karlsson jämte de övriga till samma kategori hörande värnpliktiga, som vistades inom riket och icke av annan orsak därifrån frikallats, vore skyldiga att inställa sig till tjänstgöringen. Då emellertid auditören av handlingarna funne, att överkrigsfiskalsämbetet förmålt sitt ämna anställa åtal mot översten Leth och auditören på grund av Karlssons besvär över bestraffningen, hemställde auditören, att klagoskriften icke måtte föranleda särskild åtgärd från militieombudsmannens sida.

I avgivna påminnelser anförde Karlsson, att det icke var tillfälligtvis, som han vistats i Norge, utan att han bott och fort-

farande bodde därstädes, samt att han vid tiden för anhållandet uppehållit sig i föräldrahemmet endast på ett tillfälligt besök för några timmar.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 22 oktober 1918 anbefalldes militieombudsmannen Östergren åtals anställande mot översten Leth och auditören Wiberg. I skrivelsen anfördes följande.

Enligt § 33 mom. 2 a) värnpliktslagen skulle, om värnpliktig ville för längre tid än en månad vistas utom den ort, där han vore kyrkobokförd, anmälan därom före avresan göras hos vederbörande områdesbefäl samt detta befäl därefter hållas underrättat om hans adress till dess han återkomme. Mot det sätt, varpå denna bestämmelse fullgjorts för Karlssons del, hade någon anmärkning icke framställts. Till rullföringsexpeditionen hade den 10 maj 1915 inkommit ett intyg av svensk konsulatmyndighet att Karlsson vistades i Norge och ansågs Karlsson på grund därav befriad från deltagande i den krigstjänstgöring, till vilken hans årsklass vid infanteriet inryckte den 15 maj 1915. Vidare syntes hava till samma expedition inkommit ett av svenske vicekonsuln i Fredrikshald attesterat intyg av den 4 februari 1916 att Karlsson sedan den 15 april 1915 varit bosatt i Kornsjö i Norge och där uppfört eget hus, och efter det Karlsson inkallats till den krigstjänstgöring, som anbefallts genom generalordern den 12 oktober 1916, nr 1360, hade, enligt vad rullföringsbefälhavaren upplyst, den 6 november 1916 från Karlsson inkommit konsulatsintyg om att han vistades i Kornsjö. Visserligen hade antytts att Karlsson för vistelsen utomlands bort utverka sig särskilt tillstånd jämlikt § 137 inskrivningsförordningen, men bestämmelsen i nyssnämnda generalorder att de, som vistades utrikes, icke skulle inkallas, kunde uppenbarligen icke hava avsett värnpliktiga, som med särskilt nådigt tillstånd utflyttat från riket — för deras befrielse från krigstjänstgöringen var en dylik bestämmelse icke erforderlig — utan måste antagas hava gällt värnpliktiga, som vistades utomlands utan att hava erhållit särskilt tillstånd till utflyttning. Då ingenting förelåg, som angav, att Karlssons vistelse i Norge var av allenast tillfällig beskaffenhet, utan de inkomna uppgifterna fastmera utmärkte, att förhållandet var det motsatta, torde Karlsson icke hava varit skyldig att inställa sig till ifrågavarande krigstjänstgöring och hans hämtning i anledning av uteblivande från densamma måste därför betecknas såsom en felaktig åtgärd.

Enligt § 4 i hämningskungörelsen av den 12 november 1915 skulle, om den efterspanade enligt vunnit upplysning vistades å ort utom riket, den polismyndighet, som senast handlagt ärendet, med överlämnande av efterspaningssedeln redovisa ärendet direkt hos vederbörande militäre chef, och enligt § 7 mom. 2 i samma kungörelse gällde, att om efterspanad värnpliktig företedde vederbörligt intyg därom, att han fullgjort den avsedda tjänstgöringen, erhållit uppskov med tjänstgöringens fullgörande, frikallats från värnpliktens vidare fullgörande eller hade laga förfall för uteblivandet, polismyndigheten skulle, om vid prövning av intyget detsamma befundes giltigt, avbryta hämningsåtgärden och vid ärendets redovisning enligt § 4 överlämna avskrift av intyget till den militäre chefen. På grund av dessa bestämmelser kunde möjligen sättas i fråga, att om Karlsson vid anhållandet företett bevis om sin utrikesvistelse, hämningsåtgärden skulle hava avbrutits. Emellertid vore att märka, att de bevis, som Karlsson i sådant hänseende kunnat förebbringa, redan prövats av rullföringsbefälhavaren samt av honom underkänts; någon anledning att ställa den underordnade polismyndighet, som verkställde hämtningen, till ansvar för att densamma blev förd till slut, torde därför icke föreligga.

Efterspaningen var begärd av översten Leth, men icke heller han syntes kunna göras ansvarig för själva hämningsåtgärden. Handlingarna i ärendet gäve nämligen ej anledning till antagande att de upplysningar om Karlssons utrikesvistelse, som inkommit till rullföringsbefälhavaren, av honom delgivits översten, och vad anginge rullföringsbefälhavaren, överstelöjtnanten Kjelleström, hade denne, enligt vad militieombudsmannen inhämtat, numera avlidit; frågan om ansvar för överstelöjtnanten i berörda hänseende vore därmed förfallen.

Annorlunda ställde sig frågan om ansvaret för prövningen av Karlssons skyldighet att deltaga i krigstjänstgöringen, när prövningen därav efter Karlssons hämtande ankom på regementschefen. Då förelågo nämligen fullgiltiga bevis därom, att Karlsson, när inkallelsen ägde rum, sedan en avsevärd tid tillbaka bebott eget hus i Kornsjö i Norge. Denna ort måste alltså betraktas såsom hans vistelseort vid sagda tidpunkt, oavsett att han å en postanstalt å svenskt område avhämtat den till honom ställda inkallelseordern. Och i vederbörande generalorders uttryckliga föreskrift att värnpliktig, som vistades utrikes, icke skulle inkallas, kunde den omständigheten, att Karlsson tilläventyrs bort utverka sig särskilt tillstånd till den skedda utflyttningen till Norge, givetvis icke hava medfört någon ändring.

Att översten Leth enligt ovanberörda av auditören Wiberg kon-

trasignerade beslut funnit Karlsson hava varit inställeskyldig och förty ålagt honom bestraffning hade för Karlsson medfört att han måst icke blott undergå den ålagda bestraffningen av fem dagars vaktarrest utan även fullgöra en krigstjänstgöring, från vilken han enligt nyssnämnda generalorder skulle varit befriad. Senast vid den tid, då bestraffningsfrågan förelåg till avgörande hos regementschefen, hade denne bort förordna om Karlssons hemförlovning. Därjämte ville det synas som skulle Karlsson fått vidkännas hämningskostnaden; detta skulle ju ej kunnat komma i fråga, därest ej Karlsson ansetts inställeskyldig.

Handlingarna i ärendet utmärkte, att överkrigsfiskalsämbetet på grund av remiss från krigshovrätten komme att ställa översten Leth och auditören Wiberg under tilltal för ifrågavarande bestraffningsatgärd. Med hänsyn till såväl innehållet av Karlssons ovannämnda klagoskrift som gällande bestämmelser om rätt till fullföljd hos Konungen av allmänt åtal ansåge militieombudsmannen sig böra för egen del förordna om åtal mot översten Leth och auditören Wiberg för det felvartill de enligt militieombudsmannens mening gjort sig skyldiga vid meddelandet av förenämnda straffresolution; och uppdroge militieombudsmannen därför åt överkrigsfiskalsämbetet att vid krigshovrätten anhängiggöra och utföra det sålunda beslutade åtalet.

Vid åtalets utförande borde överkrigsfiskalsämbetet påstå ansvar å översten och auditören efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika efter det Karlsson lämnats tillfälle att närmare specificera sina ersättningsanspråk, understödja dem i mån överkrigsfiskalsämbetet med ledning av förestående utredning eller eljest kunde finna dem befogade.

I anledning härav yrkade överkrigsfiskalsämbetet i avgivet memorial att översten Leth och auditören Wiberg för vad i militieombudsmannens skrivelse lagts dem till last måtte dömas till ansvar, översten Leth jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten och auditören Wiberg jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen. Med överlämnande av en till krigshovrätten ställd skrift, däri Karlsson yrkat ersättning för förlorad arbetsförtjänst under 37 arbetsdagar efter 12 kronor om dagen med 444 kronor, för förlust av friheten under 47 dagar med 250 kronor, för kostnaderna såväl för hans hämtande till regementet med 28 kronor 68 öre som ock å målet med 275 kronor, hemställde överkrigsfiskalsämbetet, att översten Leth och auditören Wiberg måtte förpliktas att, vilkendera gälda gitte, till Karlsson i fordrade hänseenden utgiva de belopp krigshovrätten kunde finna skäligen.

Uti till krigshovrätten avgiven förklaring anförde översten Leth och auditören Wiberg följande. Genom generalorder den 12 oktober 1916 nr 1360 befalldes bland annat, att till tjänstgöring för rikets försvar skulle inkallas de infanteriet tilldelade värnpliktiga, som på grund av förutvarande vistelse utomlands ännu icke fullgjort lika lång krigstjänstgöring som den årsklass, de tillhörde, och att värnpliktiga, som vistades utomlands icke skulle inkallas. Enligt förstnämnda bestämmelse blev Karlsson, som på grund av förutvarande vistelse utomlands icke fullgjort lika lång krigstjänstgöring som sin årsklass, inkallad till 45 dagars krigstjänstgöring med inställelse den 28 november 1916. Då Karlsson uraktlät inställa sig, efterspanades han enligt gällande föreskrifter, samt påträffades i sitt hem i Gunnarbyn den 25 februari 1917 och införpassades till Västgöta regemente för fullgörande av den anbefallda krigstjänstgöringen. Efter sin inställelse vid regementet ställdes Karlsson under tilltal för underlåtenhet att å föreskriven tid inställa sig till beordrad tjänstgöring. Vid med Karlsson hållna förhör framgick enligt förklarandenas uppfattning, att Karlsson vistades i sitt hem i Sverige åtminstone från den 29 oktober 1916 till den 25 februari 1917. På grund av detta faktum ansågo förklarandena Karlsson ha varit inställeskyldig och meddelade förenämnda straffresolution. Generalorderens den 12 oktober 1916 nr 1360 ordalydelse kunde icke innebära annan tolkning, än att däri berörda värnpliktiga, som befunde sig på utrikes ort, icke skulle behöva hemresa för att fullgöra krigstjänstgöring, varemot värnpliktiga, som förut befunnit sig på utrikes ort och därför befriats från krigstjänstgöring, skulle, därest de befunde sig i riket, fullgöra lika lång krigstjänstgöring, som deras årsklass förut fullgjort. Att den omständigheten, att de värnpliktiga trots vistelse i hemlandet under samma tid hade bostad utrikes, skulle betraktas såsom ett vistande i utlandet framginge icke av generalorderens ordalydelse. Det finnes många svenskar, som haft sin bostad till exempel i Ryssland, men på grund av rådande förhållanden rest över till Sverige i avsikt att, då bättre tider stundade, återvända till sin bostad och sitt arbete i Ryssland. Skulle sistnämnda innebörd givas generalorderen, hade dessa, därest givna förutsättningar i övrigt varit för handen, fritagits från krigstjänst, oavsett längden av deras vistelse i riket. Av den till stöd för straffresolutionen föreliggande utredningen framginge icke, och hade icke heller av Karlsson påståtts annat förhållande, än att han med undantag av besöket hos svenske konsuln i Fredrikshall den 4 november 1916 vistats i sitt hem i Sverige förut angivna tid av nära fyra månader. Det torde i detta sammanhang även beaktas,

att Karlsson ännu så sent som i november 1918 enligt tillgängliga handlingar i remissakten fortfarande vistades i Gunnarsbyn.

Krigshovrätten meddelade utslag i målet *den 15 oktober 1919*. I utslaget yttrades följande. Ehuru översten Leth och auditören Wiberg genom att, på sätt som skett, i ovanberörda av den sistnämnde kontrahierade beslut ålägga Karlsson bestraffning för rymning icke förfarit i överensstämmelse med en riktig tolkning av den till grund för Karlssons skyldighet att deltaga uti ifrågavarande krigstjänstgöring utgivna generalordern av den 12 oktober 1916, likväl och då vad härutinnan låge översten Leth och auditören Wiberg till last icke, med hänsyn till den mindre tydliga avfattningen av samma generalorder och till vad de i sin förklaring i detta mål anfört, vore av beskaffenhet att för någon av dem medföra ansvar och ersättningsskyldighet, funne krigshovrätten den mot översten Leth och auditören Wiberg i målet förda talan icke kunna bifallas.

11. Underlåtenhet att förklara anstånd med verkställighet av straff förverkat

Av handlingar, som på förekommen anledning infordrats, inhämtades följande.

Den 17 maj 1918 hölls vid regementskrigsrätten vid Svea livgarde rannsaking med volontärerna vid regementets 6. kompani nr 16 Nils Ture Svensson och nr 3 David Hjalmar Åstrand angående rymning. I krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren Allan Carl Arvid Afzelius såsom ordförande samt vice auditören Bror Axel Eric Österberg, kaptenen Gustaf Tornérhielm och fanjunkaren Carl August Malmsten såsom bisittare.

Hörd angående sina huvudsakligaste levnadsomständigheter berättade Åstrand bland annat, att han någon dag i början av november 1917 av rådhusrätten i Hälsingborg dömts för delaktighet i förfälskning att undergå straffarbete i tre månader, vilket straff emellertid bestämts villkorligt, i följd varav han icke utstått detsamma.

Krigsrätten meddelade i målet följande utslag.

»Enär genom vad tilltalade volontärerna vid Kungl. Svea livgardes 6. kompani nr 16 Nils Ture Svensson och nr 3 David Hjalmar Åstrand erkänt och för övrigt i målet förekommit är utrett att, sedan de i samråd beslutat att rymma, Svensson den 14 sistlidne mars i avsikt

att undandraga sig krigstjänsten olovligen avvikit från regementet och Åstrand, vilken samtidigt med Svensson avlägsnat sig från kasernen, men haft permission till kl. elva e. m., i förenämnda avsikt underlåtit att vid permissionstidens slut infinna sig vid regementet, varifrån bägge hållit sig undan tills de, som den 1 nästlidne april häktats för brott, för vilket de sedermera av Stockholms rådhusrätt rannsakats men frikännts, blivit den 6 innevarande maj från Stockholms stads rannsakningshäkte till regementet överlämnade,

alltså prövar krigsrätten jämlikt 50 och 51 §§ strafflagen för krigsmakten rättvist döma envar av Svensson och Åstrand, vilka förut varit för rymning straffade, att för enahanda brott hållas i fängelse i två månader.»

I skrivelse till krigsdomaren Afzelius den 17 januari 1919 framställde militieombudsmannen Östergren följande anmärkning beträffande förevarande mål.

Krigsrätten syntes hava avgjort målet utan att hava dessförrinnan införskaffat utdrag av det allmänna straffregistret. Vad Åstrand anginge hade krigsrätten haft så mycket större anledning att införskaffa dylikt utdrag som Åstrand ju själv lämnat meddelande om den av rådhusrätten i Hälsingborg givna, ovan omtalade villkorliga straffdomen.

Krigsrätten hade, då den till fängelse bestämde det straff, vartill Åstrand gjort sig skyldig för rymning, bort tillika jämlikt 4 § i lagen om villkorlig straffdom den 22 juni 1906 förklara anståndet med det straff, som ådömts Åstrand av rådhusrätten i Hälsingborg, förverkat.

I anledning av vad sålunda anmärkts infordrades yttrande från krigsrättens ledamöter.

Uti avgivna yttranden anförde:

Krigsdomaren Afzelius.

Vid meddelandet av utslag den 17 maj 1918 i det då av regementskrigsrätten vid Svea livgarde handlagda målet angående för rymning tilltalade volontären vid regementets 6. kompani nr 3 David Hjalmar Åstrand hade krigsdomaren uraktlåtit att förklara anståndet med det av rådhusrätten i Hälsingborg Åstrand villkorligt ådömda straffarbete förverkat. Härom kunde krigsdomaren efter åtta månaders förlopp överhuvud icke avgiva annan förklaring, än att krigsdomaren gjort sig skyldig till en lapsus, för vilken krigsdomaren finge klandras eller straffas, då krigsdomaren icke hade till hands någon ursäkt för densamma. Krigsdomaren kunde icke skylla på bristande kännedom om den ifrågavarande villkorliga domen, ty därom förelåg

straffregisterutdrag, och icke heller kunde eller finge krigsdomaren skylla på obekantskap med innehållet i 4 § i lagen angående villkorlig straffdom den 22 juni 1906, så mycket mera som krigsdomaren under sin tjänstgöring i Stockholms rådhusrätt haft rikliga tillfällen att i praktiken taga del av berörda lagstadgande. Möjligen hade krigsdomarens blunder underhjälpes av det förhållandet, att det brott, för vilket krigsrätten hade att döma Åstrand, icke hade något samband med och var av helt annan beskaffenhet än det, för vilket han tidigare blivit villkorligt dömd. Men detta vore allenast en konstruktion, icke någon förklaring, och krigsdomaren ville icke på något sätt söka urskulda sig. Kort innan Åstrand rannsakades av krigsrätten för rymning hade han av Stockholms rådhusrätts 8. avdelning rannsakats för bedrägeri. Inför rådhusrätten yrkade vederbörande åklagare, att Åstrand måtte förklaras saker till bedrägeri och för vidare rannsaking hänvisas till Svea livgardes krigsrätt. I sitt därefter meddelade utslag, varigenom Åstrand förklarades icke kunna fällas till ansvar för bedrägeri, besvarade rådhusrätten icke åklagarens begäran om målets hänskjutande till krigsrätten, men i en av rådhusrätten till överståthållarämbetet avlåten promemoria angående utgången av den av rådhusrätten verkställda rannsakingen med Åstrand meddelades, att rannsaking med honom vore påkallad vid Svea livgardes krigsrätt. Åstrand, vilken därefter överfördes till regementets häkte, måste till följd av rådhusrättens tillvägagående av krigsrätten höras angående sina levnadsomständigheter, och därvid förelåg vederbörligt utdrag av straffregistret för riket, vilken handling krigsdomaren utlånat från rådhusrätten och jämte dess konceptprotokoll medhaft vid krigsrättens sammanträde. Efter det Åstrand avtjänat honom den 17 maj 1918 ådömt straff för rymning och återkommit i tjänstgöring vid regementet, rymde han på nytt, ertappades och skulle för detta brott rannsakas av krigsrätten den 2 september 1918, men vid krigsrättens sammanträde anmäldes, att Åstrand berett sig tillfälle att rymma återigen. Sedermera gjorde sig Åstrand skyldig till stöld å olika orter i Skåne, blev häktad och förklarad saker till sagda brott, varjämte han av vederbörande domstol hänvisades till Svea livgardes krigsrätt för att rannsakas angående rymning. Den 6 december 1918 blev Åstrand av krigsrätten dömd till fängelse för två rymningsbrott, varjämte krigsrätten för avhjälpande av den förut begångna fauten förklarade det Åstrand medgivna anstånd med det honom av rådhusrätten i Hälsingborg villkorligt ådömda straffarbete förverkat.

T. f. auditören Österberg.

Österberg, som den 17 maj 1918 i egenskap av t. f. auditör deltagit i handläggningen av det samma dag av regementskrigsrätten vid Svea livgarde avdömda målet angående volontären David Hjalmar Åstrand, finge med anledning av militieombudsmannens anmärkningar beträffande det i målet meddelade utslag hänvisa till innehållet i det av krigsdomaren Afzelius avgivna yttrandet över berörda anmärkningar, och finge Österberg således förklara, att han underkastade sig det ansvar, som i följd av den förelupna försummelsen kunde komma att drabba honom.

Kaptenen Tornérhielm och fanjunkaren Malmsten.

Kaptenen och fanjunkaren hänvisade till det yttrande över berörda anmärkningar, som avgivits av krigsdomaren Afzelius, och ville kaptenen och fanjunkaren dessutom, till den kraft och verkan det hava kunde, framhålla, att de, då förslag till utslag i målet föredragits och däri icke förekommit föreskrift därom, att det Åstrand medgivna anstånd med honom förut villkorligt ådömt straffarbete skulle vara förverkat, icke uppmärksammat denna felaktighet utan förlitat sig på krigsrättens lagfarna ledamöter.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 31 januari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Av ett på begäran till militieombudsmansexpeditionen insänt fullständigt utdrag beträffande Åstrand av det hos fängvårdsstyrelsen förda straffregistret inhämtades följande. Sedan straffuppgift angående krigsrättens förenämnda utslag inkommit till straffregistret, framställdes från fängvårdsstyrelsens avdelning för straffregistret förfrågan, huruvida icke anståndet med verkställigheten av det av rådhusrätten i Hälsingborg villkorligt ådömda straffet förklarats förverkat. Såsom svar härå meddelade vederbörande auditör, att krigsrätten vid prövning av det av Åstrand föröfvade rymningsbrottet icke funnit skäl föreligga att förklara anståndet med oförmälda Åstrand för förfalskning ådömda straff förverkat. Detta svar syntes giva vid handen, att det ingalunda varit av förbiseende utan fullt medvetet och avsiktligt som krigsrätten underlåtit att tillämpa ifrågavarande paragraf i 1906 års lag om villkorlig straffdom, och föreläge sålunda en anmärkningsvärd motsägelse mellan detta svar samt de förklaringar, som krigsrättens ledamöter på sätt ovan förmäls avgivit till militieombudsmannen.

Av berörda utdrag framginge därjämte att regementskrigsrätten vid Svea livgarde genom utslag den 6 december 1918 dömt Åstrand dels jämlikt 50 och 51 §§ strafflagen för krigsmakten för två rymningsbrott, begångna den 3 och den 31 augusti 1918, till fängelse, för vardera brottet i tre månader, dels ock jämlikt 20 kap. 4, 9 och 10 §§ allmänna strafflagen för första resan å olika tider och ställen delvis i förening med inbrott begången stöld till straffarbete i fem månader, varjämte regementskrigsrätten förklarar anståndet med verkställigheten av det av rådhusrätten i Hälsingborg ådömda straffet förverkat.

Lagen den 22 juni 1906 angående villkorlig straffdom innehöll i 4 § sådan den lydde enligt lagen den 23 oktober 1914 följande bestämmelser:

»Begår den, som genom villkorlig dom undfått anstånd med straff, inom tre år efter domen brott, och varder han därför till straffarbete eller fängelse dömd; då skall anståndet tillika av domstolen förklaras förverkat. Dömes han till annat straff må anståndet förklaras förverkat, där brottens sammanhang eller likartade beskaffenhet finnes därtill föranleda; dock må disciplinstraff, som ålägges efter strafflagen för krigsmakten; ej i något fall medföra dylik verkan.

Förverkas ej anståndet, på sätt nu är nämnt, och kommer ej heller av orsak, som i 5 § sägs, ny dom, vare straffet förfallet.»

Därest regementskrigsrätten vid Svea livgarde vid meddelande av det utslag den 17 maj 1918, varigenom Åstrand för rymning dömdes till fängelse i två månader, i överensstämmelse med nu anförda lagrum förklarar att det av rådhusrätten i Hälsingborg meddelade anståndet med verkställigheten av det straffarbete, som ådömts Åstrand genom rådhusrättens förenämnda utslag den 12 november 1917, vore förverkat, skulle jämlikt 4 kap. 6 och 13 §§ allmänna strafflagen det av krigsrätten för en tid av två månader ådömda fängelsestraffet, vilket Åstrand enligt omförmälda straffregisterutdrag avtjänat, hava övergått till straffarbete i en månad. Om också den omständigheten, att det ålagda straffet icke genom förvandling till annan straffart på sätt ske bort fått avtjänas under kortare tid, måhända ej kunde för Åstrand grunda rätt till skadestånd, borde dock kronan kunna göra anspråk på ersättning för kostnaden för Åstrands underhåll i fängelset en månad längre tid än som vederbort. Att krigsrätten icke tillämpade den ifrågavarande bestämmelsen vore desto mera anmärkningsvärt som vid krigsrätten icke blott förelåg Åstrands egen uppgift om den villkorliga straffdomen utan även, enligt vad krigsdomarens yttrande gäve vid handen, vederbörligt utdrag av det allmänna straffregistret. Den av

krigsrätten begångna vårdslösheten torde icke kunna anses vara gottgjord därigenom, att krigsrätten i ett senare utslag förklarar berörda anstånd förverkat.

Med hänsyn till den stora betydelsen av ett noggrant iakttagande av hithörande bestämmelser hade militieombudsmannen funnit det fel, vartill krigsrätten i anmärkta hänseende gjort sig skyldig, icke böra undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa ovanbemälda krigsrättsledamöter, nämligen krigsdomaren Afzelius, vice auditören Österberg, kaptenen Tornérhielm och fanjunkaren Malmsten under tilltal inför krigshovrätten för vad i anmärkta hänseendet låge dem till last. Överkrigsfiskalsämbetet borde därvid å dem yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika dels bereda Åstrand tillfälle att i målet utföra den målsägandetalan, vartill han kunde finna sig befogad, dels å kronans vägnar fordra ersättning av krigsrättsledamöterna för kostnaden för Åstrands underhåll i fängelse under en tid av en månad.

I avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet att krigsdomaren Afzelius och hans medparter måtte för vad i berörda skrivelse lagts dem till last dömas till ansvar jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen, varjämte ämbetet hemställde om förpliktande för dem att, vilken gälda gitte, ersätta kronan kostnaden för Åstrands underhåll i fängelse en månad sommaren 1918 med 2 kronor 24 öre om dagen. I en till krigshovrätten ställd skrift yrkade Åstrand, att krigsdomaren Afzelius och hans medparter måtte åläggas att till Åstrand utgiva skadestånd med 15 kronor om dagen under den tid av en månad, under vilken Åstrand på grund av krigsrättens felaktiga förfarande måst tillbringa i fängelse utöver den, varunder han rätteligen skolat avtjäna sitt straff.

Krigshovrätten meddelade utslag i målet *den 14 maj 1919*. I utslaget yttrades följande. Som krigsdomaren Afzelius och hans medparter i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i krigsrätten vid meddelande av ifrågavarande utslag den 17 maj 1918 gjort sig skyldiga till felaktigt förfarande i domarämbetets utövning i det av militieombudsmannen anmärkta avseendet och härigenom föranlett, att Åstrand kommit att hållas i fängelse under en tid av två månader i stället för däremot svarande straffarbete i en månad, prövade krigshovrätten rättvist dels i förmåga av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma krigsdomaren Afzelius och hans medparter att för vad de sålunda låtit komma sig till last böta, krigsdomaren Afzelius och vice auditören Österberg vardera 25 kronor samt en var av de militära

ledamöterna 5 kronor, dels ock förplikta krigsdomaren Afzelius och hans medparter att ersätta kronan kostnaden för Åstrands underhåll i fängelse under en månad med tillhoppa 67 kronor 20 öre.

Över krigshovrättens utslag hava krigsdomaren Afzelius och hans medparter ävensom Åstrand anfört underdåniga besvär. Dessa besvär äro ännu på Kungl. Maj:ts prövning beroende.

12. Obehörigt kvarhållande i förvarisarrest.

Uti en insänd skrift anförde värnpliktige Ch. W. Betts följande. Betts, som fullgjorde värnpliktstjänstgöring vid 10. kompaniet av Vaxholms kustartilleriregemente, intog den 16 januari 1918 som vanligt sitt middagsmål tillsammans med det övriga manskapet. Efter slutad måltid erhöll han bordbefälhavarens tillåtelse att överbringa en order till en av sina kamrater. Betts återvände sedan till det bord, där han förut suttit, men på grund av trängsel kunde han ej genast intaga sin plats. Bordbefälhavaren underrättade honom då om att daglöjtnanten, fänriken K. Kihlstedt föregående kväll givit order om att ingen finge stå vid borden, och att om så skedde, detta skulle betraktas som orderbrott. Betts bad sina kamrater att lämna honom plats för att han skulle få tillfälle att sätta sig. Under tiden kom daglöjtnanten och frågade Betts om orsaken till att han lämnat sin plats och stod. Betts förklarade sitt beteende under hänvisning till den av honom förmedlade ordern och tillade, att han just stode i begrepp att sätta sig. Daglöjtnanten förklarade då genast Betts arresterad. Betts satt sedan arresterad från den 16 januari omkring klockan 2.20 e. m. till den 26 januari kl. 6 e. m., då krigsrätt sammanträdde och frikände honom från allt straff. Daglöjtnantens rapport hade gällt uraktlåtenhet att lyda förmans i tjänsten givna befallning. På grund av vad Betts sålunda anfört anhölle han, att militieombudsmannen måtte förhjälpa honom till den upprättelse och skadeersättning för hans oförskyllt förlorade frihet, som kunde befinnas skälig och rättvis.

Av handlingar, som i anledning av berörda skrift infordrades, inhämtades följande.

För att stävja ett särskilt vid 10. kompaniet av nämnda regemente brukligt ofog att personer, tillhörande manskapet, vid måltiderna sprunge omkring i matsalen eller ginge och ställde sig vid utgången, innan alla ännu slutat sin måltid, hade fänriken Kihlstedt i egenskap

av daglöjtnant låtit genom bordbefälhavarna meddela, att han komme att anse som brott mot given order, om någon lämnade sin bordsplats före uppställning utan särskilt viktigt skäl, såsom för att begära permission.

I en den 16 januari 1918 dagtecknad rapport anmälde fänriken, att Betts påträffats stående vid sidan av sitt bord i matsalen, trots att bordbefälhavaren med hänvisning till fänrikens förenämnda befallning givit honom order att sätta sig, samt att Betts av fänriken tillsagts arrest.

Vid förhör inför kompanichefen den 17 januari 1918 erkände Betts rapportens riktighet så till vida, att han medgav, att han lämnat sin plats vid bordet före uppställningen till marsch, men framhöll, att detta ej skett i avsikt att bryta mot någon föreskrift, utan att Betts hade, då han sett, att städarna stode i begrepp att lämna matsalen, velat fullgöra en av flaggmaskinisten Bylund given order att tillsäga en av dessa att lämna en vedbodnyckel till flaggmaskinisten.

Hörd av bataljonschefen samma den 17 januari, vidhöll Betts sina inför kompanichefen lämnade uppgifter med följande tillägg. Betts hade erhållit bordbefälhavarens tillåtelse att lämna bordet för att framföra ordern om vedbodnyckeln. Då Betts kommit tillbaka, hade han sökt komma fram mellan ryggarna på kamraterna för att sätta sig, men detta hade ej lyckats honom, när det vore för trångt mellan bänkarna särskilt då de voro fullsatta med folk. Betts hade då ställt sig vid ändan av bordet för att där avvakta, att kamraterna slutat sin måltid. Efter några sekunder hade bordbefälhavaren tillsagt honom att sätta sig, varför Betts tillsagt kamraterna att resa på sig och gå ut åt sidan för att lämna honom tillfälle att komma in på sin plats. I samma ögonblick hade fänriken kommit tillstädes och frågat, varför Betts lämnat sin plats vid bordet. Betts hade då uppgivit, att det varit för att »lämna order till städaren», men Betts kunde ej påminna sig, om han samtidigt meddelat, att han fått bordbefälhavarens medgivande att lämna bordet. Betts hade av fänriken fått order att sätta sig, vilket han gjorde. Betts förnekade således att han underlåtit fullgöra vare sig bordbefälhavarens eller daglöjtnantens order att sätta sig.

Vid förhöret inför bataljonschefen berättade i övrigt följande därvid hörda personer.

Bordbefälhavaren, 2. klass kustartilleristen Bror Högvist:

Han intygade sanningen av Betts' inför bataljonschefen lämnade uppgifter.

Värnpliktige Arvid Rudén: Han hade ej hört, att Betts fått Hög-

kvists tillstånd att lämna bordet. Betts hade ej gjort några försök att komma in på sin plats förrän Högkvist sagt åt honom att sätta sig. Rudén hade hört, att Betts bett honom att flytta på sig, och just då Rudén och kamraterna voro i begrepp att resa sig, hade fänriken infunnit sig och tilltalat Betts. Fänriken hade givit Betts order att sätta sig, vilket Betts gjort.

Värnpliktige Ragnar Alexander Säfström: Han hade hört, att Betts fått Högkvists tillstånd att lämna bordet. Säfström hade ej förmärkt, att Betts gjort antydning att sätta sig, förrän han därom fick tillsägelse av Högkvist, men Betts hade sökt sätta sig omedelbart efter det han erhållit tillsägelsen. Fänriken hade kommit i samma ögonblick.

Värnpliktige Erik Gerhard Engman: Betts hade ej satt sig vid återkomsten till bordet. Han hade erhållit order av Högkvist att sätta sig men ändå ej gjort det. Engman hade svårt att bestämma tiden mellan Högkvists order och fänrikens ankomst, men uppgav, att »nog var det ungefär två minuter».

Fänriken Kihlstedt: Betts måtte hava stått i inre rummet minst en och en halv minut, enär fänriken annars skulle hava sett honom, när han från yttre rummet, där han talade med städaren, begav sig till sin plats.

Genom resolution den 18 januari 1918 överlämnade t. f. regementschefen överstelöjtnanten Axel Ludvig Törner målet till krigsrätt.

Vid krigsrätten, där målet förekom den 26 januari 1918, avgav Betts en berättelse i huvudsaklig överensstämmelse med vad han uppgivit vid förhören inför kompanichefen och bataljonschefen.

Såsom vittnen i målet hördes förenämnda Högkvist, Rudén, Säfström och Engman, vilka därvid berättade följande.

1) *Högkvist:* Vittnet hade vid i målet ifrågakomna tillfälle tjänstgjort såsom bordbefälhavare i matsalen. Order hade utfärdats att ingen finge stå i matsalen under måltiden, om vilken order Betts också erhållit besked. Vid middagsmåltiden ifrågavarande dag hade Betts erhållit tillstånd av vittnet att i ett tjänsteärende lämna bordet. Betts hade vid återkomsten sökt att intaga sin plats vid bordet, därvid han haft den tredje platsen i ordningen, räknat från bordets ytterända. Betts hade emellertid ej kunnat komma fram till sin plats, varför han ställt sig vid bordsändan. Betts, som av vittnet fått tillsägelse att sätta sig, hade därpå yttrat till sina kamrater: »Maka er, så att jag kan komma fram.» Kamraterna hade just skolat resa sig upp, då fänriken kommit tillstädes. Vittnet ansåge, att Betts ej kunnat handla snabbare än han gjort för att intaga sin plats samt att Betts stått vid bordsändan så kort stund att det ej kunde räknas i minuter».

2) *Rudén*: Vittnet hade iakttagit, att Betts lämnat sin plats vid bordet för att uträtta ett ärende. Då han återkommit in i matsalen, hade han ställt sig invid en vägg. Vittnet hade icke hört, att Betts sagt åt kamraterna att resa sig upp. Vittnet hade emellertid hört Högvist säga till Betts, att han skulle sätta sig, varpå Betts tillsagt kamraterna att resa sig. Då vittnet och vittnets kamrater skulle resa sig för att lämna plats åt Betts, hade fänriken kommit tillstädes. Betts hade stått omkring en halv minut.

3) *Säfström*: Vittnet hade vid middagsmåltiden suttit mitt emot Betts, som erhållit tillstånd av Högvist att avlägsna sig från bordet. Då Betts kom tillbaka, hade vittnet sett, att han ställde sig vid ena ändan av bordet. Högvist hade tillsagt Betts att sätta sig. Betts hade då sökt att intaga sin plats vid bordet men ej kommit fram. Under tiden hade fänriken kommit tillstädes; samt

4) *Engman*: Vittnet hade vid ifrågavarande tillfälle suttit bredvid Betts på vänster sida om honom. Betts hade lämnat sin plats vid bordet för att uträtta något ärende. Då han kommit tillbaka, hade han ställt sig vid ändan av bordet. Högvist hade då sagt åt honom, att han skulle sätta sig. Vittnet kunde ej erinra sig vad vid tillfället vidare tilldragit sig, enär vittnet haft sin uppmärksamhet riktad på den framsatta maten, men vittnets uppfattning hade varit, att Betts ej kunnat komma fram till sin plats, med mindre att hans kamrater rest sig upp från bordet.

Enligt vid krigsrätten företedda bevis förekom Betts ej i straffregistret och var han ej vid regementet straffad.

Åklagaren, krigsfiskalen L. Uddenberg, yrkade ansvar å Betts för vägran eller underlåtenhet att fullgöra förmans i tjänsten givna befallning.

Krigsrätten avkunnade följande utslag i målet: Som det icke emot Betts bestridande blivit ådagalagt, att Betts vid i målet ifrågakomna tillfället vägrat eller underlåtit att lyda honom i tjänsten given befallning eller att Betts eljest gjort sig skyldig till straffbart förfarande, bleve Betts från ansvar i målet frikänd.

Krigsrättens utslag blev icke överklagat.

I anledning av vad sålunda förekommit anförde militieombudsmannen Östergren i skrivelse till t. f. chefen för Vaxholms kustartilleriregemente följande.

Betts syntes under tiden den 16—den 26 januari hava kvarhållits i förvarsarrest. Det fel, som lades Betts till last, syntes emellertid icke hava varit av svårare beskaffenhet. Betts vore förut ostraffad,

och då förseelsen skulle hava begåtts i närvaro av ett större antal vittnen, torde ingen anledning funnits att befara, att Betts skulle undanröja tillgänglig bevisning. Frånsett att tillräcklig anledning att tillsäga Betts arrest väl knappt förelåg, därest det uppgivna felet varit konstaterat, syntes vidare kunna anmärkas, att fänrikens rapport knappast kunde anses innehålla konstaterandet av ett fel. Och vid såväl kompanichefens som bataljonschefens förhör syntes sådana omständigheter hava framkommit att Betts oskuld bort anses konstaterad eller åtminstone sannolik. Då militieombudsmannen funnit anmärkningsvärt, att fänriken tillsagt Betts arrest och att t. f. regementschefen ej förordnat om arrestens upphörande, anmodades t. f. regementschefen att inkomma med yttrande för egen del ävensom av fänriken Kihlstedt.

I avgivet yttrande anförde fänriken Kihlstedt följande. Under den tid år 1918 (12—15 januari) före Betts arrestering, fänriken varit daglöjtnant, hade ordningen i matsalen lämnat mycket övrigt att önska. Manskapat brukade springa omkring i matsalen under måltiden. Särskilt de, som suttit långt in på bänkarna, brukade ställa sig utefter väggarna och i gångarna närmare utgången innan alla slutat sin måltid, antagligen för att i ett obehövt ögonblick smita ut eller för att när uppställning kommenderats, kunna rusa ut före dagbefälet och sålunda springa från uppställningen till avmarsch. Fänriken hade hela tiden försökt stävja ofoget dels genom att tillhålla kompanidagunderofficerarna att tillse, att folket satt kvar på sina platser, dels ock genom att tillsäga de stående att sätta sig. Vid 1. och 8. kompanierna blev förhållandet därigenom bättre, men vid 10. kompaniet inträdde ingen nämnvärd ändring, utan såg fänriken ofta på deras miner, vilka bleve tillrättavisade, att de ansåge sig tvungna att lyda, när officeren stod framför dem, men att de, då denne vände ryggen till, icke längre tänkte bry sig om honom. Det blev sålunda tydligt, att fänriken måste vidtaga strängare åtgärder, om han skulle kunna upprätthålla disciplinen vid detta kompani. Emellertid ville han ännu en gång i godo försöka bibringa ordning, varför han den 15 på aftonen kompanivis meddelade bordbefälhavarna, att ingen finge lämna sin plats förr än uppställning kommenderats samt att, om någon av fänriken påträffades stående i matsalen dessförinnan, denne skulle behandlas som om han icke åttlytt given order, såvida han icke kunde visa särskilt viktiga skäl för att han vore stående, såsom att han vore matutdelare i arbete eller vore på väg för att begära permission från matsalen. Detta hade efter följande kvällsmåltid meddelats allt närvarande manskapat. När fänriken mot slutet av nästföljande dags middagsmåltid gick genom

matsalen, drog sig i bortersta avdelningen därav ett vid öppningen i gången framträttande ansikte hastigt tillbaka. Vid sitt inträde i avdelningen upptäckte fänriken på andra sidan öppningen Betts stående men gick dock först fram till det bord, vid vilket den andre måste hava satt sig, utan att dock kunna se, vem som varit uppe. Härefter gick han fram emot Betts, vilken icke såg ut att hava någon tanke på att sätta sig, där han fortfarande stod kvar i samma ställning makligt lutad mot väggen. Framkommen hade fänriken frågat Betts, varför han icke satt på sin plats, varvid Betts uppgav, att han haft ett ärende till en arreststädare. Tillfrågad, varför han icke satt sig efter återkomsten, svarade Betts, att han icke velat störa sina kamrater, vilka ännu icke slutat äta. Fänriken ansåg icke detta senare vara något skäl för att underlåta att efterkomma hans befallning om att ingen finge stå i matsalen, i synnerhet som han många gånger sett, hur liten hänsyn man brukade fästa vid kamraterna, då det gällde att komma upp från sin plats. Fänriken frågade Högkvist, varför han icke givit Betts order att sätta sig. Denne uppgav då, att han sagt till Betts att sätta sig men att denne icke brytt sig om att lyda honom. Därefter hade fänriken tillfrågat Rudén, Säfström och Engman, vilka sutto närmast Betts, om de hört Högkvists order till Betts att sätta sig, vilket av dem bejakades, samt om Betts därefter gjort min av att sätta sig, vilket av dem förnekades. Till yttermera visso frågade han dem var och en personligen ävensom Högkvist, om de ansåge, att Betts underlåtit att efterkomma den erhållna befallningen, på vilket såväl Högkvist som de tre övriga svarade ja. Om några ansatser från Betts sida att sätta sig nämndes vid tillfället ingenting. På grund av vad som förekommit i matsalen, vad fänriken själv vid det ifrågavarande tillfället iakttagit. samt de uppgifter, som härvid lämnats, ansåg fänriken krigslydnadens upprätthållande fordra, att Betts tillsades arrest, vilket också omedelbart skedde. Fänriken ville nämna, att Säfström, omedelbart före förhöret inför bataljonschefen, på fråga av fänriken svarat, att han ansåge Betts hava stått åtminstone ett par minuter från det Högkvist gav honom order att sätta sig, till dess fänriken kom. Beaktansvärda syntes även Engmans uppgifter inför bataljonschefen, emedan han icke i likhet med de övriga vittnena befann sig på bataljonschefsexpeditionen och där åhörde Betts förklaring utan först senare efter erhållen kallelse infann sig. Slutligen ville fänriken meddela, att under hans daglöjtnantstjänst efter den 16 januari (17 och 18 januari samt 2—8 februari) ingen anmärkning mot ordningen i matsalen förekommit.

För egen del anförde t. f. regementschefen följande. Enligt § 96 i lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes vore förman berättigad att, då underlydande under tjänstgöring gjorde sig skyldig till fel, varigenom krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten äventyrades och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande funnes nödigt, tillsäga den felande förvarsarrest. För alla, som vore medvetna om alla de svårigheter, som uppreste sig mot dagbefälet vid upprätthållandet av ordningen med mera just under måltiderna i matsalarna i allmänhet och den ifrågavarande i synnerhet därför att den bestode av flera kassematter och icke vore överskådlig, måste det stå alldeles självklart, att här just föreläge nödvändighet att tillsäga arrest. Hade så ej skett, ansåge t. f. regementschefen att daglöjtnanten förfarit felaktigt, detta så mycket mera som tillsägelse av förvarsarrest allenast vore ett förståndigande att i arrest avbida, vad den, som över den felaktige ägde bestraffningsrätt i disciplinmål, ville i laga ordning besluta. Av de till t. f. regementschefen inkomna handlingarna hade han funnit, att fullständig utredning genom bataljonsförhöret om brottets beskaffenhet och Betts straffbarhet ej vunnits, varför han enligt strafflagen för krigsmakten § 204 hänsköt målet till krigsrätt. Att han därvid på samma gång icke förordnade om Betts försättande på fri fot, vore beroende bland annat därpå, att han vore övertygad om Betts upprepade olydnad och att tillfällen icke borde beredas honom att före krigsrättens sammanträde samtala och rådgöra med sina kamrater med flera i denna sak. Att Betts kom att sitta i förvarsarrest några dagar längre än som i allmänhet plögade vara förhållandet, vore beroende på den tillfälligheten, att ärendet föredrogs inför t. f. regementschefen den 18 januari och att ny krigsrätt icke skulle sammanträda förrän den 26 samma månad. I detta fall hade t. f. regementschefen tillämpat den rätt, som § 97 i lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes givit honom, emedan han ansåge, att Betts förseelser vore av svårare beskaffenhet och att det för krigslydnadens upprätthållande vore av vikt, att den tilltalade icke före krigsrättens sammanträde vistades på fri fot. Det vore för upprätthållandet av disciplinen vid regementet att beklaga, att krigsrätten kommit till det för t. f. regementschefen oväntade resultatet, att Betts icke ådömdes arrestbestraffning. T. f. regementschefen anhölle, att Betts klagoskrift icke måtte till någon militieombudsmannens åtgärd föranleda.

I avgivna påminnelser yttrade därefter Betts. T. f. regementschefen framhöll, att enligt § 96 i lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes förman ägde rätt att tillsäga den felande förvarsarrest.

Denna punkt torde i förvarande fall sakna tillämpning, enär Betts enligt krigsrättens utslag ej gjort sig skyldig till något fel. T. f. regementschefen betonade nödvändigheten av att tillsäga arrest med hänvisning till svårigheten att hava överblick över hela matsalen. Det syntes Betts, som borde fänriken desto mera bifallit hans anhållan att få lämna en förklaring i stället för att avvisa denna med ett svar, som ginge ut på att Betts nog skulle få detta vid bataljonsförhøret. Vad den långa arresteringen anginge, så syntes det Betts, att full klarhet hade vunnits vid bataljonsförhøret och att t. f. regementschefen redan då hade kunnat fälla domen. Det hade förvånat Betts, att t. f. regementschefen i sin skrivelse utan motivering tillvitade honom en upprepad olydnad, då han icke visste sig hava begått något, som stört den laga ordningen. Att disciplinen skulle blivit rubbad genom hans frikännande, förefölle honom mindre sannolikt, i synnerhet som krigsrättens beslut enligt hans och hans kamraters uppfattning vore rättvist och han för övrigt för egen del starkt hölle på den militära ordningen. I fänrikens yttrande framhölles, att dennes order delgivits Betts och hans kamrater vid föregående kvällsmåltid. Betts hade emellertid då haft permission, vilket, efter vad han antog, permissionslistan för den dagen kunde uppvisa. Att han fortfarande stått, när fänriken inträdde, ville Betts framhäva som ett bevis på sin oskuld och sitt goda samvete. Han hade ju kunnat smita in och sätta sig, när han såg fänriken komma. Vad anginge den ringa hänsyn, som brukade tagas till kamraterna, då man skulle upp från sin plats, hade ju alla slutat måltiden, när uppställning kommenderades. Att en och annan bleve knuffad, kunde väl knappast undgås, då alla försökte komma ut. Om allt ginge lugnt och stilla, skulle nog för övrigt påstötning göras om snabbare uppställning. Vad vittnenas utsaga vid ifrågavarande tillfälle beträffade, så hade samma fråga varit uppe vid krigsrätten. De uppgåvo inför rätten, att ungefär följande frågor framställdes till dem av fänriken: Om vittnena hade hört Høgvists givna order, om de hade sett, vad som försiggått, och om de kunde klargöra det vid förhör, samt om deras nummer och namn. Att fänriken frågat Säfström personligen före förhøret, ansåge Betts böra lämnas utan avseende. Han själv insattes i arrest för att ej kunna rådgöra med vittnena. Han kunde därför icke förstå, vad rätt hans motpart haft att tala med vittnena angående målet. Vittnenas utsaga inför krigsrätten efter avlagd ed borde naturligtvis anses vara det enda riktiga och tillförlitliga bevismaterialet. Med stöd av vad sålunda anförts vidhølle Betts sin begäran att militieombudsmannen måtte hävda hans rätt och förhøjpa honom till skäligen upprättelse och skadeersättning.

Med överlämnande av samtliga handlingarna i ärendet anmodades härefter t. f. regementschefen att inkomma med förnyat yttrande för egen del ävensom av fänriken Kihlstedt.

I förnyat yttrande anförde fänriken i huvudsak följande. Vid förhöret inför krigsrätten uppgåvo Rudén, Säfström och Engman, att Betts efter återkomsten till bordet ställt sig vid väggen på sidan om detta, vilket ju vore ett tydligt brott mot föreskriften, att ingen finge stå i matsalen. Även om Betts, såsom Högvist uppgav, gjort ett försök att sätta sig, men detta varit så svagt, att ingen av de kamrater, han skulle passera för att komma till sin plats, märkt det, ansåge fänriken icke detta kunna fritaga Betts från ansvar. Han borde ovillkorligen, om han »starkt hölle på den militära ordningen» och alltså i första hand lydde order, hava kunnat komma tillbaka till den plats, han tidigare lämnat. Av vittnenas uppgifter ansåge fänriken följaktligen Betts brottslighet tydligt framgå. Betts uppgift att krigsrättens utslag ådagalagt hans oskuld, vore oriktig. Utslaget innehölle, att »det icke emot Betts bestridande blivit ådagalagt, att Betts begått förseelsen». Detta utslöte icke, att han gjort sig skyldig till den, utan sade endast, att han icke kunde dömas till straff emot sitt nekande. Fänriken hade avbrutit Betts försäkringar om, att han stod, emedan han icke ville störa sina kamrater, för att genom frågor få fullständig klarhet om, huruvida Betts kunde anses fullt skyldig till den förseelse, han sett honom begå. Betts hade icke sagt, att han saknat kännedom om förbudet att stå i matsalen. Av fänrikens förhör i matsalen samt av Högvists uppgift inför krigsrätten framginge, att Betts haft kännedom om förbudet. Att Betts icke satte sig, när fänriken kom, berodde på att Betts stod vänd halvt ifrån fänriken, varför Betts icke såg fänriken förr, än denne var alldeles inpå honom. Beträffande vittnenas utsaga såsom det enda riktiga och tillförlitliga bevismaterialet vore fänriken av samma åsikt som Betts men endast under förutsättning att krigsrätten genom vittnesförhöret skaffat sig en fullständig inblick i situationen, vilket icke kunde anses varit fallet vid detta tillfälle. Krigsrätten hörde nämligen endast Betts kamrater utan att bevilja fänrikens anhållan att bli hörd såsom vittne, vilken rätt tillkommit honom jämlikt § 58 i lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Av vittnenas utsaga inför krigsrätten hade för övrigt Betts brottslighet framgått. Genom vittnenas utsaga fritogs Betts endast från den ytterligare förseelsen att icke efterkomma Högvists nya order om samma sak, vilken förseelse framginge av vad fänriken iakttog i matsalen, vittnenas där lämnade uppgifter, Säfströms upplysning före

bataljonsförhöret samt Engmans uppgifter vid detta förhör. Fänriken ansåge, att icke något framkommit, som kunde styrka Betts »rätt» eller berättiga honom till »upprättelse och skadeersättning».

T. f. regementschefen anförde i sitt förnyade yttrande följande. Såsom av handlingarna framginge hade den ordningsföreskriften utfärdats, att ingen finge stå i matsalen under måltiden. Av berörda order hade Betts också erhållit besked såsom framginge av Högvists inför krigsrätten avlagda vittnesmål. Av de i målet hållna förberedande förhören framginge, att Betts, sedan han återkommit in i matsalen, ej satt sig ned vid bordet utan förblivit stående i salen. Enligt de berättelser, som vid förhöret inför bataljonschefen avgåvos av Rudén och Säfström, hade Betts, ehuru han, enligt vad han själv hos militieombudsmannen anført, hölle starkt på den militära ordningen, vid sin återkomst in i matsalen ej gjort något frivilligt försök att komma in till sin plats vid bordet och sätta sig ner därstädes, och enligt Engmans berättelse vid nämnda tillfälle satte sig Betts ej ens, då Högvist gav honom order att sätta sig. Av de utav Rudén, Säfström och Engman avgivna berättelserna, sådana de funnes återgivna i förhørsprotokollet — det enda material, som stått till t. f. regementschefens förfogande vid sakens bedömande — hade t. f. regementschefen fått den uppfattningen rörande Betts förhållande vid tillfället i fråga, att hans beteende icke vore att anse såsom en tjänsteförsummelse utan fastmer av svårare beskaffenhet, i det han visat uppenbart trots mot given order. På grund därav hade t. f. regementschefen för krigstuktens upprätthållande inom regementet ansett det vara lämpligt, att Betts fortfarande kvarbleve i förvarsarrest i avvaktan på krigsrättens beslut. I övrigt åberopade t. f. regementschefen vad han förut i saken anført och hemställde tillika, att Betts yrkanden om upprättelse och skadeersättning måtte lämnas utan avseende.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 18 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

96 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes innehöle följande bestämmelse:

»Förman är berättigad att, då underlydande under tjänstgöring gör sig skyldig till fel, varigenom krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten äventyras, och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillsäga den felande förvarsarrest.

Rätt att tillsäga förvarsarrest, då det för ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillkommer ock förman i avseende å underlydande, som utom tjänsten stör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten. Enahanda rätt tillkommer även annan överordnad än förman i avseende å underordnad, såvida den överordnade är av officers eller underofficers grad.

Tillsägelse av förvarsarrest, varom i denna § förmåles, är allenast ett förständigande att i arrest avbida, vad den, som över den felaktige äger bestraffningsrätt i disciplinmål, vill i laga ordning besluta.»

Uti 97 § i samma lag stadgades följande:

»Befälhavare, vilken på grund av stadgandet i 204 § strafflagen för krigsmakten hänskjutit åtal mot honom underlydande person till krigsrätts behandling, må, ändå att skäl till häktning icke förekommer, förordna, att den tilltalade skall hållas i förvarsarrest, varom i 96 § förmåles, till dess krigsrätten sammanträder. Sådant förordnande må dock icke meddelas i annat fall, än då förseelsen är av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt, att den tilltalade icke lämnas på fri fot.»

Slutligen föreskrevs i 99 § i meranämnda lag följande:

»Är ej den, som tillsagt förvarsarrest, själv i utövning av bestraffningsrätt i disciplinmål över den arresterade, åligger den förstnämnda att om arresteringen genast och sist inom tjugofyra timmar avgiva rapport till den befälhavare, som äger bestraffningsrätten; och åligger det denne att, så fort ske kan, meddela beslut i ärendet.»

I det förevarande fallet förekom, att Betts lämnat bordet i matsalen före uppställningen; att Betts icke satt sig genast efter återkomsten till bordet; samt att Betts, som i anledning härav fått tillsägelse av bordbefälhavaren Högvist att sätta sig, icke gjort detta innan fänriken Kihlstedt tillstädeskom.

Att Betts lämnade bordet kunde så mycket mindre föranleda någon anmärkning mot honom som han därtill, enligt vad vid förhören inför bataljonschefen upplystes, erhållit Högvists tillstånd.

Vid samma förhör intygade Högvist riktigheten av Betts uppgifter att Betts vid återkomsten till bordet sökt komma mellan ryggarna på kamraterna för att åter sätta sig, men att detta icke lyckats honom; att Betts, som ställt sig vid ändan av bordet, efter några sekunder fått tillsägelse av Högvist att sätta sig; att Betts genast tillsagt kamraterna att resa på sig och gå åt sidan för att lämna Betts tillfälle att komma in på sin plats, samt att det varit i detta ögonblick som fänriken kommit till bordet och frågat Betts om anledningen, varför Betts lämnat bordet.

Genom Rudéns, Säfströms och Engmans vid sistnämnda förhör avgivna berättelser, i vad de strede mot Betts av Högkvist vitsordade uppgifter, torde icke kunna anses styrkt vare sig att Betts ej sökt sätta sig genast efter återkomsten till bordet eller att han — vad fänriken Kihlstedt och överstelöjtnanten Törner närmast torde avsett att lägga honom till last — trotsat Högkvists order till Betts att sätta sig.

Ehuru militieombudsmannen sålunda, vad först anginge fänriken Kihlstedts åtgärd att tillsäga Betts förvarsarrest, måste härutinnan vidhålla sin förut uttalade uppfattning, att densamma varit obefogad, helst de Betts åtgöranden, som fänriken ansett brottsliga, iakttagits av ett stort antal vittnen, varför anledning icke funnits att befara, att Betts skulle kunna undanröja bevisning, hade militieombudsmannen dock, med hänsyn till vad fänriken i sitt första yttrande anfört angående de upplysningar, han vid det ifrågavarande tillfället erhållit om Betts uppträdande, samt särskilt därtill att Betts först vid förhöret inför bataljonschefen syntes hava omtalat, att Betts haft Högkvists tillåtelse att lämna bordet, funnit sig kunna låta bero vid vad i denna del av målet förekommit.

När överstelöjtnanten Törner i egenskap av t. f. regementschef genom resolutionen den 18 januari 1918 hänsköt målet till krigsrätt, var läget helt annorlunda än då fänriken Kihlstedt tillsade Betts arrest. Vid målets hänskjutande till krigsrätt hade överstelöjtnanten bort lämna besked, huruvida Betts skulle kvarstanna i förvarsarrest; underlåtenheten härav kunde dock i förevarande fall anses hava varit av mindre betydelse, eftersom överstelöjtnanten var övertygad om Betts »upprepade» olydnad och förty samt för att tillfälle icke skulle beredas Betts att före krigsrättens sammanträde samtala med och rådgöra med sina kamrater med flera i denna sak, avsett att Betts fortfarande skulle hållas i förvarsarrest.

Såsom anledning till att överstelöjtnanten överhuvud hänsköt målet till krigsrätt hade överstelöjtnanten uppgivit, att fullständig utredning genom bataljonsförhöret om brottets beskaffenhet ej vunnits.

Militieombudsmannen hölle emellertid före att genom det nämnda förhöret snarare fullständig utredning vunnits om att något brott icke begåtts av Betts.

Men även om vid en blivande utredning skulle kunnat konstateras att Betts, sedan han med behörigt tillstånd avlägsnat sig från bordet, vid återkomsten icke självmant satt sig med den skyndsamhet, som ansetts vid tillfället hava varit av nöden, eller att Betts icke genast

efterkommit Högvists order att sätta sig, måste den förseelse, varom Betts sålunda kunnat bliva övertygad, anses så ringa att, om den överhuvud skolat bestraffas, den likväl ingalunda motiverat Betts kvarhållande i förvarsarrest.

Åtgärden att beröva en person friheten vore under alla omständigheter synnerligen allvarlig. Även om tillsägande av förvarsarrest icke kunde jämföras med häktning, varmed alltid sammanhängande angivelse eller åtal för brott av viss svårare beskaffenhet, måste dock förstnämnda åtgärd användas med stor urskillning. Härtill komme att Betts under den tid av tio dagar, därav åtta på överstelöjtnanten Törners ansvar, Betts hölls i förvarsarrest, icke fick deltaga i tjänstgöring; den ifrågakomna åtgärden, varigenom Betts' utbildning efterattes, var sålunda även ur det allmännas synpunkt betänklig.

Det fel i tjänsten, vartill överstelöjtnanten Törner enligt vad ovan nämnts gjort sig skyldig, funne militieombudsmannen vara av den art att det icke borde undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt överkrigsfiskalsämbetet att för sagda fel ställa överstelöjtnanten Törner under åtal inför krigshovrätten samt därvid yrka ansvar å överstelöjtnanten efter lag och sakens beskaffenhet ävensom understödja de ersättningsanspråk, som Betts, i målet hörd, kunde komma att däruti framställa.

Uti ett till krigshovrätten avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet, att överstelöjtnanten Törner för vad i skrivelsen lagts honom till last måtte dömas till ansvar jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten. Med överlämnande av en till krigshovrätten ställd skrift, däri Betts yrkat att av överstelöjtnanten Törner utbekomma skadestånd med 1,000 kronor, hemställde överkrigsfiskalsämbetet därjämte, att Betts måtte av överstelöjtnanten Törner tillerkännas skälig ersättning, som icke borde sättas högre än 5 kronor för en var av i målet ifrågakomna åtta dagar eller, därest förvarsarresten skulle jämväl i detta avseende likställas med häkte, 10 kronor om dagen.

Krigshovrätten meddelade utslag i målet *den 24 september 1919*. I utslaget yttrades följande. Som överstelöjtnanten Törner vid utövning av honom i egenskap av tillförordnad regementschef jämlikt 97 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes tillkommande rätt att förordna om honom underlydande persons hållande i förvarsarrest förfarit felaktigt genom sin underlåtenhet att efter ovanberörda förhör förordna om Betts frigivande ur förvarsarresten, prövade krigshovrätten rättvist dels döma överstelöjtnanten Törner för vad han sålunda låtit komma

sig till last att jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten undergå arrest utan bevakning i 5 dagar dels ock förplikta överstelöjtnanten Törner att utgiva skadestånd till Betts för honom genom överstelöjtnanten Törners förfarande tillskyndat lidande med skäliga ansedda 50 kronor. Krigshovrättens utslag har vunnit laga kraft.

13. Värnpliktig dömd till straff för underlåtenhet att inställa sig till tjänstgöring vid tillfällen, då han på grund av ådömd förlust av medborgerligt förtroende icke varit berättigad fullgöra värnpliktstjänstgöring.

Vid en i sammanhang med inspektion av Skånska trängkåren den 20 november 1918 förrättad granskning av krigsrättsprotokollen anmärktes följande.

Vid sammanträde den 24 september 1917, då krigsrätten bestod av vice krigsdomaren H. Areskoug, auditören Nils Kamph, kaptenen Mac Berlin och fanjunkaren C. G. Forssell, förekom rannsaking med värnpliktige nr 218 2/1904 Oscar Jönsson Hagman från Malmö S:t Caroli församling.

Protokollet för berörda sammanträde innehåller härom följande.

Chefen för 1. kompaniet, kaptenen Harald Granlund hade anmält, att värnpliktige Hagman den 21 september 1917 inställts vid kompaniet genom polismyndighetens försorg. Enligt rapporten hade Hagman varit inställeskyldig den 10 september 1917.

Vid förhör inför kaptenen Granlund den 22 september 1917 uppgav Hagman bland annat, att han den 17 augusti 1917 frigivits efter att hava avtjänat 5 år 5 månaders straffarbete för inbrottsstöld och vore förlustig medborgerligt förtroende i 3 år utöver strafftiden.

Genom beslut den 23 september 1917 överlämnade chefen för Skånska trängkåren målet till krigsrätt. I kårchefens resolution hade icke lämnats föreskrift om att Hagman skulle häktas eller hållas i förvarsarrest. Utdrag av allmänna straffregistret hade icke bifogats handlingarna.

Ej heller vid krigsrätten företeddes dylikt utdrag. Hagman uppgav emellertid jämväl vid krigsrätten att han undergått bestraffning för sjunde resans stöld i förening med inbrott. Däremot innehåller protokollet ingenting om vad Hagman kunde hava upplyst om tiden för frigivningen och för förlusten av medborgerligt förtroende.

Genom utslag förenämnda den 24 september dömdes Hagman jämlikt 50 och 53 §§ strafflagen för krigsmakten att för rymning undergå vaktarrest i tre dagar, varjämte krigsrätten förklarade att Hagman skulle ställas på fri fot, om ej annat skäl för hans kvarhållande i häkte förefunnes än ifrågavarande åtal.

Vid sammanträde den 23 oktober 1918, då krigsrätten utgjordes av krigsdomaren B. Borgström, auditören Kamph, kaptenen Berlin och fanjunkaren B. A. Kihlström, förekom åter rannsaking med Hagman.

Enligt rapport av daglöjtnanten hade Hagman, som underlåtit att inställa sig till repetitionsövning, blivit den 10 oktober 1918 inställd av polismyndighet samt därefter insatt i försvarsarrest. Efter förhör den 11 oktober inför kaptenen Granlund förordnade kårchefen den 12 oktober, att målet skulle överlämnas till krigsrätt. Remissen innehöll ej något om att Hagman skulle häktas eller att han skulle kvarsitta i försvarsarrest eller därur frigivas. Krigsrättens protokoll angav emellertid att Hagman var häktad.

Hagman förklarades av krigsrätten förvunnen att hava, i avsikt att undandraga sig krigstjänsten, underlåtit att inställa sig vid kåren den 10 september 1918 till fullgörande av honom åliggande repetitionsövning samt därifrån uteblivit till den 11 oktober 1918, då han genom polisens försorg dit införpassades. Hagman dömdes jämlikt 48 och 50 §§ strafflagen för krigsmakten att för rymning undergå vaktarrest i åtta dagar. Härjämte förordnade krigsrätten, att Hagman genast skulle försättas på fri fot, om ej annat skäl för hans kvarhållande i häkte förefanns än förevarande åtal.

Enligt ett vid krigsrätten företett utdrag av det allmänna straffregistret hade Hagman den 16 augusti 1912 av Kungl. Maj:t dömts för sjunde resan stöld medelst inbrott till straffarbete i 5 år jämte förlust av medborgerligt förtroende intill dess 3 år förflutit från det han efter utståndet straff blivit frigiven samt efter utståndet straff frigivits från straffängelset i Mariestad den 17 augusti 1917.

Värnpliktslagen den 17 september 1914 innehöll i § 10 mom. 2, sådant detta moment lydde innan paragrafen genom lagen den 24 maj 1918 erhöll ändrad lydelse, följande bestämmelse: »Är värnpliktig förlustig medborgerligt förtroende intill dess viss tid förflutit från det han efter utståndet straff blivit frigiven, må han ej fullgöra honom åliggande tjänstgöring förrän han återvunnit medborgerligt förtroende. Sådan värnpliktig anses då likställd med den, som erhållit uppskov med tjänstgöring.» Från och med den 15 juli 1918, då nämnda lag av den 24

maj samma år trädde i kraft, gälla dels samma bestämmelser i avseende å värnpliklig, vilken på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, som omförmälas i 2 kap. 19 § allmänna strafflagen, dels ock vissa övergångsbestämmelser till lagen av den 24 maj 1918, av vilka framgår att den, som dömts förlustig medborgerligt förtroende, skall i samma mån som den, vilken dömts till påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen, vara utestängd från behörighet, rättighet och förmån.

Då Hagman således icke lagligen var berättigad att fullgöra värnpliktstjänstgöring, hade han icke heller bort dömas till straff för uteblivande från dylik tjänstgöring.

I anledning av vad sålunda förekommit anmodades kårchefen att inkomma med yttrande av ledamöterna av krigsrätten vid ifrågasvarande tillfällen.

Uti av kårchefen insända yttranden anförde:

1:o) *Vice krigsdomaren Areskoug*. I utslag den 24 september 1917 hade krigsrätten dömt värnpliktige Hagman att jämlikt 50 och 53 §§ strafflagen för krigsmakten för rymning undergå tre dagars vaktarrest.

Areskoug medgäve oförbehållsamt att han vid utslagets meddelande förbisett, att bestämmelsen i § 10 värnpliktslagen fått ändrad lydelse den 17 september 1914, och att, då Hagman, som var förlustig medborgerligt förtroende på viss tid, på grund av paragrafens nuvarande lydelse icke lagligen var berättigad fullgöra värnpliktstjänstgöring, han heller icke bort dömas till straff för uteblivande från dylik tjänstgöring. Dock ville Areskoug framhålla, att en bidragande orsak till detta hans förbiseende otvivelaktigt varit dels innehållet uti kompani- chefens rapport med kategoriskt meddelande om Hagmans inställelse-skyldighet den »17» september 1917 och uti förhørsprotokollet, däri Hagman erkänt rapportens riktighet och uppgivit orsaken till uteblivandet att söka i den omständigheten att han icke »tagit del av tidningarnas kungörelser» dels ock saknaden av någon som helst antydning om värnpliktslagens förbud för Hagman att fullgöra sin tjänstgöring i de från kårchefen överlämnade handlingarna.

Av handlingarna i målet framginge vidare, att krigsrätten varit i saknad av utdrag från allmänna straffregistret, vilket egentligen bort hava tillföljd ett uppskov för införskaffande av dylikt, en åtgärd som varit en absolut nödvändighet, därest krigsrätten skolat kunna tillämpa bestämmelsen i § 10 gällande värnpliktslag.

Som Hagman, vilken av krigsrätten ådömts endast 3 dagars vaktarrest, varmed han jämväl genom avgiven nöjdförklaring förklarat sig

nöjd, genom ett uppskov i målet med all säkerhet fått sitta arresterad flera dagar längre, och Hagman förty genom krigsrättens förfarande ej tillskyndats någon egentlig skada, och då statsverket enligt ett yttrandet bilagt kvitto blivit gottgjort för kostnaderna för Hagmans införpassande till kåren m. m., hemställde Areskoug, att militieombudsmannen måtte låta bero vid den avgivna förklaringen.

Vid yttrandet hade bifogats ett den 10 februari 1919 dagtecknat, med vederbörlig kvittens och annotation försett reversal, enligt vilket Areskoug till kassaförvaltningen vid Skånska trängkåren inlevererat 12 kronor 72 öre, utgörande ersättning för hämtningskostnader, 9 kronor 10 öre, och 3 dagars portion, 3 kronor 62 öre, för värnpliktige nr 218 2/1904 Hagman, vilken inkallats till repetitionsmöte under år 1917.

2:o) *Auditören Kamph*. Vid krigsrättssammanträdena den 24 september 1917 och den 23 oktober 1918, då rannsakingar inför krigsrätten företogs med värnpliktige Hagman och denne av krigsrätten dömdes att för rymning undergå bestraffning, tjänstgjorde Kamph som auditör. Kamph vidginge, att han vid båda dessa tillfällen förbisett, att bestämmelsen uti § 10 värnpliktslagen genom lagen den 17 september 1914 erhållit sådan lydelse att Hagman, som genom laga kraft ägande utslag var förklarad medborgerligt förtroende förlustig intill dess viss tid förflutit från det han efter utståndet straff blivit frigiven, vilken tidrymd vid berörda båda rättegångstillfällen ej varit tilländalupen, icke varit berättigad att undergå honom åliggande tjänstgöring och förty ej heller bort fällas till ansvar för uteblivande därifrån. Såsom väsentligen medverkande orsaker till förbiseendet ville Kamph framhålla de i målet föreliggande omständigheterna, härmed åsyftande såväl vederbörande militära myndigheters efterspanningsåtgärder som Hagmans eget erkännande av förseelserna.

3:o) *Kaptenen Berlin*. Kaptenen instämde i den av auditören Kamph avgivna förklaringen under hemställan att militieombudsmannen måtte låta vid förklaringen bero.

4:o) *Fanjunkaren Forssell*. Fanjunkaren instämde i vice krigsdomarens Areskougs förklaring under hemställan att militieombudsmannen måtte låta vid den avgivna förklaringen bero.

5:o) *Krigsdomaren Borgström*. Vid rättegångstillfället den 23 oktober 1918 dömde krigsrätten Hagman att för rymning undergå vaktarrest i åtta dagar.

Krigsdomaren medgäve, att krigsdomaren vid utslagets meddelande förbisett stadgandet i § 10 mom. 2 värnpliktslagen den 17 september 1914, och att då Hagman på grund av detta stadgande icke var be-

rättigad fullgöra värnpliktstjänstgöring, han heller icke bort dömas till straff för uteblivande från dylik tjänstgöring.

Emellertid ville krigsdomaren icke underlåta framhålla, att bidragande omständigheter till, att ett sådant förbiseende kunnat äga rum, varit dels det förhållandet, att vederbörande militära myndighet, som på grund av å värnpliktssedeln befintlig anteckning bort vara underkunnig om att Hagman saknade medborgerligt förtroende, det oaktat låtit efterspana honom genom polismyndighetens försorg dels ock att kårens krigsrätt tillförne dömt Hagman till arreststraff för rymning under enahanda omständigheter.

6:o) *Fanjunkaren Kihlström*. Fanjunkaren instämde i vad krigsdomaren Borgström i sin förklaring anfört.

*
* *
*

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 21 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Samtliga ifrågavarande krigsrättsledamöter hade sålunda medgivit att de förbisett bestämmelsen att värnpliktig, som vore förlustig medborgerligt förtroende intill dess viss tid förflutit från det han efter utståndet straff blivit frigiven, icke finge fullgöra honom åliggande värnpliktstjänstgöring förrän han återvunnit medborgerligt förtroende.

Beträffande krigsrättens utslag den 24 september 1917 hade vice krigsdomaren Areskoug framhållit att en bidragande orsak till förbiseendet otvivelaktigt varit innehållet uti kompanichefens rapport med kategoriskt meddelande om Hagmans inställeskyldighet den 17 september 1917 och uti förhørsprotokollet, enligt vilket Hagman erkänt rapportens riktighet och uppgivit viss orsak till uteblivandet, samt saken av varje antydning om värnpliktslagens förbud för Hagman att fullgöra sin tjänstgöring i de från kårchefen överlämnade handlingarna.

Därest Areskoug tagit noggrannare kännedom om innehållet i förhørsprotokollet, hade Areskoug kunnat finna att protokollet innehöll sådan uppgift beträffande Hagmans förlust av medborgerligt förtroende att krigsrätten därav haft anledning att genom infordrande av straffuppgift förskaffa sig officiell upplysning om förhållandet.

Då emellertid Areskoug enligt vad han upplyst icke ägde kännedom om innehållet uti § 10 i värnpliktslagen, saknade ifrågavarande invändning varje betydelse för bedömning av ansvarsskyldigheten. Att vice krigsdomaren Areskoug kunnat ifrågasätta, att kårbefälhavaren skulle meddela honom underrättelse om berörda stadgande i värnplikts-

lagen, vore emellertid, särskilt i ett fall sådant som det förevarande, ganska anmärkningsvärt.

Väl kunde det vara sant att kårchefen, som genom förhørsprotokollet den 22 september 1917 erhållit uppgift om Hagmans förlust av medborgerligt förtroende, icke bort i målets dåvarande skick hänskjuta målet till krigsrätt, men kårchefens åtgärd härutinnan borde icke hava inverkat på krigsrättens bedömande av fallet.

Därjämte hade invänts att kårchefen, som av anteckningar å Hagmans värnpliktssedel ägt kännedom om ifrågavarande straffpåföljd, icke bort hämta Hagman till värnpliktstjänstgöring.

Vid inspektion den 23 november 1918 av Malmö rullföringsområdes expedition hade emellertid konstaterats, att ifrågavarande värnpliktssedel var i saknad av dylika anteckningar.

Införskaffandet av straffuppgift vid det förra rannsakingstillfället hade väl, såsom Areskoug framhållit, föranlett uppskov med målet, men om innehållet av straffuppgiften beaktats, skulle åtalet förfallit och Hagman hemförlovats från tjänstgöringen.

Genom krigsrättens felaktiga förfarande att vid ifrågavarande tillfällen ådöma Hagman straff hade givetvis Hagman tillskyndats oförskyllt lidande, varjämte statsverket obehörigt fått vidkännas kostnad för Hagmans underhåll under den tid, han avtjänat ifrågavarande disciplinstraff. För underhållet åt Hagman under den tid, han undergick straff enligt krigsrättens utslag den 24 september 1917, hade emellertid vice krigsdomaren Areskoug lämnat gottgörelse.

Det fel, vartill krigsrätten i nu anmärkta hänseende gjort sig skyldig, syntes militieombudsmannen vara av beskaffenhet att icke böra undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge därför åt överkrigsfiskalsämbetet att härför ställa krigsrättens ledamöter vid ifrågavarande två tillfällen, nämligen krigsdomaren Borgström, vice krigsdomaren Areskoug, auditören Kamph, kaptenen Berlin samt fanjunkarna Kihlström och Forssell, under åtal inför krigshovrätten för vad sålunda låge dem till last. Överkrigsfiskalsämbetet borde därvid yrka ansvar å dem efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika dels bereda Hagman tillfälle att i målet utföra den målsägandetalan, vartill han kunde finna sig befogad, dels å kronans vägnar fordra ersättning av krigsrättsledamöterna vid sammanträdet den 23 oktober 1918 för kostnaden för Hagmans underhåll i arresten under en tid av åtta dagar.

Uti ett till krigshovrätten avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet i anledning härav, att krigsdomaren Borgström och hans medparter för vad i militieombudsmannens berörda skrivelse lagts dem

till last måtte dömas till ansvar jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen samt att Borgström, Kamph, Berlin och Kihlström såsom ledamöter i krigsrätten den 23 oktober 1918 måtte förpliktas att, vilken gälda gitte, gottgöra kronan kostnaden för Hagmans underhåll i arresten under åtta dagar med 21 kronor 84 öre. Med överlämnande av en till krigshovrätten ställd skrift, däri Hagman begärt ersättning för förlorad arbetsförtjänst under de dagar, han sålunda obehörigen varit berövad friheten, med 25 kronor om dagen, för lidande med 50 kronor och för kostnaderna å målet i krigshovrätten med 50 kronor, förklarade sig överkrigsfiskalsämbetet allenast på det sätt biträda Hagmans yrkanden, att ämbetet i fråga om ersättning för förlorad arbetsförtjänst framställde påstående om åläggande för Areskoug, Kamph, Berlin och Forssell att, vilken gälda gitte, till Hagman utgiva skälig ersättning under tre dagar samt för Borgström, Kamph, Berlin och Kihlström att, likaledes vilken gälda förmådde, gottgöra Hagman skäligt belopp under åtta dagar, varjämte överkrigsfiskalsämbetet beträffande Hagmans anspråk på gottgörelse för kostnaderna å målet i krigshovrätten förmålde sig anse att ett belopp av högst 25 kronor borde tillerkännas Hagman.

Krigshovrätten meddelade utslag i målet *den 10 september 1919*. I utslaget yttrades följande. Emedan krigsdomaren Borgström och hans medparter i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i krigsrätten vid meddelande, Areskoug, Kamph, Berlin och Forssell av krigsrättens utslag den 24 september 1917 samt Borgström, Kamph, Berlin och Kihlström av krigsrättens utslag den 23 oktober 1918 gjort sig skyldiga till oförstånd i domarämbetets utövning i det av militieombudsmannen anmärkta avseende och därigenom föranlett, att Hagman, oaktat han varit lagligen hindrad att fullgöra värnpliktstjänstgöring, fått för rymning undergå disciplinstraff av vaktarrest, på grund av det förra utslaget under tre dagar och enligt det senare utslaget under åtta dagar, men Kamph och Berlin genom deltagande i ett vart av krigsrättens berörda utslag ej gjort sig skyldiga till särskilt ansvar, prövade krigshovrätten rättvist i förmågo av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma dels Borgström, Areskoug, Kihlström och Forssell för vad dem sålunda förts till last att böta, Borgström och Areskoug var för sig 40 kronor, samt en var av Kihlström och Forssell 10 kronor, dels ock Kamph och Berlin för berörda oförstånd att böta, Kamph 50 kronor och Berlin 15 kronor. Beträffande den i målet förda ersättningstalan funne krigshovrätten skäligt allenast sålunda bifalla samma talan, att ej mindre Areskoug, Kamph, Berlin och Forssell förpliktades att, vem av dem gälda gitte, till Hagman i skadestånd utgiva 15 kronor, än

även Borgström, Kamph, Berlin och Kihlström, likaledes vem av dem gälda gitte, ålades att till Hagman såsom skadestånd erlægga 40 kronor så ock gottgöra kronan kostnaden för Hagmans underhåll i arresten under åtta dagar med fordrade 21 kronor 84 öre. Borgström och hans samtliga medparter skulle, gemensamt eller vilken gälda gitte, gottgöra Hagman för hans kostnader å målet i krigshovrätten med 25 kronor. Krigshovrättens utslag har vunnit laga kraft.¹

14. Sammanträden med krigsrätt allmänligen utsatta till annan ort än den ordinarie sammanträdesorten.

Vid inspektion av Gottlands trupper under juni månad 1917, anmärktes vid granskning av regementskrigsrättens vid Gottlands infanteriregemente protokoll att i ett flertal fall krigsrätt hållits annorstädes än å Visborgs slätt.

Den 12 februari 1916 hölls sålunda i Fårösund rannsaking med dels 2. klass kustartilleristen nr 42/6 Oskar Gunnar Filippus Karlqvist från Bunge angående olovligt undanhållande och dels 2. klass kustartilleristen nr 50/6 Sven Oskar Rudolf Pettersson från Bunge angående olovligt undanhållande.

Till krigsdomaren hade avlämnats protokoll vid förhör inför chefen för Fårösunds kustartilleridetachment den 28 januari 1916.

Kompaniadjutanten hade rapporterat Karlqvist och Pettersson för tjänsteförsummelse. De hade varit permitterade under tiden den 15 januari kl. 6 f. m. — den 17 januari kl. 1 f. m., men hade återkommit först den 20 januari kl. 8 e. m. Då de varit ständigt kommanderade såsom handräckning hos minuppbördsmanen, hade de under sin undanhållning jämväl varit frånvarande från tjänstgöring.

Vid förhöret förklarade Karlqvist och Pettersson att de varit tillsammans. Karlqvist uppgav, att de i sällskap med kamrater försummat tåget och kvarstannat i Visby även påföljande dag. De hade

¹ I anledning av framställning från militieombudsmannen Östergren har fängvårdsstyrelsen i cirkulär den 18 januari 1919 till samtliga direktörer och föreståndare vid rikets fängvårdsanstalter fäst bemälda befattningshavares uppmärksamhet å angelägenheten därav, att de i inskrivningsförordningen den 31 december 1914 § 143 omförmälda uppgifter avfattades med tillräcklig fullständighet och tydlighet, med iakttagande därav, att i förekommande fall noga angäves, från vilken dag och huru länge vederbörande värnpliktig vore förlustig medborgerligt förtroende eller underkastad straffpåföljd, som utestängde från behörighet och rättigheter, vilka omförmäldes i 2 kap. 19 § strafflagen.

ej något vidare att anföra än att de önskat vara lediga. Karlqvist inställde sig på cykel sedan han hört av nr 50 att denne av polisen erhållit tillsägelse. Pettersson uppgav att de å söndagskvällen (den 16 januari) varit något berusade, varefter det ej blev tid att återresa. Han erhöll tillsägelse av en polisman att återresa och begav sig i väg på torsdagsmorgonen (den 20 januari). Han hade liksom Karlqvist intet att anföra till sin ursäkt.

Karlqvist och Pettersson voro på fri fot.

Vid krigsrätten hördes de tilltalade angående sina familjeomständigheter.

Beträffande själva saken vidhöll Pettersson och Karlqvist vad de vid förhöret inför detachementschefen uppgivit och erkänt, varjämte Karlqvist tillade, att orsaken, varför han icke i rätt tid åter inställt sig å tjänstgöringsorten, varit att han under hela vistelsen i Visby gått i ett ständigt rus, till följd varav han icke erinrat sig sina skyldigheter som i tjänst varande krigsman.

Någon utredning i övrigt förekom ej, som ej lika väl kunnat ske å Visborgs slätt.

Karlqvist och Pettersson dömdes för rymning till fängelse i en månad vardera.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren C. W. af Ekenstam, auditören Rudolf Wiman, kaptenen Hj. Anér och fanjunkaren A. Forsberg samt såsom åklagare krigsfiskalen Wilh. Remén.

Den 19 februari 1916 hölls krigsrätt i Fårösund för undersökning angående för tygunderofficeren, sergeanten G. Åhlund förlorad fotogen. Vid remissen härom till krigsdomaren hade fogats förhørsprotokoll.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenerna Anér och B. Francke.

Såsom åklagare inställde sig krigsfiskalen Remén. Därjämte tillstädeskommo löjtnanten N. A. von Malmborg och sergeanten Åhlund. Utom dessa båda hördes kustartilleristen Ivar Ahlberg, vilken varit biträde åt uppbördsmanen Åhlund.

Då yrkande icke framställdes av krigsfiskalen, resolverade krigsrätten att underrättelse om vad i målet förekommit skulle genom protokollsutdrag meddelas vederbörande befälhavare.

Den 23 februari 1916 hölls krigsrätt i Tingstäde för rannsaking med värnpliktige furiren nr 121 75/1913 Fredrik Olof Leonard Engström angående olovligt undanhållande.

Till krigsrätten hade överlämnats ett protokoll, hållet vid förhör med Engström.

Målet handlades i närvaro av Engström samt åklagaren, krigsfiskalen Remén. Inga vittnen eller andra personer hördes. Engström dömdes till disciplinstraff. Krigsrättens ledamöter voro krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Francke och fanjunkaren Forsberg.

Den 6, den 13 och den 24 maj 1916 rannsakades i Tingstäde värnpliktige nr 545 2/1911 John Erik Algot Eriksson från Malmö angående olovligt avvikande från tjänstgöringsort.

Målet uppsköts första gången på begäran av åklagaren om anstånd för anskaffande av intyg om Erikssons hälsotillstånd samt för vidare utredning av omständigheterna vid åtalade gärningens begående. Nästa gång ingavs läkarebetyg, utfärdat av läkare i Malmö. Åklagaren begärde uppskov för anskaffande av intyg av vederbörande läkare angående Erikssons sinnesbeskaffenhet vid den åtalade gärningens begående. Tredje gången målet till handläggning förhades, företeddes sådant intyg, avgivet av bataljonsläkaren, E. Th. Fries.

Med tillämpning av 5 kap. 5 § allmänna strafflagen förklarades Eriksson icke kunna för åtalade förbrytelsen fällas till ansvar.

Eriksson hade redan vid förhör inför bataljonschefen erkänt riktigheten av en rapport om förseelsen. Vid krigsrätten förekom ej utredning, som ej lika väl kunnat förebringas å Visborgs slätt.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Anér och fanjunkaren Forsberg, såsom åklagare krigsfiskalen Remén.

Den 31 maj 1916 hölls rannsaking i Fårösund med 2. klass kustartilleristerna nr 5 Edvin Sigfrid Napoleon Larsson och nr 44 Johan Ludvig Vall, båda från Bunge, hållna i förvarsarrest. Larsson dömdes jämlikt 20 kap. 4 § allmänna strafflagen och 107 § strafflagen för krigsmakten och Vall jämlikt samma lagrum samt 20 kap. 10 § allmänna strafflagen för första resans stöld genom inbrott att undergå straffarbete, Larsson i tre månader och Vall i två månader. Vall dömdes villkorligt.

Krigsrättens ledamöter voro krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Anér och fanjunkaren Forsberg; åklagaren var krigsfiskalen Remén.

Den 26 augusti 1916 hölls krigsrätt i Fårösund för undersökning angående uppkommen förlust vid kustartilleridetachmentet.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenerna Francke och I. A:son Runeborg. Jämväl krigsfiskalen Remén var tillstädes.

Den 29 augusti 1916 hölls krigsrätt i Tingstäde för rannsaking

dels med korpralen nr 194/9 Walter Johannes Brener angående vårdslöshet i fullgörande av tjänsteplikt och dels med värnpliktige nr 196/9 Karl Oskar Fredriksson och nr 198/9 Gustaf Sten Emanuel Lundsten för vårdslöshet i fullgörande av tjänsteplikt.

Till krigsdomaren hade överlämnats protokoll vid majorsförhör med Brener samt med Fredriksson och Lundsten.

Vid krigsrätten voro de tilltalade och krigsfiskalen Remén tillstädes. Vittnesförhör förekom icke.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Francke och fanjunkaren Forsberg.

På samma dags eftermiddag höll krigsrätten rannsaking i Slite med lotslärlingen Karl Niklas Holmberg, tilltalad för fylleri m. m.

Den 18 september 1916 hölls rannsaking i Fårösund *dels* med 2. klass kustartilleristen nr 45 Valfrid Andreas Johnsson *dels* med 2. klass kustartilleristen nr 38 Karl Petter Emrik Karlsson och *dels* med 2. klass kustartilleristen Oskar Gunnar Filippus Karlqvist.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Runeborg och fanjunkaren Forsberg.

Den 26 september 1916 hölls krigsrätt i Tofta för rannsaking *dels* med värnpliktige nr 224/11 Folke William Liljedahl jämte två andra värnpliktiga *dels ock* med värnpliktige nr 211/11 Per Emanuel Jönsson.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Francke och fanjunkaren Forsberg.

Den 29 september 1916 hölls i Fårösund rannsaking med kustartilleristen nr 50/6 Sven Oskar Rudolf Pettersson.

Krigsrättens ledamöter voro krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Francke och fanjunkaren Forsberg.

Den 14 oktober 1916 hölls krigsrätt i Tingstäde för rannsaking med värnpliktige nr 465 45/1915 Knut Wilhelm Karlsson.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Anér och fanjunkaren Forsberg.

Den 18 oktober 1916 sammanträdde krigsrätten i Tingstäde för rannsaking *dels* med värnpliktige nr 712 45/1915 Emil Rickard Lönngren och värnpliktige nr 889 46/1915 Johan Gotthard Karlsson, *dels* med värnpliktige nr 1836 45/1915 Gunnar Mauritz Färnholm, *dels ock* med värnpliktige nr 1654 45/1915 Karl Svante Eriksson.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Anér och fanjunkaren Forsberg.

Den 25 oktober 1916 hölls rannsaking i Fårösund med 2. klass kustartilleristen nr 29/6 Karl August Josef Svensson.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Runeborg och fanjunkaren Forsberg.

Den 20 november 1916 hölls krigsrätt i Tingstäde, därvid såsom ledamöter i rätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman samt kaptenerna Anér och Francke. Till handläggning förekom ett mål mot löjtnanten Nils Viktor Wickström och värnpliktige nr 2944 45/1915 Oskar Gustaf Adolf Zetterman, angivna den förre för misshandel och den senare för underlåtenhet att fullgöra förmans i tjänsten givna befallning m. m. Vid rätten tillstadeskommo de tilltalade ävensom vice korpralen Albin Lindvall, den sistnämnde såsom målsägare. De båda tilltalade hördes angående sina levnadsomständigheter. Beträffande själva saken vidhöllo de vad de uppgivit vid de förberedande förhören. På åklagarens anhållan om uppskov för inkallande av vittnen uppsköts målet till den 29 november 1916.

Vid nästa rättegångstillfälle den 29 november sammanträdde krigsrätten ånyo i Tingstäde. Krigsrättens sammansättning var densamma som vid rättegångstillfället den 20 november. Vid rätten tillstadeskommo åklagaren, målsägaren och de tilltalade samt tolv av åklagaren inkallade vittnen. Sex av dessa sade sig ej hava varit närvarande vid något uppträdde mellan parterna och ej heller i övrigt hava sig något bekant i saken. Zetterman dömdes för brist i anständigt uppförande till vaktarrest i sex dagar och Wickström för misshandel av underordnad krigsman till vaktarrest i femton dagar.

Den 28 november 1916 hölls rannsaking i Fårösund med värnpliktige kustartilleristerna nr 927 Emil Alexius Verner Larsson och nr 947 Gunnar Karl Johan Engström, tilltalade för förargelseväckande beteende m. m.

Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Anér och fanjunkaren Nilsson.

De tilltalade hördes angående sina levnadsomständigheter samt erkände att de vid ifrågakomna tillfälle uppträtt bråkigt och förargelseväckande, men förnekade att de vid tillfället gjort sig skyldiga till våld.

Varken målsägare eller vittnen hördes vid ifrågavarande rannsaking.

De tilltalade dömdes för brist i anständigt uppförande inom kasern till sträng arrest en var i fyra dagar.

Den 29 november 1916 hölls rannsaking i Tingstäde uti ytterligare några mål. Ledamöter i krigsrätten uti dessa mål voro krigs-

domaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Anér och fanjunkaren N. O. H. Nilsson. Såsom åklagare tjänstgjorde krigsfiskalen Remén.

I ett mål var värnpliktige nr 1773 45/1914 ä K. G. Lundberg från Johannes församling i Stockholm tilltalad för olovligt undanhållande. Lundberg hördes angående sina levnadsomständigheter. Beträffande själva saken vidhöll Lundberg vad han vid förberedande förhör erkänt. Åklagaren begärde uppskov för införskaffande av nya uppgifter angående Lundbergs levnadsomständigheter, enär de till åklagaren ingångna på grund av felaktigheter i förhørsprotokollet icke kunde anses fullt tillförlitliga. Målet uppskötts att åter förekomma den 5 december 1916.

Av de övriga målen angingo ett värnpliktige nr 162 47/1915 Anders Elias Lundin från Hargs församling och ett värnpliktige nr 15 39/1915 Sven Josef Runsten från Udenäs församling, båda tilltalade för olovligt undanhållande. De tilltalade hördes angående sina levnadsomständigheter samt vidhöll vad de vid förberedande förhör erkänt och uppgivit i själva saken. De tilltalade dömdes var för sig för olovligt undanhållande till vaktarrest i åtta dagar.

Den 29 november 1916 hölls vidare rannsaking i Tingstäde med värnpliktige nr 3053 45/1913 K. V. Johansson. Johansson hördes angående sina levnadsomständigheter. Beträffande själva saken vidhöll han vad han vid förberedande förhör erkänt och uppgivit. Åklagaren anhöll om uppskov för att för krigsrätten förete särskilda krigsrättens för Gottlands inskrivningsområde utslag den 14 november 1916, varigenom Johansson dömts för olovligt undanhållande till fängelse i en månad, vilken bestraffning ej till någon del verkstälts.

Då målet åter till handläggning förekom den 5 december 1916, företedde åklagaren utslaget. Johansson dömdes härefter för undanhållande vid två tillfällen att hållas i fängelse en månad åtta dagar.

Ovannämnda den 29 november hölls rannsaking i Tingstäde med värnpliktige nr 534 46/1915 Nils Enok Melker Eriksson. Denne dömdes på talan av krigsfiskalen Remén efter eget erkännande jämlikt 52 § strafflagen för krigsmakten för olovligt undanhållande till fängelse i en månad.

Samma den 29 november hölls rannsaking i Tingstäde med värnpliktige nr 193 45/1915 Gustaf Sten Emanuel Lundsten angående fylleri m. m. Lundsten erkände, att han vid det ifrågakomna tillfället varit överlastad av starka drycker så ock att han ej åtlytt överordnads tillsägelse att avlägsna sig och att han ej verkställt militärisk hälsning på denne överordnade, men förnekade att han förgripit sig mot den

överordnade med hotelse eller annan missfirmlig gärning. I målet hördes två vittnen. Åklagaren, krigsfiskalen Remén, begärde uppskov för företeende av prästbevis. Målet uppskötts att åter förekomma den 5 december 1916. Lundsten dömdes då för fylleri och för underlåtenhet att efterkomma överordnads i särskilt fall meddelade föreskrifter i vad rörde ordningen inom krigsmakten att undergå vaktarrest i åtta dagar samt för missfirmlig gärning mot överordnad krigsman i dennes ämbete att hållas i fängelse i en månad eller att i en bot hållas i fängelse en månad åtta dagar.

Vid krigsrättens sammanträde den 5 december i målen mot Johansson och Lundsten tjänstgjorde samma ledamöter som deltagit i handläggningen av dessa mål den 29 november.

Den 2 december 1916 hölls krigsrätt i Fårösund för rannsaking med värnpliktige kustartilleristen nr 443/6 Carl Teodor Hilmer Jacobsson, vilken var häktad för olovligt tillgrepp m. m. Vid krigsrätten tillstadeskommo två målsägare samt chefen för Fårösunds kustartilleridetachment. Jacobson erkände tillgreppet från den ene målsägaren, men förnekade att han stulit något från den andre. På begäran av åklagaren, krigsfiskalen Remén, hördes ett vittne, varefter målet uppskötts till den 9 december. Vid detta rättegångstillfälle var förutom åklagaren och den tilltalade endast den ene målsägaren tillstädes. Sedan ett vittne hörts i målet, erkände Jacobson att han stulit jämväl från den andre målsägaren. Ytterligare tre vittnen voro instämnda, men åklagaren avstod från deras hörande. Jacobson dömdes för olovligt undanhållande till vaktarrest i fyra dagar och för andra resan å särskilda tider och ställen förövad stöld till straffarbete i tre månader eller i en bot till straffarbete i tre månader två dagar. Krigsrättens ledamöter vid ifrågavarande tillfällen voro krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman, kaptenen Runeborg och fanjunkaren Forsberg.

Den 8 december 1916 hölls krigsrätt i Tingstäde för rannsaking med värnpliktige nr 4400 45/1914 y Hadar Anselm Görander, nr 564 41/1915 Alfred Johan Wanland, nr 525 41/1915 Karl Johan Verner Eriksson, nr 681 45/1915 Erik Helge Johansson och nr 346 45/1915 Gustaf Vilhelm Dahl angående försummelse på post. Görander bestred åtalet, varemot de övriga vid rannsakingen erkände brottet likasom de gjort redan vid det förberedande förhöret. Inga vittnen hördes. Görander frikändes under det att de övriga tilltalade dömdes för övergivande av post till skärpt arrest en var i fem dagar. Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren af Ekenstam, auditören Wiman,

kaptenen Francke och fanjunkaren Forsberg. Såsom åklagare tjänstgjorde krigsfiskalen Remén.

Enligt 15 § i lagen om krigsdomstolar m. m. bör krigsrätt, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, kallas att sammanträda å den ort, där den avdelning av krigsmakten, vid vilken krigsrätten är inrättad, befinner sig. I ovan angivna fall syntes särskilda omständigheter ej hava förelegat, som bort föranleda att krigsrättens sammanträde hållits annorstädes än å den ort, där Gottlands infanteriregemente befunnit sig, eller alltså å regementets förläggningssort å Visborgs slätt. Då sammanträdenas utsättande till annan ort, enligt vad inhämtats, medfört avsevärda kostnader för statsverket samt i flera fall även utgifter och tidsspillan för rättens militära ledamöter, anmodades i skrivelse den 28 augusti 1917 krigsdomaren af Ekenstam att inkomma med yttrande.

Uti avgiven förklaring anförde krigsdomaren af Ekenstam följande.

Stadgandet i 15 § i lagen om krigsdomstolar m. m. vore ej tillämpligt för närvarande å Gottland, enär i motsats till vad som vore fallet å fastlandet samtliga å Gottland förlagda trupper med undantag av detachementet av kustartilleriet oavbrutet varit sedan hösten 1914 och fortfarande vore mobiliserade. Under början av kriget hade även i anledning av mobiliseringen samtliga dessa trupper med sagda undantag varit förlagda i bondgårdar å olika platser av Gottland och hade då inga andra trupper funnits än bevakningstrupper å Visborgs slätt, där Gottlands infanteriregemente i fredstid vore förlagt. Sedermera — dock innan krigsdomaren af Ekenstam tillträdde krigsdomarebefattningen — då faran för att Sverige skulle indragas i kriget minskats, hade första och andra bataljonerna av regementet jämte regementsexpeditionen förlagts till Visborgs slätt, varemot tredje bataljonen förlagts i Tingstäde. Ifall så skulle bliva erforderligt, komme första och andra bataljonerna jämte regementsexpeditionen ånyo att lämna Visborgs slätt. Regementet befunne sig således ej för närvarande å en och samma bestämda ort. De krigsrätter, om vilka nu vore fråga, som hållits i Tingstäde, hade samtliga avsett personer, tillhörande tredje bataljonen av Gottlands infanteriregemente. Denna bataljon hade alltsedan krigsdomaren af Ekenstam tillträdde krigsdomarebefattningen varit och vore fortfarande detacherad avdelning. Disciplinmålen handlades av bataljonschefen och majorsförhören hölles i Tingstäde. De krigsrätter, om vilka nu vore fråga som hållits i Fårösund, hade samtliga avsett personer tillhörande kustartilleriet. Sedan tiden före krigets början hade två kompanier av kustartilleriet varit och vore fort-

farande förlagda i Fårösund. Disciplinmålen handlades av den i Fårösund bosatte chefen för ifrågavarande kustartilleridetachment och majorsförhören hölles i Fårösund av nämnde detachementschef. Den krigsrätt, om vilken nu vore fråga, som hållits i Slite, hade avsett en person, tillhörande lotsverket. Disciplinmålen handlades av lotsbefälet å Gottland och majorsförhören hölles likaså av lotsbefälet, där brotten vore begångna. Den krigsrätt, om vilken nu vore fråga, som hållits i Tofta, hade avsett personal, tillhörande tredje bataljonen av Gottlands infanteriregemente. Det kompani, denna personal tillhört, hade vid den tidpunkt, krigsrätten hållits, under en tid av fjorton dagar bestritt vakthållningen i fråga om de tyskar, vilka då varit internerade i Tofta. Stadgandet i 15 § i lagen om krigsdomstolar med mera borde enligt krigsdomarens förmenande tolkas så, att en krigsdomare t. ex. ej ägde rätt att sätta ut en krigsrätt å en ort, där ett regemente tillfälligtvis befunne sig på fältmanöver, eller å den plats, där han själv vore boende, men att, då en avdelning vore detacherad eller då en avdelning bestode av annat truppförband än det regemente, vid vilket en krigsrätt vore inrättad, krigsrätt finge hållas annorstädes än å den ort, där sagda regemente befunne sig. Det, som borde vara bestämmande i fråga om platsen, vore dessutom ej kostnadsfrågan utan i stället att domen bleve rättvis. De tilltalade vore i regel mycket unga pojkar, vilka hade ytterst bristfällig kännedom om lagar och författningar, vilka ej hade någon rättegångsvana och vilka ej heller hade någon, som biträdde dem. Krigsdomaren af Ekenstam hade därför jämväl med hänsyn därtill, att straffen vore stränga i strafflagen för krigsmakten, infört den praxis att, där så ske kunde, kompanichefen och kompaniadjutanten, vilka i regel brukade hålla sina underordnade om ryggen, jämte andra, vilkas hörande kunde vara erforderligt, städse vore tillstädes vid krigsrätt. Genom denna åtgärd hade krigsdomaren ofta fått fram sådana omständigheter, att krigsrätten t. ex. enligt 49 § andra stycket strafflagen för krigsmakten kunnat döma till fängelse samt t. ex. enligt 76 § samma lag kunnat ådöma arrest. I flertalet av dessa fall hade det nog ej flutit in i protokollet, att kompanichefen m. fl. varit närvarande, utan hade anteckning i stället skett därom, att åklagaren medgivit en uppgiven omständighet, att åklagaren avstått från ett yrkande eller att åklagaren yrkat milt straff. I flera fall hade det genom de upplysningar, vilka framkommit genom kompanichefen m. fl., kommit i dagen, att den tilltalade ej varit vid sina sinnens fulla bruk. I flera särskilda fall hade så tillgått, att, sedan vittnen hörts men ytterligare utredning behövts, krigsrätten gjort ett avbrott på någon

stund till dess andra personer, tillhörande samma kompani som den tilltalade, på kallelse kommit tillstädes och genom vittnesmål eller annorledes kompletterat bevisningen, genom vilken åtgärd målet ej behövt handläggas vid ytterligare tillfällen. Krigsdomaren af Ekenstam erinrade sig särskilt att så ägt rum i Tingstäde den 29 november 1916, då tolv vittnen hörts, ävensom i Slite den 29 augusti 1916. Vid sistnämnda tillfälle hade rätten måst göra ett uppehåll, när lotspersonalen hörts i två olika omgångar i anledning därav att alla ej kunnat på en gång lämna lotsutkiken. Vid en mångfald tillfällen hade krigsdomaren vidare i förväg fått upplysning om, att det vore erforderligt, att dom fölle genast, när den tilltalade eller de personer, vilka kunde behöva höras såsom vittnen eller annorledes, skulle ofördröjligen sluta sin militära tjänstgöring. I detta sammanhang ville krigsdomaren påpeka, att tredje bataljonen av Gottlands infanteriregemente sedan krigets början bestått och fortfarande bestode uteslutande av värnpliktiga, tillhörande äldre årsklasser, vilka tjänstgjort viss tid, sedan varit hemförlovade viss tid och härupå ånyo tjänstgjort viss tid etc. samt att de allra flesta av dessa värnpliktiga varit fastlämningar. Beträffande särskilt de krigsrätter, vilka hållits i Fårösund den 19 februari och den 26 augusti 1916, hade erfordrats en massa upplysningar om facksaker, vilka svårligen kunnat lämnas av andra än befälet vid kustartilleriet. Det kunde invändas, att det vore åklagarens skyldighet att föranstalta om behörig utredning. Men dels vore åklagaren ej försvarsadvokat, dels erfordrades mycket ofta utredning först i anledning av invändning, som ej skett förrän vid krigsrätt, och dels kunde det omöjligt vara lagens mening, att åklagaren, som vore svagt avlönad och som hade krigsfiskalssysslan såsom biyrke, skulle närvara vid alla majorsförhör i Tingstäde, Fårösund jämte andra platser. Den krigsrätt, som hållits i Tingstäde den 20 november 1916, hade ej varit utsatt av krigsdomaren af Ekenstam utan under krigsdomaren beviljad ledighet av krigsdomarens vikarie, auditören Wiman. I anledning av vad krigsdomaren sålunda i denna skrivelse andragit bestredes anmärkningen i hela dess vidd.

Under återopande av bestämmelsen i 14 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes att krigsdomare efter samråd med befälhavaren för det truppförband, vid vilket krigsrätt skall hållas bestämde plats för rättens första sammanträde, anmodades i skrivelse den 8 oktober 1917 t. f. chefen för Gottlands infanteriregemente att inkomma med utlåtande i ärendet.

T. f. regementschefen, översten friherre A. G. A. Leijonhufvud anförde härefter i utlåtande den 18 oktober 1917 följande.

Den återopade bestämmelsen i 14 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes, att krigsdomare efter samråd med befälhavare för det truppförband, som påkallat krigsrättens sammanträde, bestämde tid och plats för rättens första sammanträde, lade enligt t. f. regementschefens uppfattning initiativet till och organiserandet av samrådet å den, som tillerkänts bestämmanderätten, sålunda å krigsdomaren. Huru denne åstadkommit samrådet innan beslut i varje fall fattats, torde det tillkomma honom att svara på. Då utlåtande härom begärts av t. f. regementschefen i egenskap av befälhavare finge t. f. regementschefen för sin del anföras. Samrådet hade icke ägt rum skriftligen utan genom krigsdomarens hänvändelse till t. f. regementschefen i telefon; några handlingar, som kunde styrka vad vid samråd ifrågakommit, funnes sålunda icke att tillgå utan det hela bleve en minnessak. Vid en mängd samråd hade frågan gällt dels lämplig tid, dels lämplig lokal å de särskilda platserna, men, såvitt t. f. regementschefen kunde erinra sig, icke frågan i varje särskilt fall om själva platsen. Olägenheten av tidsspillan för de militära ledamöterna i rätten vid utsättande av dess sammanträden i Fårösund hade t. f. regementschefen sökt neutralisera genom att i de fall så låtit sig göra beordra suppleanten kaptenen Runeborg, som då varit tjänstgörande därstädes, såsom bisittare i rätten.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 14 oktober 1918 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Då i 15 § av lagen om krigsdomstolar med mera stadgades, att krigsrätt borde, där ej särskilda omständigheter till annat föranledde, kallas att sammanträda å den ort, där den avdelning av krigsmakten, vid vilken krigsrätten vore inrättad, befunne sig, hade ett otvetydigt uttryck givits för en regel motsvarande den, som för häradsting vore stadgad i 2 kap. 1 § rättegångsbalken, nämligen att ting skulle hållas å rätten tingsstad. Den rätta sammanträdesorten för en regementskrigsrätt vore den ort, där regementet uppehölle sig, men liksom anförda bestämmelse i rättegångsbalken icke hindrat, att häradsrätt sammanträtt å annan ort än tingsstället, då sådant påkallats av särskilda omständigheter såsom behovet att hålla syn eller svårighet att rätt upp-

fatta eller bedöma vittnesbevis utan samtidigt aktgivande på terrängförhållanden, hade möjlighet beretts att låta krigsrätt sammanträda å annan ort än den ordinarie sammanträdesorten. Härför fordrades emellertid enligt lagens uttryckliga stadgande att särskilda omständigheter skulle föranleda därtill; i händelse allenast det förhållandet, att under krigsrätten för ett regemente lydde viss annan avdelning av krigsmakten enligt sista stycket av 5 § i lagen om krigsdomstolar m. m., ansetts böra föranleda, att regementskrigsrätten för handläggning av mål angående sådan avdelning skulle sammanträda vid densamma icke vid regementet, hade detta utan tvivel uttryckligen angivits i lagen. En krigsrätt torde icke behöva ambulera mer än andra domstolar; med hänsyn till de militära ledamöternas egentliga tjänstgöringsförhållanden borde förhållandet snarare vara motsatt. En antydan att vid bestämmandet av plats för krigsrätts sammanträden hänsyn även skulle tagas till tjänstgöringsförhållandena vid vederbörande truppförband funnes för övrigt i § 3 av instruktionen för krigsdomare m. fl. Vittnen från annan ort kunde ju inkallas lika väl till krigsrätt som till allmän domstol; och att — såsom kommit att inträffa genom utsättandet av krigsrättssammanträde i Slite den 29 augusti 1916 — dryga kostnader åsamkades statsverket för att rannsaking angående obetydliga förseelser skulle kunna hållas å den tilltalades vistelseort måste betecknas såsom rent orimligt. Samma omdöme gällde utsättandet av krigsrätt i Fårösund vid särskilda tillfällen för undersökning angående uppkommen förlust vid kustartilleridetachmentet därstädes; den verkställda utredningen hade fullt lika väl kunnat utan krigsdomarens medverkan äga rum vid ett sammanträde å Visborgs slätt under auditörens ordförandeskap.

När första krigsrättssammanträdet utsattes, torde i allmänhet icke kunna med erforderlig säkerhet bedömas, om särskilda omständigheter nödvändiggjorde sammanträdet utsättande till annan ort än den ordinarie sammanträdesorten. I regel torde därför första sammanträdet böra utsättas till denna ort för att, i händelse krigsrätten skulle finna oundgängligt att förhandlingarna ägde rum å annan ort, krigsrätten finge därom besluta; och hade i nu förevarande fall ett sådant förfarande varit lämpligt även i betraktande därav att militära krigsrättsledamöter under år 1916 icke ägde rätt till dagtraktamente vid deltagande i krigsrätt. Beträffande krigsrätten vid Gottlands infanteriregemente syntes i stället hava varit regel att dess sammanträden utsatts till annan ort än den ordinarie sammanträdesorten så snart någon den ringaste anledning därtill förmenats vara för handen. Under den

fortsatta utredningen i ärendet hade militieombudsmannen funnit att regementskrigsrätten även vid andra tillfällen under år 1916 än här ovan nämnda sammanträtt å ort utom regementets förläggning; huruvida sådant i de nu åsyftade fallen varit behöfligt kunde militieombudsmannen i saknad av tillgång till protokollen icke då yttra sig om.

Enligt 14 § i lagen om krigsdomstolar m. m. tillkomme det krigsdomaren att efter samråd med befälhavaren för det truppförband eller den station, vid vilken krigsrätten skulle hållas, bestämma tid och plats för krigsrättens första sammanträde. Detta stadgande skulle, fattat efter ordalagen, möjligen kunna anses innebära att t. ex. chefen för Fårösunds kustartilleridetachment skulle avgiva yttrande om tid och plats för sammanträde med regementskrigsrätten vid Gottlands infanteriregemente, därest sammanträdet skulle hållas vid detachementet. Uppenbarligen kunde detta dock ej vara lagens mening eftersom ju uttrycket skulle för sådant fall innehålla en cirkel, men stadgandet tydde även det på, att en regementskrigsrätt skall sammanträda vid regementet. De ifrågakommande krigsrättssammanträdena syntes även hava blivit utsatta efter samråd mellan krigsdomaren och t. f. chefen för Gottlands infanteriregemente. Översten friherre Leijonhuvud hade emellertid i sitt yttrande uppgivit att vederbörande krigsdomare icke plägat med översten såsom t. f. regementschef avhandla frågan om platsen för regementskrigsrättens första sammanträde utan endast om tiden härför och om lämplig lokal. Ehuru det syntes kunna förutsättas att översten varit underkunnig om platsen för krigsrättssammanträde för att kunna med krigsdomaren samråda om lämplig lokal å ifrågakommande plats, hade militieombudsmannen dock, då, såsom översten framhållit, bestämmanderätten tillkomme krigsdomaren, kunnat vad översten vidkomme låta bero vid vad han i sitt yttrande anför.

Krigsrätten i Tingstäde den 20 november 1916 hade enligt vad i ärendet upplysts, blivit utsatt av auditören Wiman; beträffande övriga i ärendet ifrågakomna krigsrättssammanträden bure däremot krigsdomaren af Ekenstam ansvaret för att de utsatts till annan ort än den, där regementet befann sig. Så vitt av den verkställda utredningen framginge, föreläge icke vid sammanträdenas utsättande några särskilda omständigheter, som jämlikt 15 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes bort föranleda att krigsrättens sammanträden utsatts till annan ort än regementets förläggningsplats. Uti de vid ifrågakommande krigsrättssammanträden handlagda mål hade icke i något fall förekommit utredning, som icke lika väl kunnat förebringas därest krigsrätten sammanträtt å Visborgs slätt. Den av krigsdomaren af

Ekenstam angivna omständigheten att samtliga å Gottland förlagda trupper med undantag av detachementet av kustartilleriet under den tid, då ifrågakomna krigsrättssammanträden hållits, varit mobiliserade, hade givetvis icke kunnat utesluta tillämpning av meranämnda stadgande i 15 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. I övrigt hade ej heller eljest anförts någon omständighet av beskaffenhet att kunna berättiga krigsrättssammanträdenas utsättande till annan ort än Visborgs slätt.

Av verifikationer till räkenskaperna från Gottlands län och krigskassaavdelningen nr 48 inhäntades att för inställelse vid ovanberörda krigsrättssammanträden — med undantag för sistnämnda sammanträde i Tingstäde — utbetalts följande belopp, nämligen:

för inställelse vid krigsrätt i Färösund den 12 februari 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 48 kronor 91 öre, till auditören Wiman 49 kronor 4 öre, till krigsfiskalen Remén 25 kronor 78 öre samt i reseersättning till kaptenen Anér 12 kronor och till fanjunkaren Forsberg 12 kronor 20 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Färösund den 19 februari 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 61 kronor 6 öre till auditören Wiman 50 kronor 6 öre till krigsfiskalen Remén 33 kronor 68 öre samt i reseersättning till kaptenen Anér 11 kronor 15 öre och till kaptenen Francke 11 kronor 15 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 23 februari 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre, till krigsfiskalen Remén 7 kronor 90 öre samt i reseersättning till kaptenen Francke 1 krona 15 öre och till fanjunkaren Forsberg 20 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 6 maj 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre, till krigsfiskalen Remén 8 kronor 30 öre samt i reseersättning till kaptenen Anér 1 krona 15 öre och till fanjunkaren Forsberg 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 13 maj 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre, till krigsfiskalen Remén 8 kronor 30 öre samt i reseersättning till fanjunkaren Forsberg 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 24 maj 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre, till krigsfiskalen Remén 8 kronor 30 öre samt i reseersättning till fanjunkaren Forsberg 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 31 maj 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 52 kronor 76 öre, till auditören Wiman 50 kronor 6 öre, till krigsfiskalen Remén 26 kronor 88 öre samt i reseersättning till kaptenen Anér 15 kronor och till fanjunkaren Forsberg 15 kronor 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 26 augusti 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 52 kronor 76 öre, till auditören Wiman 49 kronor 76 öre, till krigsfiskalen Remén 49 kronor samt i reseersättning till kaptenen Francke 23 kronor 85 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 29 augusti 1916 och i Slite samma dag i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 37 kronor 28 öre, till auditören Wiman 35 kronor, till krigsfiskalen Remén 50 kronor samt i reseersättning till kaptenen Francke 9 kronor och till fanjunkaren Forsberg 5 kronor 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 18 september 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 52 kronor 76 öre, till auditören Wiman 49 kronor 76 öre, till krigsfiskalen Remén 49 kronor 76 öre samt i reseersättning till fanjunkaren Forsberg 15 kronor 15 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tofta den 26 september 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 23 kronor 96 öre, till auditören Wiman 20 kronor 96 öre, till krigsfiskalen Remén 20 kronor 96 öre samt i reseersättning till kaptenen Francke 4 kronor och till fanjunkaren Forsberg 4 kronor;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 29 september 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 52 kronor 76 öre, till auditören Wiman 49 kronor 76 öre, till krigsfiskalen Remén 49 kronor 76 öre samt i reseersättning till kaptenen Francke 13 kronor och till fanjunkaren Forsberg 13 kronor 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 14 oktober 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre och till krigsfiskalen Remén 10 kronor 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 18 oktober 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre och till krigsfiskalen Remén 10 kronor 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 25 oktober 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 52 kronor 76 öre, till auditören Wiman 49 kronor 76 öre och till krigsfiskalen Remén 49 kronor 76 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 28 november 1916 och i Tingstäde den 29 november 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 62 kronor 6 öre, till auditören Wiman 53 kronor 6 öre, till krigsfiskalen Remén 53 kronor 6 öre samt i reseersättning för inställelse vid sistnämnda sammanträde till kaptenen Francke 1 krona 45 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Fårösund den 2 december 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 52 kronor 76 öre, till auditören Wiman 49 kronor 76 öre, till krigsfiskalen Remén 49 kronor 76 öre samt i reseersättning till fanjunkaren Forsberg 18 kronor 5 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 5 december 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, till auditören Wiman 10 kronor 30 öre och till krigsfiskalen Remén 10 kronor 30 öre;

för inställelse vid krigsrätt i Tingstäde den 8 december 1916 och i Fårösund den 9 december 1916 i rese- och traktamentsersättning till krigsdomaren af Ekenstam 62 kronor 6 öre, till auditören Wiman 52 kronor 6 öre, till krigsfiskalen Remén 52 kronor 6 öre samt i reseersättning till fanjunkaren Forsberg 18 kronor 5 öre.

Vilken reseersättning, som kunde hava uppburits av kaptenen Anér för inställelse vid krigsrätterna i Tingstäde den 13 och den 24 maj, den 14 och den 18 oktober, den 29 november samt den 5 december och i Fårösund den 28 november 1916, av kaptenen Runeborg för inställelse vid krigsrätterna i Fårösund den 26 augusti, den 18 september, den 25 oktober samt den 2 och den 9 december 1916, av kaptenen Francke för inställelse vid krigsrätten i Tingstäde den 8 december 1916, av Fanjunkaren Forsberg för inställelse vid krigsrätterna i Tingstäde den 14 och den 18 oktober samt i Fårösund den 25 oktober 1916 ävensom av fanjunkaren Nilsson för inställelse vid krigsrätterna i Fårösund den 28 november samt i Tingstäde den 29 november och den 5 december 1916, hade däremot icke av för militieombudsmannen tillgängliga verifikationer kunnat utrönas.

I betraktande särskilt av de betydande kostnader, som åsamkats statsverket därigenom att ifrågakvarande krigsrättssammanträden blivit utsatta till annan ort än den, där regementet befann sig, hade militieombudsmannen funnit sig icke kunna lämna utan beivran det fel, vartill krigsdomaren af Ekenstam gjort sig skyldig vid bestämmandet av sammanträdesorten; och uppdroge fördenskull åt överkrigsfiskalsämbetet att härför ställa af Ekenstam under åtal inför krigshovrätten,

därvid överkrigsfiskalsämbetet borde yrka ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

Sedan överkrigsfiskalsämbetet såvitt möjligt åvägabragt utredning, huruvida reseersättning jämväl uppburits i de fall, varom, såsom ovan nämnts, militieombudsmannen icke kunnat vinna kännedom, borde överkrigsfiskalsämbetet hos krigshovrätten yrka förpliktande för af Ekenstam att till statsverket ej mindre återbära vad han i rese- och traktamentsersättning uppburit för ifrågavarande resor än även gälda de belopp, som för sådant ändamål utgått till auditören Wiman och krigsfiskalen Remén samt i reseersättning utbetalts till krigsrättens militära ledamöter. Och enär krigsrättens militära ledamöter syntes berättigade att av krigsdomaren af Ekenstam undfå gottgörelse för de utgifter, som, utöver resekostnaden, för dem uppkommit genom sammanträdenas utsättande till annan ort än Visborgs slätt, borde överkrigsfiskalsämbetet bereda samma ledamöter tillfälle att därutinnan i målet framställa ersättningsanspråk, vilka, i mån av befogenhet, borde av ämbetet understödjas.

Uti till krigshovrätten avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet i anledning härav, att krigsdomaren af Ekenstam måtte dömas till ansvar jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen ävensom förpliktas till kronan utgiva 2,149 kronor 94 öre.

Krigshovrätten meddelade utslag *den 26 november 1919*. I utslaget yttrades följande.

Enär i målet vore utrett, att de personer, som uti ovau angivna fall ställts under tilltal vid vederbörande krigsrätt, tillhört detacherade avdelningar av krigsmakten, vilka varit förlagda å annan ort än Gottlands infanteriregementes vanliga förläggningsplats, samt krigsdomaren af Ekenstam med hänsyn till i målet upplysta förhållande icke kunde anses hava saknat anledning att i vart och ett av dessa fall utsätta krigsrättens sammanträde att hållas å den plats, där den avdelning, den tilltalade sålunda tillhört, befunnit sig, funne krigshovrätten skäligt ogilla den mot krigsdomaren af Ekenstam i målet förda talan.

Över utslaget har militieombudsmannen anfört underdåniga besvär, som ännu äro på Kungl. Maj:ts prövning beroende.

I anledning av krigsdomaren af Ekenstams ovan anförda meddelande att krigsrätten i Tingstäde den 20 november 1916 utsatts av auditören Rudolf Wiman, infordrades i skrivelse den 20 september 1917 yttrande av denne.

I yttrande, avgivet den 4 påföljande oktober, anförde auditören Wiman härom följande.

Gottlands infanteriregemente, som sedan augusti månad år 1914 vore mobiliserat, hade vid tiden för utsättandet av ifrågavarande krigsrättssammanträde befunnit sig dels å Visborgs slätt (två bataljoner) och dels i Tingstäde (en bataljon). Av de till auditören Wiman överlämnade handlingarna i målet (ursprungligen tre mål sedan sammanslagda till ett), som skulle av krigsrätten handläggas, framginge, att såväl samtliga angivare som tilltalade varit vid tillfället placerade på den i Tingstäde förlagda bataljonen. Under sådana förhållande kunde auditören icke finna annat än att auditören vid bestämmande av platsen för omhandlade regementskrigsrätts första sammanträde förfarit i enlighet med stadgandet i 15 § i lagen om krigsdomstolar m. m.

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 14 oktober 1918 anbefalldes militieombudsmannen Östergren åtals anställande jämväl mot auditören Wiman. I skrivelsen anfördes bland annat följande.

Såvitt den av militieombudsmannen i saken verkställda utredningen utvisade, hade icke vid utsättande av ifrågavarande sammanträde några särskilda omständigheter förelegat, som jämlikt 15 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes bort föranleda att sammanträdet hölles å annan ort än regementets förläggningsplats. Uti det vid sammanträdet handlagda mål hade icke förekommit utredning, som ej lika väl kunnat förebringas, därest krigsrätten sammanträtt å Visborgs slätt. Den av auditören Wiman angivna omständigheten att regementet vid den tid, då ifrågakomna krigsrättssammanträde hölls, var mobiliserat, hade givetvis icke kunnat utesluta tillämpning av meranämnda stadgande i 15 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. I övrigt hade ej heller eljest anförts någon omständighet av beskaffenhet att kunna berättiga krigsrättssammanträdets utsättande till annan ort än Visborgs slätt.

Av verifikationer till räkenskaperna från Gottlands län och krigskassaavdelningen nr 48 hade inhämtats, att för inställelse vid krigsrätten i Tingstäde den 20 november 1916 i rese- och traktamentsersättning uppburits av krigsdomaren af Ekenstam 13 kronor 30 öre, av auditören Wiman 10 kronor 30 öre och av krigsfiskalen Remén 10 kronor 30 öre samt i reseersättning av kaptenen Francke 1 krona 45 öre.

Huruvida kaptenen Anér uppburit någon reseersättning för sin inställelse vid ifrågavarande krigsrättssammanträde hade däremot icke kunnat utrönas av för militieombudsmannen tillgängliga verifikationer.

Militieombudsmannen ansåge sig icke kunna underlåta att jämväl förordna om åtal mot auditören Wiman för det fel, vartill han gjort sig skyldig genom att mot stadgandet i 15 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes utsätta sammanträdet med regementskrigsrätten vid Gottlands infanteriregemente den 20 november 1916 att äga rum i Tingstäde i stället för å Visborgs slätt. Militieombudsmannen uppdroge för den skull åt överkrigsfiskalsämbetet att härför ställa Wiman under åtal inför krigshovrätten och därvid yrka ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

Sedan överkrigsfiskalsämbetet såvitt möjligt sökt åvägabringa utredning, huruvida reseersättning jämväl uppburits av kaptenen Anér för inställelse vid krigsrättens sammanträde berörde den 20 november, borde ämbetet hos krigshovrätten yrka förpliktande för Wiman att till statsverket ej mindre återbära vad han i rese- och traktamentsersättning uppburit för ifrågavarande resa än även gälda de belopp, som för sådant ändamål utgått till krigsdomaren af Ekenstam och krigsfiskalen Remén samt i reseersättning utbetalts till krigsrättens militära ledamöter. Oah enär krigsrättens militära ledamöter syntes berättigade att av auditören Wiman undfå gottgörelse för de utgifter, som, utöver resekostnaden, för dem uppkommit genom sammanträdets utsättande till annan ort än Visborgs slätt, borde överkrigsfiskalsämbetet bereda samma ledamöter tillfälle att därutinnan i målet framställa ersättningsanspråk, vilka, i mån av befogenhet, borde av ämbetet understödjas.

Uti till krigshovrätten avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet, att auditören Wiman måtte för vad militieombudsmannen lagt honom till last dömas till ansvar jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen ävensom förpliktas till kronan utgiva 35 kronor 35 öre.

Krigshovrätten meddelade utslag i målet *den 26 november 1919*. I utslaget yttrades följande.

Enär i målet vore utrett, att de personer, som i ovan angivna fall ställts under tilltal vid krigsrätten, tillhört en bataljon av Gottlands infanteriregemente, som vid tiden för åtalet varit förlagt å Tingstäde, samt Wiman med hänsyn härtill och vad i övrigt i målet förekommit icke kunde anses hava saknat anledning att utsätta krigsrättens sammanträde att hållas å nämnda plats, funne krigshovrätten skäligen ogilla den mot Wiman i målet förda talan.

Över utslaget har militieombudsmannen anfört underdåniga besvär, som ännu äro på Kungl. Maj:ts prövning beroende.

15. Häktad person, som rannsakats vid en krigsrätt, obehörigen förvisad till annan krigsrätt för fortsatt rannsaking m. m.

Av handlingar, som militieombudsmannen haft att granska i anledning av klagomål av förre fanjunkaren C. A. Mannby, inhämtades följande.

Sedan Mannby häktats och vid garnisonskrigsrätten i Boden ställts under tilltal för brott mot 8 kap. allmänna strafflagen, anhöll chefen för Västernorrlands regemente uti skrivelse till kommandanten i Boden den 21 juni 1915, att Mannby måtte efter slutlig rannsaking inför garnisonskrigsrätten bliva överlämnad till Västernorrlands regementes krigsrätt för rannsaking rörande av Mannby under tjänstgöring såsom rullföringsbiträde begångna förseelser, vilka arméfördelningschefen anbefallt skulle beivras. Tillika anhöll regementschefen om meddelande i sinom tid, när Mannby kunde bliva till regementet överlämnad. Garnisonskrigsrättens protokoll för den 13 juli 1915 utvisade att generalmajoren i generalitetets reserv Per Axel Bergenzaun i egenskap av kommandant i Boden genom skrivelse till garnisonskrigsrätten den 30 juni 1915 förordnat, att Mannby, på framställning av chefen för bemälda regemente, skulle efter slutlig rannsaking inför garnisonskrigsrätten överlämnas till krigsrätten vid Västernorrlands regemente för att vid densamma rannsakas rörande av honom såsom rullföringsbiträde begångna förseelser, samt att meddelande om tidpunkten för hans överlämnande skulle lämnas till regementschefen. Efter den 13 juli 1915 förekom målet vid garnisonskrigsrätten ytterligare tre gånger nämligen den 3, den 20 och den 27 augusti 1915, vilken sistnämnda dag utslag meddelades.

Enligt protokollet för den 27 augusti 1915 hade hos chefen för Västernorrlands regemente gjorts förfrågan, angående vilket brott Mannby komme att åtalas inför regementets krigsrätt; som svar därpå hade ingått ett telegrafiskt meddelande från regementskvartermästaren, att Mannby inför regementskrigsrätten åtalades för utpressningsförsök mot värnpliktig, därvid 143, 144 och 102 §§ strafflagen för krigsmakten ifrågasattes, ej spionerimål.

Garnisonskrigsrätten yttrade i utslaget den 27 augusti 1915, att den icke ansåge sig vara behörig att till prövning upptaga framställt yrkande om ansvar å Mannby för brottsliga handlingar, som han skulle hava förövat å B:ön inom V. län; att som mot Mannbys bestridande

icke blivit lagligen styrkt att han med vetskap om, att sådant brott, som omförmäldes i 8 kap. 1—21 §§ allmänna strafflagen, å färde varit. underlåtit att det i tid upptäcka eller uppenbara, prövade krigsrätten lagligt förklara, att Mannby icke kunde anses saker till sistnämnda brott; att som rannsaking med Mannby påkallats av Västernorrlands regementes krigsrätt angående av honom under nämnda domstols värjo begånget brott, bleve han dit förvisad för fortsatt rannsaking och för att slutligen dömas av den domstol, där han sist lagfördes, samt att Mannby skulle kvarhållas häktad i avbidan på rannsaking inför Västernorrlands regementes krigsrätt.

Inför sistnämnda krigsrätt inställdes Mannby den 15 september 1915. Målet förekom därefter vid regementskrigsrätten den 21 och den 29 september samt den 7 oktober 1915, då utslag meddelades.

I den mån rannsaking angående de brott, som Mannby skulle hava begått i egenskap av biträde å Sundsvalls västra rullföringsområdes expedition, över huvud bort upptagas av krigsdomstol hade det dock icke tillkommit Västernorrlands regementes krigsrätt att för dem företaga rannsaking med Mannby. Enligt 19 § i förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar m. m. gällde, att mål, vari krigsrätt skulle rannsaka och döma, skulle upptagas av vederbörande regements- eller stationskrigsrätt vid det regemente eller den kår eller station, där den tilltalade var anställd eller som, där viss person ej var tilltalad, målet närmast angick, dock att, om vid den tid, då målet skulle anhängiggöras, den tilltalade eller den trupp, som målet eljest rörde, var förlagd i garnison å sådan ort eller hörde till sådan avdelning av krigsmakten, för vilken garnisons- eller fältkrigsrätt funnes, det tillkom denna att handlägga målet. Vid tiden för åtalets anhängiggörande var Mannby fanjunkare i Norrbottens regementes reserv, och enär detta regemente då lydde under garnisonskrigsrätten i Boden, hade det följaktligen tillkommit garnisonskrigsrätten att rannsaka och döma även angående brott, som Mannby kunde hava begått såsom biträde å en rullföringsexpedition inom Västernorrlands inskrivningsområde. 25 § i sistnämnda förordning medgav visserligen att om någon, då han vistades utom regementets stånd, begick brott, som borde åtalas vid krigsdomstol, rannsaking därom kunde, på begäran av den brottsliges befälhavare, få upptagas vid närmaste krigsrätt i orten, där brottet timat, vilken dock ej skulle äga att i målet döma, men i det förevarande fallet torde så mycket mindre varit anledning att tillämpa senast anförda bestämmelser som Mannby var häktad

för rannsaking vid den domstol, som ägde icke blott rannsaka utan även döma angående hans brott såsom rullföringsbiträde. Regementschefens ovanberörda framställning till kommandanten i Boden föranledde för övrigt icke till antagande att regementschefen skulle hava avsett att Mannby skulle allenast rannsakas, icke tillika dömas vid regementskrigsrätten.

Den anförda förordningen om krigsdomstolar innehöll i 33 § den bestämmelse att om under rannsaking vid en krigsrätt anledning förekom att där för brott tilltalad person begått annan förbrytelse, som till krigsdomstols upptagande hörde, samma krigsrätt även därutinnan borde rannsaka och i övrigt med målet laglikmätigt förfara, men om rannsakingens företagande skulle underrätta den tilltalades befälhavare. Denna bestämmelse visade, vilken åtgärd garnisonskrigsrätten bort företaga i anledning av regementschefens och kommandantens framställning.

Därest, på sätt vederbort, rannsaking vid garnisonskrigsrätten påkallats och företagits angående de till krigsdomstols upptagande hörande brott, för vilka Mannby sedermera rannsakades vid regementskrigsrätten, borde utan tvivel målet lika fullt kunnat vid garnisonskrigsrätten slutföras den dag eller den 27 augusti 1915, då utslag meddelades angående de brott, för vilka Mannby där rannsakades. Med hänsyn till utgången av målet i de delar, där rannsakingen i verkligheten ägde rum vid garnisonskrigsrätten, fanns vidare ej någon anledning för garnisonskrigsrätten att för samma brott låta kvarhålla Mannby i häkte, och de brott, för vilka han enligt det ingångna meddelandet skulle rannsakas vid regementskrigsrätten, voro icke av beskaffenhet att Mannby mot innehållet i förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande m. m. 19 § 5—7 mom. kunnat för dessa brott häktas. Garnisonskrigsrätten torde följaktligen även i samband med beslutet om målets hänvisande till regementskrigsrätten hava bort förordna att Mannby skulle ställas på fri fot.

Huru långt uppskov med målets slutliga avgörande orsakades därigenom att Mannby från garnisonskrigsrätten hänvisades till regementskrigsrätten för fortsatt rannsaking kunde i detta sammanhang lämnas oavgjort. Sedan handläggningen den 15 september 1915 börjat vid regementskrigsrätten, tillkom det denna att pröva både om den själv var behörig att rannsaka och döma i målet och om Mannby fortfarande borde däri hållas häktad. Garnisonskrigsrättens på kommandantens begäran meddelade förordnande om Mannbys överlämnande från garnisonskrigsrätten i Boden till Västernorrlands regementes krigsrätt för fortsatt

rannsaking hade emellertid uppenbarligen bidragit till att Mannby hållits i häkte från den 27 augusti 1915 till den 15 påföljande september eller en tid av nitton dagar. Härigenom hade icke blott lidande och förlust uppkommit för Mannby utan även orsakats kronan utgift för Mannbys förplägnad i häktet, därest han ej själv bekostat sig underhåll i häktet. Till kronans utgift komme jämväl kostnaden för Mannbys transport från Boden till Sollefteå.

Med anledning av vad sålunda anmärkts infordrades yttrande dels av generalmajoren Bergenzaun dels av förutvarande chefen för Väster-norrlands regemente, översten C. H. Scheffer, dels av överstelöjtnanten G. A. Forsberg, kaptenerna E. G. Bolin, M. A. V. Z. Ringström och G. K. W. Fagerlund samt löjtnanten O. G. Dahlquist, vilka tjänstgjort överstelöjtnanten Forsberg såsom ordförande samt kaptenen Ringström och löjtnanten Dahlquist såsom ledamöter i garnisonskrigsrätten vid sammanträdena den 13 juli samt den 3, den 20 och den 27 augusti 1915, kaptenen Fagerlund såsom ledamot vid sammanträdet den 13 juli och kaptenen Bolin vid sammanträdena den 3, den 20 och den 27 augusti, dels ock av vice krigsdomaren C. A. A. Bexell, vilken tjänstgjort såsom auditör vid garnisonskrigsrättens ifrågavarande sammanträden.

Uti avgivna yttranden anförde.

Överstelöjtnanten Forsberg. I militieombudsmannens skrivelse gjorda huvudanmärkningar syntes gå ut på *dels* att garnisonskrigsrätten i fråga icke själv rannsakat och dömt även angående det brott, som Mannby skulle hava begått som rullföringsbiträde inom Väster-norrlands inskrivningsområde, ett mål, som aldrig anhängiggjorts inför sagda krigsrätt, och rörande vilket inga upplysningar kunde erhållas utan vidlyftiga och antingen för statsverket eller och Mannby kostsamma vittnesinkallelser, *dels* att garnisonskrigsrätten skulle hava kvarhållit Mannby i häkte efter avkunnandet av det friande utslaget den 27 augusti 1915.

Vad den förra anmärkningen beträffade, torde den icke kunna drabba krigsrätten, som endast åtlydde kommandantsorder den 30 juni 1915.

Att Mannby kvarhållits i häkte torde heller icke kunna läggas garnisonskrigsrätten till last. I dess utslag den 27 augusti 1915 talades nämligen icke ett ord om ett sådant kvarhållande.

På grund härav vore överstelöjtnanten av den åsikt att de mot garnisonskrigsrättens förfarande riktade anmärkningarna saknade be-fogenhet.

Kaptenen Bolin. Att erhålla tillgång till i målet förda protokoll, vare sig i original eller avskrift, hade trots därom gjord anhållan icke

varit kaptenen möjligt. Vid yttrandets avgivande hade kaptenen därför måst uteslutande stödja sig på minnet.

Vad till en början den anmärkningen vidkomme att garnisonskrigsrätten i Boden borde rannsakat Mannby även för de förseelser, till vilka han gjort sig skyldig under sin tjänstgöring vid Västernorrlands regemente, torde lämpligheten av ett dylikt förfarande kunna ifrågasättas. 33 § i då gällande förordning om krigsdomstolar syntes kaptenen genom sina uttryck »i allmänhet» och »bör» medgiva krigsrätten en viss frihet i fråga om skyldigheten att upptaga till behandling mål, som rörde förbrytelser, begångna under förhållanden, som kunde jämföras med de nu ifrågavarande. Långa och dyrbara resor för parter och vittnen, avsevärd tidsspillan och dryga kostnader för uppehåll i Boden hade blivit följderna. Då därtill komme ett bestämt *förordnande* från dåvarande kommandanten i Boden att Mannby skulle, efter den slutliga rannsakingen inför garnisonskrigsrätten i Boden, *överlämnas* till krigsrätten vid Västernorrlands regemente, torde garnisonskrigsrättens i Boden åtgöranden härutinnan få anses än mer förklarliga. Detta förordnande föredrogs vid garnisonskrigsrättens första sammanträde den 13 juli 1915, i vilket sammanträde kaptenen icke deltog, vadan han icke kunde hava sig något bekant huruvida lagligheten av detsamma av rätten då togs under något slags omprövning.

Vad slutligen beträffade åtgärden att Mannby skulle kvarhållas häktad, kunde kaptenen nu ej med säkerhet erinra sig detaljerna, men kaptenen trodde sig minnas att det upplystes att Mannby skulle undergå rannsakan vid någon häradsrätt i trakten av Sundsvall för visst brott, begånget å B:ön. Då denna förseelse även avsåge brott mot rikets säkerhet (allmänna strafflagen kap. 8) fanns givetvis enligt kaptenens mening ingen som helst anledning att försätta Mannby på fri fot, även om Mannby skulle under tiden rannsakas inför krigsrätten vid Västernorrlands regemente och även om det omskrivna telegrammet från regementskvartermästaren vid samma regemente gäve stöd åt antagandet att rannsakingen vid Västernorrlands regemente icke rörde spionerimål.

Kaptenen Ringström. Kaptenen hade icke något yttrande att avgiva i anledning av militieombudsmannens i skrivelsen framställda anmärkningar.

Kaptenen Fagerlund. Det förhållande att kaptenen den 13 juli 1915 var beordrad såsom ledamot i den garnisonskrigsrätt i Boden, som behandlade mål mot förre fanjunkaren Mannby, torde i ingen mån inverka på frågan, huruvida Mannby felaktigt rannsakats och hållits

häktad, då förordnande om Mannbys överlämnande från garnisonskrigsrätten i Boden till Västernorrlands regementes krigsrätt för fortsatt rannsaking samt om kvarhållande i häkte avgavs först vid garnisonskrigsrättens sammanträde den 27 augusti 1915, vid vilket sammanträde kaptenen ej var ledamot av garnisonskrigsrätten.

Löjtnanten Dahlquist. Att tre år efter skedd rannsaking kunna i detalj erinra sig vad som vid ett domstolssammanträde förekommit, torde icke kunna begäras, men ville löjtnanten dock, så långt det stode i löjtnantens förmåga, ingå på ett svaromål.

Militieombudsmannens anmärkningar mot garnisonskrigsrätten syntes vara *dels* att denna icke slutligt rannsakat och dömt Mannby utan förvisat honom för fortsatt rannsaking till Västernorrlands regementes krigsrätt, *dels* att Mannby kvarhållits häktad i avbidan på ovan sagda rannsaking.

Vad då den första anmärkningen beträffade, kunde löjtnanten icke erinra sig att denna sak föranledde någon särskild diskussion under överläggningen, då nämligen kommandantens skrivelse av den 30 juni 1915 till garnisonskrigsrätten upplästes, vari *förordnades*, att Mannbys slutliga rannsaking skulle på begäran av chefen för Västernorrlands regemente äga rum inför Västernorrlands regementes krigsrätt. Då den lagerfarne (auditören) icke hade något att erinra mot denna kommandantens order, togs saken tydligen för avgjord, särskilt som Mannby såsom rullföringsbiträde i Sundsvall *icke* gjorde någon som helst tjänst vid Norrbottens regemente vare sig i fredstid eller vid mobilisering utan lydde under vederbörande rullförings- och inskrivningsbefälhavare (Tj. R/1911 § 44 mom. 5).

Skulle rannsakingen om av inskrivningsbefälhavaren påtalat brott ägt rum i Boden, skulle denna säkerligen hava dragit ändå längre ut på tiden än den nu kom att göra samt åsamkat statsverket större utgifter och Mannby mera lidande, om han nu utstått sådant, än han kom att göra. Rättens sammanträden kunde nämligen icke gärna pågå dagligen längre tid än de gjorde eller ofta över 8 timmar, och den utredning och de vittnen, som skulle hava behövt inkallas, skulle säkerligen hava dragit större kostnad och Mannbys slutdömande dragit längre ut på tiden än vad nu skedde.

Rörande militieombudsmannens påstående om rättens förklaring att Mannby skulle hållas häktad i avbidan på rannsaking inför Västernorrlands regementes krigsrätt, kunde löjtnanten icke erinra sig eller av protokollet finna, att rätten nämnt något härom vid sammanträdet

den 27 augusti 1915 men väl vid föregående tillfällen, varför löjtnanten ansåge denna anmärkning böra omedelbart förfalla.

Det kunde emellertid hava förekommit att genom polismyndigheternas försorg Mannby häktats för ytterligare rannsaking om B.-affären (vilken affär rätten ej ansåg sig behörig att pröva), varom löjtnanten dock icke nu kunde lämna upplysning.

Med anledning av vad som andragits ansåge löjtnanten att garnisonskrigsrätten handlat riktigt och efter bästa övertygelse, varför anmärkningarna icke torde böra föranleda någon åtgärd.

Vice krigsdomaren Bexell. Bexell hade sökt träffa förlikning med Mannby och underhandlingar härom hade pågått en längre tid. Mannby, som till en början fordrat 5,000 kronor i skadestånd av krigsrättens ledamöter, hade sedermera under förhandlingarnas gång nedsatt dessa sina anspråk till 2,500 kronor. Då Bexell, som, under förutsättning att Mannby återkallade anmälan hos militieombudsmannen, erbjudit Mannby 500 kronor i ersättning, ansett det av Mannby fordrade beloppet 2,500 kronor vara minst sagt oskäligt högt, och Mannby vägrat att ytterligare nedsätta sina anspråk, hade någon förlikning ej kunnat komma till stånd.

Beträffande själva saken hade Bexell nu ej annat att anföra än att Bexell medgåve det militieombudsmannens tolkning av åberopade lagrum vore riktig och att således krigsrätten uti anmärkta avseende oriktigt förfarit.

Översten Scheffer. Medan Mannby undergick rannsaking inför garnisonskrigsrätten i Boden, ingick till regementsexpeditionen vid Västernorrlands regemente befallning från arméfördelningschefen att översten skulle anställa åtal mot Mannby för förseelser, begångna av honom som biträde å rullföringsexpeditionen i Sundsvall.

Beträffande överstens anställande av åtal mot Mannby vid Västernorrlands regementes krigsrätt ville översten framhålla, att Mannby, som vid avskedstagandet från Norrbottens regemente erhöll tillstånd att kvarstå i nämnda regementes reserv, sedermera fick arméfördelningschefens förordnande såsom rullföringsbiträde inom Västernorrlands inskrivningsområde.

Denna anställning var att anse såsom Mannbys egentliga tjänst inom krigsmakten, då han såväl i fred som vid mobilisering skulle tjänstgöra i egenskap av rullföringsbiträde, och såsom sådan lydde under översten i disciplinärt hänseende, i följd varav översten ansåg att, vid beivran av Mannbys förseelser såsom rullföringsbiträde inför

krigsrätt, detta borde ske vid den krigsrätt, översten såsom regementschef ägde förordna.

Häktningsåtgärden blev emellertid en ren tillfällighet. Överstens framställning hos garnisonskrigsrätten i Boden om Mannbys rannsaking inför Västernorrlands regementes krigsrätt för förseelse som rullföringsbiträde avsåg icke, att därest Mannby frikändes från ansvar för det brott, varför han där rannsakades, han skulle förklaras häktad för de förseelser, översten ämnade låta åtala. Antagandet var emellertid att Mannby, som hölls häktad i Boden, skulle förklaras saker till brott mot 8 kap. allmänna strafflagen och förty icke bliva försatt på fri fot efter slutad rannsaking därstädes. Fördenskull erhöll överstens begäran om Mannbys rannsaking vid krigsrätten vid Västernorrlands regemente kanske ej nog tydlighet; men om således en felaktighet däri blivit begången, vore detta ett i högsta grad ouppsåtligt fel från överstens sida.

Mannbys lidande och förlust torde i alla händelser icke i nämnvärd mån ökats genom överstens förfarande, enär Mannby eljes av kronofogden Engelstedt i egenskap av allmän åklagare blivit efter rannsakingen i Boden omedelbart häktad för rannsaking inför Njurunda tingslags häradsrätt.

Vad slutligen kostnaderna för kronan beträffade, blevo dessa genom överstens förfarande betydligt reducerade, då ersättningen till vittnena, som skolat höras i denna del av åtalet, stigit till avsevärt högre belopp vid vittnenas avhörande i Boden, än vad kostnaden för Mannbys transport till Sollefteå och förplägnad därstädes betingade.

Generalmajoren Bergenzaun. Generalmajoren hade, sedan dåvarande auditören Bexell blivit hörd i ärendet, icke ansett något skäl föreligga att motsätta sig villfarandet av chefens för Västernorrlands regemente ifrågavarande framställning.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 22 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Vad först anginge översten Scheffer, hade militieombudsmannen visserligen funnit anmärkningsvärt att översten begärt Mannbys överlämnande till Västernorrlands regementes krigsrätt, ifall översten icke därmed avsåg att Mannby skulle överlämnas såsom häktad, likasom även att översten överhuvud påkallat rannsaking med Mannby vid regementskrigsrätten, men då översten icke meddelat något förordnande

att Mannby skulle hållas häktad, hade militieombudsmannen dock ansett sig kunna underlåta att vidtaga någon åtgärd mot översten Scheffer i anledning av det skedda.

Likaledes hade militieombudsmannen funnit sig kunna underlåta att vidtaga någon åtgärd mot kaptenen Fagerlund, vilken visserligen tjänstgjorde i garnisonskrigsrätten, då kommandantens skrivelse med förordnande om Mannbys överlämnande till Västernorrlands regementes krigsrätt ankom och därvid haft anledning att ingå i provning av förordnandets befogenhet, men icke deltog i garnisonskrigsrättens sammanträde vid det tillfälle, då den fortsatta rannsakingen med Mannby förvisades till regementskrigsrätten.

Beträffande de i övrigt gjorda invändningarna mot de av militieombudsmannen framställda anmärkningarna torde följande böra framhållas.

Det av dåvarande kommandanten givna förordnandet att Mannby skulle efter slutad rannsaking inför garnisonskrigsrätten i Boden överlämnas till krigsrätten vid Västernorrlands regemente torde väl, såsom militieombudsmannen vid avfattandet av anmärkningen mot generalmajoren Bergenzaun förutsatt, på ett betänkligt sätt påverkat garnisonskrigsrätten så att den trott sig förpliktad att lyda detta kommandantens förordnande, men någon skyldighet härutinnan förelåg icke, utan garnisonskrigsrätten hade bort själv pröva, huruvida skäl förelåg till Mannbys förvisande till nämnda regementes krigsrätt för fortsatt rannsaking.

Invändningen att Mannbys förvisande till krigsrätten vid Västernorrlands regemente besparat långa och dyra resor för parter och vittnen hänförde sig till lämplighetsskäl, till vilka garnisonskrigsrätten saknade befogenhet att taga hänsyn, då den endast hade att rätta sig efter vad lag föreskrev om de särskilda domstolarnas behörighet.

De fel, vartill generalmajoren Bergenzaun genom utfärdande av ifrågavarande förordnande och garnisonskrigsrättens ledamöter vid sammanträdet den 27 augusti 1915 enligt vad ovan nämnts gjort sig skyldiga, hade militieombudsmannen funnit vara av sådan beskaffenhet att de icke borde undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge därför åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa dem, generalmajoren Bergenzaun, överstelöjtnanten Forsberg, vice krigsdomaren Bexell, kaptenerna Bohlin och Ringström samt löjtnanten Dahlquist under åtal inför krigshovrätten för vad i berörda hänseenden låge dem till last. Överkrigsfiskalsämbetet borde därvid yrka ansvar å dem efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika dels bereda Mannby tillfälle att i målet

utföra målsägandetalan, vilken ämbetet i mån av befogethet borde understödja, dels å kronans vägnar fordra ersättning för Mannbys förplägnad i häktet under nitton dagar, därest Mannby ej själv bekostat sig underhåll i häktet, ävensom för kostnaden för Mannbys transport från Boden till Sollefteå.

Uti till krigshovrätten avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet, att de tilltalade måtte dömas till ansvar, generalmajoren Bergenzaun jämlikt 144 § strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881 samt de övriga enligt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen. Tillika yrkade överkrigsfiskalsämbetet, att sistnämnda tilltalade måtte förpliktas att, vilken gälda gitte, ersätta kronan utgifterna för transport av Mannby från Boden till Sollefteå, 26 kronor 58 öre, samt kostnaden för Mannbys förplägnad i häkte under tiden den 1 — den 15 september 1915, 12 kronor 55 öre. Med överlämnande av en till krigshovrätten ställd skrift, däri Mannby begärt att av garnisonskrigsrättens ifrågavarande ledamöter utbekomma ett skadestånd av 5,000 kronor, förklarade sig överkrigsfiskalsämbetet allenast på det sätt biträda Mannbys yrkande att ämbetet hemställde, att bemälda krigsrättsledamöter måtte åläggas att till Mannby såsom skadestånd solidariskt utgiva ett skäligt belopp, vilket syntes ej behöva sättas så högt som det Mannby, enligt vad handlingarna utvisade, förlikningsvis erbjudits, eller 500 kronor.

Krigshovrätten meddelade utslag *den 15 december 1919*. I utslaget yttrades följande:

Som emot generalmajoren Bergenzaun i målet icke förekommit annat än att han på grund av en utav översten Scheffer i egenskap av befälhavare för Mannby såsom rullföringsbiträde gjord framställning förordnat, att Mannby skulle överlämnas till Västernorrlands regementes krigsrätt för att där rannsakas rörande vissa av Mannby i hans sistnämnda egenskap begångna förseelser, samt med hänsyn till stadgandet i 25 § av förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar och rättegången därstädes generalmajoren Bergenzaun icke saknat skäl att meddela nämnda förordnande, som icke innefattat föreskrift därom att annan krigsrätt än garnisonskrigsrätten i Boden skulle i målet döma, funne krigshovrätten den mot generalmajoren Bergenzaun i målet förda talan icke kunna bifallas.

Vidkommande därefter det mot Forsberg, Bexell, Bolin, Ringström och Dahlquist i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i garnisonskrigsrätten väckta åtal, funne krigshovrätten väl att garnisonskrigsrätten enligt nyss åberopade lagbestämmelse varit befogad att på fram-

ställning av vederbörande befälhavare överlämna åt regementskrigsrätten vid Västernorrlands regemente att rannsaka angående de förbrytelser, vartill Mannby gjort sig skyldig såsom rullföringsbiträde, men att garnisonskrigsrätten däremot icke, emot stadgandet i 19 § av nämnda förordning, ägt att, på sätt utslaget den 27 augusti 1915 syntes avse, till regementskrigsrätten hänskjuta att döma över samma förbrytelser. För berörda felaktiga förfarande, som på grund av vad i målet förekommit finge anses mera bestått i en oriktig avfattning av garnisonskrigsrättens nämnda utslag än i ett efter överläggning mellan krigsrättens ledamöter fattat beslut i frågan, ansåge krigshovrätten Bexell såsom auditör ensam bära ansvaret. Krigshovrätten prövade förty, med ogillande av den mot Forsberg, Bolin, Ringström och Dahlquist förda talan, rättvist i förmågo av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma Bexell för vad han sålunda låtit komma sig till last att böta 25 kronor.

Vidkommande krigsrättens i samma utslag meddelade beslut att Mannby fortfarande skulle hållas i häkte, så enär Mannby vid garnisonskrigsrätten ställts under tilltal för brott mot 8 kap. 20 § allmänna strafflagen, å vilket brott straffarbete enligt lag kunde följa, och sannolika skäl förelegat, att Mannby begått nämnda förbrytelse, för vilken han ock sedermera dömts till ansvar, ty och som garnisonskrigsrätten haft grundad anledning antaga, att, på sätt jämväl senare inträffat, nämnda åtal skulle, om det icke upptoges till prövning av krigsrätten, av vederbörande åklagare komma att fullföljas vid behörig domstol, funne krigshovrätten jämväl den i nu angivna hänseende mot krigsrättens ledamöter förda ansvars- och ersättningstalan icke kunna bifallas.

Av Mannby i krigshovrätten framställt, av överkrigsfiskalsämbetet ej biträtt yrkande om ansvar å översten Scheffer för det han skulle till förfång för Mannby gjort sig skyldig till felaktigt förfarande i sitt ämbete, lämnades av krigshovrätten utan avseende.

Som Mannby i sin ovanberörda inlaga till krigshovrätten skrivit vanvördigt mot garnisonskrigsrättens ledamöter dömdes Mannby i förmågo av 10 kap. 2 § allmänna strafflagen, jämförd med 14 kap. 7 § rättegångsbalken, att härför böta 40 kronor.¹

¹ I målets avgörande av krigshovrätten deltog hovrättsrådet Lagerbielke, viceamiralen G. Dyrssen, generalmajoren Hult, krigshovrättsrådet Berencreutz och hovrättsrådet af Geijerstam. Vid omröstning till utslag yttrade krigshovrättsrådet Berencreutz följande.

Av ovanstående redogörelse framgår, att Mannby inställts inför Västernorrlands regementes krigsrätt den 15 september 1915 för fortsatt rannsaking och att han enligt garnisonskrigsrättens i Bodens beslut skulle hållas i häkte i avbidan på nämnda rannsaking.

Den av chefen för Västernorrlands regemente om krigsrättens sammantråde utfärdade regementsordern angav icke, för vilket brott Mannby skulle rannsakas, men en av landsfiskalen Henry Rosén vid krigsrätten företedd skrivelse från justitiekanslersämbetet, genom vilken Rosén förordnats att vara särskild åklagare i omförmälda mål, utvisade, att regementschefen meddelat, såsom orden i berörda skrivelse lydde

»Generalmajoren Bengenzaun har, sedan han genom översten Scheffers framställning fått kännedom om, att Mannby i egenskap av rullföringsbiträde begått förseelser i sin tjänst, haft att följa de i 28 § nämnda förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar befälhavare för sådant fall givna föreskrifter. Sedan han funnit att målet ej kunnat behandlas såsom disciplinmål, har han således, såsom den befälhavare, vilken varit behörig att förordna krigsrätt, endast haft att låta anhängiggöra saken vid garnisonskrigsrätten, vilken det jämlikt 19 § samma förordning sedan tillkommit att rannsaka och döma jämväl angående de förseelser, som Mannby kunde hava begått såsom rullföringsbiträde. Då Mannby vid tiden för dessa förseelsers beivrande befann sig inom det egna regementets stånd och garnisonskrigsrättens i Boden domvärjo, har 25 § av ifrågavarande förordning, enligt min mening, ej varit i föreliggande fall tillämplig, men, även om i lydelsen av sagda paragraf hinder ej mött för Mannbys överlämnande till Västernorrlands regementes krigsrätt, har generalmajoren Bengenzaun likväl desto mindre haft anledning att anlita denna utväg, som Mannby för annat brott redan stod under tilltal vid den domstol, som jämlikt huvudregeln i 19 § rörande krigsrätternas inbördes behörighet ägde icke blott att rannsaka utan även att döma angående hans brott såsom rullföringsbiträde. Jag finner därför otvivelaktigt, att generalmajoren Bengenzaun, då han, på sätt som skett, förordnat, att Mannby skulle överlämnas till sistnämnda regementes krigsrätt för att där rannsakas rörande ifrågavarande av honom under tjänstgöring såsom rullföringsbiträde begångna förseelser, icke förfarit i överensstämmelse med en riktig tillämpning av ovan berörda bestämmelser i förordningen om krigsdomstolar, men då vad härutinnan ligger generalmajoren Bengenzaun till last icke, med hänsyn till omständigheterna i det föreliggande fallet, är av beskaffenhet att för honom böra medföra ansvar, finner jag den mot generalmajoren Bengenzaun i målet förda talan icke kunna bifallas.

Vad härefter angår åtalet mot Forsberg, Bexell, Bolin, Ringström och Dahlquist i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i garnisonskrigsrätten, så enär garnisonskrigsrätten, vilken det jämlikt 19 § i förordningen om krigsdomstolar, jämförd med 53 § samma förordning, tillkommit att rannsaka och döma även beträffande brott, som Mannby begått i sin ovanberörda egenskap av rullföringsbiträde, vid meddelande av sitt ifrågavarande utslag av den 27 augusti 1915 genom att, på sätt militieombudsmannen anmärkt, i strid mot nämnda bestämmelser och utan att förut-sättningarna för tillämpning av undantagsbestämmelsen i 25 § varit för handen, hänvisa Mannby till Västernorrlands regementes krigsrätt för fortsatt rannsaking och för att slutligen dömas av den domstol, där han sist lagfördes, förfarit felaktigt i domarämbetets utövning, men garnisonskrigsrättens i samma utslag meddelade beslut, att Mannby fortfarande skulle hållas häktad, icke — vid det förhållande, att Mannby vid garnisonskrigsrätten åtalats för brott mot 8 kap. 20 § allmänna strafflagen, å vilket brott straffarbete efter lag kan följa, och sannolika skäl förelegat

»att regementskrigsrätt komme att sammanträda för handläggande av ett mål mot rullföringsbiträdet inom Sundsvalls västra rullföringsområde nr 65, fanjunkaren C. A. Mannby, vilken rapporterats för utpressning med mera och för närvarande sutte häktad i regementets häkte».

De förseelser, som Mannby skulle hava begått såsom biträde å nämnda rullföringsexpedition och vilka föranlett framställningen om hans hänvisande till Västernorrlands regementes krigsrätt, bestodo enligt protokollen i målet vid sistnämnda krigsrätt däri, att Mannby skulle dels mottagit penningar ej mindre av handlanden Fredrik Tengström i Sundsvall för att Mannby skulle förhjälpa Tengström till att

att Mannby begått nämnda förbrytelse — är av beskaffenhet för någon av garnisonskrigsrättens ledamöter medföra ansvar och ersättningsskyldighet, ty finner jag skäligt allenast på det sätt bifalla den mot Forssberg och garnisonskrigsrättens övriga ledamöter i målet förda talan, att ifrågavarande krigsrättsledamöter för vad de i ovan först nämnda hänseende låtit komma sig till last dömas att jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen böta Bexell 25 kronor och en var av de övriga ledamöterna 5 kronor, vilka böter skola tillfalla kronan.

Av Mannby härstüdes framställt, av överkrigsfiskalsämbetet ej biträtt yrkande om ansvar å översten Scheffer för det han skulle till förfång för Mannby gjort sig skyldig till felaktigt förfarande i sitt ämbete, lämnas av mig utan avseende.

Som Mannby i sin ovanberörda inlaga till Kungl. krigshovrätten skrivit vanvördigt mot garnisonskrigsrättens ledamöter dömes Mannby i förmågo av 10 kap. 2 § allmänna strafflagen, jämförd med 14 kap. 7 § rättegångsbalken, att härför böta 40 kronor till kronan.»

Hovrättsrådet af Geijerstam utlät sig:

»Som emot generalmajoren Bergenzaun i målet icke förekommit annat än att han på grund av en utav översten Scheffer i egenskap av befälhavare för Mannby såsom rullföringsbiträde gjord framställning förordnat, att Mannby skulle överlämnas till Kungl. Västernorrlands regementes krigsrätt för att där rannsakas rörande vissa av Mannby i hans sistnämnda egenskap begångna förseelser, samt med hänsyn till stadgandet i 25 § av Kungl. förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar och rättegången därstädes generalmajoren Bergenzaun icke saknat skäl att meddela nämnda förordnande som icke innefattat föreskrift därom att annan krigsrätt än garnisonskrigsrätten i Boden skulle i målet döma, finner jag den mot generalmajoren Bergenzaun i målet förda talan icke kunna bifallas.

Vidkommande därefter det mot överstelöjtnanten Forsberg, Bexell, Bolin, Ringström och Dahlquist i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i garnisonskrigsrätten väckta åtal, finner jag väl att garnisonskrigsrätten enligt nyss åberopade lagbestämmelse varit befogad att på framställning av vederbörande befälhavare överlämna åt regementskrigsrätten vid Västernorrlands regemente att rannsaka angående de förbrytelser, vartill Mannby gjort sig skyldig såsom rullföringsbiträde, men att garnisonskrigsrätten däremot icke, emot stadgandet i 19 § av nämnda förordning, ägt att till regementskrigsrätten hänskjuta att döma över samma förbrytelser. För berörda felaktiga förfarande, som på grund av vad i målet förekommit måste antagas mera bestått i en oriktig avfattning av garnisonskrigsrättens utslag den 27 augusti 1915 än i ett efter överläggning mellan krigsrättens ledamöter fattat beslut i frågan, anser jag Bexell såsom auditör ensam bära ansvaret. Jag prövar förty lagligt allenast på det sätt bifalla överkrigsfiskalsämbetets i denna del av målet förda talan, att Bexell i förmågo av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen dömes för vad han sålunda låtit komma sig till last att böta 25 kronor till kronan.

få fullgöra honom åliggande värnpliktstjänstgöring såsom skrivbiträde å sagda rullföringsexpedition än även av ingenjören Per Edvard Samuel Andersson i Sundsvall för det Mannby tillåtit Andersson att år 1913 fullgöra honom åliggande mönstringsskyldighet efter det tiden för mönstringens hållande redan utgått, dels ock utan stöd av vederbörlig handling i stamrullan infört en anteckning angående värnpliktige nr 205 65/1911 Hedin av innehåll att denne blivit överförd till icke vapenför. Vid målets handläggning ovanberörde den 15 september yrkade emellertid Rosén ansvar å Mannby ej mindre jämlikt 143 och 144 §§ strafflagen för krigsmakten för brott, som han skulle hava begått såsom biträde å rullföringsexpeditionen i Sundsvall, än även för brott mot 8 kap. 20 § allmänna strafflagen, begånget i tjänsten. På åklagarens begäran uppsköt regementskrigsrätten målet till den 21 september 1915, och blev Mannby under tiden kvarhållen i häkte.

Sistnämnda dag företedde Rosén vid krigsrätten ett telegram, vari kronofogden Engelstedt anmodat Rosén att häkta och till länsfängelset i Sundsvall förpassa Mannby såsom skäligen misstänkt för brott mot 8 kap. 20 § strafflagen, begånget inom Njurunda tingslag.

Vidkommande krigsrättens i samma utslag meddelade beslut att Mannby fortfarande skulle hållas i häkte, så enär Mannby vid garnisonskrigsrätten ställts under tiltal för brott mot 8 kap. 20 § allmänna strafflagen, å vilket brott straffarbete enligt lag kan följa, och sannolika skäl föreläggat, att Mannby begått nämnda förbrytelse, för vilken han ock sedermera dömts till ansvar, ty och som garnisonskrigsrätten haft grundad anledning antaga, att, på sätt jämväl sedermera inträffat, nämnda åtal skulle, om det icke upptoges till prövning av krigsrätten, av vederbörande åklagare komma att fullföljas vid behörig domstol, finner jag jämväl den i nu angivna hänseende mot krigsrättens ledamöter förda ansvars- och ersättningstalan icke kunna bifallas.

I övrigt instämmer jag med krigshovrättsrådet Berencreutz.»

Generalmajoren Hult yttrade:

»Vidkommande det mot överstelöjtnanten Forsberg, Bexell, Bolin, Ringström och Dahlquist i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i garnisonskrigsrätten väckta åtal, finner jag lika med hovrättsrådet af Geijerstam väl att garnisonskrigsrätten varit befogad att på framställning av vederbörande befälhavare överlämna åt regementskrigsrätten vid Västernorrlands regemente att rannsaka angående de förbrytelser, vartill Mannby gjort sig skyldig såsom rullföringsbiträde, men att garnisonskrigsrätten däremot icke, emot stadgandet i 19 § av nämnda Kungl. förordning ägt att till regementskrigsrätten hänskjuta att döma över samma förbrytelser. På grund av berörda felaktiga förfarande finner jag skäligen på det sätt bifalla den mot Forsberg och garnisonskrigsrättens övriga nyssnämnda ledamöter i denna del av målet förda talan, att de i förmågo av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen dömas, för vad de sålunda låtit komma sig till last, att böta Bexell 25 kronor och en var av de övriga ledamöterna 5 kronor, vilka böter skola tillfalla kronan.

I övrigt instämmer jag med hovrättsrådet af Geijerstam.»

Viceamiralen Dyrssen och hovrättsrådet Lagerbielke instämde med hovrättsrådet af Geijerstam, i följd varav krigshovrättens utslag avfattades i enlighet med den av hovrättsrådet af Geijerstam yttrade mening.

I telegram till krigsrätten hade kronofogden Engelstedt därjämte, med anmälan att han hos vederbörande åklagare påkallat Mannbys häktning för inom Njurunda tingslag begånget brott mot 8 kap. 20 § strafflagen, anhållit att krigsrätten måtte hänvisa Mannby till Njurunda tingslags häradsrätt för undergående av rannsaking för sagda förbrytelse. Häradsrättens protokoll i det sedermera där anhängiggjorda målet innehålla en uppgift av kronofogden Engelstedt, att han den 21 september 1915 hos landsfiskalen Rosén påkallat Mannbys häktning för undergående av rannsaking inför häradsrätten.

I den mån rannsaking angående de brott, som Mannby skulle hava begått i egenskap av biträde å Sundsvalls västra rullföringsområdes expedition, över huvud bort upptagas av krigsdomstol, hade det dock enligt vad ovan nämnts icke tillkommit Västernorrlands regementes krigsrätt att företaga rannsaking med Mannby.

Vad nu yttrats i avseende å förseelser, som Mannby skulle hava begått såsom rullföringsbiträde, gällde givetvis även beträffande det brott mot 8 kap. 20 § allmänna strafflagen, för vilket, såsom begånget i tjänsten, Rosén vid regementskrigsrättens sammanträde den 15 september 1915 yrkade ansvar å Mannby. I fråga härom tillkom emellertid, att regementskrigsrätten icke bort taga befattning med ansvarsyrkandet i denna del redan av den grund att till regementskrigsrätten icke i vederbörlig ordning överlämnats att företaga rannsaking med Mannby angående brott mot 8 kap. allmänna strafflagen. Förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar m. m. innehöll i 33 § den bestämmelse att endast den sak, som vederbörande befälhavare låtit vid krigsrätten anhängiggöra eller krigsöverdomstolen till krigsrättens handläggning överlämnat, i allmänhet skulle vara föremål för rannsaking vid krigsrätt, men att om under en rannsaking vid en krigsrätt anledning förekom att där för brott tilltalad person begått annan förbrytelse, som hörde till krigsdomstols upptagande, samma krigsrätt även därutinnan borde rannsaka och i övrigt med målet laglikmätigt förfara, men utan dröjsmål skulle underrätta den tilltalades befälhavare om rannsakingens företagande. Vad som föregick förordnandet om regementskrigsrätt för rannsaking med Mannby visade, att regementschefen icke hade för avsikt att påkalla rannsaking med Mannby angående brott mot 8 kap. allmänna strafflagen, och under rannsakingen vid regementskrigsrätten förekom icke heller anledning att antaga att Mannby i tjänsten begått sådant brott.

Om således torde få anses att regementskrigsrätten förfarit felaktigt, då den företog rannsaking med Mannby angående de brott

och förseelser, för vilka Rosén ställde honom under tilltal vid regementskrigsrätten, gällde detta ännu mera regementskrigsrättens åtgärd att kvarhålla Mannby i häkte. De brott, angående vilka det överlämnats åt regementskrigsrätten att företaga rannsaking med Mannby, voro icke av beskaffenhet att Mannby mot innehållet i förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande m. m. 19 § 5—7 mom. kunnat för dessa brott häktas. Regementskrigsrätten hade följaktligen, även om den varit behörig att företaga rannsaking med Mannby, bort vid första rannsakingstillfället, den 15 september 1915, förordna att Mannby skulle ställas på fri fot; och bar regementskrigsrätten ansvaret för att Mannby hållits häktad från sistnämnda dag till den 21 i samma månad, då hans häktning påkallades av kronofogden Engelstedt för rannsaking inför annan domstol. Genom att Mannby hållits häktad ifrågavarande tid av sex dagar hade icke blott lidande och förlust uppkommit för Mannby utan även orsakats kronan utgift för Mannbys förplägnad i häktet, därest han ej själv bekostat sig underhåll i häktet.

Med anledning av vad sålunda anmärkts infordrades yttrande från ledamöterna i regementskrigsrätten vid sammanträdet den 15 september 1915, nämligen majorerna G. R. Westin och J. T. A. I. Winblad, kaptenerna friherre Th. V. von Vegesack och B. Tj. U. Sjödin samt auditören Ragnar Svallingson.

Uti avgivet yttrande anförde auditören Svallingson följande.

Föremål för militieombudsmannens anmärkning vore närmast att krigsrätten låtit vid nämnda tillfälle Mannby kvarsitta i häkte och icke försatt honom på fri fot.

I den regementsorder, varigenom krigsrätten förordnades, stod icke angivet, för vilket brott Mannby skulle rannsakas, och ordern uppfattades vara med avsikt så formulerad dels för att den av justitiekanslern särskilt förordnade åklagaren skulle äga framställa de ansvarsyrkanden mot Mannby, vartill han ansåg sig befogad, dels emedan regementschefen antogs icke vilja i en icke hemlig regementsorder omnämna målets beskaffenhet.

Att regementschefen också ansåg just brott mot 8 kap. allmänna strafflagen föreligga, vore auditören övertygad om, enär under andra förhållanden särskild åklagare ingalunda begärts och målet för övrigt i annat fall säkerligen icke hänskjutits till krigsrätts prövning.

Auditören kunde sålunda icke finna, att krigsrätten förfarit oriktigt i det avseende att den upptog åklagarens yrkande om ansvar enligt 8 kap. allmänna strafflagen. Eljest skulle ju krigsrätten, som hade

den uppfattningen att den var behörig upptaga målet till prövning, avisat varje yrkande från åklagarens sida, emedan regementsordern icke angav brottet eller brotten, varför Mannby skulle rannsakas, och ett sådant förfarande skulle väl hava ansetts allt för formalistiskt från krigsrättens sida, så mycket mera som auditören personligen visste vad åtalet huvudsakligen avsåg.

Då det brott, varför Mannby åtalats, var belagt med straff av intill två års straffarbete och Mannby således borde i häkte tagas, fann krigsrätten sig icke böra avslå åklagarens yrkande i berörda hänseende.

Beträffande militieombudsmannens anmärkning emot krigsrättens åtgärd att upptaga målet till handläggning, var auditören av enahanda åsikt som chefen för Västernorrlands regemente, att då Mannby var anställd som rullföringsbiträde i Sundsvall och således disciplinärt lydte under chefen för Västernorrlands regemente i dennes egenskap av befälhavare för Västernorrlands inskrivningsområde, krigsrätten vid Västernorrlands regemente var behörig upptaga de mål, regementschefen i sin förenämnda egenskap ville hänskjuta till krigsrätt.

Då det syntes auditören att krigsrätten haft fullgiltiga skäl för sina åtgärder, hemställde auditören att militieombudsmannen, även om krigsrätten verkligen skulle hava förfarit oriktigt, ville med hänsyn till de säregna omständigheter, som voro förknippade med målets anhängiggörande och utförande, låta vid det avgivna yttrandet bero.

Övriga ovannämnda krigsrättsledamöter hade å yttrandet tecknat instämmande uti vad auditören Svallingson anförde.

* * *

I skrivelse till överkrigsfiskalsämbetet den 22 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Genom auditören Svallingsons, av övriga krigsrättsledamöter biträdda yttrande ansåge militieombudsmannen de gjorda anmärkningarna icke i någon mån vederlagda.

Auditörens antagande att regementschefens avsikt varit att ställa Mannby under tilltal jämväl för brott, som omförmäldes i 8 kap. allmänna strafflagen, vunne icke stöd av vad i ärendet förekommit. De enda handlingar, som krigsrätten haft att härvidlag taga hänsyn till, voro regementsordern om krigsrättens sammankallande, som emellertid härutinnan icke lämnade någon upplysning, och justitiekanslersämbetets skrivelse till landsfiskalen Rosén, vilken handling däremot lämnade tydlig anvisning angående förevarande spörsmål. Men härtill

komme att regementskrigsrätten hade tillgång till garnisonskrigsrättens i Boden protokoll, i vilket tydligt angavs både att Mannby skulle rannsakas för försök till utpressning mot värnpliktiga, och att han icke skulle rannsakas för »spionerimål». Då auditören sade sig hava avvetat, vad rannsakingen huvudsakligen skulle avse, och antydde att meningens trots allt skulle varit att företaga rannsaking för visst brott mot rikets säkerhet, hade auditören haft all anledning att beakta, dels att garnisonskrigsrätten förklarar sig icke vara behörig att rannsaka angående det åsyftade brottet, dels att detta brott icke var sådant, att häktning därför var ovillkorligt föreskriven, samt dels att sannolika skäl för åtalet icke förebragts vid regementskrigsrätten, som därför även av sådan grund icke bort hålla Mannby häktad för detta brott.

Det fel, vartill krigsrätten enligt vad ovan nämnts gjort sig skyldig, funne militieombudsmannen vara av sådan beskaffenhet att det icke borde undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa krigsrättens ifrågasvarande ledamöter, nämligen majorerna Westin och Winblad, kaptenerna friherre von Vegesack och Sjödin samt auditören Svallingson under åtal inför krigshovrätten för vad i berörda hänseende låge dem till last. Överkrigsfiskalsämbetet borde därvid yrka ansvar å dem efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika dels bereda Mannby tillfälle att i målet utföra målsägandetalan, vilken ämbetet i mån av befogenhet borde understödja, dels å kronans vägnar fordra ersättning för Mannbys förplägnad i häktet under sex dagar, därest Mannby ej själv bekostat sig underhåll i häktet.

Uti till krigshovrätten avgivet memorial yrkade överkrigsfiskalsämbetet i anledning härav, att de tilltalade måtte dels för vad i militieombudsmannens skrivelse lagts dem till last dömas till ansvar jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen dels ock förpliktas gottgöra kronan kostnaden för Mannbys förplägnad i häkte under sex dagar från den 15 september 1915 med 5 kronor 2 öre. Med överlämnande av en till krigshovrätten ställd skrift, däri Mannby begärt att av ifrågasvarande krigsrättsledamöter utbekomma ett skadestånd av 6,000 kronor, förklarade sig överkrigsfiskalsämbetet allenast på det sätt biträda Mannbys yrkande att ämbetet hemställde, att bemälda krigsrättsledamöter måtte åläggas att till Mannby såsom skadestånd solidariskt utgiva ett skäligt belopp, vilket torde högst väsentligt understiga det av Mannby fordrade.

Krigshovrätten meddelade utslag *den 15 december 1919*. I utslaget yttrades följande.

Krigshovrätten funne jämlikt 25 § i förordningen den 11 juni

1868 om krigsdomstolar och rättegången därstädes laga hinder icke hava mött för Westin och hans ovanbemälda medparter i deras omförmälda egenskap av ledamöter i regementskrigsrätten att företaga den av garnisonskrigsrätten hänskjutna rannsakingen med Mannby; och ehuru det på grund av stadgandet i 19 § samma nådiga förordning icke tillkommit regementskrigsrätten att döma över de förbrytelser, vartill Mannby såsom rullföringsbiträde gjort sig skyldig, likväl och som regementskrigsrättens bemälda ledamöter, vilkas förfarande i sistberörda hänseende finge antagas vara föranlett av garnisonskrigsrättens uttalande i fråga om målets slutliga avdömande, med hänsyn härtill jämte övriga i målet förekomna omständigheter icke kunde anses hava gjort sig skyldiga till sådant felaktigt förfarande i domarämbetets utövning, att ansvar borde dem ådömas, lämnade krigshovrätten det mot dem i denna del förda åtalet utan bifall.

Som, vad anginge åtalet i övrigt, Mannby vid regementskrigsrätten ställts under tilltal för brott mot 8 kap. 20 § allmänna strafflagen, å vilket brott straffarbete efter lag kunde följa, samt sannolika skäl förelegat att Mannby begått nämnda förbrytelse, för vilken han ock sedermera dömts till ansvar, alltså och då den omständigheten att regementskrigsrätten icke varit behörig att till prövning upptaga det mot Mannby sålunda väckta åtal så mycket mindre utgjort anledning för krigsrätten att frigiva Mannby ur häktet, som krigsrätten haft grundad anledning antaga, att det av Rosén väckta åtalet, såsom ock kort därefter inträffat, skulle komma att upptagas av därtill behörig åklagare, bleve överkrigsfiskalsämbetets uti ifrågavarande hänseende förda ansvars- och ersättningstalan av krigshovrätten ogillad.

Av Mannby till krigshovrätten framställda yrkanden om ansvar och ersättningsskyldighet för felaktigt förfarande av krigsrättens ovannämnda ledamöter jämväl i andra än av överkrigsfiskalsämbetet beivrade hänseenden, lämnades av krigshovrätten utan avseende.¹

¹ Vid målets avgörande av krigshovrätten yttrade krigshovrättsrådet Berencreutz följande skiljaktiga mening.

»Enär Westin och hans ovanbemälda medparter i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i regementskrigsrätten, på sätt militieombudsmannen anmärkt, genom att emot innehållet i 19 §, jämförd med 33 § nådiga förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar, och utan att förutsättningarna för tillämpning av 25 § samma förordning varit för handen företaga rannsaking med Mannby angående de brott och förseelser, för vilka Rosén ställt honom under tilltal vid regementskrigsrätten, förfarit felaktigt i domarämbetets utövning, men regementskrigsrättens beslut den 15 september 1915 att kvarhålla Mannby i häkte, icke — vid det förhållande att Mannby ställts under tilltal för brott mot 8 kap. 20 § strafflagen, å vilket brott straffarbete efter lag kan följa, och sannolika skäl förelägit att Mannby begått nämnda förbrytelse, för vilken han ock seder-

16. Försäljning av bröd å marketenteri utan brödkortskuponger m. m.

I en till militieombudsmannen ställd, den 20 oktober 1918 dagtecknad klagoskrift angående marketenterirörelsen vid Svea Ingenjörkårs fästningsingenjörskompani i Vaxholm anmärkte volontären nr 26/5 Ivan H. Skoglund och korpralen nr 10/5 Carl Ohlsson bland annat, hurusom chefen för nämnda kompani, kaptenen Ernst David Hedrén sökt draga så stor reventy som möjligt av marketenteriet. Sålunda hade han till marketenteriet sålt 10 kg. vetemjöl till ett pris av 7 kronor pr kg., vilket mjöl tillsammans med 40 kg. rågmjöl, som han också anskaffat, förbakats till limpor och sålts på marketenteriet, till ett pris av 2 kronor pr limpa, utan brödkuponger. En av några bland manskapet skriven, i tidningen Politiken införd notis om »olaga brödhandel» hade haft till följd att chefen för IV. arméfördelningen genom chefen för Svea Ingenjörkår av kompanichefen infordrat upplysning och förklaring över den ifrågavarande saken. Då kompanichefen märkt, att saken hölle på att få en ganska stor utsträckning och se kritisk ut, hade han genast gått till redogöraren för marketenteriet och återbetalat det belopp, som han förut erhållit för mycket, samt återtagit sin räkning. Sedan hade han till svar på arméfördelningschefens skrivelse anfört, att han skänkt mjölet till marketenteriet och att meningens från hans sida varit, att det skulle utdelas till extra förplägnad, men att det utan hans vetskap sålts med förtjänst. De 69 limpor, som erhållits av mjölet, hade marketenteriet fått alldeles gratis, och då de sålts för 2 kronor stycket, hade marketenteriet därigenom gjort en ren förtjänst på 138 kronor.

Sedan chefen för Svea Ingenjörkår anmodats att inkomma med vederbörandes yttrande i anledning av klagoskriften, insände kårchefen med skrivelse den 6 november 1918 yttrande av kompanichefen, kaptenen Hedrén samt protokoll förda vid förhör inför majoren C. Ljung-

mera dömts till ansvar — är av beskaffenhet att för någon av krigsrättens ledamöter böra medföra ansvars- och ersättningskyldighet, finner jag skäligt allenast på det sätt bifalla den mot Westin och hans medparter förda talan, att de i förmågo av 25 kap. 17 § allmänna strafflagen dömas för vad de i förstnämnda hänseende låtit komma sig till last att höta, Svallingson 25 kronor och en var av regementskrigsrättens övriga ledamöter 5 kronor, vilka böter skola tillfalla kronan.

Av Mannby i inlaga till krigshovrätten framställda yrkanden om ansvar och ersättningskyldighet för felaktigt förfarande av krigsrättens ovannämnda ledamöter jämväl i andra än av överkrigsfiskalsämbetet beivrade hänseenden, lämnas av mig utan avseende.»

berg dels vid kompaniet i Vaxholm den 29 och den 30 oktober 1918 och dels i Stockholm den 1 och den 2 påföljande månad tillika med en del bilagor. Dessa handlingar innehöllo i denna del huvudsakligen följande.

Vid förhöret den 29 oktober 1918 anförde *kaptenen Hedrén*, att han redan under föregående vår mycket funderat över möjligheten att på något sätt på marketenteriet öka tillgången på kaffebröd i en eller annan form. I den avsikten hade han, ehuru förgäves, sökt större tilldelning av socker och mjöl hos folkhushållningskommissionen. Sedan han av en bekant erhållit kännedom om, att vetemjöl kunde i Stockholm utom ransoneringsen erhållas för ett pris av 7 kronor pr kg., hade han till detta pris inköpt ett parti vetemjöl om 10 kg. I början av september hade detta mjöl överlämnats till furiren Östholm, som anmodats att söka därav tillverka bakelser, vilket dock i följd av sockerbrist och övriga behövliga ingrediensers dyrhet icke lyckats. Vid denna tid hade sergeanten Crona anmält, att ett överskott om 40 kg. rågmjöl förefunnes i proviantmagasinet. Då bagaren Röhl slutat med den kontrakterade bakningen till kompaniet, hade nämligen denne anmält, att det funnes 40 kg. rågmjöl över. Då enligt sergeantens journal emellertid ej skulle finnas något överskott, hade han ej velat mottaga detsamma, men sedermera hade han nödgats därtill. Kaptenen Hedrén ansåge att detta mjöl, som egentligen bort komma manskapet till godo, kunde användas till manskapets bästa. Han påtog sig ansvaret för att mjölet ej i journalen upptagits som överskott. Då marketenteriet fått från proviantmagasinet inköpa vad av sockerransonen pr individ understigit 1 kg. pr månad, hade även detta rågmjöl ansetts kunna genom marketenteriet komma manskapet till godo. Då det ej lyckats åstadkomma några bakelser, hade beslutits att baka limpör av mjölpartierna. Genom att skära limporna i skivor och belägga dessa med marmelad hade, enligt kaptенens uppfattning, brödet bort kunna säljas som bakverk (tårtor) och sålunda utan brödkuponger. Försäljningen skulle, enligt beslutet, göras i samband med kaffeservering och till ett pris, som finge bestämmas av furiren Östholm, dock så att någon större förtjänst ej skulle beräknas, men att tillverkningskostnaderna bleve betäckta. Potatis hade avsetts för utdrying men trots därom ej använts. Av mjölet hade erhållits 69 limpör, varav 10 sålts hela för 2 kronor stycket och de övriga i skivor med marmeladbeläggning till ett pris av 25 öre skivan. Allt hade utsålts på en eftermiddag. Sedan furiren Östholm på kvällen anmält, att förtjänsten uppgått till 75 kronor, hade kaptenen givit

Östholm order att denna förtjänst skulle användas till beredande av extra förplägnad vid en fest, som skulle anordnas före de värnpliktigas uttryckning. En tid efter det mjölet lämnats hade kaptenen behövt de 70 kronorna och därför fått dem genom furiren Östholm. Då kaptenen vid återkomsten från en resa fått läsa artikeln i tidningen, hade han återlämnat de 70 kronor, han erhållit för mjölet, och återfått det av honom lämnade kvittot, vilket då ännu ej intagits i räkenskaperna. Vid detta tillfälle hade kårchefens skrivelse ännu icke kommit kaptenen tillhanda.

I ersättning för det förutnämnda rågmjölet hade sergeanten Crona från marketenteriet erhållit 6 kg. marmelad, som kaptenen sedermera betalt. Extraförplägnaden, bestående av kaffe och 2 bakelser pr man, hade utdelats den 3 oktober eller långt före ankomsten av kårchefens skrivelse. Kostnaden för extraförplägningen hade uppgått till något över 100 kronor. För omförmälda 10 kg. vetemjöl vore kaptenen villig lämna brödkuponger, om så erfordrades.

Sergeanten Åberg berättade vid förhöret den 29 oktober 1918, att han under senare tiden skött marketenteriets räkenskaper. Genom furiren Östholm hade han erhållit kännedom om, att kompanichefen anskaffat mjöl och att bröd bakats och försålts å marketenteriet. Åberg hade ej tagit någon del i prissättningen av brödet. Östholm hade en dag kommit till Åberg med ett kvitto från kaptenen Hedrén, å vilket endast stått »Bekommit från marketenteriet 70 kr.» En tid därefter hade Östholm återlämnat penningarna och återfått kvittot. Kaptenen Hedrén hade fått penningarna ungefär vid den tid, då brödförsäljningen ägt rum, och återlämnandet hade ägt rum en eller annan dag efter det artikeln stod i tidningen samt i varje fall före ankomsten av kårchefens skrivelse.

Kassakontrollanten vid marketenteriet, *furiren Östholm* berättade vid samma förhör, att han en dag under sommaren 1918 uppkallats till kompanichefen, som frågat Östholm, om marketenteriet hade användning för vetemjöl och om bakelser eller kakor kunde bakas. Härpå hade Östholm svarat, att mjölet nog kunde användas, men ej för nämnda ändamål. En dag längre fram hade kompanichefen frågat, om bakningen då kunde äga rum, enär han anskaffat vetemjöl. På kompanichefens order hade mjölet upphämtats till marketenteriet av en handräkning därstädes. Sergeanten Crona hade nämnt, att rågmjöl finnes över i förrådet, samt anmodat Östholm att fråga kompanichefen, om det finge användas på marketenteriet. Sedermera hade sergeanten Crona själv framställt förfrågan härom till kompanichefen. Såväl kom-

panichefen som sergeanten hade därefter erbjudit rågmjöl från köket och kompanichefen hade givit order att mjölet, utdrygat med potatis, skulle användas till bakning av bullar, som sedan skulle mot kuponger säljas å marketenteriet. Kompensationen för rågmjölet, utgörande 6 kg. marmelad, vilken kvantitet enligt uppgift skulle fattas i förrådet, hade erhållits på det sätt, att Östholm lämnat rekvisition från marketenteriet på denna kvantitet. Marmeladen kostade 2 kronor 25 öre pr kg., vadan kostnaden härför uppgått till 13 kronor 50 öre.

Östholm hade vidtalat Röhls bageri att verkställa bakningen och denna hade utförts i limpor om 1 kg. Potatis hade ej använts i brödet, då sådan ej kunnat anskaffas och bageriet dessutom ej velat använda potatis vid bakningen. Förhållandet hade anmälts för kompanichefen.

Östholm hade flera gånger anmält, att man ej kunde sälja brödet utan kuponger. Han hade emellertid varit av den uppfattningen, att brödet skulle försälas utan kuponger, enär han flerfaldiga gånger för kompanichefen franhållit, att manskapet hade så ont om kuponger; någon direkt order härom hade Östholm dock ej erhållit.

Av limporna hade 10 à 12 sålts hela, då en del av manskapet anhållit därom.

I övrigt hade de delats i 8 bitar à 25 öre. De flesta bitarna hade sålts med marmelad, en del dock utan och då till ett pris av 45 öre för 2 stycken. Marmeladen hade nämligen tagit slut, och medan Östholm varit borta för att hämta mera sådan, hade hans hustru och marketenterihandräckningen sålt en del bitar utan pålägg av marmelad. Östholm hade föreslagit att marmelad skulle strykas på brödet, enär skivorna skulle bliva som bakverk (konditorivaror). Alla limporna hade sålts på eftermiddagen. Följande morgon hade Östholm på expeditionen anmält för kaptenen Hedrén, att försäljningen vore gjord och att förtjänsten beräknats till 75 kronor. Kaptenen hade då skrattat och yttrat, att det vore väl mycket, men ej gjort någon anmärkning.

Beträffande den uppgivna behållningen förmälde emellertid Östholm vid förhöret, att uppgiften antagligen berott på felkalkylering och att behållningen — enligt en av honom vid förhöret närmare utförd beräkning — endast torde hava varit 41 kronor 25 öre. Östholm uppgav vidare vid förhöret, att kompanichefen efter några dagar bestämt, att förtjänsten skulle användas till bestridandet av extraförplägnad i form av kaffe med bakelser. Detta hade skett innan artikeln stått i tidningen. En eftermiddag strax före de värnpliktigas uttryckning hade

från Röhls bageri beställts för 75 kronor bakelser eller 300 stycken. Enligt företedd räkning från detta bageri hade den 3 oktober levererats bakelser för 75 kronor.

Angående tidpunkten för inköpet av vetemjöl meddelade Östholm, att kaptenen Hedrén den 18 september ringt och begärt, att mjölet skulle hämtas. Då Östholm invänt, att det ej kunde bakas samma dag, hade kaptenen dock velat, att det skulle hämtas, emedan han behövde penningar. Östholm hade då hämtat mjölet och erhållit ett kvitto å 70 kronor, vilket han inlagt i kassaapparaten. Ungefär en vecka sedan artikeln stått i tidningen, med all sannolikhet före ankomsten av kårchefens skrivelse, hade kaptenen Hedrén meddelat Östholm, att kaptenen skulle skänka vetemjölet och marmeladen, som lämnats i kompensation, till marketenteriet. Östholm hade därför av kaptenen erhållit 100 kronor, därav 70 kronor skulle betalas för mjölet och 13 kronor 50 öre för marmeladen. Inköp från kronans proviantmagasin till marketenteriet hade endast ägt rum vid ovan omnämnda tillfälle.

Furiren Pettersson uppgav vid förhöret den 29 oktober, att extraförplägnaden utdelats den 3 oktober och att någon utdelning sedan dess icke ägt rum.

Vid förhöret den 2 november berättade *sergeanten Crona*, att bagaren Röhl, som haft kontrakt å kompaniets brödbakning, vid kontraktstidens utgång våren 1919 återlämnat det mjöl, som då fanns över. Då sergeanten i september inventerade mjölförrådet, hade befunnits att ett överskott om 40 kg. uppstått, varav 20 kg. därigenom att en av de utav Röhl återlämnade säckarna innehållit 100 kg. i stället för beräknade 80 kg., samt återstoden genom överskott i magasinet. Då tal om extraförplägnad varit före, hade sergeanten anmält tillvaron av detta mjölöverskott för kompanichefen; denne hade givit order om partiets överlämnande till furiren Östholm, vilket skett i förra hälften av september månad. Då mjölet försålt och ej utdelats som extraförplägnad, hade sergeanten hos kompanichefen anhållit, att någon annan artikel skulle få utlämnas som kompensation för mjölet. Sergeanten hade härtill föreslagit marmelad, vilket av kompanichefen bifallits. Marmeladen hade utspisats så att portionerna ökats till dess 6 kg. använts; denna kvantitet hade i värde motsvarat 40 kg. rågmjöl.

I sitt över klagoskriften avgivna yttrande åberopade kaptenen Hedrén innehållet av dessa förhørsprotokoll såsom upplysning om vad som vore sant och vad som icke vore det i uppgiften om den ifrågasvarande brödförsäljningen.

I skrivelse till kompanichefen den 6 november 1918 meddelade chefen för Svea ingenjörkår till omedelbart iakttagande att jämlikt föreskrift i cirkulär från folkhushållningskommissionen den 15 november 1917 det icke vore tillåtet att sälja proviant av vad slag det än vore från proviantmagasinet till mässar eller marketenterier. I samma skrivelse framhöll kärchefen det synnerligen olämpliga i att varor av kompanichefen personligen sålts till marketenteriet.

* * *

I anledning av vad sålunda förekommit beslöt militieombudsmannen Östergren att förordna om åtal mot kaptenen Hedrén.

I särskild instruktion till krigsfiskalen vid Vaxholms kustartilleriregementes krigsrätt för åtalets utförande anförde militieombudsmannen följande.

I förhållande till marketenterirörelsen vid kompaniet torde det hava ålegat kaptenen Hedrén såsom kompanichef att tillse att klok hushållning gjorde sig gällande, och enligt reglemente för ombesörjandet av marketenterirörelsen vid detta kompani, vilket reglemente, enligt uppgift, i tillämpliga delar avskrivits från Svea Ingenjörkårs marketenterireglemente, tillkom det kompanichefen bland annat att utöva tillsyn över marketenterirörelsens bedrivande samt att kontrollera, att inköp ordnades på för marketenterirörelsen fördelaktigaste sätt genom entreprenad eller under hand. Att kaptenen Hedrén i den grannliga ställning, han såsom kompanichef intog till marketenterirörelsen, icke bort själv leverera varor till marketenteriet syntes självfallet. Men i betraktande av den erinran, chefen för Svea Ingenjörkår redan ställt till kaptenen Hedrén i detta avseende, hade militieombudsmannen funnit sig kunna underlåta att därutinnan vidtaga någon åtgärd.

Med avseende å den av kaptenen Hedrén anberfallda överföringen av 40 kg. rågmjöl från kompaniets proviantmagasin till marketenteriet vore att erinra om följande bestämmelser.

Enligt instruktionen för intendenturförråden § 13 G mom. 26 andra stycket skulle befintligt överskott uppdebiteras i proviantuppbördsjournalen.

Genom kungl. brevet den 1 juni 1900, kungjort genom arméförvaltningens å intendentsdepartementet kungörelse den 22 samma månad (Bihang till Svensk författningssamling nr 54) hade förordnats, att den besparing, som möjligen kunde uppstå å det fastställda portionspriset, finge, enligt vederbörande truppförvaltningars bestämmande, mot

särskild redovisning användes till stärkande av manskapets utspisning vid särdeles ansträngande tjänstgöring och vid högtider.

I överensstämmelse med grunderna i detta kungl. brev innehöller fredsförplägnadsreglementet av den 11 oktober 1907, § 7 mom. 1 a, att vid uppgörande och fastställande av utspisningsstat med särskild omsorg skulle eftersträvas, att, utan överskridande av de belopp, som för kostnadernas bestridande blivit bestämda, manskapet bereddes en omtyckt, god och riklig föda samt erforderlig omväxling i utspisningen. Och enligt intendenturförrådsinstruktionen § 13 G mom. 24 gällde, att sedan uppgift inkommit till regementsintendenten angående antalet portioner, regementsintendenten hade att göra ett överslag över proviantanslagets ställning dels för att kontrollera, att tillgången av proviant icke var större än disponibla medel tillåte, dels för beräkning av det belopp, som kunde finnas tillgängligt för portionens förbättring.

Sedan det anmälts, att överskott av rågmjöl förefunnnes, hade sålunda kompanichefen haft att tillse, att detta överskott uppdebiterades i proviantuppbördsjournalen. Därefter hade det, om omständigheterna gjort förbättring av utspisning behöflig, kunnat därtill användas, men i form av sådan förbättring skulle det utan någon kostnad för manskapet komma detta tillgodo. Kompanichefens åtgärd att överföra mjölet till marketenteriet samt, sedan det använts till bakning av bröd, låta försälja brödet, var uppenbarligen ett förfogande över mjölet i strid mot gällande förvaltningsföreskrifter.

Genom den ifrågavarande åtgärden överträdde kompanichefen jämväl de föreskrifter, som med hänsyn till rådande kristidsförhållanden meddelats angående reglering av spannmålsförbrukningen. Enligt förordningen härom av den 22 juli 1918, § 34 jämförd med § 14, fick mjöl eller bröd ej utan tillstånd av folkhushållningskommissionen eller å dess vägnar försäljas eller eljest emot vederlag överlätas till annan än kommissionen eller annorledes än mot rekvisition, som vore av kommissionen eller å dess vägnar godkänd eller mot bekommande av för ändamålet giltigt kort, utfärdat av kommissionen eller å dess vägnar, eller eljest i den ordning kommissionen bestämde. För överförandet av ifrågakomna 40 kg. rågmjöl från proviantmagasinet till marketenteriet förelåg icke något tillstånd från kommissionens sida, utan tvärtom ett av folkhushållningskommissionens militära avdelning i sammanfattning av bestämmelser rörande krigsmaktens förseende med livsmedel, gällande från och med den 15 november 1917, II P. meddelat allmänt förbud mot försäljning av livsmedel från kronans förråd

till mässar eller marketenterier med undantag för dylika ombord å marinens fartyg.

En ytterligare överträdelse av § 34 i förordningen angående reglering av spannmålsförbrukningen ägde rum då det av berörda parti rågmjöl och ett av kaptenen Hedrén anskaffat parti vetemjöl förbakade bröd å marketenteriet såldes utan avlämnande av brödkuponger. Av utredningen i målet framginge att kaptenen bure ansvar jämväl för denna överträdelse.

Vad i fråga om överföringen av rågmjöl från proviantmagasinet till marketenteriet och försäljningen av bröd å marketenteriet utan brödkortskuponger låge kaptenen Hedrén till last hade synts militieombudsmannen vara av beskaffenhet att icke böra undgå laga beivran; och då jämväl de annärkta överträdelserna av förordningen angående reglering av spannmålsförbrukningen, såsom begångna i tjänsten, jämlikt 39 § 2:o i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes torde höra till krigsdomstol, uppdroge militieombudsmannen åt krigsfiskalen att inför denna domstol ställa kaptenen Hedrén under tilltal för omförmälda fel i tjänsten. Krigsfiskalen borde därvid yrka ansvar å kaptenen Hedrén efter lag och sakens beskaffenhet samt, sedan tid och ort för krigsrättens sammanträde bestämts, därom i god tid underrätta ovanbemälde Skoglund och Ohlsson, så att de, om de aktade nödigt, kunde inställa sig vid krigsrätten.

Krigsfiskalen L. Uddenberg ställde härefter kaptenen Hedrén under åtal inför regementskrigsrätten vid Vaxholms kustartilleriregemente.

T. f. stadsfiskalen i Vaxholm Arvid Magne hade emellertid den 5 maj 1919 utfärdat stämning till rådhusrätten i Vaxholm å kaptenen Hedrén med yrkande om ansvar å honom för hans ifrågavarande förseelse mot förordningen angående regleringen av spannmålsförbrukningen.

I detta mål meddelade rådhusrätten utslag *den 18 augusti 1919*, därvid rådhusrätten yttrade följande. Som genom vad i målet blivit utrett samt genom vad svaranden erkänt måste anses styrkt, att svaranden E. Hedrén förbrutit sig mot kungl. förordningen angående regleringen av spannmålsförbrukningen den 22 juli 1918, § 34; och enär rådhusrätten funne synnerligen förmildrande omständigheter föreligga, alltså och i förmågo av § 40 sista momentet i nämnda förordning fälldes svaranden att böta 25 kronor.

I anledning härav yrkade Uddenberg vid krigsrätten allenast ansvar å Hedrén för hans förfarande med överskottet av mjöl i proviantmagasinet.

Den 5 september 1919 meddelade regementskrigsrätten utslag, däri yttrades följande. Enär genom vad kaptenen Ernst David Hedrén i målet vidgått och i övrigt i målet förekommit blivit ådagalagt, att, sedan han, som i egenskap av kompanichef för i Vaxholm förlagda fästningsingenjörkompani hade överinseende över dess därstädes befintliga marketenteri, i början av september 1918 erhållit anmälan, att ett överskott av 40 kg. rågmjöl förefunnes i proviantmagasinet, han i stället för att enligt gällande instruktion för intendenturförråden uppdebitera berörda förskott i proviantuppbördsjournalen, givit befallning att överföra detsamma från proviantmagasinet till marketenteriet samt att sedan det använts till bakning av bröd, låta försälja brödet; ty och som kaptenen Hedrén därigenom gjort sig skyldig till oförstånd i fullgörande av honom åliggande tjänsteplikt, alltså prövade krigsrätten i anledning av åklagarens i målet fullföljda talan, i förmågo av 130 § strafflagen för krigsmakten, rättvist döma Hedrén att för vad han sålunda låtit komma sig till last undergå arrest utan bevakning i två dagar.

Såväl rådhusrätten som krigsrättens ovannämnda utslag hava vunnit laga kraft.

17. Felaktig inkallelse till krigstjänstgöring.

Genom generalorder den 19 maj 1916 nr 654 befalldes, jämlikt nådigt brev samma dag, att i generalordern angivna beväringen tillhörande vapenföra värnpliktiga — utom i fredstjänstgöring varande såväl studenter och likställda som »underbefäl och fackmän» — skulle jämlikt § 28 i värnpliktslagen kvarbliva i (inkallas till) tjänstgöring för rikets försvar, samt att i avseende å denna tjänstgöring skulle lända till efterrättelse bland annat, vad anginge infanteriet, följande under mom. 3 upptagna bestämmelse nämligen att av värnpliktiga tillhörande klass A ävensom av de värnpliktiga tillhörande klass B, vilka fullgjort stadgad första tjänstgöring, de, som ännu icke fullgjort någon krigstjänstgöringsperiod, skulle inkallas till fullgörande av två dylika perioder om 60 dagar samt de, som fullgjort endast en krigstjänstgöringsperiod och vore födda år 1886 eller senare, till en dylik period om 60 dagar — allt på tid mellan den 4 juli—4 december, som Kungl. Maj:t på av vederbörande inskrivningsbefälhavare (efter samråd med vederbörande regementschef) ingivet underdånigt förslag ville närmare bestämma.

Tillämpningen av denna generalorder vid inkallelse av värnpliktiga hörande till Bodens rullföringsområde, nr 73, hade givit anledning till klagomål från ett flertal värnpliktiga, som inkallats till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente i Boden i augusti 1916 men efter några dagar hemförlovats såsom icke inställeskyldiga.

Nr 353 74/1909 *Frans Oskar Fredriksson Rantatalo* och nr 368 74/1906 *Kristian Alfred Kaunismäki* i Malmberget hade anhållit om militieombudsmannens hjälp för att i anledning av felinkallelse till krigstjänstgöring från och med den 6 till och med den 10 augusti utfå ersättning för förlorad arbetsförtjänst för 4 dagar efter 8 kronor 50 öre för dag samt för resdagar efter 6 kronor för dag.

Nr 421 73/1911 *Emil Ström* i Malmberget hade, under uppgift att han blivit inkallad till krigstjänstgöring den 5 augusti, ehuru han förut fullgjort två krigstjänstgöringsperioder och sålunda ej var avsedd att vid tillfället inkallas, anhållit att militieombudsmannen ville vidtaga sådana åtgärder att Ström för inställelsen erhöle gottgörelse med 6 kronor för dag under 5 dagar eller i ett för allt med 30 kronor.

Ström hade bifogat ett av kompanichefen, kaptenen Gustaf Hjerpe utfärdat intyg att Ström, som tillhörde klassen A, varit inkallad till krigstjänstgöring den 5 augusti 1916 och placerad till tjänstgöring å kulsprutekompaniet till den 9 samma månad, då han på grund av felaktig inkallelse hemförlovats.

Nr 313 70/1905 *Isak Wännström* i Malmberget hade hos militieombudsmannen anhållit om åtgärd för erhållande av skälig ersättning för den förlust av tid och arbetsförtjänst, som åsamkats Wännström genom felinkallelse till Norrbotten regemente den 5 augusti. Den 9 augusti hade kommit order om hemsändning. Då resan fram och åter toge två dagar, hade alltså 6 arbetsdagar gått förlorade.

Nr 354 74/1908 *Elias Vilhelm Johansson* i Luleå hade anhållit om militieombudsmannens ämbetsåtgärd för att av den som vederborde utfå ersättning för lidna förluster i anledning därav, att Johansson blivit felaktigt inkallad att den 6 augusti 1916 inställa sig till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente samt varit där i 4 dagar innan han fått resa hem. Johansson hade uppgivit, att han innehade anställning som inspektör för Liv- & Sjukförsäkringsbolaget Vasa samt, då inkallelseordern meddelades honom, var ute på en längre tjänsteresa, vars avbrytande orsakat honom ganska avsevärda förluster.

Vid klagoskriften hade Johansson fogat en skrivelse till befälhavaren för Bodens rullföringsområde, i vilken Johansson i anledning av felinkallelsen anhållit om ersättning för liden förlust av sitt levebröd

under 4 dagar med 13 kronor 83 öre för dag eller med tillhopa 55 kronor 32 öre.

Nr 416 4/1904 *Hans Alfred Persson*, förr i Göteborg, numera vid Motala verkstad hade, under uppgift att han den 5 augusti inkallats i krigstjänstgöring och på grund av felaktig inkallelse hemförlovats den 9 samma månad, anhållit om biträde för erhållande av ersättning härför enligt en bifogad räkning, däri Persson tillgodofört sig avgift för tredje klass biljett för resa å järnväg från Göteborg till Boden över Borås, Herrljunga, Örebro och Krylbo 26 kronor 5 öre, för tilläggsbiljett för tillträde till snälltåg 1 krona, för sådan biljett för återresan 1 krona, för traktamente under fyra resdagar efter 5 kronor för dag 20 kronor samt för minskad arbetsförtjänst under tiden 3—11 augusti eller 9 dagar efter 5 kronor för dag 45 kronor eller sammanlagt 93 kronor 5 öre.

Nr 368 5/1904, lektorn *Nils Alfred Åkerlund*, förr i Luleå numera i Västervik, hade uppgivit, att han genom personlig order inkallats till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente i Boden den 5 augusti och den 9 samma månad hemförlovats såsom icke inställeskyldig, samt gjort framställning om ersättning för honom genom felinkallelsen orsakade utgifter med 73 kronor, därav 26 kronor för biljett för resa från Eslöv till Boden, 26 kronor för återresa från Boden till Eslöv samt 21 kronor för omkostnader under resorna.

Vid Åkerlunds klagoskrift funnos i avskrift fogade två intyg, utvisande det ena att Åkerlund den 3 augusti 1916 för lösen av biljett Eslöv—Luleå jämte tilläggsbiljett till Luleå station å Eslövs station erlagt 26 kronor 40 öre samt det andra att Åkerlund den 11 augusti 1916 för en personbiljett från Luleå till Eslöv å Luleå station erlagt 26 kronor 40 öre.

Nr 630 67/1907 *Helmer Sjöstedt* i Malmberget hade uppgivit, att han genom order från befälhavaren för rullföringsområdet nr 73 blivit felaktigt inkallad till tjänstgöring för rikets försvar, samt påkallat militieombudsmannens ingripande för utfående av ersättning för förlorad arbetsförtjänst under tiden den 6—den 9 augusti med 12 kronor för dag.

Nr 345 73/1905 *Nils Anton Nilsson* i Porjus hade uppgivit, att han genom personlig order inkallats till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente i Boden den 5 augusti samt den 9 augusti hemförlovats såsom icke inställeskyldig. För de genom felinkallelsen lidna förluster hade Nilsson begärt ersättning med 54 kronor 40 öre, därav för 6 förlorade arbetsdagar efter 70 öre i timmen 42 kronor, för resa från

Porjus till Boden samt åter 8 kronor 40 öre samt för kostnad för mat under resan 4 kronor.

Nr 234 72/1908 *Karl Gustaf Lundberg* i Fagernäs hade anhållit om militieombudsmannens ingripande för utfående av skälig ersättning för den tid, under vilken Lundberg på grund av order om inställelse till krigstjänstgöring den 5 augusti 1916 varit felaktigt inkallad till sådan tjänstgöring vid Norrbottens regemente i Boden. Lundberg hade tillika uppgivit, att han under de dagar, då han tjänstgjorde vid regementet, icke erhållit stadgad avlöning.

Nr 444 73/1911 *Johan Helmer Lundgren* i Stockholm hade i en den 31 augusti 1916 dagtecknad klagoskrift anhållit om hjälp för utfående av ersättning för förlust, som åsamkats honom på grund av felaktig inkallelse till krigstjänstgöring. Lundgren hade uppgivit, att han vid inkallelsen innehade lönande anställning som vaktmästare vid järnvägshotellet i Bollnäs och sagt upp denna plats för 60 dagar eller den tid inkallelsen skulle omfatta, samt att han fortfarande vore utan sysselsättning, varför den ekonomiska förlust han gjort, icke inskränkte sig till allenast de 5 dagar, under vilka han varit inkallad.

Vid klagoskriften hade Lundgren fogat dels ett intyg av kaptenen Hjerpe att Lundgren, som tillhörde klassen A och inkallats till krigstjänstgöring den 5 augusti 1916, varit placerad till tjänstgöring vid kulsprutekompaniet till den 9 samma månad, då han på grund av felaktig inkallelse hemförlovats, dels ock en räkning, enligt vilken Lundgren, under uppgift att han för tiden från och med den 5 augusti 1916 till och med den 9 samma månad varit av vederbörande rullföringsbefälhavare inkallad till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente samt under tiden därefter till den 31 berörda augusti varit utan arbete, fordrat ersättning med tillhoppa 177 kronor 60 öre, därav för förlorad arbetsinkomst under 5 dagar 50 kronor, för biljett för resa från Bollnäs till Boden samt åter 33 kronor 60 öre, för kost m. m. under resdagarna 28 kronor samt för mat, logis m. m. under den tid, då han varit utan arbete, 66 kronor.

Nr 294 73/1907 *Anders Adolf Henriksson* i Gällivare hade, under uppgift att han genom personlig order från rullföringsområdet nr 73 inkallats till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente i Boden den 5 augusti och såsom icke inställeskyldig hemförlovats den 9 samma månad, i anledning av felinkallelsen fordrat ersättning för 6 förlorade arbetsdagar efter 4 kronor 50 öre för dag med 27 kronor samt för resa mellan Boden och Gällivare med 3 kronor 15 öre eller med tillhoppa 30 kronor 15 öre.

Nr 43 73/1906 *Birger Andersson* i Karlshäll, Luleå, hade anhållit om biträde och hjälp för utfäende av ersättning för det han blivit obehörigen inkallad till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente med början den 5 augusti 1916 samt därigenom lidit ekonomisk förlust. Enligt en bifogad räkning fordrade Andersson i nämnda hänseende ersättning för fem dagar med 5 kronor för dag eller sålunda med tillhopa 25 kronor.

Nr 372 73/1908 *Karl Magnus Lundberg* i Övre Svartlå hade anhållit om militieombudsmannens bistånd för »erhållande av upplysning eller ersättning för felaktig inkommendering till krigstjänstgöring».

Nr 304 73/1903 *Johan Hjalmar Selberg* i Bensbyn, Gammelstad hade uppgivit, att han genom personlig order från rullföringsområdet nr 73 inkallats till krigstjänstgöring vid Norrbottens regemente i Boden den 5 augusti och såsom icke inställeskyldig hemförlovats den 9 samma månad, och hade Selberg i anledning härav fordrat ersättning för fyra förlorade arbetsdagar efter 5 kronor för dag med tillhopa 20 kronor.

Nr 80 74/1905 *Anders Gustav Henriksson* i Sandträsk hade anhållit om hjälp att utfå ersättning för förlorad arbetstid genom felinkallelse till krigstjänstgöring för tiden 5—den 9 augusti efter 6 kronor för dag med tillhopa 30 kronor.

Yttrande över dessa framställningar infordrades från *befälhavaren för Bodens rullföringsområde, nr 73*, kaptenen L. Sundström.

I anledning av *Ströms* klagomål anförde kaptenen Sundström följande. Jämlikt generalorder 654/1916 mom. 3, jämförd med lantförsvarsdepartementets skrivelse av den 30 juni 1916, skulle bland annat de värnpliktiga tillhörande infanteriet och klass A, som fullgjort endast en tjänstgöringsperiod och vore födda år 1886 eller senare, inkallas till en dylik period om 60 dagar under tiden den 4 juli—den 4 december, och med anledning härav hade Ström, som vore född den 11 maj 1890 och f. d. dist.-korpral, inkallats till krigstjänstgöring med inryckning den 5 augusti 1916. Ström hade år 1914 varit mobiliserad under tiden 4 augusti—den 28 oktober samt under år 1915 fullgjort en krigstjänstgöringsperiod om 45 dagar. 1914 års mobilisering hade av kaptenen jämte många andra ej ansetts vara en eller flera krigstjänstgöringsperioder. Regementskvartermästaren vid Norrbottens regemente, vilken hyst samma åsikt, hade emellertid telefonerat till VI. arméfördelningens expedition, som uttalat sin åsikt vara att 1914 års mobilisering vore att betrakta som krigstjänstgöringsperiod, varvid expeditionen åberopat generalorderna nris 1931/1914, 2287/1914, 162/1915,

307/1915 mom. 3 samt 649/1915. I dessa generalorder med undantag för nr 649/1915 kunde kaptenen Sundström ej finna någon bestämmelse, som angäve, att 1914 års mobilisering kunde betraktas som en krigstjänstgöringsperiod. Genom generalordern nr 649/1915 styrktes han där- emot i sin uppfattning, ty i nämnda generalorder stadgades, att krigstjänstgöring *sedan hösten 1914* räknades i omgångar om 45 dagar samt att med utfärdandet av generalordern 307/1915 beräknades bland annat alla A och B klassare vid samtliga truppslag — utom vid kaval- leriet — hava fullgjort eller senast under tiden den 15 april—den 31 maj komma att fullgöra någon av första periodens krigstjänst- göringsomgångar. Då nu Ström jämlikt generalorder 307/1915 full- gjort krigstjänstgöring under tiden den 15 april—den 31 maj 1915, måste följaktligen denna krigstjänstgöring enligt kaptenen Sundströms förmenande vara för Ström den första och enda krigstjänstgörings- period han fullgjort. Vad beträffade ersättningsanspråken hemställdes, huruvida ej 4 kronor om dagen vore skälig ersättning för tidspillan; och hemställde kaptenen Sundström slutligen, att avseende ej måtte fästas vid Ströms klagan.

Beträffande klagomålen av *Rantatalo* och *Kaunismäki* anförde kap- tenen Sundström, att dessa klagande, av vilka Rantatalo vore född den 19 april 1886 och f. d. dist.-korpral samt Kaunismäki vore född den 29 oktober 1886, bägge blivit inbeordrade till fullgörande av en krigs- tjänstgöringsperiod om 60 dagar jämlikt generalordern 654/1916 mom. 3, alldenstund kaptenen av skäl, som blivit anförda i hans yttrande angående Ströms klagan, ej ansett 1914 års mobilisering som någon krigstjänstgöringsperiod. Rantatalo och Kaunismäki hade nämligen år 1914 varit mobiliserade den förre i 88 och den senare i 85 dagar samt bägge år 1916 fullgjort en krigstjänstgöringsperiod om 45 dagar. Vad ersättningsanspråken beträffade ansåge kaptenen Sundström 4 kro- nor om dagen vara skälig ersättning för tidspillan; och hemställde kaptenen att avseende ej måtte fästas vid de ifrågavarande klagomålen.

Rörande *Wännströms*, *Hans Alfred Perssons*, *Åkerlunds* och *Elias Vilhelm Johanssons* klagomål anförde kaptenen Sundström följande. Wännström, Hans Alfred Persson och Åkerlund, som vore födda Wänn- ström 1882, Hans Alfred Persson den 12 februari 1884 och Åkerlund den 10 september 1883, hade jämlikt generalordern 654/1916 mom. 3 blivit inkallade till krigstjänstgöring, alldenstund de endast år 1914 varit mobiliserade och ej fullgjort någon krigstjänstgöringsperiod. 1914 års mobilisering hade av kaptenen ej ansetts såsom någon krigstjänst- göringsperiod av skäl, som anförts i hans yttrande angående Ströms

klagomål. Vad däremot Elias Vilhelm Johansson beträffade hade denne, som vore född den 21 mars 1885, förutom 1914 års mobilisering fullgjort år 1914—1915 en krigstjänstgöringsperiod om 45 dagar. Jämlikt åberopade generalorder mom. 3 anbefalldes bland annat att de, som fullgjort endast en krigstjänstgöringsperiod och vore födda 1886 eller senare, skulle inkallas till en dylik period om 60 dagar. Kaptenen medgäve, att år 1887 komme efter år 1886, men språkbruket i orten vore emellertid sådant, att då man sade, att en person vore född senare än t. ex. 1886, man ansåge honom vara äldre än den, som vore född 1886. Kaptenen hade sålunda i detta fall gjort en felaktig inkallelse, förorsakad av hans provinsialism eller därav att i generalordern förekomme ordet senare. Hade i generalordern förekommit en begränsning mellan vissa årtal — exempelvis att de, som vore födda något av åren 1886, 1887 etc., skulle inkallas — hade naturligtvis aldrig en dylik felinkallelse ägt rum. På grund av kaptenens trettioåriga erfarenhet som officer kunde slutligen anföras, att en order alltid missuppfattades, så snart något otydligt eller missledande ord användes.

Beträffande vidare *Sjöstedts, Nils Anton Nilssons* och *Karl Gustaf Lundbergs* klagomål avgav kaptenen Sundström följande yttrande. Karl Gustaf Lundberg, som vore född den 8 september 1885 och f. d. korpral, samt Nils Anton Nilsson, som vore född den 3 juli 1883 och f. d. volontär, hade bägge jämlikt generalorder 654/1916 mom. 3 blivit inkallade till krigstjänstgöring, alldenstund de endast år 1914 varit mobiliserade och ej fullgjort någon krigstjänstgöringsperiod. 1914 års mobilisering kunde av kaptenen ej anses som någon krigstjänstgöringsperiod av skäl, som han i tidigare yttrande angivit. Vad däremot beträffade *Sjöstedt*, vilken vore född den 11 februari 1886 och f. d. dist.-korpral, hade han förutom 1914 års mobilisering fullgjort en krigstjänstgöringsperiod om 45 dagar och jämlikt åberopade generalorder blivit inkallad till fullgörande av en krigstjänstgöringsperiod, emedan han vore född 1886. Av förut angivna skäl hade 1914 års mobilisering ej betraktats som någon krigstjänstgöringsperiod. På grund av vad sålunda anförts kunde kaptenen Sundström ej anse, att ifrågavarande tre klagande blivit felaktigt inkallade.

I fråga om *Lundgrens, Anders Adolf Henrikssons, Birger Anderssons, Karl Magnus Lundbergs* och *Johan Hjalmar Selbergs* klagomål yttrade kaptenen Sundström följande. Birger Andersson, född den 17 september 1884 och f. d. volontär, Karl Magnus Lundberg, född den 18 maj 1882 och f. d. musikvolontär, Anders Adolf Henriksson, född den 29 augusti 1884 och f. d. sjukvårdsbeställningsman, samt Selberg, född den 17

september 1883 och f. d. volontär, hade jämlikt generalordern 654/1916 mom. 3 blivit inkallade till krigstjänstgöring, alldenstund de endast år 1914 varit mobiliserade och ej fullgjort någon krigstjänstgöringsperiod. 1914 års mobilisering hade av kaptenen ej ansetts som någon krigstjänstgöringsperiod av skäl, som anförts i hans tidigare avgivna yttranden i liknande fall. Lundgren, som vore född den 28 november 1889 och f. d. korpral, hade år 1914 varit mobiliserad, 1915 hemförlovats från krigstjänstgöring på grund av läkarebetyg (för tillfället oduglig till krigstjänst, 2 månader) samt 1915—1916 fullgjort en krigstjänstgöringsperiod om 45 dagar, och eftersom han endast fullgjort en period, hade han inkallats enligt den återopade generalordern, då 1914 års mobilisering av förut angivna skäl ej ansetts som någon krigstjänstgöringsperiod.

Beträffande slutligen klagomålen av *Anders Gustaf Henriksson* anförde kaptenen Sundström, att Anders Gustaf Henriksson, som vore född den 5 september 1884 och f. d. v. korpral, blivit jämlikt generalordern 654/1916 mom. 3 inkallad till fullgörande av krigstjänstgöringsperiod, alldenstund han ej fullgjort någon dylik period utan endast år 1914 varit mobiliserad samt 1914 års mobilisering av skäl, som anförts i förut av kaptenen avgivna yttranden, icke av honom ansetts som någon krigstjänstgöringsperiod.

Tillfälle lämnades klagandena att avgiva påminnelser, och sådana inkommo från Rantatalo, Ström, Wännström, Elias Vilhelm Johansson, Hans Alfred Persson, Åkerlund, Sjöstedt, Karl Gustaf Lundberg, Lundgren och Birger Andersson. Av vad i de inkomna påminnelserna yttrats torde här anföras följande.

Rantatalo begärde i påminnelserna ersättning för tidspillan enligt den av kaptenen Sundström medgivna grund eller 4 kronor för var och en av 6 dagar, då Rantatalo till följd av felinkallelsen gått miste om arbetsförtjänst; och uppgav Rantatalo, att han under samma tid ej heller fått uppbära familjeunderstöd, som för hustru och två minderåriga barn bort utgå för en vecka efter 1 krona 50 öre för dag.

Ström anförde, att han av generalordern 649/1915 funne det med all önskvärd tydlighet framgå, att uttalandet att krigstjänstgöring sedan hösten 1914 räknades i omgångar om 45 dagar även omfattade hösten 1914, varför rullföringsbefälhavarens tolkning här syntes Ström fullkomligt oförklarlig. Då Ström sålunda fullgjort två krigstjänstgöringsperioder, vidhölle han de anspråk, som han framställt i sin klagoskrift, och då Ström genom skriftväxlingen åsamkats utgifter, vilka han ej kunnat förutse, hemställde han om en ersättning av 4 kronor utöver

det belopp han förut angivit. Ströms anställning vore av den beskaffenheten, att han blev nödsakad att i arbetet insätta en vikarie, och då inkallelseordern träffat Ström så sent som en vecka före dagen för inställelse, hade Ström haft en relativt kort tid för att göra vikarien förtrogen därmed, varför Ström också vid återkomsten funnit sig överhopad med arbete. Därtill komme att Ström, som hemförlovats på aftonen den 9 augusti, blivit tvungen att övernatta i Boden eftersom truppbiljett ej berättigade till resa å snälltåg och annan lägenhet ej funnits att tillgå förrän påföljande dag, den 10 augusti. Ström hade således förlorat en dag utöver vad det av kompanichefen utfärdade, Ströms klagoskrift bifogade intyget angåve och jämväl utöver det antal dagar, för vilket Ström begärde ersättning. På grund av vad Ström anfört ansåge han sina anspråk på ersättning vara väl grundade och det begärda beloppet ej för högt tilltaget, varför han hemställde, att avseende ej måtte fästas vid rullföringsbefälhavarens förslag om 4 kronor för dag som skälig ersättning för tidspillan.

Beträffande kaptenen Sundströms yttrande att hans provinsialism varit en orsak till felinkallelse anmärkte *Wännström*, att man icke ens i hans hemort vore ense med kaptenen i fråga om hans provinsialism, utan vore kaptenen Sundström hittills ensam om den tolkningen, att om en person vore född senare än t. ex. 1886, han ansåges vara äldre än de, som vore födda tidigare. *Wännström* tillade, att då kaptenen Sundström, såsom han anfört, varit officer i 30 år, han också torde hava klart för sig att inom armén användes endast rena svenska språket och icke något speciellt provinsspråk eller s. k. bygdemål.

I samma ämne anförde *Elias Vilhelm Johansson* i sina påminnelser, att Johansson, som vore infödd norrbottning, aldrig hört ett dylikt språkbruk och att, om detta språkbruk förekomme i orten, en officer, som beklädde en så ansvarsfull post, icke borde begagna sig av ett sådant språkbruk utan använda svenska språket. I anledning av kaptenen Sundströms uppgift att Johansson förutom 1914 års mobilisering fullgjort en krigstjänstgöringsperiod på 45 dagar, anförde Johansson därjämte, att han ej fullgjort någon mobilisering 1914 utan endast krigstjänstgöringsperioden på 45 dagar och detta av den anledning att han 1914 var bosatt i Jämtland.

Hans Alfred Persson fordrade under vidhållande av de ersättningsanspråk, som han framställt i sin klagoskrift, ersättning även för lösen av kaptenen Sundströms yttrande och för porto med tillhoppa 3 kronor 60 öre.

Sjöstedt förklarade, att han varken ville eller kunde förstå den uppfattningen att 1914 års krigstjänstgöring icke varit någon krigstjänstgöringsperiod, helst den varat ungefär dubbelt så länge som den

Sjöstedt fullgjorde år 1915. För övrigt ville Sjöstedt påpeka, att just befälhavaren för rullföringsområdet nr 73 vid Sjöstedts besök hos honom den 8 augusti 1916 uppmanat Sjöstedt att tillskriva militieombudsmannen för att därigenom få klarhet i frågan, vem som vore ersättningskyldig. Rullföringsområdesbefälhavaren hade då ansett det vara oomtvistligt, att Sjöstedt borde få ordentligt betalt för sin inställelse, då här förelåg ett fel, var detta nu satt, och att inställelsen icke hade med Sjöstedts plikter mot fosterlandet att göra.

Karl Gustaf Lundberg framhöll, att om han, såsom kaptenen Sundström förmenat, ej varit oriktigt inkallad, Lundberg icke skulle blivit hemförlovad just på grund av felinkallelse, varjämte han uppgivit att hans inkallelse 1914 omfattat 3 månader.

Lundgren anförde, att han varit totalt utan sysselsättning under tiden den 4—den 31 augusti, varefter han erhållit tillfälligt arbete. Att genom ifrågavarande inkallelse och hemförlovning Lundgren åsamkats en kännbar ekonomisk förlust syntes ej kunna bestridas. Lundgren ansåge därför den ersättning, som han påyrkat, icke vara mer än skälig.

Birger Andersson anförde, att det icke kunde tillkomma honom att avgöra, om en order vore giltig eller icke. Ett oomtvistligt faktum vore emellertid, att han år 1914 varit inkallad och även 1916 blivit genom personlig order inkallad till tjänstgöring, vid äventyr att annars anses som rymmare. För att ej riskera att bliva dömd till urbota straff hade Andersson punktligt inställt sig enligt den omnämnda ordern.

I anledning av Sjöstedts, Nils Anton Nilssons, Karl Gustaf Lundbergs, Lundgrens, Anders Adolf Henrikssons, Birger Anderssons, Karl Magnus Lundbergs, Selbergs och Anders Gustaf Henrikssons klagomål avgav *befälhavaren för Norrbottens inskrivningsområde*, översten och chefen för Norrbottens regemente Gabr. Hedengren infortrat utlåtande. I detta utlåtande anfördes huvudsakligen följande. Rullföringsbefälhavaren skulle hava förfarit rätt, om mobiliseringen 1914 ej kunde betraktas såsom någon krigstjänstgöringsperiod. Det funnes ej heller någonstades tydligt angivet att så vore. Generalordern 649/1915 fastsloge dock att inkallelsen varit så ordnad, att med utgången av krigstjänstgöringen 15/4—30/5 1915 samtliga skulle »hava fullgjort någon av första periodens krigstjänstgöringsomgångar». Begreppet krigstjänstgöringsperiod syntes i olika generalorder hava varierat. Så t. ex. talade generalordern 649/1915 om första periodens krigstjänstgöringsomgångar, generalordern 654/1916 om en krigstjänstgöringsperiod om 60 dagar, generalordern

962/1915 m. fl. om en krigstjänstgöringsperiod om 45 dagar. I de båda senare fallen syntes begreppet krigstjänstgöringsperiod liktydigt med det i första fallet förekommande ordet »krigstjänstgöringsomgång» och ej med ordet »period», vilket syntes omfatta samtliga årsklassers krigstjänstgöringsomgångar.

Det torde vara förlåtligt, om under sådana förhållanden misstag kunde begås vid en expedition så överhopad med arbete som rullföringsexpeditionerna sedan augusti 1914 varit, i synnerhet i förhållande till den ringa arbetspersonal, som funnes därstädes; i detta fall torde r. o. 73 med Luleå, Bodens och Gällivare stora kontigenter av järnvägspersonal samt Malmbergets synnerligen rörliga arbetspersonal vara ett bland de mest arbetstyngda rullföringsområden i Sverige.

Vad beträffande det ekonomiska ansvaret eller skyldigheten för rullföringsbefälhavare att ersätta genom felinkallelse orsakad kostnad för värnpliktiga, torde vara lämpligt att Kungl. Maj:t fastställde vissa normer, efter vilka en dylik ersättning skulle beräknas, och hemställde inskrivningsbefälhavaren, att militieombudsmannen hos Kungl. Maj:t utverkade bestämmelser härutinnan. Att exempelvis, såsom här skett, å räkningarna upptaga biljettpriset å järnväg, då vederbörande tillställts truppbiljettsrekvisitioner att betalas av kronan, kunde ej vara rättmätigt. Ersättningsanspråken per dag varierade även betydligt från 12—5 kronor per dag. Ett sådant belopp som det förstnämnda syntes inskrivningsbefälhavaren något oblygt tilltaget, då vederbörande under tiden åtnjutit fri bostad, underhåll och beklädnad.

Ett till sina konsekvenser farligt system kunde det även bli att låta rullföringsbefälhavaren gälda alla de anspråk på ersättning, som kunde uppstå genom en på grund av feltolkning av föreskrifter gjord felaktig inkallelse; skulle en sådan felaktig inkallelse gälla ett större antal värnpliktiga, kunde ersättningen åtminstone uti ifrågavarande trakter med de långa avstånden stiga till avsevärda belopp och bliva rent av ruinerande för en person, som för sig och sin familj endast hade att leva på sin kaptenspension och den i förhållande till arbetet ringa ersättning, han åtnjöte såsom rullföringsbefälhavare. Det kunde leda därhän, att det bleve svårt erhålla rullföringsbefälhavare, om riskerna bleve allt för stora i förhållande till den jämförelsevis ringa avlöningen för ett verkligen mödosamt och maktpåliggande arbete. I ett dylikt fall förefölle det inskrivningsbefälhavaren, som borde staten på något sätt träda hjälpande emellan.

I skrivelse till krigsfiskalen vid regementskrigsrätten vid Norrbottens regemente den 16 oktober 1917 anförde militieombudsmannen Östergren följande.

I fråga om Elias Vilhelm Johansson hade kaptenen Sundström uppgivit, att Johansson fullgjort tjänstgöring under mobiliseringen 1914 samt under en krigstjänstgöringsperiod, varemot Johansson anført, att han väl fullgjort den sistnämnda tjänstgöringen men icke haft någon tjänstgöring att fullgöra vid 1914 års mobilisering. Då Johansson vore född 1885, och allenast de, som vore födda 1886 *eller senare*, bort enligt generalordern 654/1916 inkallats till en andra krigstjänstgöringsperiod, hade Johansson i varje händelse ej bort därtill inkallas. Kaptenen Sundström hade ock vidgått att i detta fall en felinkallelse ägt rum. Vad kaptenen anført till ursäkt härför syntes ej förtjäna något avseende; anmärkas finge emellertid att kaptenen vid inkallelserna icke torde hava konsekvent tillämpat den anförda uppfattningen av uttrycket »senare», eftersom han till den ifrågavarande krigstjänstgöringsperioden inkallat ovanbemälda Ström och Lundgren, vilka förutom tjänstgöring vid mobiliseringen 1914 vardera fullgjort en krigstjänstgöringsperiod samt såsom födda efter 1886 — men enligt det uppgivna språkbruket icke senare än detta år — i överensstämmelse med sanma språkbruk ej skulle varit inställeskyldiga.

I ärendet vore vidare upplyst, att Wännström, Hans Alfred Persson, Åkerlund, Nils Anton Nilsson, Karl Gustaf Lundberg, Anders Adolf Henriksson, Birger Andersson, Karl Magnus Lundberg, Selberg och Anders Gustaf Henriksson, vilka samtliga vore födda före 1886, fullgjort 1914 års mobiliseringstjänstgöring, samt att Rantatalo, Kaunismäki, Ström, Sjöstedt och Lundgren, vilka tillhörde kategorien av dem, som vore födda år 1886 eller senare, utom nämnda mobiliseringstjänstgöring fullgjort en var en krigstjänstgöringsperiod. Frågan vore alltså beträffande dem, huruvida tjänstgöringen under mobiliseringen varit att räkna såsom en krigstjänstgöringsperiod eller icke.

I detta avseende hade kaptenen Sundström lämnat anvisning på ett antal generalorder, som av VI. arméfördelningens expedition anförts såsom stöd för den uppfattningen att mobiliseringstjänstgöringen skulle vara att anse såsom en krigstjänstgöringsperiod. De ifrågavarande generalorden innehölla i de delar, som torde vara åsyftade, följande bestämmelser.

I generalordern 1931/1914 meddelades, att däri angivna värnpliktiga, vilka icke år 1914 jämlikt § 28 värnpliktslagen varit inkallade

till *krigstjänstgöring vid mobiliserade truppförband*, skulle jämlikt nämnda paragraf inkallas till tjänstgöring för rikets försvar viss tid.

Generalordern 2287/1914 innehöll likaledes befallning att jämlikt § 28 värnpliktslagen till tjänstgöring för rikets försvar skulle inkallas värnpliktiga, vilka icke år 1914 varit jämlikt nämnda paragraf inkallade till *krigstjänstgöring vid mobiliserade truppförband*.

Genom generalordern 162/1915 befalldes dels att angivna vapenföra värnpliktiga, vilka ännu icke fullgjort minst 45 dagars krigstjänstgöring, skulle jämlikt § 28 värnpliktslagen inkallas till tjänstgöring för rikets försvar, dels att angivna vapenföra värnpliktiga, tillhörande 1911 års klass, skulle jämlikt nyssnämnda paragraf ånyo inkallas till tjänstgöring för rikets försvar. Denna generalorder innehöll emellertid under mom. 3 en undantagsbestämmelse av följande lydelse:

»Till tjänstgöring jämlikt g. o. nr 839/1914 inkallad vapenför värnpliktig, vilken ännu icke fullgjort minst 45 dagars mobiliserings-tjänstgöring, skall, med nedan i punkt 11 angivna undantag, inkallas till fullgörande av ovan under A. anbefald krigstjänstgöringsperiod; sådan värnpliktig, som fullgjort mobiliserings-tjänstgöringsperiod under mindre antal dagar än 45, inkallas till fullgörande av krigstjänstgöring under det resterande antalet dagar å tid, som inskrivningsbefälhavaren bestämmer.»

Den under A. anbefalda krigstjänstgöringsperioden omfattade tiden den 6 mars—den 21 april 1915; det i punkt 11 angivna undantaget berörde ej den föreliggande frågan.

Generalordern 307/1915 — som innehöll befallning dels om inkallelse till tjänstgöring för rikets försvar jämlikt § 28 värnpliktslagen av angivna beväringen tillhörande vapenföra värnpliktiga, vilka ännu icke fullgjort minst 45 dagars krigstjänstgöring, dels om förnyad inkallelse till tjänstgöring för rikets försvar jämlikt nyssnämnda paragraf av angivna beväringen tillhörande vapenföra värnpliktiga, vilka redan fullgjort minst 45 dagars krigstjänstgöring — upptog under mom. 3 en undantagsbestämmelse av samma innehåll som den från generalordern 162/1915 mom. 3 här ovan återgivna.

Den hithörande bestämmelsen i generalordern 649/1915 hade återgivits i kaptenen Sundströms yttrande i anledning av värnpliktige Ströms klagomål.

Sammanställde man nu omförmälda generalorder med generalordern nr 654/1916, som låge till grund för ifrågakomna inkallelser, torde man icke kunna undgå att finna anmärkningsvärt, att kaptenen Sundström ansett sig böra vid tillämpningen av sistnämnda general-

order skilja mellan mobiliseringstjänstgöring och krigstjänstgöring. Värnpliktslagen använde varken det ena eller andra uttrycket, utan talade i § 28 om tjänstgöring för rikets försvar, men tjänstgöring för rikets försvar hade i såväl dagligt tal som officiella handlingar och jämväl i en del författningar — t. ex. 1914 års krigsavlöningsreglemente för arnéen — betecknats såsom krigstjänstgöring. För en naturlig uppfattning torde det ställa sig likgiltigt, om krigstjänstgöringen fullgjorts vid mobiliserat truppförband (jämför generalorderna 1931/1914 och 2287/1914) eller vid annat truppförband. En skillnad syntes böra göras endast i fall, då det uttryckligen angäves att viss bestämmelse, som åsyftade krigstjänstgöring, skulle tillämpas blott i avseende å krigstjänstgöring vid mobiliserat truppförband eller blott i avseende å sådan tjänstgöring vid icke mobiliserat truppförband; såsom exempel på bestämmelser av det förra slaget kunde anföras nyssnämnda krigsavlöningsreglemente på grund av stadgande i dess § 1. Härtill kunde läggas att en likställighet mellan mobiliseringstjänstgöring och annan krigstjänstgöring för särskilda fall vore uttryckligen stadgad i generalorderna 162/1915 mom. 3 och 307/1915 mom. 3. En sådan likställighet framginge även av generalordern den 14 augusti 1914, nr 1129. När denna uti ingressen innehölle att utav då ännu icke till krigstjänstgöring inkallade vapenföra värnpliktiga vissa skulle inkallas i enlighet med § 28 värnpliktslagen till tjänstgöring, betecknade den uppenbarligen såsom krigstjänstgöring även den mobiliseringstjänstgöring, som då fullgjordes på grund av generalordern 839/1914. Ännu tydligare ställde sig den omfördälda generalordern 649/1915 till frågan. Därest med utfärdandet av generalordern 307/1915 alla vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1913—1903 ävensom alla A- och B-klassare vid samtliga truppslag (utom vid kavalleriet) skulle kunna sägas hava fullgjort eller senast under tiden 15 april—31 maj 1915 komma att fullgöra någon av första periodens krigstjänstgöringsomgångar, måste till första periodens krigstjänstgöringsomgångar hänföras 1914 års mobiliseringstjänstgöring, eftersom de, vilka fullgjort denna tjänstgöring i minst 45 dagar, varit jämlikt generalorderna 162/1915 och 307/1915 frikallade från genom samma generalorder anbefald krigstjänstgöring.

Det syntes militieombudsmannen sålunda påtagligt, att icke blott Elias Vilhelm Johansson utan jämväl övriga ovan uppräknade klagande blivit av kaptenen Sundström såsom befälhavare för rullföringsområdet nr 73 felaktigt inkallade till den krigstjänstgöringsperiod, som tagit sin början i augusti 1916. Och då klagandena härigenom åsamkats förlust av arbetsförtjänst eller direkta utgifter eller bådadera, ansågo

militieombudsmannen sig icke kunna lämna utan beivran det fel, var till kaptenen Sundström sålunda gjort sig skyldig.

I fråga om kaptenen Sundströms ersättningskyldighet hade inskrivningsbefälhavaren velat göra gällande, att ifrågakommande ersättningskyldighet skulle bestämmas efter viss norm, som lämpligen borde vara fastställd av Kungl. Maj:t. Militieombudsmannen kunde icke dela inskrivningsbefälhavarens uppfattning; det vore här ej fråga om fullgörande av någon medborgerlig plikt, lika för alla, utan om gottgörelse för skada, orsakad genom ett tjänstefel, och lika visst som skadan kunde träffa den ene svårare än den andre, måste den, vars förlust vore större, kunna med fog göra anspråk på högre ersättning. Icke heller ansåge militieombudsmannen sig till alla delar kunna biträda inskrivningsbefälhavarens uppfattning att hänsyn skulle tagas därtill, att klagandena under den tid, de varit inkallade, åtnjutit fri bostad, underhåll och beklädnad. Vad särskilt bostadsförmåner anginge torde såsom visst få antagas att värnpliktiga av den ålder, som de klagande uppnått, i regel hade att vidkännas kostnad för bostad i hemorten jämväl under den tid, då de fullgjorde sin tjänstgöring för rikets försvaret. Vad slutligen beträffade frågan om reskostnaden syntes ersättning därför böra utgå i fall, då samma kostnad bestritts av klagande. Att fasta avseende vid att truppbiljett ej kunnat användas förefölle militieombudsmannen mindre rinligt, då fastmera kunde ifrågasättas, huruvida icke kaptenen Sundström — vid det förhållande att inkallelserna väl knappast berett försvaret någon nämnvärd förmån — borde vara skyldig att även till kronan utgiva ersättning för de genom felinkallelsen orsakade kostnader.

På grund av vad sålunda anförts uppdroge militieombudsmannen åt krigsfiskalen att i laga ordning ställa kaptenen Sundström under tilltal inför behörig domstol för vad honom i ovan anmärkta hänseende låge till last, därvid krigsfiskalen torde påstå ansvar å kaptenen efter lag och sakens beskaffenhet. Krigsfiskalen borde tillika till krigsrätten inkalla samtliga ovanbemälda klagande såsom målsägande samt i mån av befogenhet understödja deras ersättningsanspråk.

På det åtal som i anledning härav anställdes vid regementskrigsrätten vid Norrbottens regemente mot kaptenen Sundström, meddelade regementsrätten utslag *d:n 10 december 1919*. I utslaget yttrades följande:

I målet voro upplyst *dels* att genom generalorder den 19 maj 1916, nr 654, jämlikt nådigt brev samma dag, befallts att i generalordern angivna beväringen tillhörande vapenföra värnpliktiga — utom i fredstjänstgöring varande såväl studenter och likställda som »underbefäl

och fackmän» — skulle jämlikt § 28 värnpliktslagen kvarbliva i eller inkallas till tjänstgöring för rikets försvar samt att i avseende å denna tjänstgöring skulle lända till efter rättelse, bland annat, vad anginge infanteriet, följande under mom. 3 upptagna bestämmelse, nämligen att av värnpliktige tillhörande klass A ävensom av de värnpliktiga tillhörande klass B, vilka fullgjort stadgad första tjänstgöring, de, som ännu icke fullgjort någon krigstjänstgöringsperiod, skulle inkallas till fullgörande av två dylika perioder om sextio dagar samt de, som fullgjort endast en krigstjänstgöringsperiod och vore födda år 1886 eller senare, till en dylik period om sextio dagar — allt på tid emellan den 4 juli och den 4 december, som Kungl. Maj:t på av vederbörande inskrivningsbefälhavare ingivet underdånigt förslag ville närmare bestämma, *dels ock* att kaptenen Ludvig Sundström såsom befälhavare för Bodens rullföringsområde, nr 73, på grund av nämnda föreskrifter till krigstjänstgöring vid regementet med början den 6 augusti 1916 inkallat följande värnpliktige nämligen:

313 70/1905 Isak Wennström, född 1882, 416 4/1904 Hans Alfred Persson, född 1884, 368 5/1904 Nils Alfred Åkerlund, född 1883, 234 72/1908 Karl Gustaf Lundberg, född 1885, 345 73/1905 Nils Anton Nilsson, född 1883, 294 73/1907 Anders Adolf Henriksson, född 1884, 43 73/1906 Birger Andersson, född 1884, 372 73/1908 Karl Magnus Lundberg, född 1882, 304 73/1903 Johan Hjalmar Selberg, född 1883, och 80 74/1905 Anders Gustaf Henriksson, född 1884, vilka samtliga fullgjort mobiliseringstjänstgöring under minst fyrtiofem dagar år 1914 men icke någon annan tjänstgöring för rikets försvar, 353 74/1909 Frans Oskar Fredriksson Rantatalo, född 1886, 368 74/1906 Kristian Alfred Kaunismäki, född 1886, 431 73/1911 Johan Emil Ström, född 1890, 630 67/1907 Helmer Sjöstedt, född 1886, och 444 73/1911 Johan Helmer Lundgren, född 1889, vilka samtliga fullgjort mobiliseringstjänstgöring under minst fyrtiofem dagar år 1914 och en krigstjänstgöringsperiod om fyrtiofem dagar under åren 1915 och 1916, samt 354 74/1908 Elias Vilhelm Johansson, född 1885, vilken fullgjort en krigstjänstgöringsperiod om fyrtiofem dagar under loppet av åren 1914 och 1915;

ty och som mobiliseringstjänstgöring år 1914 liksom senare anbefalld krigstjänstgöring vore att hänföra till tjänstgöring för rikets försvar jämlikt 28 § värnpliktslagen samt mobiliseringstjänstgöring under minst fyrtiofem dagar år 1914 enligt föreskrifterna i generalorderna 163/1915 och 307/1915 samt departementsskrivelsen 649/1915 varit likställd med i nämnda generalorder anbefalld krigstjänstgöring, vid vilket förhållande

varken 354 74/1908 Elias Vilhelm Johansson, vilkens inkallande till krigstjänstgöring år 1916 Sundström medgivit vara felaktig, eller någon av övriga ovan omförmälda värnpliktiga bort på grund av generalordern den 19 maj 1916 inkallas till här ifrågakomna krigstjänstgöring år 1916, prövade regementskrigsrätten, jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten, rättvist döma Sundström att för vårdslöshet och oförstånd i fullgörande av tjänsteplikt såsom rullföringsbefälhavare undergå diciplinstraff av arrest utan bevakning 5 dagar.

Vad Sundström anfört till förringande av vederbörande målsägares rätt till gottgörelse för kostnad, som genom den felaktiga inkallelsen förorsakats dem, och till sitt fritagande från skyldigheten att ersätta denna kostnad, funne regementskrigsrätten icke förtjäna avseende samt förpliktade Sundström att genast mot kvitto till nedan-nämnda målsägare, utgiva ersättning för deras kostnader i anledning av den felaktiga inkallelsen med följande såsom skäliga ansedda belopp, nämligen till Rantatalo 24 kronor, till Kaunismäki 46 kronor, till Ström 34 kronor, till Wännström 36 kronor, till Johansson 55 kronor 32 öre, till Åkerlund 73 kronor, till Nilsson 54 kronor 40 öre, till Lundgren 170 kronor, till Anders Adolf Henriksson 30 kronor 15 öre, till Andersson 25 kronor, till Selberg 20 kronor och till Anders Gustaf Henriksson 30 kronor.

Enär vidare Hans Alfred Persson och Karl Magnus Lundberg icke vid rätten fullföljt sina hos riksdagens militieombudsman framställda anspråk på gottgörelse för ifrågakomna kostnader, funne regementskrigsrätten sig icke kunna upptaga berörda ersättningsyrkanden till prövning.

Och som Karl Gustaf Lundberg ävensom delägarne i stärbhuset efter under rättegången avlidne målsägaren Sjöstedt avstått från fullföljd av ersättningstalan i målet, låte regementskrigsrätten därvid bero.

Slutligen förpliktades Sundström att ersätta följande målsägare deras kostnader å målet och i sådant avseende utgiva till Ström 40 kronor, till Johansson 15 kronor, till Åkerlund 2 kronor 30 öre, till Nilsson 50 kronor, till Lundgren 25 kronor, till Anders Adolf Henriksson 10 kronor, till Andersson 15 kronor, till Selberg 15 kronor, till Anders Gustaf Henriksson 6 kronor.

B. Mål, som ännu icke varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.

18. Felaktigt förfarande vid utförande å kronans varv av arbete för enskilda räkning.

I en till militieombudsmannen den 3 december 1918 ingiven skrift anförde daglönaren vid flottans ingenjördepartement C. A. Nyström klagomål rörande vissa uppgivna missförhållanden vid flottans varv i Stockholm, bland annat rörande utförande av arbeten för enskilda. I anledning härav verkställdes under år 1918 av tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström undersökning å ifrågavarande varv. Sedan denna undersökning under år 1919 slutförts av nuvarande militieombudsmannen, ställde denne dåvarande varvschefen, kommandören N. E. Anckers och dåvarande chefen för ingenjördepartementet, marin-direktören av 1. graden I. J. Falkman under åtal inför stationskri-grätten vid flottans station i Stockholm, varom skrivelse avläts till överkri-gsfiskalsämbetet.

19. Underlåtenhet att ådöma påföljd enligt 2 kap. 19 § allmänna strafflagen.

Av ett i anledning av anmärkning vid granskning av fångför-teckningar från Västernorrlands regemente infordrat utslag, meddelat den 3 januari 1919 i mål mot värnpliktige nr 788 67/1915 Karl Gunnar Johansson, inhämtades, att regementskri-grätten, som genom utslaget dömt Johansson för å särskilda tider och ställen förövad tredje resan stöld till straffarbete i sex månader, i strid mot 20 kap. 14 § allmänna strafflagen icke dömt Johansson till påföljd enligt 2 kap. 19 § samma lag.

Sedan regementskri-grättens ledamöter, vice krigsdomaren Axel Nyrén, auditören Ragnar Svallingson, kaptenen friherre Theodor Vilhelm von Vegesack och fanjunkaren Carl August Michal avgivit infordrat yttrade i ärendet, ställde tjänstförrättande militieombudsmannen Hasselrot kri-grättens ledamöter under åtal inför kri-gshovrätten, varom skrivelse avläts till överkri-gsfiskalsämbetet.

20. Underårig dömd till sträng arrest.

Av handlingar, som infordrades i anledning av anmärkning vid granskning av fångförteckningar från Svea livgarde, iaktogs att regementskrigsrätten genom utslag den 1 februari 1919 dömt volontären vid regementets 11. kompani nr 9 Karl Hugo Edvin Bengtsson jämlikt 101 § strafflagen för krigsmakten för förskingring av kronopersedlar att undergå sträng arrest i sex dagar, ehuru Bengtsson vid straffets åläggande ej fyllt 18 år. Sedan regementskrigsrättens ledamöter, krigsdomaren Allan Carl Arvid Afzelius, vice auditören Jacob Carl Gustaf Norblad, kaptenen friherre Sten Gustaf Cederström och fanjunkaren Bror Anders Reinholdsson avgivit infordrat yttrande i ärendet, ställde nuvarande militieombudsmannen dem under tilltal inför krigshovrätten för berörda fel, varom skrivelse avläts till överkrigsfiskalsämbetet.

21. Försummelse att expediera uppgifter till straffregistret.

Vid en av militieombudsmannen Östergren i sammanhang med inspektion av Dalregementet den 13 juni 1918 företagen granskning av krigsrättsprotokollen anmärktes, att auditören John Fahlroth i ett flertal fall expedierat straffuppgifter avsevärt senare än som vederbort ävensom underlåtit att beträffande ett stort antal expedierade straffuppgifter i brädden av vederbörande protokoll införa anteckning härom. Vidare har i ett av fängvårdsstyrelsen till militieombudsmannen översänt tjänstememorial från föreståndaren för styrelsens avdelning för straffregistret anförts, att Fahlroth icke kunnat förmås att expediera viss straffuppgift och ej heller att besvara de skrivelser, som han i nämnda ärende mottagit från styrelsens avdelning för straffregistret. Sedan Fahlroth avgivit infordrat yttrande i ärendet, ställde nuvarande militieombudsmannen honom under tilltal inför krigshovrätten för hans underlåtenhet i berörda hänseenden. Skrivelse härom avläts till överkrigsfiskalsämbetet.

Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd.

1. Fråga huruvida krigsdomstol vore behörig att upptaga mål angående grymhet i behandling av djur.

Vid en i sammanhang med inspektion av Livregementets husarer den 21 augusti 1918 företagen granskning av krigsrättsprotokollen anmärktes följande.

Den 4 september 1916 hölls krigsrätt för rannsaking med volontären nr 44/2 Oscar Julius Staf, tilltalad för djurplågeri och skadegörelse å kronans egendom. Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde krigsdomaren friherre Lave Beck-Friis, auditören C. R. Ekman, ryttmästaren friherre G. J. R. von Essen samt fanjunkaren K. Linder.

Enligt vederbörande skvadronsbefälhavares rapport hade Staf natten till den 25 augusti 1916 grovt misshandlat en häst så att fjorton sår »av större och mindre beskaffenhet» uppstått och hästen sedan måst sjukskrivas.

Vid förhör erkände Staf att han misshandlat hästen. Staf uppgav att han med en grep gjorde rent i en spilta, då hästen kommit lös och sprungit omkring i stallet. Staf hade då ställt ifrån sig grepen, infångat och bundit hästen, varefter han tagit den bredvid hästen hängande tränsen och slagit honom därmed över länderna tre gånger, om Staf mindes rätt.

Vid krigsrätten tillade Staf bland annat, att han vid tillfället tjänstgjort såsom stallvakt och att hästen slitit sig en gång förut under natten, men då ej genast låtit infånga sig, varför Staf blivit nervös och uppretad. Hästen hade träffats av de i tränsen sittande järnringarna och paradstängerna av järn. Staf ville ej bestrida att slagen varit ganska kraftiga och att han möjligen tilldelat hästen flera slag än tre eller fyra.

Åklagaren, krigsfiskalen J. A. Björk yrkade ansvar å Staf för det han i sin tjänst utövat djurplågeri mot ifrågavarande häst, som

varit överlämnad i hans vård, samt för skadegörelse å kronans egendom jämlikt 18 kap. 16 § allmänna strafflagen och 98 § strafflagen för krigsmakten. Därjämte yrkade åklagaren att Staf måtte ådömas skadestånd till kronan, beräknat efter en krona för dag under den tid, hästen varit obrukbar för tjänstgöring.

Krigsrätten meddelade ovannämnda den 4 september ett så lydande utslag: »Enär genom vad i målet förekommit är ådagalagt att svaranden natten mellan den 24 och 25 nästlidne augusti under sin tjänstgöring såsom stallvakt med något tillhygge misshandlat och slagit en kronan tillhörig häst samt därvid skadat hästen så att densamma under sju dagar varit till tjänstgöring obrukbar, alltså och då svaranden härigenom gjort sig skyldig till djurplågeri och skadegörelse å kronans egendom, prövar krigsrätten i förmågo av 4 kap. 1 § allmänna strafflagen och 34 § strafflagen för krigsmakten samt 18 kap. 16 § allmänna strafflagen och 98 § strafflagen för krigsmakten, sistnämnda paragraf jämförd med 19 kap. 20 § allmänna strafflagen, rättvist döma svaranden för vad han sålunda låtit komma sig till last att undergå vaktarrest i femton dagar, varemot i målet framställt yrkande om skadeersättning av krigsrätten ogillas.»

Det syntes anmärkningsvärt, att då förseelsen begåtts under tjänsteutövning, Staf icke fällts till ansvar jämväl enligt 130 § strafflagen för krigsmakten, varvid, jämlikt 131 §, särskilt ansvar kunnat komma i fråga för de ytterligare förseelser, hans gärning ansågs hava innefattat.

I anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsmannen Östergren i skrivelse den 17 oktober 1918 krigsdomaren friherre Lave Beck-Friis att inkomma med yttrande för egen del ävensom av övriga krigsrättsledamöter.

Uti yttrande, avgivet den 15 november 1918, anförde krigsdomaren och övriga krigsrättsledamöter följande.

Att 130 § i strafflagen för krigsmakten icke använts i detta utslag, berodde därpå, att enligt krigsrättens mening tjänstefel i den bemärkelse, som avsåges i nämnda paragraf, icke blivit begånget av Staf. Denne hade vid ifrågavarande tillfälle infångat och bundit den lösa hästen och torde därmed få anses hava fullgjort de honom såsom stallvakt åliggande tjänsteåtgärder, som i föreliggande fall påkallades. Staf, som hade varken rättighet eller skyldighet att i uppfostringssyfte slå hästen, hade icke heller uppgivit, att han i sådant syfte förövat ifrågavarande våld, utan medgivit, att han blivit »nervös och uppretad» av att hästen icke genast låtit infånga sig och med anledning därav misshandlat hästen. Under sådana förhållanden ansåg krigsrätten sig

böra betrakta brottet såsom visserligen förövat i tjänstgöring, men icke i fullgörandet av tjänsteplikt såsom stallvakt. Med annan tolkning av orden i 130 § strafflagen för krigsmakten: »och är ej i denna eller annan lag å förseelsen särskilt ansvar satt», skulle så gott som alla i strafflagen för krigsmakten upptagna brott betinga ansvar jämväl efter 130 §. T. ex. den som undanhölle sig skulle, om han under tiden för sin bortovaro skulle haft viss tjänstgöring, även göra sig skyldig till försummande av tjänsteplikt.

Med anledning av vad krigsrättens ledamöter sålunda anfört avlät militieombudsmannen Östergren den 21 januari 1919 en ämbetsskrivelse till krigsdomaren, däri anfördes följande.

Enligt tjänstgöringsreglementet för armén, 1916 års upplaga, § 111 mom. 19 gällde för handhavandet av ordningen inom en skvadrons stall, bland annat, att av de meniga för varje dygn skulle beordras särskild stallvakt till lämplig styrka för att hava den omedelbara tillsynen över hästarna och hålla ordning i stallet. Vid fullgörandet av kommendering som stallvakt kunde, såsom vid annan tjänstgöring, hända att vederbörande gjorde sig skyldig till vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet, och torde såsom oförstånd eller oskicklighet vara att anse, om han därvid gjorde något, som han icke borde göra. Att — på sätt krigsrättens ledamöter syntes vilja göra gällande — till tjänsteåtgärder i egentlig mening hänföra allenast de åtgärder, som i varje förekommande fall vore påkallade av tjänstens beskaffenhet, strede uppenbarligen mot förutsättningarna för stadgandena i 130 § strafflagen för krigsmakten. Beträffande det föreliggande fallet syntes förhållandet vara fullt analogt med det fall, att en ämbetsman under ämbetsutövning förfördelade enskild person med smädligt yttrande; ej heller här vore ju fråga om något som vederbörande hade rättighet eller skyldighet att göra. Men huruvida ämbetsmannen handlat i förment uppfostringssyfte eller om han tilläventyrs blivit nervös och uppretad genom någon föregående åtgärd av den förfördelade, hade ansetts likgiltigt för frågan, om ämbetsfel föreläge, i avseende å vilken fråga hittills allenast den skiljaktighet i rättstillämpningen veterligen förekommit, att ansvar ibland ådömts blott efter 25 kap. 17 § allmänna strafflagen, ibland, med tillämpning av 18 § i samma kap., därjämte efter tillämpligt lagrum i 16 kap. nämnda lag. Och på motsvarande sätt hade i rättstillämpningen behandlats med det föreliggande än mer jämförliga fall då en åklagare övat våld å person, med vilken han höll förhör.

Vad i yttrandet anförts i fråga om tolkningen av orden i 130 §

strafflagen för krigsmakten »och är ej i denna eller annan lag å förseelsen särskilt ansvar satt» hade ej heller synts militieombudsmannen kunna godkännas. Enligt rubriken till 9 kap., i vilket 130 § inginge, handlade detta kap. om överträdelser eller åsidosättande av tjänsteplikter i andra fall än förut i »denna lag» sagda vore; att med annan tolkning av nyss anförda ord än den krigsrättens ledamöter omfattat så gott som alla i strafflagen för krigsmakten upptagna brott skulle komma att betinga ansvar jämväl efter 130 § vore sålunda uteslutet redan genom kapitelrubriken. Detta gällde tydligen även om det anförda exemplet beträffande olovligt undanhållande; det tjänstefel, som sådant brott innefattade, behandlades annorstädes än i 9 kap. samt, såsom uppenbarligen framginge vid sammanställningen med det svårare brottet rymning, så uttömmande att särskilt ansvar för försummelse av viss tjänsteplikt under tiden för undanhållandet icke kunde tänkas. Annorlunda förhölle sig med uppenbar grymhet i behandling av djur; för det tjänstefel, som denna förseelse, där den begåtts under tjänsteutövning, torde få anses innebära, vore särskilt ansvar icke satt vare sig i strafflagen för krigsmakten eller i allmän lag. Att i det förut anförda uttrycket i 130 § strafflagen för krigsmakten ordet »förseelsen» syftade på tjänstefelet, icke — för sådana fall, då handlingen jämte tjänstefelet även innefattade annat brott — på handlingen i dess helhet framginge vid jämförelse med 131 §, vilken paragraf annars skulle, så vitt anginge hänvisningen till 130 §, vara utan rimlig mening.

Den praktiska betydelsen därav att 130 § strafflagen för krigsmakten tillämpades beträffande förbrytelser sådana som ovanberörda, av volontären Staf begångna inskränkte sig icke därtill, att särskilt straff för tjänstefel kunde ådömas, utan vore frågan av vikt även med hänsyn till krigsdomstols behörighet att upptaga mål angående uppenbar grymhet i behandling av djur. Hade sådan grymhet icke medfört skada, kunde ju ej 98 resp. 107 § tillämpas och att — såsom visserligen någon gång förekommit med avseende å andra brott mot allmän lag, begångna i tjänsten — åberopa 39 § punkt 2:o i lagen om krigsdomstolar m. m. torde möta betänkligheter, särskilt vad anginge värnpliktiga, som ju icke kunde anses innehava ämbete eller tjänst vid krigsmakten, om detta uttryck antoges i sist anförda stadgande hava en betydelse svarande mot den, som uttrycket i 115 § strafflagen för krigsmakten »vid krigsmakten anställd ämbets- eller tjänsteman» ansåges äga.

2. Fråga huruvida krigsdomstol ägde upptaga mål om resande av livsfarligt vapen, där brottet förövats inom kasern av krigsman mot annan krigsman.

Av ett infortrat utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med Dalregementets krigsrätt den 8 januari 1916 i mål emellan krigsfiskalen, L. Lindvall, på tjänstens vägnar, å ena, samt värnpliktige nr 407 57/1915 Albert Lööf, å andra sidan, inhämtades följande.

Den 18 december 1915 hölls förhör i anledning av en föregående dag avgiven rapport, enligt vilken Lööf avlägsnat sig från tjänstgöring i köket utan permission, underlåtit att efterkomma förmäns i tjänsten givna befallning, med dragen kniv i kompaniet hotat sina kamrater samt gjort sig skyldig till onykterhet. Enligt uppgift vid förhöret skulle Lööf i kompaniets korridor med dragen kniv rusat mot värnpliktige nr 433 57/1915 Andersson under förmälan att han ville se hjärteblod på allesammans.

Genom resolution den 20 december 1915 förordnade regementsbefälhavaren att målet rörande Lööf skulle handläggas vid krigsrätt.

Den 4 januari 1916 hölls förhör i anledning av en ytterligare rapport angående Lööf. Denna rapport innehöll, att Lööf den 24 december 1915 avvikit från kasernen och att han den 30 samma månad frivilligt inställt sig till tjänstgöring. Därjämte omnämndes i rapporten, att rannsaking skulle hava hållits den 27 december angående annan av Lööf begången förseelse.

Genom förhørsprotokollet åtecknad resolution den 4 januari 1916 överlämnade regementschefen även detta mål till krigsrätt.

Vid krigsrätten, däri krigsdomaren W. Höglind var ordförande samt auditören J. Fahlroth, kaptenen B. Nathorst och fanjunkaren Per Lindelöf tjänstgjorde såsom bisittare, yrkade krigsfiskalen Lindvall ansvar å Lööf jämlikt 144 §, eventuellt 68 § i 1881 års strafflag för krigsmakten för det han den 16 december 1915 olovligt avlägsnat sig från kasernen, jämlikt 102 § samma lag för det han på aftonen berörde den 16 december varit av starka drycker överlastad, jämlikt 100 § nämnda lag samt 14 kap. 15 § och 4 kap. 1 § allmänna strafflagen för det han vid samma tillfälle hotat målsägaren samt jämlikt 68 § i 1881 års strafflag för krigsmakten för det han olovligt undanhållit sig från tjänstgöring.

Värnpliktige Andersson, som vid krigsrätten var närvarande såsom målsägare, förklarade sig icke hava några yrkanden att göra.

I utslag ovannämnda den 8 januari yttrade krigsrätten i fråga om åtalet mot Lööf för resande av livsfarligt vapen, att enär Lööfs

åtalade förfarande att med uppfälld kniv i handen rusa mot Andersson icke vore av beskaffenhet att medföra straff enligt strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 samt vid sådant förhållande jämlikt grunderna för 4 § av lagen om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall den 23 oktober 1914, det straff, som enligt strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881 å ifrågavarande handling kunde hava bort följa, icke vidare borde åläggas, funne krigsrätten åklagarens yrkande om ansvar å Lööf enligt 100 § sist nämnda lag icke kunna bifallas; och då det icke tillkomme krigsrätten att döma angående ansvar enbart enligt 14 kap. 15 § allmänna strafflagen kunde åklagarens yrkande om ansvar å Lööf enligt sist nämnda lagrum icke till prövning upptagas.

Däremot dömde krigsrätten, under åberopande av 38, 52 och 96 §§ strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 samt 4 § av lagen samma dag om införandet av nämnda strafflag m. m., Lööf för olovligt undanhållande vid två särskilda tillfällen samt för fylleri att i en bot undergå vaktarrest femton dagar.

Emot krigsrättens ifrågavarande utslag så vitt angick åtalet för resande av livsfarligt vapen såg militieombudsmannen Östergren sig föranlåten att framställa följande anmärkningar.

Vad först anginge frågan, huruvida Lööfs förfarande att med uppfälld kniv i handen rusa mot Andersson vore av beskaffenhet att medföra straff enligt nya strafflagen för krigsmakten eller icke, torde böra erinras därom, att allmänna strafflagen betraktade resande av livsfarligt vapen såsom misshandelsbrott, i det att straff därför funnes stadgat i 14 kap. som handlade om »mord, dråp och annan misshandel». Men vid sådant förhållande torde, förutom andra misshandelsbrott, jämväl resande av livsfarligt vapen vara avsett i nya strafflagens för krigsmakten 94 §. I detta lagrum talades i sista stycket om våld eller annan misshandel, vartill krigsman i andra fall än i övrigt uti lagens 7 kap. funnes omförmälda, gjorde sig skyldig emot någon, som lydde under samma lag, ifall brottet skedde bland annat inom kasern. Uppenbart torde alltså vara att Lööfs åtalade förfarande att inom regementets kasern med uppfälld kniv i handen rusa mot Andersson varit av beskaffenhet att medföra straff enligt nya strafflagen för krigsmakten.

Aven under 1881 års strafflags för krigsmakten giltighetstid torde ett sådant brott som det ifrågavarande kunnat och bort av krigsrätt beläggas med straff, om icke jämlikt 100 § i sistberörda lag, så dock jämlikt andra lagrum.

Men vid sådant förhållande syntes militieombudsmannen icke något

hinder hava förefunnits för krigsrätten att till prövning upptaga krigsfiskalens yrkande om ansvar å Lööf för det av honom begångna resandet av livsfarligt vapen.

I anledning av vad sålunda blivit anmärkt infordrades yttrande från ledamöterna av krigsrätten vid ifrågavarande tillfälle.

Med tillkännagivande att fanjunkaren Lindelöf avlidit, anförde krigsdomaren Höglind, med instämmande av auditören Fahlroth och kaptenen Nathorst följande. Mot anmärkningen att allmänna strafflagen betraktade resande av livsfarligt vapen såsom misshandelsbrott, i det att straff därför funnes stadgat i 14 kap. som handlade om »mord, dråp och annan misshandel» samt att vid sådant förhållande, förutom andra misshandelsbrott, jämväl resande av livsfarligt vapen torde vara avsett i nya strafflagens för krigsmakten 94 §, i vars sista stycke talades om våld eller annan misshandel, ville krigsdomaren erinra, att enligt vanligt språkbruk resande av livsfarligt vapen näppeligen — så framt ej skada skedde — komme under beteckningen »våld eller annan misshandel», varmed man alltid förknippade föreställningen om något slags handverkan å person. Och krigsdomaren hyste den meningen, att uttrycket »våld eller annan misshandel» i 94 § av nya strafflagen för krigsmakten, liksom 80, 81, 84, 85, 89 och 90 §§ av samma lag, icke borde tagas i annan betydelse än den, uttrycket hade i det allmänna språkbruket. Den omständigheten att straff för resande av livsfarligt vapen funnes stadgat i allmänna strafflagens 14 kap., som hade till rubrik »om mord, dråp och annan misshandel», utgjorde enligt krigsdomarens förmenande icke något övertygande bevis, att resande av livsfarligt vapen i allmänna strafflagen betraktades såsom misshandel, än mindre att sådant resande fölle inom begreppet »våld eller annan misshandel» i strafflagen för krigsmakten. Ty, för det första, syntes rubrikerna till de särskilda kapitlen i allmänna strafflagen och i strafflagen för krigsmakten icke böra tillmätas en sådan betydelse, att alla i ett kapitel omförmälda brott ovillkorligen skulle betraktas såsom underarter av det eller de brott, som angåves i rubriken. I åtskilliga fall torde i ett kapitel vara upptagna brott, som endast vore närbesläktade med de i kapitlets rubrik angivna. Såsom ett exempel härpå kunde anföras stympning, för vilket brott straff stadgades i strafflagens för krigsmakten 5 kap., som hade till överskrift »Om rymning och olovligt undanhållande». Ett annat exempel erbjöde enligt krigsdomarens mening allmänna strafflagens 14 kap., vari förutom mord, dråp och annan misshandel även behandlades åtskilliga andra, närstående brott. För det andra syntes krigsdomaren själva

avfattningen av 80, 81, 84, 85, 89, 90 och 94 §§ i strafflagen för krigsmakten giva vid handen, att nämnda lagrum icke avsåge samtliga de i allmänna strafflagens 14 kap. omförmälda brotten. De i strafflagens för krigsmakten nyss nämnda lagrum stadgade, stundom ganska stränga straffen torde knappast vara avsedda för t. ex. ett sådant brott som vållande till lindrigare kroppsskada. Och skulle det vara så, att uttrycket »våld eller annan misshandel» i sagda lagrum finge anses omfatta icke blott uppsåtliga brott, utan även brott av vållande, kunde krigsdomaren ej se, att man kunde undgå den konsekvensen att enligt dessa lagrum straffa även vållande till lindrigare kroppsskada än i 14 kap. 12 § allmänna strafflagen sades, ehuru vållande till dylik kroppsskada icke vore straffbart enligt allmänna strafflagen — en orimlig konsekvens. Slutligen ville krigsdomaren anmärka, att krigsdomaren vid avgörandet av ifrågavarande mål livligt behjärtade lämpligheten och önskvärdheten av, att Lööfs åtalade förfarande att i kasern resa livsfarligt vapen mot annan krigsman finge av krigsrätt upptagas till prövning och avgörande, men att krigsdomaren fann de i lag givna stadganden utgöra ett bestämt hinder därför. Det hade vidare anmärkts att även under 1881 års strafflags för krigsmakten giltighetstid ett sådant brott som det ifrågavarande torde kunnat och bort av krigsrätt beläggas med straff. Denna åsikt hyste även krigsdomaren. Enligt krigsdomarens mening hade ifrågavarande brott kunnat och bort beläggas med straff enligt 100 § i sistnämnda lag. Krigsrätten torde ock hava delat denna mening. Krigsrätten hade då att tillse, huruvida det straff, som efter den nya strafflagen för krigsmakten borde åläggas för brottet, vore lindrigare än det, som varit stadgat i 1881 års strafflag för krigsmakten. Härvid befanns att brottet enligt krigsrättens mening alls icke var belagt med straff eller omförmäلت såsom straffbart i den nya strafflagen. Då i 4 § av lagen om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skall den 23 oktober 1914 stadgades, att brott, som vore förövat, innan nya strafflagen för krigsmakten blivit gällande, men för vilket dessförinnan straff ej vore bestämt, skulle efter nya lagen straffas, om det straff, som efter densamma borde åläggas, vore lindrigare än det, som varit stadgat i äldre lag, så följde härav — eller av den rättsuppfattning, som låge till grund för berörda stadgande — att, om ett dylikt i 1881 års strafflag för krigsmakten med straff belagt brott icke vore belagt med straff eller omförmäلت såsom straffbart i den nya strafflagen för krigsmakten, krigsdomstol ej längre vore behörig

att bedöma ett sådant brott. Denna uppfattning hade legat till grund för krigsrättens utslag i den del, varom vore fråga.

I skrivelse till krigsdomaren Höglind den 6 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Huruvida Lööfs åtgärd att i korridoren till kompaniets logement rusa emot Andersson med dragen kniv kunnat utan angivelse från Anderssons sida åtalas av allmän åklagare såsom resande av livsfarligt vapen och om icke snarare förseelsen, i saknad av sådan angivelse, bort, då gärningen åtalades av krigsfiskalen, bedömas allenast såsom förargelseväckande beteende, vore en fråga varpå militieombudsmannen med hänsyn till den utgång målet i denna del erhöi, vid anmärkningsskrivelsens avfattande saknade anledning att ingå och det av krigsdomaren avgivna yttrandet föranledde militieombudsmannen ej heller till annat än att lämna den frågan öppen.

Däremot och då krigsdomaren åberopat promulgationsbestämmelserna till den nya strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar m. m. ansåge militieombudsmannen sig ävenledes böra beröra samma bestämmelser, helst dessa, om de också lämnade den mera principiella delen av spörsmålet oavgjord, dock syntes hava för det föreliggande fallet varit av betydelse i flera hänseenden.

Härvid finge då först erinras att frågan om krigsdomstols behörighet att upptaga åtal för visst brott måste bedömas efter processuella regler, låt vara att dessa icke alltid vore givna omedelbart i författningar, som anginge processförfarandet, utan framginge först vid sammanställning av dessa författningar och lagstiftningen på den materiella rättens område. Enligt 18 § c) i 1868 års förordning om krigsdomstolar gällde att till krigsdomstol hörde, utöver förut i 18 § angivna mål, åtal för brott emot person, hörande till krigsmakten, bland annat därest brottet begåtts i kasern. Att resande av livsfarligt vapen begånget inom kasern av krigsman mot annan krigsman var ett sådant brott vore påtagligt. Enligt 28 § i samma förordning skulle, när hos befälhavare gjorts angivelse om brott, som hörde till krigsdomstols behandling, eller eljest till hans kunskap kommit att sådant brott blivit begånget, och målet varken, på sätt i strafflagen för krigsmakten sades, kunde behandlas såsom disciplinmål eller skulle överlämnas till krigsöverdomstolen, befälhavaren förordna krigsrätt, där han ägde sådant förordnande meddela, men i annat fall ofördröjligen anmäla saken hos den befälhavare, som därtill vore behörig, och vilken då skulle förordna krigsrätt. Jämfört med andra bestämmelser i nämnda förord-

ning, särskilt 30 och 33 §§, visade det anförda stadgandet att ett mål var anhängiggjort vid krigsrätt, när vederbörande befälhavare förordnat om krigsrätt för målets handläggning eller överlämnat målet till krigsrätt. I det föreliggande fallet hade genom resolution den 20 december 1915 förordnats att i målet rörande Lööf — i anledning av rapporten bland annat om resandet av livsfarligt vapen — skulle handläggas vid krigsrätt, och krigsrätt för handläggning av målet syntes ock hava varit utsatt till den 27 december 1915, ehuru rannsaking då ej kom till stånd på grund av Lööfs olovliga undanhållande. Målet torde alltså få anses hava varit anhängigt innan lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes med ingången av år 1916 trädde i kraft, helst det torde få såsom visst antagas att Lööf kallats till krigsrättens sammanträde. Nu stadgade lagen om införande av den nya strafflagen för krigsmakten och den nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt vad i avseende därå iakttagas skulle i 11 §, att mål, som då nya lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes trädde i kraft, vore hos domstol anhängigt, skulle, utan hinder av nya lagens bestämmelser, fortfarande handläggas och avgöras av samma domstol, i den mån sådant tillkom densamma enligt äldre lag eller författning. På grund av detta stadgande ville synas som hade målet mot Lööf för resande av livsfarligt vapen bort handläggas av krigsrätt — låt vara en krigsrätt sammansatt enligt 1868 års förordning — även om sådant brott enligt de bestämmelser, som trädde i kraft med 1916 års ingång, ej vidare skulle tillhört krigsdomstols handläggning. Såsom hinder härför torde den av krigsdomaren åberopade 4 § i promulgationslagen så mycket mindre kunna anföras som straffet väl bort bestämmas icke efter något lagrum i gamla strafflagen för krigsmakten utan i stället, därest 94 § i den nya lagen ej varit tillämplig, efter 14 kap. 15 § allmänna strafflagen.

Därjämte kunde anmärkas, att sistnämnda bestämmelse i promulgationslagen eller 4 § icke torde blivit av krigsrätten vid meddelandet av ifrågakvarande utslag riktigt tillämpad. De förseelser, bestående i olovligt undanhållande och fylleri, för vilka krigsrätten ålade Lööf straff enligt 52 resp. 96 § nya strafflagen för krigsmakten, hade begåtts innan denna lag trädde i kraft. För att den nya lagen likväl skulle få användas fordrades enligt berörda paragraf i promulgationslagen, att det straff, som borde åläggas efter den nya lagen, vore lindrigare än det, som varit stadgat i äldre lag. Så var emellertid icke förhållandet; såväl för olovligt undanhållande i sådant fall som det föreliggande som för fylleri skulle straffet blivit disciplinstraff efter både

gamla och nya lagen, men genom tillämpning av den nya lagen kom krigsrätten i tillfälle att bestämma tiden för det använda disciplinstraffet — eller vaktarrest — till femton dagar, under det att därest krigsrätten, såsom rimligtvis bort ske, tillämpades 1881 års strafflag för krigsmakten, tiden för sådant disciplinstraff icke kunnat för krigsman av manskabet sättas utöver tio dagar.

Beträffande huvudsaken eller frågan huruvida krigsdomstol enligt nu gällande lag ägde upptaga mål om resande av livsfarligt vapen, där brottet förövats av krigsman mot annan krigsman inom kasern, hade militieombudsmannen av krigsdomarens yttrande ej fått anledning frågå sin förut uttalade uppfattning om krigsdomstols behörighet därutinnan. Enligt krigsdomarens yttrande skulle det ifrågavarande brottet under 1881 års strafflags för krigsmakten giltighetstid kunnat och bort beläggas med straff enligt 100 § sistnämnda lag. Militieombudsmannen delade visserligen icke krigsdomarens uppfattning om tillämpligheten av detta lagrum, men ville dock påpeka, att detsamma stadgade straff för det fall att krigsman förgick sig, på sätt i 97 eller 98 § omförmäldes, mot annan krigsman, vilken icke till honom stod i förhållande av förman eller över- eller underordnad; att 97 § belade med straff om någon gjorde våld eller annan misshandel å underordnad krigsman i eller för dennes ämbete eller tjänst i andra fall än i 96 § omförmäldes, och 98 § om någon förolämpade underordnad krigsman med smädligt yttrande eller förgick sig mot honom med hotelse eller annan gärning, som vore missfirmlig, och det skedde i eller för den förolämpades ämbete eller tjänst, samt att alla brott, som kunde bestraffas enligt 100 § i 1881 års strafflag för krigsmakten, även fölle under 93 § i nya strafflagen för krigsmakten, men att 94 § andra stycket av sistnämnda lag stadgade straff för våld eller annan misshandel eller förolämpning mot sidoordnad krigsman i vissa fall även om brottet ej skett i eller för den våldfördes eller förorättades ämbete eller tjänst.

Skillnaden i detta avseende mellan gamla och nya strafflagen för krigsmakten innefattade emellertid, på sätt under förarbetena till den nya lagen uttryckligen framhölls, icke någon utvidgning av den militära strafflagens tillämplighetsområde i sak utan berodde därav att det ansågs lämpligare att i strafflagen för krigsmakten upptaga, såvitt möjligt, alla de brott, som ansågos bära åtalas vid krigsdomstol, oavsett om brottet skulle bestraffas efter allmän lag eller ej. Men då man för detta ändamål i strafflagen för krigsmakten upptog straffbestämmelser för brott, som förut i förordningen om krigsdomstolar m. m. angivits, ehuru underkastade straff enligt allmän lag, höra till krigs-

domstols handläggning, gjorde man en ingripande gallring, så att överföringen kom att gälla blott sådana brott, som direkt innefattade störande av god militär ordning bland annat inom de militära etablisementen. Till sådana brott ansåg man böra räknas endast våld eller annan misshandel ävensom förolämpning.

Vad här återgivits från vederbörande kommitterades motiv tydde ju ej på att man haft för avsikt att i fråga om tillämplighet av strafflagen för krigsmakten göra undantag för något slag av våld eller annan misshandel, där brottet begåtts av krigsman mot annan krigsman samt direkt innefattande störande av god militär ordning inom militärt etablissement, och det skulle därför varit högeligen anmärkningsvärt, om resande av livsfarligt vapen, i händelse brottet begåtts under sådana omständigheter, skulle varit undantaget samtidigt som åstadkommande av förargelse underkastades straff enligt strafflagen för krigsmakten. Detta uteslöte ju icke, att lagen här kunde hava en lucka, och en lucka i en strafflag tillkomme det givetvis icke domstolen att söka fylla. Men någon lucka föreläge icke, om man, på sätt med hänsyn till lagens terminologi torde vara fullt berättigat, under uttrycket våld eller annan misshandel inbegrepe även resande av livsfarligt vapen. Den av krigsdomaren såsom orimlig betecknade konsekvensen att ett vållande till kroppsskada ävenledes skulle komma att bestraffas enligt strafflagen för krigsmakten och detta till och med i fall, då vållande till dylik kroppsskada icke vore straffbart enligt allmänna strafflagen, torde icke vara av någon avgörande betydelse. Skulle man finna att uttryck sådana som »göra våld eller annan misshandel» eller »begå våld eller annan misshandel» omfatta jämväl vållande, torde det väl dock vara uppenbart dels att de svårare fallen, då fråga vore om misshandel, »för» tjänsten, därvid vore uteslutna samt dels att straffrihet i samma utsträckning som efter allmän lag skulle äga rum i de fall, då strafflagen för krigsmakten stadgade att den brottslige skulle straffas efter allmän lag, vartill ju kunde läggas att det i och för sig knappast vore något orimligt, om någon gång ett vållande bleve bestraffat efter strafflagen för krigsmakten, ehuru det efter allmän lag skulle vara straffritt.

Efter emottagandet av krigsdomarens yttrande hade vid granskning av krigsrättsprotokoll plägat efterses, huruvida vid krigsdomstolar handlagts mål angående resande av livsfarligt vapen. Bortsett från ett vid Hälsinge regementes krigsrätt handlagt mål, där möjligen anledning att påstå ansvar för resande av livsfarligt vapen förelåg, men påstående därom icke framställdes, hade emellertid icke påträffats mera

än ett dylikt fall. Målet, som förekom vid Värmlands regementes krigsrätt och avgjordes genom utslag den 5 februari 1918, gällde en vice korpral, som med dragen kniv hotat en korpral, och ansvar ådömdes enligt 82 § andra stycket strafflagen för krigsmakten. Detta lagrum avsåge förolämpning och i första stycket av samma paragraf talades om förgripelse med »hotelse eller annan missfirmlig gärning». En sammanställning av det anförda stadgandet och 16 kap. 9 § allmänna strafflagen, å ena, samt 14 kap. 15 § samma lag, å andra sidan, syntes dock göra det tvivelaktigt, om resande av livsfarligt vapen i uppsåt att göra skada eller eljest i vredesmod vore att hänföra till missfirmliga gärningar. Men det anförda fallet visade ytterligare, att den nu omhandlade frågan kunde vara föremål för delade meningar.

Någon vidare åtgärd från militieombudsmannens sida kom icke att i ärendet vidtagas.

3. Fråga huruvida å sjukavdelning intagen krigsman, som utan tillstånd lämnat sjukrummet och återvänt dit först efter tystnadssignalen men därunder icke lämnat kasernområdet, gjort sig skyldig till straffbar överträdelse av någon angående sjukvården lämnad föreskrift.

Med skrivelse den 29 mars 1919 översände chefen för Smålands husarregemente avskrift av regementskrigsrättens protokoll den 20 mars 1919 uti ett vid krigsrätten handlagt mål mot korpralen nr 49/5 Bäckman med förmålan att enligt regementschefens mening domskälen i utslaget vore stridande mot bestämmelsen i § 112 mom. 10 i tjänstgöringsreglementet för armén.

Genom sitt ifrågavarande utslag hade krigsrätten, enär vad i målet förts svaranden till last eller att han, såsom han själv medgivit, vid $\frac{1}{2}$ 9-tiden på kvällen den 15 mars 1919 avlägsnat sig ur sjukrummet och återvänt dit först efter klockan 11 e. m., icke, vid det förhållande att han, såvitt visats, ej gått utanför kasernområdet, innebure straffbar överträdelse av någon angående sjukvården meddelad föreskrift, prövat lagligt befria svaranden från ansvar i målet.

I skrivelsen anförde regementschefen följande. Det syntes regementschefen visserligen att så förmildrande omständigheter föreläge vid bedömandet av Bäckmans handlingssätt att regementschefen till fullo gillade själva frikännandet även av rent disciplinära skäl, men regementschefen ville framhålla, att Bäckman, även såsom intagen å sjukrum, måste anses underkastad de allmänna bestämmelser, som enligt tjänst-

göringsreglementet för armén § 112 mom. 10 vore gällande för all regementets personal, som vore förlagd inom kasernen, i synnerhet som sjukavdelningen befunne sig i kasernbyggnaden. Man skulle i annat fall komma till det förhållandet, att å sjukavdelningen intagna finge efter tystnadssignalen avlägsna sig från sjukrummen, under det att personal, som vore frisk, ej ägde rätt att vid sagda tid avlägsna sig ur logementen.

I anledning av berörda skrift infordrades yttrande från krigsrättens ledamöter vid ifrågavarande tillfälle nämligen krigsdomaren Ludvig Sandberg, auditören Arvid Dahlin, ryttmästaren Victor Kock samt fanjunkaren Carl Cegrell.

Uti avgifvet yttrande anförde krigsdomaren Sandberg, med instämmande av övriga krigsrättsledamöter, följande.

Regementschefen hade gent emot krigsrättens motivering velat göra gällande, att även å sjukrum intaget manskap vore underkastat bestämmelsen i ovanberörda paragraf och moment. Denna uppfattning kunde krigsdomaren icke dela. De skyldigheter, § 112 av tjänstgöringsreglementet pålade manskapet, gällde uppenbarligen endast sådant manskap, som vore i tjänstgöring. Mom. 10 av berörda paragraf undantog ju uttryckligen från skyldigheten att före tystnadssignalen hava intagit sina sängställen »tjänstledigt, permitterat och kommenderat manskap». Såsom tjänstledigt manskap måste väl anses det manskap, som för sjukdom och därav följande oförmåga att tjänstgöra intagits å sjukrum. Att för sådant manskap fixera en viss liggtid torde för övrigt ej kunna stå tillsammans med sjukvårdens uppgift att giva de sjuka den skötsel, som bäst vore ägnad att befordra tillfriskandet. För detta ändamåls vinnande vore det en helt naturlig förutsättning att vederbörande läkare måste hava den mest obundna frihet att anpassa sjukbehandlingen efter vars och ens av de sjuke olika behov. Här om någonsin vore individualisering oundgänglig för att befrämja bästa möjliga resultat av sjukvården. Ett allmänt stadgande om skyldighet för de sjuke att följa samma ordningsföreskrifter, som med hänsyn till tjänstgöringen pålagts det friska manskapet, skulle därför efter krigsdomarens förmenande sakna förnuftig innebörd. Sjukvård och tjänstgöringsdisciplin hade i och för sig intet med varandra att skaffa. Härmed vore ingalunda sagt att ej vissa bestämmelser, som givits det friska manskapet, med fördel kunde tillämpas å sjukt manskap, men detta finge bero på prövning av sjukvårdens representanter och kunde näppeligen komma till uttryck i ett reglemente, som till huvudsaklig uppgift hade att reglera tjänstgöringen inom armén. En sjuk krigsman

vore i första rummet sjuk och borde såsom sådan behandlas; hans krigsmannaegenskap vore, så länge sjukdomen varade, av underordnad betydelse. Vad krigsdomaren, ovan anført torde vara tillfyllest såsom motivering för krigsdomarens uppfattning att ordningsföreskrifterna för manskap i tjänstgöring icke utan vidare kunde anses tillämpliga å sjukt manskap. Att även tjänstgöringsreglementet för armén intoge en sådan ståndpunkt frånginge till och med av den paragraf, vars 10 mom. regementschefen åberopat såsom stöd för sin framställning. Skulle detta moment vara utan vidare tillämpligt å allt manskap, friskt eller sjukt, torde man ej kunna komma ifrån att även andra momentet av nämnda paragraf gällde sjukt manskap. Vore det verkligen regementschefens mening att å sjukrum intaget manskap skulle hava skyldighet att vid revej stiga upp, tvätta och påkläda sig samt iordningställa sin säng. Vad skulle finnas för förnuftig mening häri? Överginge krigsdomaren härefter till undersökning, huruvida Bäckman gjort sig skyldig till överträdelse av någon för de sjuke särskilt stadgad ordningsföreskrift, så kunde krigsdomaren till stöd för krigsrättens motivering åberopa den omständigheten att de särskilda ordningsföreskrifterna för sjukvården icke stadgade något förbud för de sjuka att efter viss tid avlägsna sig ur sjukrummet; utan endast innehölle en bestämmelse om skyldighet för beställningsmännen å sjukrum att tillse det de sjuka å viss tid intagit sina sängställen. Detta tydde därpå att man hittills ej ansett behöfligt att pålägga de sjuke några personliga förpliktelser i dylikt hänseende. Detta hindrade naturligtvis icke att regementschefen av disciplinära skäl kunde utfärda förbud för de sjuka att utan särskilt tillstånd avlägsna sig ur sjukrummet, men intill dess så skedde, torde intet straff lagligen kunna ådömas för den handling, som i målet förts Bäckman till last. Slutligen ville krigsdomaren tillägga att enligt vad inför krigsrätten upplysts icke någon av beställningsmännen å Bäckmans sjukrum varit tillstädes, då denne ansett sig behöva därifrån avlägsna sig, och att således någon underlåtenhet från Bäckmans sida att begära tillstånd att vistas utom sjukrummet icke kunnat läggas Bäckman till last. På grund av det anförda och då krigsdomaren ansåge krigsrättens utslag lagligen grundat, hemställde krigsdomaren att militieombudsmannen måtte finna regementschefens framställning icke föranleda till någon vidare åtgärd från militieombudsmannens sida.

Från regementschefen inkom sedermera meddelande, att i ordningsregler för regementets sjukavdelning den 1 april 1919 införts en bestämmelse av innehåll att patient å sjukavdelningen senast vid tystnadssignalen skall hava intagit sitt sängställe.

I resolution den 22 september 1919 anförde nuvarande militieombudsmannen följande. Av punkt 8 i de för regementets sjukavdelning vid tiden för ifrågakomna utslag gällande ordningsregler framginge att å sjukrum sjukskriven personal skulle vid tystnadssignal hava intagit sina bäddar. Vid sådant förhållande torde den av krigsrätten i utslaget åberopade omständigheten att Bäckman, som varit borta från sjukrummet efter tystnadssignalen, icke gått utanför kasernområdet, icke på sätt krigsrätten antagit varit avgörande för straffbarheten av Bäckmans nämnda förfarande. Som emellertid, enligt vad i ärendet upplysts, sådan ändring i ordningsreglerna sedermera vidtagits, att anledning till upprepande av anmärkta misstolkning icke föreläge, erfordrades ej ytterligare åtgärd i ärendet.

4. Felaktig beräkning av strafftid.

Genom utslag den 20 augusti 1915 dömde regementskrigsrätten vid Bohusläns regemente värnpliktige nr 910 28/1914 ä Gustav Edvard Bruno Westerberg dels att för våld å överordnad krigsman undergå fängelse i tre månader dels ock att för våld och hot mot krigsman, till graden likställd med Westerberg, samt för fylleri m. m. undergå tillhoppa åtta dagars sträng arrest. Med detta straff sammanlades ett Westerberg genom krigsrättens utslag den 5 augusti 1915 för första resan rymning ådömt, ej verkställt straff av åtta dagars sträng arrest, skärpt genom mistning av sängkläder, i följd varav Westerberg skulle i en bot undergå fängelse i tre månader 24 dagar.

Westerberg började avtjäna straffet den 26 februari 1918, men verkställigheten avbröts den 7 februari 1918 kl. 10 f. m. på grund av påkallad rannsaking.

Genom utslag nämnde den 7 februari dömde Göteborgs rådhusrätt Westerberg att för första resan snatteri undergå fängelse i en månad, varjämte rådhusrätten föreskrev att detta straff skulle sammanläggas med det av krigsrätten för Westerberg bestämda straffet till fängelse i fyra månader 24 dagar samt att vid sist sagda straffs tillämpning skulle avräknas vad Westerberg kunde hava utstått av det straff han skolat undergå jämlikt utslaget den 20 augusti 1915.

Genom resolution den 15 februari 1918 förordnade länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län att det Westerberg sålunda ådömda straff, som åter tagit sin början den 10 februari 1918 skulle med i lag stadgade förbehåll sluta den 1 juni 1918.

Sistnämnda dag frigavs Westerberg från centralfängelset å Härlanda, varest han undergått bestraffningen.

I skrivelse till länsstyrelsen den 15 januari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren följande.

Det straff av fyra månader 24 dagars fängelse, som ådömts Westerberg genom rådhusrättens utslag, tog sin början den 10 februari 1918 och skulle följaktligen slutat den 4 därpåföljande juli, om ej avdrag därå skolat äga rum. Emellertid skulle från straffet avräknas den tid Westerberg hållits i fängelse i följd av krigsrättens utslag den 20 augusti 1915 nämligen från den 26 januari till den 7 februari 1918 eller sålunda tolv dagar. Westerberg hade följaktligen bort frigivas först den 22 juni 1918.

I anledning av vad sålunda anmärkts anmodades länsstyrelsen att inkomma med yttrande.

Med skrivelse den 28 januari 1919 översände länsstyrelsen ett av föredraganden i ärendet, länsnotarien T. A. U. von Sydow avgivet yttrande av följande innehåll.

Då det Westerberg genom Bohusläns regementes krigsrätts utslag den 20 augusti 1915 ådömda straff den 7 februari 1918 efter kl. 8 f. m. avbrutits, borde, enligt länsnotariens förmenande, Westerberg ansetts hava av nämnda straff, som tagit sin början den 26 januari 1918, avtjänat tretton dagar, i anledning varav, på länsnotariens föredragning, länsstyrelsen bestämt slutdagen för det Westerberg genom Göteborgs rådhusrätts utslag ovensagda den 7 februari 1918 ådömda straff till den 21 juni 1918. Huru strafftiden ifall av nu ifrågavarande art skulle beräknas framginge icke tydligt av lagen den 1 juli 1898 innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid. Motiven till lagen synes däremot innehålla ett förtydligande uti ifrågavarande avseende. Enligt protokollet över justiedepartementets ärenden, hållet i statsrådet den 7 maj 1897, vid vilket tillfälle förslaget till ovanberörda lag föredrogs yttrade nämligen föredragande statsrådet, bland annat: »Emellertid synes ett stadgande om fånges lösgivande vid visst klockslag icke böra vara så ovillkorligt, att det skulle hindra, att fånge lösgives något tidigare eller något senare på dagen, när sådant undantagsvis prövas vara påkallat antingen i fångens eget eller i den allmänna ordningens intresse. Med nu antydda modifikation finner jag mig böra förorda innehållet i det av fängvårdsstyrelsen framställda förslag, att strafftiden skall räknas från och med den dag, då villkoren för straffverkställigheten blivit uppfyllda, samt att frigivningen skall ske kl. 8 f. m. å straffets slutdag.»

Av detta yttrande syntes det länsstyrelsen framgå, att det varit avsett, att jämväl begynnelsesdagen skulle inräknas såsom straffdag. Vidare torde enligt grunderna för 4 kap. 6 § strafflagen brutet dagatal vid beräkning av straff böra tillgodoräknas den straffskyldige som avtjänad strafftid. Vid sådant förhållande och då Westerbergs straff avbrutits å senare tid på dagen än 4 § av lagen den 1 juli 1898 föreskreve, utan att sådana förhållanden förelegat, vilka av chefen för justitiedepartementet angivits såsom undantag från regeln, ansåge länsnotarien von Sydow, att strafftiden bort beräknas på det för Westerberg gynnsammaste sätt och att sålunda såväl den 26 januari som den 7 februari bort anses inberäknade i den tid, Westerberg avtjänat, vilken tid sålunda komme att uppgå till tretton dagar.

I skrivelse till fängvårdsstyrelsen den 31 januari 1919 anhöll militieombudsmannen om styrelsens utlåtande i ärendet.

I anledning härav inkom från styrelsen en skrivelse den 6 februari 1919 däri styrelsen gjorde följande uttalande i frågan.

Vad § 4 i lagen den 1 juli 1898 innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid föreskreve rörande klockslag för fånges lösgivande å den bestämda dagen för strafftidens slut, funne styrelsen icke äga betydelse vid beräkningen av strafftid.

Lagen den 1 juli 1898 § 2 gäve vid handen att icke såväl begynnelsesdag som slutdag kunde medräknas vid strafftidens bestämmande.

Enligt styrelsens uppfattning borde tiden i förevarande fall så beräknas, att Westerberg, som började avtjäna straffet den 26 januari 1919, men avbröt verkställigheten den 7 februari 1918, skulle anses hava undergått från och med den 26 januari till den 7 februari, sistnämnda dag ej räknad som straffdag, tolv dagars fängelse.

Då hela det ådömda straffet utgjorde fyra månader 24 dagar, skulle sålunda Westerberg, från det straffet den 10 februari 1918 ånyo tagit sin början, men avräkning av nämnda tolv dagar hållits i fängelse fyra månader 12 dagar och följaktligen frigivits den 22 juli 1918.

I skrivelse till länsstyrelsen den 22 februari 1919 yttrade militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Då militieombudsmannen trodde sig kunna förutsätta att länsstyrelsen i framdeles förekommande fall komme att följa den av militieombudsmannen anvisade regel, som fängvårdsstyrelsen jämväl syntes omfatta, hade militieombudsmannen ansett sig kunna underlåta att jämlikt grunderna för 10 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktion överlämna ärendet till justitieombudsmannen.

5. Felaktigt beslut angående preskription av disciplinstraff.

Vid en i sammanhang med inspektion av flottans station i Stockholm den 23 maj 1918 företagen granskning av krigsrättsprotokollen anmärktes följande.

Den 12 mars 1915 rannsakades inför stationskrigsrätten 3. klass sjömannen vid 4. matroskompaniet nr 323 Lindberg för 2. gången rymning m. m. Såsom ledamöter i krigsrätten tjänstgjorde kommandörkaptenen av 2. graden S. E. Feychting, f. d. krigsdomaren E. D. W. Martin i egenskap av auditor, kaptenerna D. A. Kraft och H. E. Rydström samt löjtnanten C. F. Lagercrantz.

Enligt protokoll vid förhör med Lindberg den 11 mars 1915 hade denne den 28 september 1909 av kårchefen ålagts tre dagars sträng arrest, skärpt med mistning av sängkläder, vilket straff ej blivit verkställt, enär Lindberg rymt den 8 påföljande oktober.

Stationskrigsrätten dömde Lindberg för andra resan rymning från trupp i krigstjänst att undergå straffarbete sex månader samt för fylleri att undergå sex dagars vaktarrest, som skulle övergå till straffarbete i tre dagar, och förordnade, att Lindberg enligt 28 § strafflagen för krigsmakten skulle genast skiljas från sin anställning vid krigsmakten. Härjämte förklarade stationskrigsrätten, att det Lindberg den 28 september 1909 av kårchefen ålagda straff av tre dagars sträng arrest förfallit genom preskription.

38 § i 1881 års strafflag för krigsmakten innehöll följande bestämmelser. »I fråga om viss tid för åtal av brott och för doms verkställande gälla vad i allmän lag är föreskrivet; och skall i dessa fall disciplinstraff ej anses svårare än böter enligt allmän lag.»

I 5 kap. 17 § allmänna strafflagen stadgas härom följande: »Är någon, genom laga kraft ägande dom, fälld till straff, som ej svårare är än straffarbete i två år, och verkställs ej domen inom tio år sedan den gavs, vare straffet förfallet».

Enligt ovanstående lagrum hade således det Lindberg den 28 september 1909 ådömda disciplinstraff icke bort anses preskriberat.

I anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsmannen Östergren f. d. krigsdomaren Martin att inkomma med yttrande.

I härefter avgivet yttrande anförde Martin följande. Han kunde givetvis ej nu erinra sig vilken överläggning, som föregick krigsrättens beslut i målet, men antog han, att beslutet berott därpå att med den

ordalydelse 1881 års strafflag för krigsmakten ägde, däri bestämmelserna om straffsammanläggning i 40 § av nu gällande strafflag för krigsmakten ej förefunnes, i likhet med iakttagen och utan anmärkning lämnad praxis under de många år, han tjänstgjort som auditor, ett i disciplinär väg ålagt disciplinstraff, som ej var verkställt icke i egentlig mening sammanlades med senare av krigsrätten ådömt disciplinstraff utan att det äldre straffet upplöstes och nytt disciplinstraff av samma straffart ålades för båda förseelserna, som skulle försonas med disciplinstraff. Vid sådant förhållande torde krigsrätten ansett, att det tidigare disciplinärt ålagda straffet vid det nya bedömandet vore preskriberat inom den tid, som avsåges i 5 kap. 14 § allmänna strafflagen.

I skrivelse till f. d. krigsdomaren Martin den 12 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren följande.

Sistnämnda av f. d. krigsdomaren Martin åberopade lagrum vore av följande lydelse: »Straff vare förfallet för brott, som ej blivit åtalat: 1) inom två år, om det ej i lagen med svårare straff än fängelse belagt är; eller 2) inom fem år, om brottet, där det ej är med synnerligen försvårande omständigheter förenat, icke är i lagen belagt med svårare straff, än straffarbete i två år.»

Förutsättning för att detta lagrum skulle kunna tillämpas vore alltså att åtal ej blivit anställt. Något stöd för stationskrigsrättens åsikt att det Lindberg tidigare ådömda disciplinstraffet vore preskriberat, lämnade samma lagrum däremot icke.

Jämlikt 34 § i 1881 års strafflag för krigsmakten skulle, då någon, som dömdes till straff, förut fått sig ålagd annan ej verkställd bestraffning, krigsrätten tillämpa reglerna i 33 § samma lag, och gällde enligt sistnämnda paragraf, andra stycket, att om någon på en gång ansågs övertygad om flera särskilda förseelser, vilka ådroge disciplinstraff, skulle han umgälla dem med *ett* straff. I det förevarande fallet hade stationskrigsrätten följaktligen haft att bestämma gemensamt straff för den förseelse, för vilken Lindberg den 28 september 1909 av kårchefen ålagts disciplinstraff, och den fylleriförseelse, vartill stationskrigsrätten fann honom förvunnen. Givetvis hade det gemensamma straffet icke bort sättas lägre än det disciplinstraff, som kårchefen funnit den förra förseelsen förskylla.

För den befattning, krigsrätten hade att i dylika fall taga med ett tidigare straffbeslut, syntes militieombudsmannen det av Martin använda uttrycket att det äldre straffet upplöstes visserligen vara en

icke olämplig beteckning, men en upplösning av straffet kunde ju icke innebära detsamma som att straffet annullerades. Till vilka orimligheter den av stationskrigsrätten tillämpade uppfattningen ledde insåges lätt, om man tänkte sig det fall, att Lindberg, då han lagfördes för den senare rymningen, icke tillika gjort sig skyldig till något nytt brott, som ådroge allenast disciplinstraff. Stationskrigsrätten skulle då hava saknat anledning att »upplösa» det av kårchefen ålagda disciplinstraffet utan skulle stationskrigsrätten tvivelsutan i stället hava sammanlagt detta straff med det för rymningen ålagda straffarbetet. Och om uppskov med verkställigheten av disciplinstraffet icke berott av Lindbergs rymning utan exempelvis av något förbiseende från befälhavarens sida, skulle, även om åtal för brottet ej vidare kunnat komma i fråga, straffet dock kunnat verkställas intill dess tio år förflutit från det straffet ålades av kårchefen. Med den av stationskrigsrätten tillämpade uppfattningen hade den omständigheten att Lindberg begått en ny förseelse, som borde ådraga disciplinstraff, berett honom en straffrihet, som ej skulle kommit honom till del i händelse han icke begått nytt brott.

I betraktande av de nya bestämmelser i ämnet, som meddelats i 40 § av 1914 års strafflag för krigsmakten, hade militieombudsmannen emellertid icke funnit oundgängligen nödigt att i detta ärende vidtaga ytterligare åtgärd.

6. Fråga huruvida arrestant, som underginge skärpt arrest, kunde uttagas ur arresten för rannsaking.

Av handlingar, som löjtnanten vid kustartilleriet Arvid Waldemar Bergman jämte en till militieombudsmannen ställd klagoskrift insänt, inhämtades följande.

Den 27 juni 1918 hölls inför tjänstförrättande chefen för Vaxholms kustartilleriregementes II. bataljon, kaptenen H. Wahlberg förhör med 2. klass kustartilleristen vid 5. kompaniet nr 13 Gustaf Adolf Sjöberg, tilltalad för uraktlåtenhet att efterkomma förmans i tjänsten givna befallning, bedrägligt förfarande samt tjänsteförsummelse.

Enligt anteckning i förhørsprotokollet avtjänade Sjöberg från och med den 25 juni 1918 honom av t. f. regementschefen ådömt disciplinstraff av 8 dagars skärpt arrest för olovligt undanhållande.

Den 28 juni 1918 meddelade t. f. regementschefen, överstelöjtnanten Axel Ludvig Törner följande resolution i målet:

»Hänskjutes till krigsrätt; varjämte förklaring skall avgivas av tj: f. chefen för II. bat. om anledningen till att Sjöberg, som den 25 juni påbörjat avtjäna 8 dagars skärpt arrest, uttagits ur arresten och straffet sålunda avbrutits för förhørs anställande.

Axel L. Törner.»

Den förklaring, som tjänstförrättande bataljonschefen, kaptenen Wahlberg i anledning härav avgav, var av följande innehåll.

Då kaptenen den 27 ifrågavarande juni tillfälligt tjänstgjorde såsom bataljonschef, hade, efter de mera brådskande ärendenas handläggning, kaptenen även en del förhör att hålla. Till dessa förhör hade bataljonsadjutanten, löjtnanten Bergman, vilken kl. 11 f. m. i tjänsteärende skulle avresa till Vaxholm, strax innan sin avresa kallat dem, som vid förhören borde vara närvarande, bland dem ovannämnde Sjöberg. Fört då förhöret skulle börja och kaptenen genomläst förhørsprotokollet från kompaniet, erfor kaptenen av en i protokollet gjord blyertsanteckning, att Sjöberg börjat avtjäna en ådömd arrestbestraffning den 25 juni. Sjöberg var då redan tillstädes och förhöret fick alltså fortgå. Kaptenen gjorde i protokollet anteckning om att bestraffningen börjat avtjänas. Beträffande löjtnanten Bergmans åtgärd att låta kalla Sjöberg hänvisade kaptenen till en av löjtnanten i ärendet avgiven förklaring.

I nämnda förklaring anförde löjtnanten Bergman följande.

Enligt löjtnantens uppfattning funnes det ej i strafflagen för krigsmakten eller i militär bestraffningsförfordning någon bestämmelse, som kunde hindra en sak sådan som den ifrågavarande, liksom ej heller, såvitt löjtnanten hade sig bekant, någon särskild föreskrift blivit gjord av regementschefen i detta avseende. I 207 § strafflagen för krigsmakten stode visserligen, beträffande disciplinstraff: »År den skyldige för annat brott under tilltal vid domstol, må straffet därav ej hindras eller uppehållas», men i detta fall kunde ju ej sägas att hindrande eller uppehållande av verkställigheten ägt rum. Löjtnanten hade ej heller haft kännedom om, att t. f. regementschefen haft denna ståndpunkt i saken, så mycket mindre, som liknande fall ägt rum utan anmärkning förut och löjtnanten hänvisade till ett förhørsprotokoll beträffande 2. klass kustartilleristen nr 10/5 Helsing, vilken i likhet med Sjöberg uttogs från pågående arrestbestraffning för förhör på order av tjf. bataljonschefen, kaptenen Rosborg. I detta sistnämnda fall, som ägt rum ungefär 14 dagar tidigare, hade t. f. regementschefen ej gjort

någon anmärkning mot tillvägagångssättet, oaktat saken funnes påpekad i protokollet, och löjtnanten hade med anledning av sin ovan nämnda uppfattning av förordningarna samt sin vetskap om tillvägagångssättet vid föregående fall ej vetat att löjtnanten förfarit på oriktigt rätt.

Å löjtnanten Bergmans förklaring hade t. f. regementschefen den 1 juli 1918 tecknat följande resolution.

»Den av löjtnanten Bergman avgivna förklaringen kan ej godtagas dels emedan han i egenskap av bataljonsadjutant icke har någon som helst rättighet att uttaga någon arrestant till förhör utan att detta skall ske på bataljonschefens order dels emedan ett tillfälligt avbrytande för förhör av straff icke får ske för så vitt icke arreststraffet är vaktarrest; ytterligare utredning vid förhör skall göras; återställas.

Axel L. Törner.»

I anledning av t. f. regementschefens sistberörda resolution hölls den 3 juli 1918 förhör med löjtnanten Bergman.

Denne vidhöll härvid sin förut lämnade förklaring och anförde därjämte följande. Sjöbergs uttagande ur arresten för inställande till förhör skedde på bataljonschefens order, men denne visste ej, då han gav order om förhör, att någon av de tilltalade var insatt på bestraffning, vilket löjtnanten däremot hade vetskap om. Löjtnanten kunde ej finna, att något direkt förbud mot arrestants uttagande till förhör utfärdats och hade vid uttagandet sin uppmärksamhet riktad på föreskriften i 4 § i militär bestraffningsförordning. Löjtnanten ansåge, att han i egenskap av adjutant handlat enligt förutvarande bataljonschefs åsikt, alldenstund Helsing även uttogs från bestraffning, som ej var förenad med tjänstgöring.

A förhørsprotokollet hade t. f. regementschefen tecknat följande resolution:

»Löjtnant Bergman ådömes varning för förseelse i tjänsten enligt 21 kap. 210 §.

Vaxholms fästning den 4 juli 1918.

Axel L. Törner.»

Uti en till militieombudsmannen insänd skrift anförde löjtnanten Bergman härefter följande.

Löjtnanten anhölle om upplysning, huruvida t. f. regements-

chefens åsikt i föreliggande fall, att en man ej kunde oaktat bevakning tagas ut från arrestbestraffning för förhör vore riktig. I ett par föregående fall under år 1918 hade, utan att anmärkning då gjorts av regementschefen, karlar uttagits från arresbestraffning för förhör, men bestraffningen hade då varit vaktarrest utan tjänstgöring; i nu ifrågasvarande fall var den däremot skärpt arrest. Varken i strafflagen för krigsmakten eller i militär bestraffningsförordning samt ej heller i några särskilda föreskrifter vid regementet finnes någon som helst förordning om, att förhör skulle uppskjutas för avtjänande av skärpt arrest; och löjtnanten kunde ej finna annat än att militär bestraffningsförordnings 4 § i detta fall, likaväl som vid vaktarrest med tjänstgöring, skulle följas, då ju annars bevisning m. m. kunde undanröjas, och förhöret därigenom ej giva utredning i största möjliga mån. Löjtnanten ville även påpeka tillvägagångssättet vid civila domstolar, där icke pågående bestraffningar förhindrade utrednings verkställande i nytt mål. Om militieombudsmannens åsikt i föreliggande fall skulle vara en annan än t. f. regementschefens, anhölle löjtnanten om militieombudsmannens bistånd att få saken rättad, och att den löjtnanten ådömda tillrättsvisningen måtte bliva upphävd.

I anledning av klagomålen infordrades yttrande av t. f. regementschefen, överstelöjtnant Törner, som i avgiven förklaring anförde följande.

Jämlikt strafflagen för krigsmakten 25 § finge arrestant, som avtjänade skärpt arrest, icke mottaga besök och ej heller deltaga i tjänstgöring, varav framginge, att arreststraffet icke utan trängande skäl skulle på något sätt tillfälligt ändras eller avbrytas och att arrestanten i möjligaste mån skulle hållas isolerad. I militär bestraffningsförordning 4 § vore dessutom föreskrivet, att förhör skulle hållas så snart *lämpligen* ske kunde. Genom sammanställande av dessa föreskrifter ansåge överstelöjtnanten därför, att förhör vid arrestbestraffning utan tjänstgöring icke borde äga rum, förr än arrestbestraffningen avslutats. I samma förordning 11 § vore stadgat, att befälhavare, som hade militärhäkte under sin uppsikt, skulle ställa sig till efterrättelse vad i lag och särskilda författningar vore stadgat angående verkställighet av frihetsstraff. Med den spridda förläggning, regementet hade, utövades denna uppsikt närmast under t. f. regementschefen av vederbörande bataljonschef, i föreliggande fall av bataljonschefen vid Oscar-Fredriksborg. Som av handlingarna framginge var kaptenen Wahlberg vid ifrågasvarande tillfälle bataljonschef och hade icke givit bataljonsadjutanten, löjt-

nanten Bergman någon order att uttaga Sjöberg från arresten för undergående av förhör.

Då överstelöjtnanten på grund härav ansåge, att löjtnanten Bergman genom egenmäktigt handlingssätt förfarit i strid mot gällande föreskrifter och överträtt sin befogenhet, hade överstelöjtnanten genom att tilldela honom tillrättavisning velat förehålla honom vikten av att iakttaga gällande bestämmelser i förevarande hänseende.

I skrivelse till t. f. regementschefen den 18 februari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

38 § i strafflagen för krigsmakten innehölle följande bestämmelse:

»Anses någon på en gång övertygad om flera särskilda förseelser, vilka ådraga disciplinstraff, skall för dessa förseelser bestämmas ett gemensamt straff, vilket icke må överstiga det i 22 § för varje slag av arreststraff utsatta högsta mått.»

39 § i samma lag stadgade:

»Vad i 38 § är stadgat skall lända till efterrättelse jämväl om någon, sedan disciplinstraff blivit honom ålagt, varder övertygad att förut hava begått annan förseelse, därå disciplinstraff bör följa. Vid tillämpning av det sålunda bestämda straffet skall avräknas den tid, varunder den straffskyldige till följd av det tidigare beslutet må hava undergått straff; och skall därvid en dags arrest utan bevakning anses svara mot en halv dags vaktarrest, en dags vaktarrest mot en halv dags skärpt arrest och en dags skärpt arrest mot sträng arrest under två tredjedels dag. Uppkommer genom avräkning brutet dagatal, anses detta vara förfallet.»

40 § uti ifrågavarande lag hade följande lydelse:

»Har någon, sedan arreststraff blivit honom ålagt, men innan han det till fullo undergått, ånyo gjort sig skyldig till förseelse, varå sådant straff bör följa, då skall sistnämnda straff sammanläggas med det förra straffet eller, om detta var till någon del verkställt, då ny förseelse begicks, med vad av samma straff då återstod, till ett arreststraff av det slag, straffen tillhöra eller, om de äro av olika slag, det svåraste något av dem tillhör, skolande därvid de i 39 § för jämförelse mellan arreststraff av olika slag stadgade grunder äga tillämpning, med iakttagande dock, att det sammanlagda straffet ej i något fall må överstiga, om det är arrest utan bevakning eller vaktarrest, tjugufyra dagar, om det är skärpt arrest, tolv dagar, och, om det är sträng arrest, åtta dagar; och varde vid tillämpning av det sålunda bestämda straffet, avräknad den tid, varunder den straffskyldige till följd av det

tidigare beslutet må hava undergått straff, efter det förseelse ånyo förövades.»

Av ovannämnda stadganden i 39 och 40 §§ framginge sålunda, att fall kunde inträffa, då en person, som underginge disciplinstraff, måste uttagas ur arresten för rannsaking, eftersom i annat fall — frånsatt rymning ur arresten — sammanläggning av straff med ett delvis verkställt disciplinstraff aldrig skulle kunna äga rum förrän det påbörjade straffet till fullo utstått. Varken nämnda eller andra lagstadganden föranledde att skillnad i detta hänseende gjordes mellan olika slag av disciplinstraff. Den av överstelöjtnanten Törner åberopade 25 § i strafflagen för krigsmakten syntes militieombudsmannen ingalunda lägga hinder i vägen för att till förhör uttaga en person, som underginge skärpt arrest.

Ehuru militieombudsmannen sålunda icke kunde finna felaktigt utan tvärtom i full överensstämmelse med tydlig lag att en person, som underginge arrestbestraffning utan tjänstgöring uttoges till förhör, hade militieombudsmannen dock icke ansett sig kunna vidtaga någon åtgärd för att få lagligheten av den löjtnanten Bergman ålagda varningen prövad av domstol, enär det i ärendet framginge, att löjtnanten Bergman låtit utan bemyndigande av vederbörande bataljonschef ur arresten uttaga Sjöberg och att bataljonschefen, då han gav order om förhör med Sjöberg, ej visste att denne undergick bestraffning, samt av överstelöjtnanten Törners åtgöranden och yttrande i målet den slutsatsen måste dragas att icke ens praxis vid regementet medgäve att en bataljonsadjutant utan direkt order från bataljonschefen från arrest låte hämta arrestant för undergående av förhör inför samme bataljonschef.

7. Försummelse att bereda tillfälle till avgivande av nöjdförklaring.

Vid en av militieombudsmannen Östergren den 11 oktober 1918 förrättad inspektion av centralfängelset å Härlanda i avseende å fångar, som dömts av krigsdomstol, anmälde 1. klass sjömannen nr 641 Viktor Valfrid Mattsson, att han, som av särskilda krigsrätten vid flottans Göteborgsavdelning genom utslag den 17 maj 1918 dömts för första resan inbrottsstöld till straffarbete i fem månader samt den 22 berörda maj avgivit nöjdförklaring inför chefen å kanonbåten Blenda, löjtnanten J. F. W. Bäckström, två dagar tidigare avgivit nöjdförklaring inför

väbeln, men att löjtnanten förklarat denna tidigare nöjdförklaring ogiltig, när den icke avgivits i närvaro av vittnen. Mattsson anhöll om bistånd för utfående av ersättning av vederbörande för det han måst tillbringa två dagar längre tid i rannsakningshäkte än som behövt ifrågakomma, därest straffet börjat omedelbart efter hans först avgivna nöjdförklaring.

Den i ärendet förebragta utredningen bestyrkte Mattssons uppgift, att han icke beretts tillfälle att avgiva nöjdförklaring förrän den 22 maj 1916.

Då det ålegat fartygschefen att tillse att Mattsson å rätt tid bereddes tillfälle att avgiva dylik förklaring, och löjtnanten Bäckström således var ansvarig därför, att Mattsson hållits i häkte i två dagar längre än som vederbort anmodades Bäckström att inom viss tid till militieombudsmannen inkomma med bevis att han gottgjort Mattsson med skäligt belopp såsom ersättning för den tid, han sålunda för länge hållits i häkte.

I skrivelse den 29 juni 1919 meddelade löjtnanten Bäckström att han den 16 i samma månad i assurerad försändelse tillsänt Mattsson ett belopp av 20 kronor.

Vid skrivelsen hade fogats inlämningsbevis rörande ifrågavarande försändelse.

Militieombudsmannen fann ej nödigt att i ärendet vidtaga ytterligare åtgärd.

8. Oriktigt förfarande vid tilldelande av tillrättavisning.

Uti till militieombudsmannen insända skrifter anförde värnpliktiga vid Norra skånska infanteriregementet nr 544 8/1918 Vallerström, nr 399 6/1918 Vollmer och nr 440 6/1918 Åkeson klagomål däröver, att deras kompanichef kaptenen L. G. H. Gauffin meddelat dem följande tillrättavisningar utan att först lämna dem tillfälle att förklara sig, nämligen *Vallerström* genom kompaniorder nr 1 den 9 januari 1919 tio dagars förbud att under fritid lämna kasernen och genom kompaniorder nr 5 och 2 april 1919 förbud att under tiden den 5 och 6 april lämna kompaniets lokaler, *Vollmer* genom kompaniorder nr 3 den 24 januari 1919 fyra dagars kasernförbud och genom kompaniorder nr 5 av den 2 april 1919 förbud att under tiden från och med den 2 till och med den 9 april under fritid lämna kompaniets förläggingslokaler samt *Åkeson* genom kompaniorder nr 5 den 2 april 1919 förbud att vistas utom kompaniets lokaler under den 5 och 6 i samma månad.

Över dessa klagomål avgav kaptenen Gauffin infordrat yttrande,

däri han, jämte det han meddelade, att han tilldelat tillrättavisning enligt kompaniorder nr 1 på grund av sina egna iakttagelser av Vallerströms förseelser, tillika, i fråga om tillrättavisningarna enligt kompaniorder nr 3 och 5, anförde följande: Dessa tillrättavisningar hade av kaptenen tilldelats på grund av anmälan från två dagofficerare, som fullgjort dagkaptenstjänst och som på kaptenens förfrågan meddelat, att de vid förhör med de felaktiga lämnat dessa tillfälle att förklara sig. I militär bestraffningsförordning, 40 § andra punkten, stode det visserligen föreskrivet, att befälhavaren skulle låta den tilltalade vid förhör få tillfälle att förklara sig, men det stode däremot icke, att vederbörande befälhavare själv skulle hålla detta förhör. En regementschef t. ex. brukade ju ej själv hålla förhör innan han ålade tillrättavisning utan brukade låta någon annan hålla erforderligt förhör. Då i båda de ifrågavarande fallen enligt meddelande till kaptenen vid anmälan om förseelserna förhör redan hade hållits av en med kaptenen i tjänstehänseende jämställd officer och då kaptenen icke i onödan genom förnyat förhör ville störa arbetet i regementsexpeditionen, dit de skyldiga haft sin tjänstgöring förlagd, ansåge kaptenen sig även vid utgivande av kompaniorder nr 3 och 5 hava handlat enligt gällande föreskrifter.

I skrivelse till chefen för Norra skånska infanteriregementet den 10 juni 1919 anförde nuvarande militieombudsmannen följande.

Den tolkning av ifrågavarande författningsrum, kaptenen Gauffin sålunda åberopat, torde icke vara riktig. Enligt detsamma skulle *befälhavaren vid förhör* med den felaktige lämna denne tillfälle att förklara sig, vilket stadgande efter ordalagen icke torde kunna utläsas annorlunda, än att befälhavarens åtgärd att lämna tillfälle till förklaring skulle äga rum vid själva förhöret, som följaktligen vore avsett att hållas i hans närvaro. Det vore följaktligen enligt ordalagen icke nog med att befälhavaren föranstaltade om att den felaktige finge tillfälle att vid förhör förklara sig. Därjämte torde det ligga i sakens natur, att, då det i rättssäkerhetens intresse stadgats, att befälhavaren, där han ej själv iakttagit förseelsen, icke ägde enbart efter anmälan av den, som så gjort, utan först efter förhör med den felaktige tillrättavisa denne, han skulle själv hålla förhöret, där ej annat uttryckligen stadgats. I överensstämmelse härmed hade ock ifrågavarande stadgande allmänt tillämpats. Då fråga vore om förhör i disciplinmål vore visserligen med avseende å vissa befälhavare, däribland regementschef, i 202 § strafflagen för krigsmakten stadgat, att de ägde låta annan

hålla förhöret, men vore dock därvid föreskrivet att förhöret skulle hållas av den, som därtill i allmänhet eller för särskilt fall förordnats, varjämte i 4 § militär bestraffningsförordning ytterligare stadgats, att då till bestraffningsrättens utövning behörig befälhavare förordnade annan att hålla dylikt förhör, han i allmänhet borde därtill utse vederbörande bataljonschef eller annan regementsofficer eller ock civilmilitär person av motsvarande tjänsteklass samt att i varje fall den, som förordnades att hålla förhöret, skulle innehava högre tjänsteställning än den eller de, med vilka förhöret skulle hållas.

Ehuru militieombudsmannen sålunda funnit kaptenen Gauffin hava förfarit felaktigt i förevarande fall, hade militieombudsmannen dock, då mot de ifrågavarande tillrättavisningarnas meddelande skäl till anmärkning i övrigt icke förelegat, ansett sig böra låta bero vid vad i ärendet förekommit.

9. Fråga om fängelsefångars andel i uppkommen arbetsinkomst.

Vid inspektion, som militieombudsmannen Östergren den 9 september 1918 förrättade å militärhäktet vid flottans station i Karlskrona, antecknades att för tillfället i häktet förvarades 4 fångar, dömda till fängelse. Föreståndaren för häktet uppgav på fråga, att fängelsefångarna i häktet icke erhöles andel i uppkommande arbetsinkomst.

I anledning härav avlät militieombudsmannen Östergren den 1 februari 1919 en ämbetsskrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Karlskrona, däri anfördes följande.

Lagen den 24 mars 1916 angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff stadgade i 3 §, att fånge, som underginge antingen omedelbart för brott ålagt fängelse eller därmed förenat fängelse, vartill ådömda böter förvandlats, vore pliktig sysselsätta sig med lämpligt arbete; att om fången underginge straff i enrum, han finge själv förskaffa sig sådant arbete och, där arbetet medförde inkomst, ägde behålla denna för egen räkning, dock att straffanstaltens styresman borde tillse, att denna rätt ej missbrukades till brottsliga företag eller utövades på sätt att därigenom ordningen eller säkerheten inom straffanstalten kunde äventyras; samt att om fången icke begagnade sig av nämnda rätt eller underginge straff i gemensamhet, arbete skulle tilldelas honom av vederbörande fängenvårdsmyndighet och fången av arbetsinkomsten erhålla andel enligt särskilda bestämmelser. Enligt 11 § i samma lag gällde, att om någon skulle undergå fängelse, vartill ådömda böter förvandlats,

och förvandlingsstraffet icke sammanlades med annat fängelse, fången vore skyldig utföra tjänligt arbete, som av vederbörande fängsvårdsmyndighet för honom bestämdes, och att ersättning därför icke finge tillkomma fången. Slutligen framginge av 14 § i lagen, att om fängelsestraff avtjänades i militärhäkte, befälhavare som hade uppsikt över häktet, utövade befogenhet, som eljest enligt ifrågavarande lag tillkomme fängsvårdsstyrelsen.

Då bestämmelserna om fängelsefånges rätt till uppkommande arbetsinkomst eller andel däri tydligen gällde även för det fall, att straffet avtjänades i militärhäkte, hade följaktligen sådan rätt tillkommit även fångar, som undergått fängelsestraff i stationens häkte, såvitt fängelsestraffet varit omedelbart för brott ålagt eller med dylikt straff förenat fängelse, vartill ådömda böter förvandlats. I anledning härav anmodades stationsbefälhavaren att inkomma med vederbörandes yttrande i ärendet jämte eget utlåtande.

I avgivet yttrande anförde föreståndaren för häktet följande.

Föreståndaren hade endast haft att ställa sig till efterrättelse stationsbefälhavarens not den 18 oktober 1911, däri angavs att ersättning för de i häktet för kronan utförda arbetena icke skulle förekomma. Vid tillämpning av denna not hade därjämte alltid iakttagits att föreståndaren, innan arbete tilldelades någon straffskyldig, först tillfrågat honom om han själv kunde förskaffa sig arbete. Även om fängelsefångarna å militärhäktet av kronan blivit tilldelade någon mindre inkomst för arbete, skulle detta haft obetydlig räckvidd i stationens häkte. Särskilt under senare åren då brottsligheten så tilltagit att, snart sagt, hela militärhäktet måste reserveras för rannsaktionsfångar och för dem som underginge arreststraff, hade nämligen fängelsestraff endast undantagsvis kunnat verkställas i häktet och sällan något straff på tid överstigande en månad. Under år 1918 hade antalet fångar, som undergått omedelbart fängelsestraff, sålunda sällan på en gång uppgått till flera än 3 eller 4.

För egen del anförde stationsbefälhavaren följande.

Av stationsbefälhavarens not den 18 oktober 1911 framginge att fängelsefångarna i häktet sysselsatts med arbete för kronans räkning utan att ersättning härför tilldelats dem. Orsaken till att ersättning ej förekommit, låge däruti att en väsentlig skillnad synts stationsbefälhavaren förefinnas mellan å ena sidan dem, som avtjänade fängelsestraff i stationens häkte, och å andra sidan de civila personer, som i allmänna straffanstalterna underginge fängelse. De förstnämnda — som i regel avtjänade straff på endast en månad och finge kvarstå vid

flottan — åtnjöte nämligen reglements enligt full lön under fängelsetiden och bleve efter straffets avtjänande omhändertagna av vederbörande kompani och insatta i sina förra rättigheter, med fullständig avlöning ävensom inkvartering och portion. Då dylika förmåner där emot ej stode till buds för civila fångar från allmänna straffinrättningarna, syntes stationsbefälhavaren föreskriften i lagen den 24 mars 1916, om ersättning för arbete under fängelsetiden, hava tillkommit med hänsyn till dessa sistnämnda fångar.

Som emellertid militieombudsmannen framhållit att enligt åberopade lag jämväl de, som i stationens häkte underginge visst slag av fängelse, borde erhålla arbetsinkomst eller andel däri, hade stationsbefälhavaren vidtagit åtgärder därför; och komme de nya föreskrifterna att träda i kraft den 1 mars 1919, sedan frågan om redovisning och kontroll rörande ersättningsmedlen hunnit slutgiltigt ordnas. Beträffande storleken av de ersättningar, som skulle utbetalas till fängelsefångar, komme de föreskrifter, som för närvarande gällde vid fångvårdsstyrelsen underlydande fångelser att i tillämpliga delar tjäna till ledning.

Militieombudsmannen Östergren fann härefter ej erforderligt att i ärendet vidtaga ytterligare åtgärd.

10. Inskrivningsböcker för manskap i reserven oriktigt kvarhållna å vederbörande kårexpedition.

Uti en till militieombudsmannen ingiven klagoskrift anhöll korp-ralen i Bodens ingenjörkårs reserv nr 802 73/1916 Ch. Eriksson att militieombudsmannen måtte förhjälpa honom att erhålla den för honom utfärdade inskrivningsboken, vilken Eriksson oaktat skrivelse härom till befälhavaren för Bodens rullföringsområde, nr 73, ännu icke fått sig tillsänd.

Över klagoskriften avgav rullföringsbefälhavaren, kaptenen L. Sundström begärt yttrande och anförde däri, att Eriksson, som vore född den 19 mars 1895 och den 11 juni 1916 anställd i Bodens ingenjörkårs reserv, den 13 juni 1916 jämlikt § 75 inskrivningsförordningen överförts till den i § 80 omförmälda stamrullan över värnpliktiga och att hans inskrivningsbok samtidigt översänts till Bodens ingenjörkår för att jämlikt § 78 inskrivningsförordningen tillställas den avgående, att Erikssons anhållan om utfående av sin inskrivningsbok, vilken an-

hållan inkom till rullföringsexpeditionen den 6 december 1918, omedelbart remitterats till 1. kompaniet vid Bodens ingenjörkår, *samt att*, enligt telefonmeddelande den 11 januari 1919, Erikssons inskrivningsbok fortfarande kvarläge på regementsexpeditionen vid Bodens ingenjörkår.

Med skrivelse den 14 januari 1919 översände militieombudsmannen handlingarna i ärendet till chefen för Bodens ingenjörkår med anmodan att inkomma med yttrande av chefen för kårens 1. kompani ävensom med eget utlåtande.

Uti avgivet yttrande anförde i anledning härav kompanichefen, kaptenen Curt Björnbom, att den i rullföringsbefälhavarens skrivelse åberopade anhållan från Eriksson ej kommit kompanichefen tillhanda.

För egen del anförde kårchefen följande. Rullföringsbefälhavarens uppgift, att Erikssons inskrivningsbok förvarades å kårexpeditionen, vore riktig, och berodde detta på att Eriksson såsom varande korpral i reserven fortfarande enligt inskrivningsförordningen § 1 mom. 1 vore att betrakta såsom fast anställd vid krigsmakten, på grund av »§ 85:2, 3. stycket» jämförd med § 78 hade Eriksson icke blivit tilldelad sin inskrivningsbok, enär slutligt avsked icke blivit honom beviljat. Inskrivningsböckerna kvarhölls sålunda på grund av ovanstående för personal i reserven i och för densamma omedelbara inkallande (jfr. generalorder åren 1914—1918 angående inkallande av värnpliktiga för rikets försvar).

I skrivelse till kårchefen den 27 januari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren härefter följande.

Kårchefens tolkning av inskrivningsförordningens bestämmelser rörande ifrågavarande spörsmål syntes militieombudsmannen icke kunna godkännas.

Enligt 1914 års inskrivningsförordning § 1 mom. 1 hänfördes visserligen de, som hade anställning i härens reserv, till fast anställda vid krigsmakten, men i samma moment hette det vidare: »Om manskap, som tillhör härens eller marinens reserv, gälle vad som stadgats i § 47 mom. 2. värnpliktslagen. Nämnda lagrum hade följande lydelse: »Vad i denna lag stadgas om värnpliktiga gäller i tillämpliga delar beträffande manskap, som tillhör härens eller marinens reserv.»

Enligt samma inskrivningsförordning § 75 skulle manskap, som vid avgång från beställning på stat inträtt i reserven, oberoende av att det fortfarande redovisades vid vederbörlig truppavdelning eller station, överföras till stamrulla över värnpliktiga.

Då överföring skulle äga rum ålåde det vederbörande regements- eller kårchef bland annat, att beträffande den, som förut varit inskriven,

tillställa befälhavaren för det rullföringsområde, vartill överföringen skulle ske, den avgångnes inskrivningsbok.

Hade den, som överfördes, förut varit inskriven, skulle enligt § 78 i samma förordning hans inskrivningsbok av rullföringsbefälhavaren i vissa hänseenden fullständigas, varemot om inskrivningsbok förkommit eller den, som överfördes, förut icke varit inskriven, nämnde befälhavare ofördröjligen utfärdade sådan bok. Myndigheterna borde i god tid förut vidtaga åtgärder för överföringen, så att inskrivningsbok kunde tillställas den avgående samtidigt med avskeds beviljande eller översändande av avskedspass. Då inskrivningsbok överlämnades, skulle underrättelse meddelas den avgående, att ifall han hade något att erinra mot överföringen, han därom ägde göra anmälan hos vederbörande inskrivningsnämnd.

I dessa bestämmelser gjordes ej något undantag beträffande sådana överförda, som vid avgång från beställning på stat inträtt i reserven.

Vidare stadgades i § 97 att kungörelse om de värnpliktigas tjänstgöring i beväringen skulle innehålla erinran om värnpliktigs skyldighet att medföra inskrivningsbok, i § 118 att vid insändande av mönstringsanmälan värnpliktige i vissa fall skulle bifoga inskrivningsbok samt i § 119 att värnpliktig, som för undergående av mönstring personligen inställde sig i vederbörlig rullföringsexpedition, skulle medhava inskrivningsbok; och § 124 innehölle flera stadganden, som tydde på att värnpliktig i vissa fall vore skyldig uppvisa sin inskrivningsbok för pastorsämbete, roteman eller rullföringsbefälhavare. Ej heller nu ifrågavarande bestämmelser gjorde något undantag för värnpliktigt manskap i reserven; tvärtom nämndes sådant manskap uttryckligen i § 118 i samband med bestämmelserna om skriftlig mönstringsanmälan. De av kårchefen anförda bestämmelserna i § 85 kunde visserligen föranleda, att Eriksson under hela sin tjänstetid i beväringen skulle tillhöra kåren, men fritog honom ej från skyldigheten att vid mönstringsanmälan eller flyttning uppvisa sin inskrivningsbok. Det torde för övrigt ej behöva närmare utvecklas att den samling upplysningar, som i tryck fogats vid inskrivningsbok, vore avsedd att läsas av vederbörande värnpliktig och detta icke minst mellan de särskilda tjänstgöringsomgångarna.

Någon anledning att mot inskrivningsförordningens bestämmelser å kårexpeditionen kvarhålla inskrivningsböckerna för manskap i kårens reserv för eventuell inkallelse till krigstjänstgöring föreläge icke.

Under hänvisning till vad ovan anförts, anmodades kårchefen att inkomma med förnyat yttrande i ärendet.

I skrivelse den 20 februari 1919 anförde kårbefälhavaren i anledning härav följande.

Under hänvisning till vad kårchefen i ärendet tidigare anført ville kårbefälhavaren till en början framhålla, att den praxis, som följts vid kåren i fråga om förvaring i kårexpeditionen av inskrivningsböcker för manskap tillhörande kårens reserv, hade enligt erhållna upplysningar jämväl tillämpats vid vissa andra fortifikationen tillhörande truppförband.

Hithörande författningsbestämmelser syntes dock ej vara fullt tydliga och torde enligt kårbefälhavarens förmenande giva anledning till olika tolkning. Visserligen medförde det förfarande som vid kåren hittills vunnit tillämpning, såsom kårchefen i ärendet jämväl förut framhållit, givetvis beaktansvärda fördelar, men å andra sidan torde den möjligheten icke vara utesluten, att, såsom militieombudsmannen antytt, för vederbörande manskap kunde uppstå olägenheter, som det i varje fall vore önskvärt undvika. Med hänsyn till att enligt militieombudsmannens i ovan åberopade skrivelse uttalade åsikt, på grund av innehållet i stadgandet i § 47 mom. 2 värnpliktslagen i föreliggande fall inskrivningsförordningens bestämmelser rörande värnpliktiga vore tillämpliga jämväl beträffande manskap av den kategori, till vilken klaganden vore att hänföra — varom likväl hos kårbefälhavaren rått en viss tvekan — förefunnes ingen anledning att vidare vidhålla hittills tillämpad praxis i fråga om förvaring å kårexpeditionen av inskrivningsböckerna för manskap tillhörande kårens reserv. Erikssons och övriga vederbörandes inskrivningsböcker skulle därför till dem översändas och innehållet av militieombudsmannens skrivelse delgivas expeditionshavanden vid kåren.

11. Obehörig utstrykning ur korpralsgrad.

I en till militieombudsmannen insänd klagoskrift anförde 1. klass sjömannen vid flottans 4. matroskompani nr 105 Bladh, att, sedan han i juni 1917 hos militieombudsmannen anhållit om medverkan för utbekommande av visst lönetillägg, men av militieombudsmannen erhållit anvisning att hos vederbörande kårchef begära utbekomma tillägget och, därest sådant icke erhöles, anhålla om skriftligt beslut i ärendet jämte besvärshänvisning, klaganden följt denna anmaning, vilket dock

— utan att klaganden erhållit det begärda tillägget — allenast haft till följd, att klaganden blivit utstruken ur korpralsgraden.

I anledning av klagoskriften anmodade tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm att inkomma med yttrande, och anförde t. f. kårchefen, kommandörkaptenen friherre R. W. Leuhusen i sedermera avgiven förklaring följande. Bladh hade den 30 november 1911 befordrats till korpral och den 30 november 1912 erhållit första lönetillägget i andra lönegraden. Den 5 maj 1913 hade han utstrukits ur korpralsgraden och mist lönetillägget på grund av bestämmelserna i reglementet för marinen I § 38 mom. 4 såsom följd av bestraffning. Den 31 juli 1914 hade Bladh ånyo befordrats till korpral och erhållit lönetillägget. Den 22 juni 1915 hade Bladh åter utstrukits ur korpralsgraden och mist lönetillägget på grund av samma reglementsbestämmelse, som första gången tillämpats, och ävenledes såsom följd av bestraffning. Besträffningarna hade vid både tillfällena utgjorts av sträng arrest skärpt med mistning av sängkläder för olovligt undanhållande. Enligt den 2 december 1916 utgiven kårchefsorder hade Bladh med anledning av förslag av kompanichefen åter befordrats till korpral att för Bladh räknas såsom verkställt under den 30 september samma år. Den 20 juni 1917 hade den sistnämnda ordern annullerats genom en samma dag utgiven ny kårchefsorder. Anledningen härtill hade varit den, att kårchefen då uppmärksammat, att befordringen sista gången blivit verkställd i strid mot föreskrifterna i reglementet för marinen I § 38 mom. 4 sista punkten. Bladh borde sålunda ej hava blivit befordrad till korpral den 30 september 1916. Att så skett vore beroende på ett beklagligt förbiseende vid granskning av kompanichefens förslag. Bladh hade emellertid vid berörda tillfälle icke blivit utstruken ur korpralsgraden i den bemärkelse detta uttryck innebure, utan hade endast kårchefsordern ändrats så att den punkt i densamma, som innehölle bestämmelsen om Bladhs senaste befordran utgick. Härom hade Bladh underrättats och hade för honom särskilt påpekats, att vad som förefallit icke vore att betrakta såsom en utstrykning ur korpralsgraden, utan endast såsom en rättelse av ett genom förbiseende begånget misstag.

Vid förklaringen hade fogats bestyrkta utdrag av de av t. f. kårchefen omnämnda kårchefsorderna av den 2 december 1916 och den 20 juni 1917; och befunnos sagda order vara undertecknade av ordinarie kårchefen, kommandören Arthur Ekström.

På grund härav infordrades yttrande av kommandören Ekström,

och anförde denne i avgiven förklaring bland annat. Manskapet vid marinen erhöle ej vare sig fullmakt eller konstitutorial å sina tjänstebefattningar, utan upp- och nedflyttningar i lönegrader och tjänstbarhetsklasser samt befordringar till eller utstrykningar ur tjänstegrader vore beroende på huruvida vissa reglementsstadgade fordringar uppfylldes eller icke. Den tidpunkt från och med vilken förändringar i ena eller andra riktningen skulle inträda, tillkännagåves av kårchefen å kårchefsorder. Avgörande för en förändrings riktighet vore således reglementets föreskrifter och kårchefens tillkännagivande endast ett konstaterande av att dessa vore uppfyllda. Om på grund av något misstag på nu nämnt sätt tillkännagivits en befordran, kunde detta ej innebära, att den befordrade vore rättmätig innehavare av sin tjänstegrad, om misstaget uppmärksammades. I detta fall måste misstaget rättas. Då den befordrade såsom i föreliggande fall ej innehade vare sig fullmakt eller konstitutorial, måste hans befordran jämföras med ett förordnande på vissa angivna villkor. Observerades det att dessa villkor ej voro uppfyllda, kunde den, som vore tillsatt på förordnande, mot sin vilja skiljas från sin tjänst utan eget förvållande. Slutligen ville kommandören, som i övrigt anslöte sig till vad t. f. kårchefen i sin skrivelse anført, erinra om att enligt reglementet förnyad befordran av den, som blivit utstruken ur underbefälsgrad, må äga rum. Detta innebure, att förnyad befordran under inga omständigheter vore en förmån, som ovillkorligen kunde påyrkas, utan att det vore den befordrades befogenhet att avgöra, huruvida förnyad befordran, beroende på förhandenvarande omständigheter, ansåges böra ifrågakomma eller icke. Bladh kunde således icke på något sätt göra berättigade anspråk på att få behålla sin korpralsgrad.

I skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm den 29 april 1919 anförde nuvarande militieombudsmannen följande.

Den mening kommandören Ekström uttalat kunde militieombudsmannen icke dela. En befordran av en menig krigsman till underbefälsgrad kunde enligt militieombudsmannens åsikt ingalunda anses såsom ett förordnande att uppehålla viss tjänstebefattning, utan torde en till sådan grad befordrad person snarare vara att jämställa med den, som å sin tjänst erhållit konstitutorial och förty icke kunna skiljas från sin tjänst eller utstrykas ur sin grad, för så vitt icke sådant fall vore för handen, som jämlikt därom uttryckligen meddelade föreskrifter finge föranleda sådan åtgärd. I fråga om korpral vore i sådant hän-

seende föreskrifter meddelade i R. M. I § 38 punkt 4, vilka föreskrifter uppenbarligen vore avsedda angiva samtliga de fall, då till korpral befördrad sjöman finge av kårchefen utstrykas ur korpralsgraden.

I förevarande fall hade Bladh, låt vara i strid mot gällande reglemente, befordrats till korpral i vederbörlig ordning. Vid sådant förhållande torde han icke kunnat av kårchefen lagligen utstrykas ur korpralsgraden därest icke sådant fall vore för handen, som i nyssnämnda författningsrum omförmäldes. Enligt ordalydelsen i den av kommandören Ekström utfärdade ordern av den 20 juni 1917 skulle emellertid någon utstrykning av Bladh ur korpralsgraden icke hava ägt rum, utan i stället allenast förordnats, att den punkt i kårchefsordern av den 2 december 1916, varigenom Bladh befordrats till korpral, skulle utgå; och i den av t. f. kårchefen avgivna förklaringen, vari Ekström i denna del instämt, hade för Bladh uttryckligen framhållits, att någon utstrykning icke ägt rum. Givetvis hade dock kårchefen saknat befogenhet att på dylikt sätt annullera en förut given order om befordran. Frånsett att gällande reglemente icke torde lämna något stöd för en sådan åtgärd, som väl dessutom torde stå i strid med grunderna för R. M. § 38 punkt 4, syntes det som om enbart de konsekvenser, vartill ett dylikt annullerande skulle kunna leda, visade orimligheten därav. Sålunda skulle exempelvis menig, som vägrat åtlyda Bladhs såsom korpral i tjänsten givna befallning, icke kunna härför fällas till ansvar, när Bladh vid tidpunkten för befallningen icke varit att anse såsom korpral o. s. v.

Om sålunda Bladh icke blivit utstruken ur korpralsgraden och kårchefen icke ägt befogenhet att annullera den Bladh en gång givna befordran, syntes ordern av den 20 juni 1917 icke vara av beskaffenhet att inverka på Bladhs genom ordern den 2 december 1916 tillkommande rättigheter.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställdes militieombudsmannen därför, att stationsbefälhavaren jämlikt R. M. I § 188 måtte tillse, att Bladh komme i åtnjutande av de löne- och andra förmåner, vartill han kunde äga rätt.

Stationsbefälhavaren översände i anledning härav ett den 23 maj 1919 dagtecknat yttrande från chefen för underofficers- och sjömanskårerna, däri denne anförde att till Bladh komme att utbetalas korpralsarvode med 10 kronor i månaden från och med den 1 oktober 1916 till och med den 2 oktober 1917 då Bladh avgick ur tjänst, eller sammanlagt 130 kronor jämte krigstidstillägg med 25 procent därpå för 10 månader under 1917, således allt som allt 155 kronor, varjämte meddelades att punkt 6 i kårchefsordern den 20 juni 1917, vari Bladhs befordran till korpral återtog, dämera blivit upphävd.

Militieombudsmannen fann ytterligare åtgärd i ärendet ej erforderlig, utan lät vid vunnen rättelse bero.

12. Oriktigt förfarande vid tjänstekungörelsens införande i tidningar.

I skrivelse den 27 februari 1916 anmälde utgivaren av den i Umeå utkommande tidningen Västerbottens-Kuriren, redaktören Gustaf Rosén, att befälhavaren för Umeå norra rullföringsområde nr 70 offentliggjorde kallelser till krigstjänstgöring o. d. allenast i en av tidningarna i staden, nämligen Umebladet, detta ehuru Rosén, sedan klagomål häröver upprepade gånger anförts från den av honom utgivna tidningens läsekrets, fäst rullföringsbefälhavarens uppmärksamhet på att Umebladet icke hade mer än hälften av Västerbottens-Kurirens prenumerantantal inom de socknar, som utgjorde rullföringsområdet nr 70; varjämte Rosén uppgav, att rullföringsbefälhavaren på av honom gjord förfrågan, huruvida ändring beträffande annonseringen med anledning av nämnda förhållande och på grund av allmänhetens klagomål vore att vänta, förklarar sig icke ämna göra någon ändring i fråga om de militära kungörelsernas publicering.

Uti särskilda i ärendet avgivna yttranden anförde rullföringsbefälhavaren, majoren K. Gyllengahm huvudsakligen följande. Såsom annonsorgan i förevarande hänseende använde majoren sig av tidningarna Umebladet och Umeå nya tidning, båda tillhörande samma bolag och med Umeå stad såsom utgivningsort, samt av Skelleftebladet med Skellefteå stad såsom utgivningsort, varför Roséns påstående, att majoren använde allenast en av de i Umeå utkommande tidningarna vore felaktigt och missvisande. Majoren ansåge sig icke kunna avstå från sagda annonsorgan och övergå till Västerbottens-Kuriren med dess bilaga Västerbottningen på den grund, att den förra ej på bättre sätt än Umebladet fyllde behovet i de trakter, där den egentligen skulle behövas, och den senare ej ens närmelsevis uppginge till den spridning, som Umeå nya tidning sedan många år ägt och ännu ägde i synnerhet inom lappmarkssocknarna. I Burträsk uppginge varken Umebladets, Umeå nya tidnings eller Västerbottens-Kurirens prenumerantantal till några avsevärt höga siffror, och använde majoren därför till tryggande av en fullt tillräcklig kungörelsespridning inom denna socken Skelleftebladet, som där vunnit god spridning. Enligt av majoren ingiven redogörelse för respektive ortstidningars spridning inom rullföringsområdet för år 1916 hade Västerbottens-Kuriren jämte

sin bilaga Västerbottningen siffran 2,721, Umebladet jämte sin bilaga Umeå nya tidning 2,210, således en skillnad av 511 exemplar. Denna för den förra tidningsgruppen gynnsammare ställning uppvägdes mer än väl därigenom, att Umebladet vore daglig, Västerbottens-Kuriren däremot blott varannandagstidning. Att de av majoren valda tidningarna vore för ändamålet de mest lämpliga hade majoren jämväl fått bekräftat genom av majoren under år 1915 från kronobetjäningen och prästerskapet inom rullföringsområdet med anledning av förut från Roséns sida framställda anmärkningar mot majorens annonseringsförfarande inhämtade uttalanden. Slutligen skulle majoren, därest majoren utan allt behov började använda sig av ännu en tidning för kungörelsernas spridning handla i uppenbar strid mot en för VI. arméfördelningen den 14 maj 1906 utfärdad, ännu gällande order, vari arméfördelningschefen anbefallt vederbörande bland annat att vidtaga åtgärder för att nedbringa kostnaden för annonsering vid rullföringsområdena.

Med hänsyn till av majoren sålunda och i övrigt åberopade omständigheter och då innebörden av bestämmelsen om kungörelsernas införande i en eller flera av ortens mest spridda tidningar enligt majorens förmenande utan tvivel vore den, att den eller de tidningar skulle väljas, som för de särskilda förhållandena i varje fall bäst tillgodosåge förefintliga behov, oavsett prenumerantantalets storlek, som kanske kunde växla år från år och därför ej utgjorde tillräckligt säker grund för tidningsvalet, hade majoren ställt sig stadgandet på bästa sätt till efterrättelse och hemställde därför, att Roséns anmälan icke måtte till någon annan åtgärd föranleda än att av Rosén förordnad ändring förklarades vara varken behövlig eller önskvärd.

I skrivelse till majoren Gyllengahn den 16 april 1919 anförda nuvarande militieombudsmannen följande.

Värnpliktslagen av den 17 september 1914 stadgade i § 29, att värnpliktig, som tillhörde beväringen, skulle inkallas av vederbörande befäl till den i § 27 föreskrivna tjänstgöring (fredstjänstgöring) antingen genom kungörelse, som bland annat skulle införas i en eller flera av ortens tidningar eller genom order, ävensom att inkallelse till tjänstgöring, som omförmäldes i § 28 (krigstjänstgöring), skulle ske antingen genom kungörelse, som offentligen ansloges på visst sätt, samt där omständigheterna sådant medgäve infördes i tidningarna och upplästes i kyrkorna, eller genom order. För värnpliktslagens tillämpning erforderliga närmare föreskrifter hade på grund av § 49 i sagda lag meddelats genom inskrivningsförordningen den 31 december 1914. Enligt

§ 27 i denna förordning, vilken paragraf i hithörande delar erhållit oförändrad lydelse jämväl i den senast utfärdade inskrivningsförordningen av den 25 oktober 1918, skulle för varje rullföringsområde av dess befälhavare utfärdas kungörelse om de värnpliktigas tjänstgöring i beväringen och skulle rullföringsbefälhavaren låta införa kungörelsen i en eller flera av ortens mest spridda tidningar. Att samma skyldighet föreläge även beträffande kungörelse om krigstjänstgöring, där sådan bleve föremål för annonsering, framginge bland annat av Kungl. Maj:ts utslag den 8 maj 1917 i ett detta liknande ärende.

I nyssnämnda ärende, vari åtal anhängiggjorts mot rullföringsbefälhavare för det han låtit införa kungörelser om såväl freds- som krigstjänstgöring i två uppgivna tidningar, men däremot icke i viss annan tidning, hade Kungl. Maj:t genom sitt omförmälda utslag, med hänsyn till sistnämnda tidnings väsentligen större spridning och då sådana omständigheter icke, såvitt visats, varit för handen att det oaktat — exempelvis till följd av olika spridning av vederbörande tidningar inom rullföringsområdets särskilda delar eller inom skilda kretsar av befolkningen — syftet med kungörandet bättre eller åtminstone lika väl tillgodosetts genom kungörelsernas införande på sätt som skett, funnit rullföringsbefälhavarens tillvägagångssätt att under angivna omständigheter införa ifrågavarande kungörelser i av honom anlitad tidning, men icke i den med åtalet åsyftade hava varit oriktigt.

Av den i nuvarande ärende förebragta utredning framginge, att Västerbottens-Kurirens, Umebladets och Umeå nya tidnings postupplagor inom Umeå norra rullföringsområde å nedan angivna tider utgjort:

	Västerbottens- Kuriren	Umebladet	Umeå nya tidning
31 december 1916	2,698	1,227	1,084
31 » 1917	2,799	1,121	898
31 » 1918	2,821	1,029	692
28 februari 1919	2,893	867	580

De sålunda angivna siffrorna visade oförtydligt, att Västerbottens-Kuriren under ett vart av åren 1916, 1917 och 1918 ävensom vid 1919 års ingång ägt väsentligen större spridning än Umebladet och Umeå nya tidning och att, vad särskilt anginge förhållandet under år 1919, förstnämnda tidnings postupplaga överstigit Umebladets mer än tre gånger och Umeå nya tidnings nära fem gånger. Av utredningen i ärendet framginge därjämte, att förhållandet mellan de olika tidningar-

nas postupplagor ställde sig på ungefär liknande sätt inom flertalet av rullföringsområdets särskilda socknar.

Såvitt tillgängliga uppgifter utvisade, torde sådana omständigheter icke kunna anses vara för handen, att trots den större spridning, som Västerbottens-Kuriren sålunda ägde, syftet med kungörandet bättre eller åtminstone lika väl tillgodosåges genom kungörelsernas införande i de av majoren Gyllengahm anlitade tidningarna, än om kungörandet skett i Västerbottens-Kuriren i stället för exempelvis Umeå nya tidning. Den omständigheten att Västerbottens-Kuriren icke vore daglig utan blott utkomme varannan dag, torde — fränsett att detta endast vore av vikt vid bedömandet av huruvida annan daglig tidning borde äga företräde — i allmänhet icke kunna tillmätas någon avgörande betydelse.

Vad kostnadsfrågan beträffade, torde det utan vidare vara uppenbart att sparsamhetsskäl ej kunde få lägga hinder i vägen för en rätt tillämpning av gällande författning.

På grund av vad sålunda anförts och särskilt med hänsyn till den ytterligare förskjutning i de olika tidningarnas spridningsförhållanden, som under senare året ägt rum, förväntade militieombudsmannen att rullföringsbefälhavaren hädanefter, så länge nämnda förhållanden rådde och nytillstötande omständigheter icke till annat föranledde, ej längre förtfore att på sätt som skett införa ifrågakomna kungörelser i Skelleftebladet, Umebladet och Umeå ny tidning, men icke i Västerbottens-Kuriren.

I skrivelse den 22 april 1919 anförde majoren Gyllengahm här-
efter följande.

Den år 1916 inför militieombudsmannen dragna annonseringsfrågan beträffande inkallande till tjänstgöring av rullföringsområdets värnpliktiga hade under hela den tid majoren förvalt sitt ämbete handlagts med klar och öppen blick för tjänsteansvaret. Att majoren rätt och riktigt bedömt värdet av sina dittills nyttjade annonsorgan bevisades bäst därigenom, att inom Västerbottens inskrivningsområde med dess tre rullföringsområden uppvisade rullföringsområdet nr 70, som dock till arealen vore det ojämförligt största och i kommunikationsavseende vore det sämst lottade av dem alla, gynnsammaste resultatet beträffande inkallelsernas effektivitet. Då majorens tjänsteutövning räknade datum från den 1 oktober 1910 kunde detta synnerligen goda sakläge omöjligen sägas bero på någon tillfällighet. Det vilade tvärtom på ett samvetsgrant iakttagande och utnyttjande av förhandenvarande verkliga förhållanden. Till och med år 1918 hade majorens

annonsorgan på ett fullgott sätt fyllt de krav, majoren ställt på dem. Under den gångna delen av år 1919 hade ingen inkallelse ägt rum, som erfordrat tidningskungörelse. Visst vore att majoren händanefter liksom hittills skulle, sitt tjänsteansvar likmätigt, söka välja de tidningar, som bäst kunde tillgodose offentliggörandet av rullföringsområdets kungörelser. På grund av med innevarande år skedd avsevärd förskjutning inom ortspressen hade majoren varit betänkt på ett nyval av annonsorgan långt tidigare än militieombudsmannens skrivelse kom majoren tillhanda.

Militieombudsmannen fann vidare åtgärd i ärendet icke erforderlig.

13. Fråga huruvida tryckerirörelse finge drivas för manskapskassas räkning.

Uti en till militieombudsmannen insänd, den 18 januari 1918 dagtecknad klagoskrift anförde Boktryckarekammaren, Svenska Boktryckareföreningens affärssektion följande.

Till Boktryckarekammaren hade ankommit en skrivelse från K. L. Svenssons Eftr:s Bokindustri-Aktiebolag i Karlskrona innefattande klagomål däröver, att vid flottans station i Karlskrona i strid mot gällande bestämmelser drevs tryckerirörelse under firma Kaserstryckeriet i Karlskrona. Under förhoppning att denna tryckerirörelse ej utan vidare finge tolereras anhölle Boktryckarekammaren att militieombudsmannen måtte vidtaga lämpliga åtgärder i saken.

Ifrågavarande skrivelse från K. L. Svenssons Eftr:s Bokindustri-Aktiebolag var av följande innehåll.

Vid flottans station i Karlskrona hade sedan länge funnits en manskapskassa, som vore bildad genom försäljning av överskott å manskapets matportioner och vars avkastning använts till manskapets nytta och nöje. Härjämte hade i sjömanskårens kasern varit inrättad en slöjdvavdelning, där undervisning lämnades i vissa yrkesgrenar.

År 1911 inköpte emellertid chefen för underofficers- och sjömanskårerna för manskapskassans medel en tryckpress jämte nödig materiel och började i slöjdvavdelningen utöva tryckerirörelse för flottans och dess personals räkning, allt mot ersättning och med användande av värnpliktiga som typografiska arbetare.

En dylik verksamhet fann bolaget icke kunna tolereras, då det ansåg densamma såväl innebära illojal konkurrens med bolaget som

ock i och för sig vara olaglig. Bolaget avlät därför till stationsbefälhavaren en protestskrivelse, och denna hade till följd att stationsbefälhavaren den 3 augusti 1912 resolverade, att ifrågavarande tryckeriverksamhet skulle nedläggas.

Den 20 september 1916 ingick emellertid dåvarande stationsbefälhavaren med framställning till marinförvaltningen om att få återupptaga tryckeriets verksamhet, vilken begäran av marinförvaltningen bifölls.

Sedan dess hade tryckeriet ånyo varit i gång under benämning »kaserstryckeriet», och dreves fortfarande i kronans lokaler och med användande av värnpliktiga som huvudsaklig arbetskraft.

Den skada, som härigenom tillskyndades bolaget, låge i öppen dag, då all konkurrens från bolagets sida vore utesluten, och det till och med nu gått så långt, att flottan ej ens, såsom dess författningsenliga skyldighet vore, infordrade anbud från andra tryckerier utan lämnade allt sitt blankettryck till kaserstryckeriet.

Det vore emellertid alltjämt icke staten, som utövade denna verksamhet, utan tryckeriet ägdes av manskapskassan, för vars medel tryckeriet såväl inköpts som fortfarande dreves. Nu funnes dock genom kungl. brevet den 5 december 1914 utfärdade bestämmelser angående användandet och redovisningen av manskapskassor vid marinens etablissement i land, och stadgades däri, bland annat, att inga andra utgifter finge bestridas av manskapskassa än sådana som förorsakades av åtgärder, vilka direkt avsåge manskapets nytta och trevnad samt förbättringar i dess kosthåll. Att till dylika utgifter ej kunde räknas kostnaden för inköp och drivande av tryckeri torde vara obestridligt. Visserligen hade stationsbefälhavaren i sin ovannämnda skrivelse till marinförvaltningen drivit den satsen, att manskapskassa vore oförhindrad idka tryckeriverksamhet, enär förberörda kungl. brev angäve, att manskapskassor skulle bildas av inkomster, som uppkomme av överskott å marketenterirörelse och annan för manskapets räkning driven rörelse. Men detta påstående vore naturligtvis fullkomligt ohållbart. Sammanställt med föreskriften om att utgifterna måste avse manskapets nytta och trevnad vore stadgandet om »annan för manskapets räkning driven rörelse» helt enkelt att fatta så, att även dylik rörelse skulle avse manskapets nytta och trevnad. Och hit kunde ej gärna hänföras idkande av tryckeriverksamhet.

Bolaget kunde ej förstå annat, än att ifrågavarande tryckerirörelse dreves i strid mot gällande bestämmelser, då dels manskapskassans medel användes på ett sätt, som ej stode i överensstämmelse

med kungl. brevet om manskapskassor, och dels värnpliktiga toges i arbete vid ett tryckeri, som ej vore statens.

I stationsbefälhavarens ovannämnda skrivelse till marinförvaltningen, vilken skrivelse i avskrift fogats vid bolagets framställning, anfördes följande.

År 1911 lät chefen för underofficers- och sjömanskårerna för slöjdkassans medel inköpa en tryckpress och i slöjdavdelningen i sjömanskårens kasern anordna tryckeri, däri för flottans eller dess personals räkning utfördes åtskilliga arbeten mot ersättning till slöjdkassan. Såsom föreståndare för detta tryckeri hade antagits en civil, i yrket utbildad person, vilken i vederbörlig ordning hade anmält sig såsom innehavare av särskild firma »Garnisonstryckeriet i Karlskrona, Erik S. Vahlberg». Emellertid anförde en del av stadens boktryckerifirmor uti skrivelse till stationsbefälhavaren den 13 maj 1912 klagomål häröver och hemställde, att stationsbefälhavaren ville avstyra den konkurrens, som av tryckeriet bedreves, och förty förbjuda, att detsamma tillåtes tävla med boktryckerierna i staden om utförande av arbeten för flottans räkning.

Efter utredning i sagda ärende föreskrev stationsbefälhavaren genom resolution den 3 augusti 1912, att ifrågavarande tryckeriverksamhet skulle nedläggas.

De närmare skälen härtill torde legat dels uti att tryckeriet genom firmabeteckningen och genom anbudstävlingen med civila tryckerier fått sken av att vara ett delvis privat företag med understöd av kronan och dels däruti, att tryckeriverksamheten ej kunde rubriceras såsom »slöjd», däri manskapet enligt given föreskrift skulle övas, samt att det sålunda med hänsyn till sjömanskårens och beväringens egenskap att vara speciellt militära organisationer icke ansågs lämpligt att utan bemyndigande låta i kasernlokalerna bedriva tryckerirörelse.

Numera och då de för tryckeriet på sin tid anskaffade utensilierna fortfarande funnos tillgängliga att tagas i bruk, hade fråga uppstått, huruvida icke tryckerirörelsen ånyo borde upptagas för kronans räkning, särskilt för tillgodoseende av det växande behovet av blanketter, tryckning av föreskrifter för fartygschefer m. m., vilka anskaffningar ofta voro brådskande och, när de ombesörjdes av enskilda tryckerier, ej billiga.

I överensstämmelse med kungl. brevet till marinförvaltningen den 5 december 1914, innefattande bestämmelser angående användandet och redovisningen av manskapskassor vid marinens etablissement i land ägdes de ifrågavarande tryckeriutensilierna nu av sjömanskårens man-

skapskassa. Sagda kungl. brev gäve tillika vid handen, att även annan verksamhet än marketenterirörelse finge bedrivas för manskapskassas räkning, enär i bestämmelserna sades, att inkomster uppkomna av överskott å marketenterirörelse och *annan för manskapets räkning driven rörelse* etc. skulle bilda manskapskassor.

Härjämte ville stationsbefälhavaren framhålla, att t. ex. arméns ingenjörtruppförband ombesörjde diverse tillverkningar och arbeten. mot ersättning, såväl för kronans som i vissa fall även för enskildas räkning.

Då stationsbefälhavaren emellertid i likhet med sin företrädare i ämbetet ansåge, att föreliggande fråga borde underställas högre myndighets prövning, ville stationsbefälhavaren med hänsyn till dels den billiga kostnaden för kronan och dels övriga med saken förenade förmaner samt med tillstyrkan, att tryckeriarbeten finge verkställas inom den ram, som ovan angivits, underställa marinförvaltningen, huruvida tryckeriverksamheten för manskapskassans räkning finge återupptagas

I skrivelse till Boktryckarekammaren den 31 januari 1919 anförde militieombudsmannen Östergren följande.

Vid inspektion, som militieombudsmannen i september 1918 förrättade vid flottans station i Karlskrona, inhämtades följande upplysningar uti förevarande ärende.

Vid kaserstryckeriet, varom anmälan uppgavs vara gjord hos såväl magistraten som Konungens befallningshavande, arbetade dels avlönad civil personal dels icke vapenföra värnpliktiga, men tillfälle att på fritid arbeta vid tryckeriet vore berett även vapenföra värnpliktiga, som därtill frivilligt anmälde sig. Värnpliktiga, som deltagit i arbetet vid tryckeriet, hade efter tjänstgöringens slut ofta fortsatt att arbeta inom tryckeribranschen även om de icke före värnpliktstjänstgöringen sysslat med typografiskt arbete. Vid tryckeriet mottoges ej några beställningar från enskilda utan allt arbete utfördes åt kronan. Uppkommande behållning ginge till manskapskassan och användes sålunda för manskapets nytta och trevnad. På enahanda sätt sköttes för manskapskassans räkning inom kasernen en raksalong ävensom snickeri- och skomakerirörelse; klagomål däröver hade icke försports.

Beträffande tryckeriets räkenskaper antecknades, att tryckeriet, som började sin verksamhet omkring den 18 november 1916, intill den 31 december 1916 gjort en förlust å kronor 326:67 men den 31 december 1917 hade en vinst å kronor 2,468:82. Den 7 september 1918 funnes en mindre behållning och det beräknades att vinst skulle finnas vid årets

slut. Ökade löner, anställande av ytterligare ett biträde samt stegring av materialprisen bidroge emellertid till att någon större vinst icke vore att förutse vid årsskiftet.

Då i Boktryckarekammarens skrivelse den 18 januari 1918 anmärkts, att ifrågavarande tryckerirörelse drevs i strid mot gällande bestämmelser, låge närmast till hands att antaga, att anmärkningen skulle avse överträdelse av någon bestämmelse i gällande tryckfrihetsförordning. Såvitt militieombudsmannen kunnat finna föreläge emellertid icke sådan överträdelse; med hänsyn till den vidsträckt rätt att anlägga boktryckerier utan hinder av någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente samt utan att vara underkastad någon skråordning, som tryckfrihetsförordningen medgäve var och en, torde i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om boktryckerier hinder icke möta att anlägga och driva boktryckeri för manskapskassas räkning, och vad anginge den i tryckfrihetsförordningen stadgade skyldigheten att göra anmälan om inrättande av tryckeri hade militieombudsmannen icke haft anledning att betvivla riktigheten av vederbörandes uppgift att föreskrivna anmälningar gjorts.

Det i ärendet återopade kungl. brevet den 5 december 1914 med bestämmelser angående användandet och redovisningen av manskapskassor vid marinens etablissement i land stadgade i punkt 1 att inkomster, uppkomna av överskott å marketenterirörelse och annan för manskapets räkning driven rörelse samt medel, som inflöte genom försäljning av köksavfall, matrester och dylikt, skulle bilda manskapskassor i punkt 3 att såsom överskott å rörelse, varom i punkt 1 sades, räknades vinst, som uppstode, sedan alla för rörelsens drift samt inventariernas underhåll och förnyande erforderliga utgifter blivit bestridda, i punkt 4 att av manskapskassan finge bestridas allenast utgifter, förorsakade av sådana åtgärder, som direkt avsåge manskapets nytta och trevnad samt förbättringar i manskapets kosthåll ävensom kostnader för ersättande av serviseffekter i angivna fall samt i punkt 6 att för varje olika slag av rörelse och för försäljning, varifrån kassan enligt punkt 1 åtnjöte inkomst, skulle uppläggas särskilt konto i räkenskaper. Författningen skildé sålunda bestämt på rörelse, som drevs för manskapets räkning, och manskapskassan; överskottet från rörelse, som nyss sagts, inginge till kassan, men endast i avseende å kassans egna utgifter gällde att de skulle vara förorsakade av åtgärder, som direkt avsåge manskapets nytta och trevnad, o. s. v. Ansåge man nu att idkande av boktryckerirörelse icke vore sådan åtgärd, kunde man

lika fullt icke i det anförda kungl. brevet finna något stöd för uppfattningen att dylik rörelse ej skulle få idkas för manskapskassas räkning.

Beträffande invändningen att rörelsen skulle innefatta illojal konkurrens kunde visserligen fog för densamma finnas, om tryckeriet mottog beställningar av enskilda, men förhållandet syntes vara ett helt annat, då allt arbete utfördes för kronans räkning. En stor del av det till accidenstryck hänförliga arbete, som utfördes å tryckeriet, vore för övrigt av beskaffenhet att kunna ersättas med arbete utfört för hand; sålunda kunde i stället för användande av blankettryck upplinjering i kolumner ske i samband med själva skrivarbetet, till vilket senare arbete värnpliktiga ju kunde kommenderas.

Tilläggas kunde att infordrande av anbud å arbete för kronans räkning icke för alla fall vore obligatoriskt; bland andra hade enligt förordningen den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. stationsbefälhavare och varvschefer vid flottans stationer befogenhet att inom vissa gränser träffa uppgörelser under hand i stället för att infordra anbud.

Någon åtgärd i det syfte, som av Boktryckarekammaren satts i fråga, hade militieombudsmannen av nu anförda skäl funnit sig icke kunna vidtaga.

14. **Obehörigt avdrag å rekapitulationspremie.**

I en den 11 januari 1919 inkommen skrift anförde förre furiren J. E. H. Persson klagomål däröver, att han, som varit anställd vid Karlskrona grenadjärregemente från och med den 1 januari 1910 till den 1 november 1917 och som, efter att hava hösten 1917 rekapitulerat på två år och den 11 november 1918 erhållit begärt avsked, av den honom vid avskedet beviljade avskedspremie, 500 kronor, icke utbetalt mer än 247 kronor 90 öre, varemot återstoden, 252 kronor 10 öre, inlevererats till regementets kassaförvaltning (rekryteringskommissionen) såsom återbetalning av den del av den till Persson vid rekapitulationen utbetalade rekapitulationspremien, som belöpte å den efter avskedet återstående rekapitulationstiden.

Uti infordrat yttrande den 12 februari 1919 anförde chefen för Karlskrona grenadjärregemente följande. Syftet med rekapitulationspremien vore uppenbart, att staten i en tid av svår underbefälsbrist genom stora rekapitulationspremier velat erhålla förmånen, att förut-

varande underbefäl skulle under ett eller två år ytterligare kvarstå i tjänst. Huru högt staten skattade ett långvarigt kvarstående i tjänsten framginge av att rekapitulationspremien för två års förlängd anställning vore avsevärt mer än dubbelt så stor som för blott ett års anställning. Det vore under sådana förhållanden uppenbart, att avsked före den uppgjorda tiden endast borde beviljas på viktiga skäl. Emellertid hade det visat sig, att en och annan furir spekulerat ut, att det skulle vara en förmånlig anordning för vederbörandes kassa att rekapitulera på två år samt därefter framföra behov av avsked för framtida väl. Så snart regementschefen kommit underfund härmed hade han meddelat regementets rekryteringsofficer, att regementschefen framdeles icke komme att bevilja rekapitulans avsked i förtid, med mindre han avstode från överskjutande del av rekapitulationspremierna, och på grundval härav hade regementschefen handlat i förevarande fall.

Emellertid hade regementschefen ansett sig böra underlätta för Persson, vilken blivit förbigången vid befordran till underofficer, att övergå till civil tjänst, ehuru Persson icke hade familjeskäl att åberopa för vinnande av avsked och ehuru underbefälsbristen vore större än någonsin och regementschefen ur ren tjänstesynpunkt haft alla skäl att låta Persson tjäna ut sin tjänstetid. Regementschefen ville särskilt betona, att han visat Persson ett stort tillmötesgående genom att bevilja honom avsked, och hade Persson, som fått klart besked om de villkor, på vilka regementschefen kunde giva honom avsked, muntligen förklarat sig med tacksamhet mottaga erbjudande därom.

I skrivelse till regementschefen den 3 maj 1919 anförde nuvarande militieombudsmannen följande.

Vad regementschefen anført om syftet med rekapitulationspremie torde äga sin riktighet. Ifrån den rekapitulerandes synpunkt torde densamma avse att utgöra en gottgörelse för det han genom rekapitulationen ånyo iklätt sig de förpliktelse, som enligt gällande reglemente och föreskrifter åläge fast anställd personal. I dessa förpliktelse inginge visserligen bland annat jämväl skyldighet att kvarstanna i tjänst intill rekapitulationstidens utgång, men endast för såvitt dessförinnan icke avsked komme att beviljas på grund av de särskilda bestämmelser om avsked före utgången av bestämd anställningstid, som enligt kungörelsen den 24 mars 1916 angående antagande och avskedande av volontär vid armén med undantag av musikvolontär vore meddelade. Det torde sålunda vid utbetalande av rekapitulationspremie från kronans sida vara klart, att den rekapitulerande på grund av nyssnämnda be-

stämmelser skulle kunna erhålla avsked före anställningstidens utgång. Då det oaktat något förbehåll om skyldighet för den rekapitulerande att, i händelse av erhållet avsked i förtid, återbetala någon del av den utbetalade rekapitulationspremien icke gjorts i de angående utbetalandet av dylika premier i allmänhet utfärdade föreskrifter och ej heller torde kunna eller pläga göras vid premiens utbetalande till den rekapitulerande, torde någon sådan skyldighet icke heller kunna åligga denne.

På vilka villkor avsked före utgången av bestämd anställningstid finge av vederbörande regementschef meddelas vore stadgat i ovan nämnda kungörelse av den 24 mars 1916. För den händelse, såsom regementschefen uppgivit, i fråga om Persson sådana förhållanden icke förelegat, som jämlikt ovan nämnda kungörelse berättigat honom till avsked före anställningstidens utgång, torde regementschefen icke varit berättigad att det oaktat bevilja sådant avsked. Med hänsyn till vad regementschefen anfört därom, att han icke funnit Persson lämpligen kunna befordras till underofficer, torde emellertid regementschefens åtgärd därutinnan icke behöva föranleda vidare yttrande. Regementschefen torde emellertid ej heller vara berättigad att till förfång för vederbörande sökande föreskriva nya och andra villkor för erhållandet av avsked före anställningstidens utgång än de, nyssnämnda kungörelse innehölle, endast för tillgodoseende av kronans enligt regementschefens förmenande berättigade ekonomiska intressen. Med hänsyn till vad sålunda anförts torde Perssons antagande av villkoret för avskedet icke kunna givas annan tolkning än såsom ett medgivande, att avdrag å avskedspremien finge äga rum av den fordran, kronan möjligen kunde äga å Persson för återbetalning av rekapitulationspremien, men däremot icke att sådant avdrag skulle få äga rum jämväl för det fall, att kronan icke kunde anses äga någon sådan fordran.

I en till Persson samma dag avlåten skrivelse meddelade militieombudsmannen att han ansåge Persson äga fordran hos statsverket för icke utbetald del av avskedspremien med 252 kronor 10 öre och hänvisade honom att hos kassaförvaltningen vid regementet anhålla om utbekommande av detta resterande belopp.

15. Obehörigt kvarhållande av värnpliktiga efter tjänstgöringstidens slut.

Uti en till militieombudsmannen ingiven klagoskrift anförde värnpliktige korpralen nr 368 45 11 Johan Gottfrid Bodén samt värnpliktige nr 485 27/14 Aug. Martin Karlsson, nr 444 43/13 Gustav Birger Lönngrén, nr 238 41/11 B. Albin Johansson, nr 268 41/11 Otto Gerhard Östlund och nr 471 47/11 Erik Gunnar Malmgren bland annat följande. Måndagen den 6 november 1916 klockan omkring 9 eftermiddagen, medan klagandena jämte ett större antal kamrater, samtliga tillhörande de till reservtruppövningar inkallade värnpliktiga av årsklassen 1911 uppehölle sig i ett logement inom Livgardets till häst kasern, inträdde fanjunkaren Ekander i mycket uppretad sinnesstämning och arresterade Bodén, varefter han antecknade de kvarvarande. En stor del av sällskapet hade emellertid avlägsnat sig genast vid fanjunkarens inträde. Då årsklassen fredagen den 10 november 1916 uttryckte efter att hava fullgjort fastställd tjänstgöring blevo alla de sålunda antecknade, tillsammans 18 man, kvarhållna i avvaktan på krigsrätt.

Efter att hava framhållit hurusom sekundchefen för regementet, då han den 7 november 1916 hälsade de nyinryckande rekryterna och den 10 i samma månad avtackade reservtruppen, skulle hava beskyllt klagandena för landsförräderi och myteri, anförde de i klagoskriften vidare bland annat: Av vad som framgått av en del majorsförhör samt underhandsmeddelanden skulle hela underlaget för dessa beskyllningar vara följande. Då dagunderofficeren kommit för att kalla till korum, hade han funnit dörren till logementet »låst». Han tillkallade fanjunkaren, som också först fann dörren »låst», men efter något bemödande lyckades öppna. En å dörren anbragt hake skulle hava använts till att »läsa». Vid verkställd undersökning hade det emellertid visat sig, att dörren icke kunde låsas. Det kunde visserligen hända, att vid slarvig stängning eller rättare, då låset vore blott till hälften stängt, haken kunde hängsla upp sig och dörren förefalla låst, men minsta tryckning i låset gjorde, att haken fölle ned och låset ginge upp. Huru haken kommit att hängsla upp sig, därom hade klagandena sig icke bekant, oaktat de gjort allt vad i deras förmåga stått för att härom vinna upplysning. Vem, som hängslat upp haken, om sådant skett avsiktligt, vilket ingalunda vore säkert, vore dem följaktligen lika obekant. Att haken varit upphängslad hade blott två av de innevarande sett, nämligen Östlund och en värnpliktig nr 475 Hedlund.

Östlund hade omtalat förhållandet för Johansson, som emellertid avrådde honom att blanda sig i saken för att han ej skulle bliva trodd att hava stängt. Då emellertid omedelbart därefter någon tog i dörren gick Hedlund och tog bort haken. Övriga klagandena hade ingen aning om, att någon ville in, långt mindre hade de överenskommit att hindra befälet tillträde. Vad beträffar Bodén, så satt han på en stol längst in i rummet från dörren räknat, sysselsatt att skriva s. k. styrkebesked, som han i egenskap av logementsbefälhavare hade att avlämna efter korum, och hade ej den ringaste aning om vad som försiggick förrän alldeles omedelbart innan fanjunkaren kom in och skickade honom i arrest. Konung och riksdag hade genom värnpliktslagen fastställt tiden för truppövningen. Att förlänga denna torde icke ligga inom sekundchefens befogenhet. Åtgärden, formell oriktig, vore dessutom i föreliggande fall fullständigt obefogad. Ty det högsta, som kunde läggas klagandena till last, vore att de, som förlitat sig på att dagunderofficeren skulle såsom vanligt kalla dem till korum, blivit något fördröjda. Men detta torde på sin allra högsta höjd kunna motivera obetydligt disciplinstraff, som i så fall bort ådömas och verkställas — då laga hinder för verkställighet ej mötte — före tjänstgöringstidens slut. Krigsrätten kunde ju icke hava något med deras fall att skaffa (vilket vederbörande syntes hava insett då 12 av de ursprungligen och i avvaktan på krigsrättens sammanträde kvarhållna dåmera hemförlovats). Att kvarhålla klagandena för att höras mot Bodén torde likaledes ligga utom sekundchefens befogenhet, då det självfallet icke vore sekundchefen utan krigsfiskalen, som bestämde om bevisning samt det ju alltid stått denne öppet att låta inkalla dem, om han så önskat. Utom ingreppet i klagandenas medborgerliga frihet hade deras kvarhållande givetvis förorsakat dem ekonomisk förlust genom mistning av arbetsförtjänst, varjämte de riskerade att förlora sina platser. Jämte det klagandena till den åtgärd, som militieombudsmannen kunde finna omständigheterna föranleda, anmälde vad som sålunda förekommit beträffande deras kvarhållande, anhölle de, att militieombudsmannen måtte bereda dem ersättning av vederbörande med sex kronor till en var av dem för varje dag efter fastställd utryckningsdag, som de kvarhållits eller komme att kvarhållas, med dem förbehållen rätt att, därest genom mistning av tjänsteställning eller annorledes dem skulle förorsakas skada, som då ej kunde till beloppet angivas, därom föra särskild talan.

Av handlingar, som till militieombudsmannen ingivits i ärendet, inhämtades följande.

Ovannämnda den 6 november 1916 vid 9-tiden på kvällen skulle furiren vid Livgardet till häst nr 39 Enok Oskar Froman, som då tjänstgjorde som dagunderofficer vid regementets livskvadron, förrättat korum med skvadronens manskap. Korum brukade hållas i den korridor i regementets kasern, utmed vilken skvadronens expedition och sjätte logement vore belägna, expeditionen vid ena tvärändan, närmast därintill 1. logementet, så 2. logementet o. s. v. Froman hade därför ställt sig vid dörren till 1. logementet och med hög röst kommenderat uppställning till korum, varefter han omedelbart gått utefter korridoren och i tur och ordning öppnat dörrarna till 1., 2., 3. och 4. logementen. Då manskapet i 4. och 5. logementen samtidigt med att Froman öppnade dörren till 4. logementet kommit ut i korridoren, hade Froman återvänt för att intaga sin plats utanför 1. logementet. Under det han sålunda gått tillbaka, hade manskapet i 1., 3. och 4. logementena trätt ut ur dessa, men hade dörren till 2. logementet varit tillsluten. Framkommen till 1. logementet hade han vänt sig om och iakttagit, att icke någon av manskapet kom ut ur 2. logementet, varför han gått fram till dettas dörr för att utforska anledningen. Då han därvid sökt öppna dörren, hade denna befunnits stängd inifrån och ej blivit öppnad av det i logementet innevarande manskapet, ehuru han bultat och ruskat i dörren. Froman hade därför tillkallat skvadronsadjutanten fanjunkaren N. Ekander, som vid tillfället uppehöll sig å skvadronsexpeditionen. Ekander hade då gått fram till dörren och sökt öppna den men ej lyckats. Efter flera hårda slag å densamma samt efter anmaningar till de innevarande att öppna hade någon av dessa öppnat dörren. Då fanjunkaren kom in i logementet, hade han funnit klaganden Bodén, som vid tillfället var tjänstförrättande logementsbefälhavare och i denna egenskap ej mindre var ansvarig för ordningen inom logementet än även hade att övervaka, att manskapet i logementet uppställde sig till korum, vara sysselsatt med att skriva uppgift (styrkebesked) å nämnda manskap, vilket jämväl ålåg honom. Klagandena Karlsson, Lönngren och Malmgren hade suttit kring ett mellan de båda fönsterna i logementet placerat bord, vid vilket de och Bodén strax förut spelat kort. Av det övriga manskapet i logementet, varibland befunno sig klagandena Johansson och Östlund, hade en del varit stående på golvet under det andra varit liggande i sina sängar. Ekander hade gått fram till Bodén samt frågat, vem som stängt dörren och vem som öppnat den, men ingen av de innevarande hade velat vidkännas, att han gjort det. Ekander hade därpå tillsagt Bodén arrest.

Sedan Froman och Ekander var för sig till dagmajoren avgivit rapport om vad vid tillfället tilldragit sig hölls inför denne förhör den 9 november 1916 dels med Bodén, dels med Karlsson, Malmgren och Lönngren, dels ock med Johansson och Östlund jämte andra som vid tillfället befunno sig i logementet, vid vilka förhör de berättade:

Bodén att han setat på sängen och skrivit styrkebesked och icke hört att det kommenderades uppställning till korum, att han ej haft en aning om att dörren var stängd och ej heller hört att man bultade på dörren, att han, som spelat kort strax innan Ekander kommit in, icke hade kommenderat »giv akt» och först på Ekanders tillsägelse hade rest sig upp, samt att han hört när Ekander bultade på dörren och ropade, men ej vidtagit någon åtgärd för att dörren skulle öppnas;

Karlsson, Malmgren och Lönngren att de spelat kort strax innan Ekander kommit in och då ännu sutto kring bordet med korten i hand och att de icke hört att det kommenderats uppställning till korum ej heller att Froman eller Ekander bultat på dörren; samt

Ostlund och Johansson att de vid tillfället legat och sovit och icke haft någon vetskap om det passerade.

Med anledning av förhöret med Bodén beslöt sekundchefen, att Bodén skulle hållas i förvarsarrest tills dess krigsrätt sammanträdde. At vilken målets vidare handläggning överlämnades, varjämte sekundchefen efter förhör med de övriga beslöt att målet beträffande de av Ekander anmälda förhållandena för samtliga i logementet vid tillfället närvarande skulle överlämnas till handläggning vid regementets krigsrätt, varför de tilltalade skulle utöver tiden för reservtruppövningen vid regementet tillsvidare kvarhållas.

Vid sedermera den 13 november 1916 med Östlund och Johansson hållna förnyade förhör uppgåvo dessa:

Östlund att han sett att dörren var stängd därigenom, att den å dörrens innersida befintliga haken varit i bänd mot handtaget, men att han trott att det varit ett skämt med kamraterna, att, när han tänkt öppna dörren, Johansson yttrat: »Ge fan i att öppna dörren», varvid Östlund gått och lagt sig på sängen, att han varit vaken när Ekander bultade på dörren, men icke vidtagit någon åtgärd, enär han sett att värnpliktige Hedlund gått och öppnat, samt att hans uppgift vid föregående förhör att han låg och sov varit osann; samt

Johansson att han uppmanat Östlund att icke öppna dörren, enär han trott, att det varit något skämt med kamraterna, samt att han

varit vaken när Ekander bultade på dörren men icke vidtagit någon åtgärd, enär han sett att Hedlund gått och öppnat.

I anledning av vad sålunda förekommit hölls den 18 november 1916 krigsrätt med Bodén, Karlsson, Lönngrén, Johansson, Östlund och Malmgren. Vid krigsrätten yrkade åklagaren ansvar å dem för det de dels genom underlåtenhet att inställa sig till aftonkorum visat försummelse i fullgörande av tjänsteplikt dels ock underlåtit ej mindre att fullgöra av tjänstgörande skvadronsdagunderofficeren dem i tjänsten given befallning att ställa upp till korum än även att efterkomma upprepade anmaningar av förman att öppna dörren till logementet, där de vid tillfället uppehållit sig. Dessutom påstod åklagaren ansvar å Bodén för det han, som vid ifrågavarande tillfälle haft att tillse, att manskapet i logementet inställt sig till korum, men underlåtit detta, jämväl härigenom visat försummelse i sin tjänst.

Regementskrigsrätten utlät sig genom utslag den 29 november 1916: I målet vore upplyst, att furiren Froman den 6 november 1916, då han tjänstgjort såsom skvadronsdagunderofficer, klockan fem minuter över nio på kvällen ute i den utmed skvadronens bredvid varandra belägna sex logement löpande korridoren i regementets kasern kommanderat uppställning till aftonkorum och omedelbart därefter öppnat dörrarna till 1., 2., 3. och 4. logementen, men därpå, då under tiden dörrarna till 5. och 6. logementen öppnats av därifrån utkommande manskap, återvänt till sin förra plats, att, medan Froman varit på väg dit, jämväl manskapet i 1., 3. och 4. logementen kommit ut i korridoren, varemot icke något folk infunnit sig därstädes från 2. logementet, vars dörr efter det densamma av Froman öppnats, befunnits hava blivit tillstängd, att dörren trots upprepade bultningar av Froman icke blivit för honom öppnad, att, sedan fanjunkaren Ekander, vilken i anledning härav tillkallats av Froman, flera gånger förgäves bultat och slagit hårt på dörren samt uppmanat de i logementet innevarande att öppna densamma, dörren slutligen öppnats för honom av en värnpliktig, om vilken i målet icke vore fråga, samt att vid Ekanders inträde i logementet därstädes uppehållit sig, bland andra, Bodén, Karlsson, Lönngrén, Malmgren, Östlund och Johansson; och enär Bodén, Karlsson, Lönngrén, Malmgren, Östlund och Johansson, vilka det ålegat att självmant inställa sig vid uppställningen till korum å därför bestämd tid, genom sin underlåtenhet i sådant avseende gjort sig skyldiga till försummelse av tjänsteplikt, samt Bodén, vilken vid tillfället i fråga haft att tjänstgöra såsom ställföreträdande logementsbefälhavare och i sådan egenkap bort tillse, att det till logementet hörande manskapet inställt sig

vid berörda uppställning, men underlätit detta, jämväl härigenom begått försummelse i tjänsten, ty och som Bodén, Karlsson, Lönnngren, Malmgren, Östlund och Johansson på grund av vad i målet förekommit måste anses förvunna att hava avsiktligt underlätit ej mindre att fullgöra den av Froman dem i tjänsten givna befallning att ställa upp till korum än även att efterkomma Ekanders tillsägelse att öppna dörren till logementet alltså och utan avseende å vad Bodén, Karlsson, Lönnngren, Malmgren, Östlund och Johansson, till sitt fredande från ansvar i målet invänt, prövade regementskrigsrätten rättvist döma dels Bodén jämlikt 76 och 77 §§ strafflagen för krigsmakten för underlåtenhet att fullgöra förmans i tjänsten givna befallning att hållas i fängelse en månad samt i förmågo av 130 § samma lag för försummelse i fullgörande av tjänsteplikt att undergå skärpt arrest i tio dagar eller sálunda att i en bot hållas i fängelse en månad tjugu dagar, dels ock en var av Karlsson, Lönnngren, Malmgren, Östlund och Johansson jämlikt ovan nämnda lagrum för enahanda förseelser att undergå skärpt arrest i åtta dagar.

Krigshovrätten, där samtliga de tilltalade besvärat sig, fann genom utslag den 31 januari 1917 skäl icke vara anført, som föranledde ändring i regementskrigsrättens utslag.

Över krigshovrättens utslag anförde Bodén, Karlsson, Johansson, Östlund och Malmgren besvär hos Kungl. Maj:t, och utlät sig Kungl. Maj:t i utslag den 12 juli 1917. Kungl. Maj:t funne ej skäl att göra annan ändring i krigshovrättens utslag än att med hänsyn till i målet förekomna omständigheter det straff, vartill en var av Karlsson, Malmgren, Östlund och Johansson för sina ifrågavarande förseelser gjort sig förfallen, jämlikt av domstolarna åberopade lagrum bestämdes till vaktarrest i åtta dagar.

Sedan Bodén, Karlsson, Johansson, Östlund och Malmgren därefter gjort ansökning hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte av nåd förskona dem från straffet, utlät sig Kungl. Maj:t genom utslag den 24 augusti 1917, att Kungl. Maj:t funne anledning ej förekomma att till ansökningen lämna bifall.

Med överlämnande av förenämnda klagoskrift anmodade militieombudsmannen Östergren i skrivelse den 12 januari 1918 sekundchefen att inkomma med yttrande över klagomålen i vad de avsåge att klagandena Karlsson, Lönnngren, Johansson, Östlund och Malmgren kvarhållits vid regementet, från den 10 november 1916 till den 18 samma månad.

I härefter avgivet yttrande anförde sekundchefen, översten greve R. von Rosen bland annat följande.

Vid motiverandet av överstens handlingssätt vid tillfället i fråga tillåte översten sig hänvisa till den av översten på sin tid förebragta utredning i ärendet jämte krigsrättens protokoll och såväl krigshovrättens som Kungl. Maj:ts utslag i målet mot klagandena. Det uppträdde den 6 november 1916, som givit anledning till hela målet, vore såsom av handlingarna i målet torde framgå, av den art att, om det lämnats obeivrat, krigstukten vid regementet skulle därav lidit allvarligt men. I största korthet sammanfattat kunde om händelsen ifrågasägas, att det gällde, såsom saken till en början tedde sig, befordrandet till laga näpst av snart sagt allt manskap i ett helt logement eller att åtminstone förebringa en sådan utredning att man skulle kunna avgöra, vilka som vore de egentliga upphovsmännen och vilka som hade ringa eller möjligen ingen del i uppträdet. Manskaper hade nämligen efter erhållen order om uppställning låst in sig i logementet och kunde först efter synnerligen kraftigt ingripande från skvadronadjutantens sida — sedan skvadronsdagunderofficeren förgäves sökt göra sig åtlydd och efter det daglöjtnanten, ditlockad av det ovanliga bullret, kommit till platsen — förmås att öppna dörren och ställa upp sig för deltagandet i skvadronens aftenkorum, som därigenom försändes omkring en kvarts timme. Uppträdet hade dessförinnan ådragit sig en pinsam uppmärksamhet icke blott inom skvadronen utan även inom snart sagt hela den flygel, dit ej mindre än tre skvadroner voro förlagda. Inom logementet ifråga voro uteslutande till reservtruppövning inkallade värnpliktiga förlagda. Den tjänstförrättande korpralskapsbefälhavaren inom logementet ifråga arresterades genast av skvadronsadjutanten. De rapporter, som påföljande dag till översten inlämnades samtidigt med dagmajorens och skvadronschefens muntliga redogörelse för det inträffade, syntes översten tydligen giva vid handen, att de ifrågavarande värnpliktiga, vilka samtliga efter fullgjord reservtruppövning skulle utrycka senast den därpå följande 10 november, mer eller mindre aktivt gjort sig skyldiga till ett synnerligen allvarligt brott mot disciplinen. Sannolikt i känslan av att de stodo omedelbart före sin uttryckning från regementet, hade de tillåtit sig att på ett trotsigt och uppseendeväckande sätt motsätta sig fullgörandet av förmans i tjänsten givna befallning, därvid samtidigt sättande sig övergällande föreskrifter genom att fortsätta ett pågående kortspel i stället för att ställa upp till deltagande i skvadronens aftenkorum. Antagligen föreställde sig detta tredskande manskap, att de till följd av den blivande uttryckningen i förening med nya värnpliktskontingenters inryckning och hela den rörelse i skvadronens förhållanden, som därmed

stode i samband, skulle kunna undandraga sig följderna av sin olydnad och sitt självsvald. Till hysande av en sådan mening om det inträffade föranleddes man av de redan då gängna krigsarens erfarenheter från de extra inkallelserna. Det hade nämligen visat sig, att inom sådana till extra krigstjänstgöring inkallade värnpliktskontingenter, där de sämre elementen, vanligen bestående av antimilitaristiska och anarkistiska ungsocialister, så att säga tagit ledningen, en benägenhet varit tydligt skönjbar att tillställa oordningar och disciplinära uppträden kort eller omedelbart före uttryckningen. Där sådana yttringar av bristande krigstukt blivit i vederbörlig ordning näpsta, hade ett återupprepande icke förekommit. Översten hade därför vid det här ifrågasvarande tillfället beslutat att icke underlåta något, som kunde bidraga till att vinna full klarhet beträffande de anmälda missförhållandenas omfattning samt de inblandade värnpliktigas grad av skuld. Till en början anbefalldes hållande av majorsförhör, vilket på grund av de tilltalades stora antal, 18 man, drog ut under flera dagar, dock utan att någon egentlig klarhet kunde vinnas beträffande det verkliga sammanhanget. Under de första förhören nekade nämligen alla till att hava tagit någon del uti uppträdet eller ens att hava någon kännedom om detsamma. Taktiken tycktes nämligen gå ut på att genom ett nekande över lag förskjuta det hela till dagen för uttryckningen, då de egentliga skyldiga hoppades att tillsammans med de mera passivt deltagande kunna få försvinna från regementet utan att hava blivit överbevisade om sin skuld och i vederbörlig ordning straffade. Att målet *måste* hänskjutas till krigsrätt var översten fullkomligt uppenbart. Uttryckningsdagen var omedelbart förestående, men den förberedande utredningen hade ingalunda medfört tillräcklig klarhet för ett bedömande av, vilka inblandade som, förutom korpralskapsbefälhavaren, voro de mest skyldiga, vilka i mindre grad och slutligen vilka i så ringa grad, att de kunde från målet utan vidare skiljas. Att släppa hela samlingen vore otänkbart för den, som inför Konungen och arméfördelningschefen vore ansvarig för regementets krigstukt (Tjänstgöringsreglementet för armén kap. 8 § 34 mom. 12). Ej heller skulle ett sådant förfarande vara förenligt med samma reglementes föreskrifter i kap. 1 § 1 mom. 19. Om samtliga de tilltalade hemförlovades med undantag dock för den arresterade Bodén, vid utgången av reservtruppövningen, skulle sannolikt åtminstone ett flertal av dem under en längre tid framåt varit synnerligen svåra om ens möjliga att med kallelse anträffa, varigenom möjligheterna att åstadkomma erforderlig utredning i målet kanske helt och hållet blivit omintetgjorda. Det gällde därför att,

innan denna samling värnpliktiga skingrades, förskaffa sig en verkli- gen fast utgångspunkt för sakens beivrande. Detta oavvisliga krav ställde situationen på sekundchefen. Här vore icke fråga om något förlängande av tjänstgöringstiden i egentlig bemärkelse. Det vidtogs blott en åtgärd av synnerlig vikt och av uteslutande disciplinär art. Översten hade kunnat haft utvägen att kvarhålla samtliga i förvars- arrest. Men de tilltalades stora antal gjorde denna åtgärd mindre lämplig, varjämte densamma syntes översten även ur disciplinär syn- punkt mindre tilltalande, enär det förefallit översten antagligt att fler- talet av dem blivit inblandade mera genom liknöjdhet och en miss- uppfattning av den kamratliga solidaritens krav än av en egentlig önskan eller vilja att deltaga i en indisciplinär handling. Även hade översten ansett, att det för de värnpliktiga själva vore fördelaktigare, att klarhet vanns, innan de hemförlovades, varigenom åtminstone för de oskyldiga eller i mindre grad felaktiga skulle undvikas inkallelser till krigsrättsförhandlingarna och samma värnpliktiga sålunda besparas tidsspillan och omkostnader för resor, obehag av avhämtning m. m. Översten hade därför låtit meddela de tilltalade värnpliktiga, att översten ansåge sig nödgad kvarhålla dem för utförandet av den för- beredande utredningen, men att, i den mån denna utredning klar- gjorde, om någon av de tilltalade kunde skiljas från målet, densamma skulle av översten omedelbart hemförlovas. Detta meddelande hade en ytterst hälsosam effekt. Från detta ögonblick började förhören lämna ett mera positivt resultat, så att så småningom alla kunde hemförlovas med undantag av — förutom den arresterade Bodén — Karlsson, Lönn- gren, Johansson, Östlund och Malmgren, vilka jämte Bodén hade syntes översten vara de mest skyldiga. Översten hade kunnat låta taga även sistnämnda fem värnpliktiga i förvarsarrest. Dagen för krigsrätten hade emellertid varit så nära förestående, att det syntes översten rik- tigare att låta dem förbliva å fri fot till krigsrättens sammanträdande. Även tänkte översten sig, att under deras kvarhållande ytterligare möjligheter skulle uppstå till kompletterande av utredningen un- der de få återstående dagarna till krigsrättens sammanträdande. Det förefölle översten uppenbart, att för de värnpliktiga ifråga överstens beslut i detta fallet knappast skulle kunna anses ofördelaktigt, då givetvis deras kvarhållande för utredning och avvaktande av krigs- rättens sammanträdande utan att arresteras måste betraktas såsom en för dem själva mera tilltalande form för deras kvarblivande, än om den översten i varje fall till buds stående utvägen att införpassa dem i förvarsarresten anlåtats. Huru riktigt översten bedömt denna situation

med hänsyn till de kvarhållnas skuld, syntes översten framgå därav, att samtliga de av översten kvarhållna blivit för sitt förhållande vid tillfället dömda till bestraffningar, växlande mellan 8 dagars vaktarrest och en månad och tjugu dagars fängelse. Det torde vara tvivel underkastat, huruvida, om översten förfarit annorlunda, än som skett, och låtit samtliga de i målet inblandade lämna regementet å utryckningsdagen eller hemförlovat dem, innan tillräcklig utredning vunnits, dessa skyldiga kunnat bliva befordrade till laga näpst. Till belysande av den svårighet, som vore förenad med att kunna anträffa hemförlovade värnpliktiga, om dessa hade någon anledning att hålla sig undan, tillåte översten sig framhålla, att från den dag Kungl. Maj:ts utslag i förenämnda mål avgivits, och intill dess samtliga de dömda blivit införpassade till undergående av sitt straff, det åtgått omkring ett halvår. Försök att undgå den välförtjänta bestraffningen hade sannerligen icke saknats, något som tydligt framginge av handlingarna i ärendet. Man kunde vara fullkomligt förvissad därom, att hade från militärmyndigheternas sida det ifrågavarande disciplinbrottet behandlats på ett slappt och mindre noggrant sätt, skulle säkerligen ej blott de nu straffade gått alldeles fria, utan även regementets krigstukt tillfogats oöverskådlig skada. Nu hade i stället, allt sedan den ifrågavarande tilldragelsen i november 1916, de till krigstjänstgöring och reservtruppövning inkallade värnpliktigas uppförande varit snart sagt mönstergillt från deras tjänstgörings första intill dess sista dag. Det, tack vare ej minst tidningspressens medverkan, allmänt kända s. k. Bodénska målet och dess utgång hade icke lockat till efterföljd. Till slut finge översten ånyo upprepa, vad översten i ärendet förut tillåtit sig betona, nämligen att man knappast kunde tänka sig något mera skevt sätt att betrakta denna fråga än det, vilket klagandena syntes vilja göra gällande, då de påstode, att de genom kvarhållandet i och för utredning av målet tillskyndats en oförrätt. Att sådana allvarliga fel som de, till vilka de ifrågavarande till mogen ålder komna värnpliktiga gjort sig skyldiga, bliva vederbörligen beivrade, vore nödvändigt, om krigstukten skulle kunna upprätthållas. Man måste till sig ställa den frågan: vilket intryck på det övriga i tjänst varande manskapet och särskilt de nyinryckta värnpliktiga och övriga rekryterna skulle det väl hava gjort om ett sådant uppträde som det här ifrågavarande fått passera utan några som helst följder för de skyldiga, huvudsakligen blott därför att tillräcklig utredning för deras fällande icke kunnat vinnas, emedan de skyldiga stodo i begrepp att sluta sina övningar och gjorde anspråk på att utan tidsutdräkt få återvända till sina

borgerliga sysselsättningar. Översten ansåge sig kunna sammanfatta sin ståndpunkt i denna fråga i påståendet, att de av översten vid tillfället ifråga vidtagna åtgärderna voro förestavade i främsta rummet av hänsynen till överstens plikt att upprätthålla krigstukten vid regementet, men samtidigt även därmed även i behörig mån av överstens önskan att icke ingripa mot de i uppträdet i fråga inblandade värnpliktiga med större stränghet än som för vinnande av det förstnämnda målet oundgängligen krävdes.

I anledning av förenämnda yttrande lämnades klagandena tillfälle att inkomma med påminnelser, men dylika inkommo icke.

I skrivelse till översten greve von Rosen anförde nuvarande militieombudsmannen följande.

Av vad sålunda i ärendet förekommit, framginge att, sedan klaganden Bodén på aftonen den 6 november 1916 av skvadronsadjutanten, fanjunkaren Ekander tillsagts förvarsarrest, översten efter det med anledning av Ekanders och dagunderofficeren, furiren Fromans, rapporter förhör hållits i saken den 9 i samma månad, beslutat, att målet skulle rörande samtliga de tilltalade hänskjutas till krigsrätt samt att i avbidan på krigsrättens sammanträde Bodén skulle hållas i förvarsarrest och de övriga utöver tiden för uttryckningen, som skulle äga rum senast påföljande dag, kvarhållas vid regementet.

Jämlikt 96 § första stycket lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes vore förman berättigad att, då underlydande under tjänstgöring gjorde sig skyldig till fel, varigenom krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten äventyrades och det för krigslydnadens upprätthållande funnes nödigt, tillsäga den felande förvarsarrest. Denna rätt att tillsäga förvarsarrest torde, på sätt jämväl av förarbetena till stadgandet framginge, vara avsedd att komma till användning när det till förekommande av andra förseelser vare sig av den felaktige själv eller av andra eller till förebyggande eljest av skada å disciplinen i ena eller andra avseendet syntes nödigt.

Otvivelaktigt innebar den förseelse, om vilken rapport till dagmajoren ingavs av dagunderofficeren och skvadronsadjutanten, ett fel, varigenom såväl krigslydnaden som ordningen inom regementet äventyrades och med hänsyn till de rörande antalet av de uti ifrågavarande uppträde deltagande och i övrigt då upplysta förhållanden, torde det icke heller kunna förnekas, att ett tillsäggande av förvarsarrest jämlikt 96 § kunde finnas påkallat icke blott till förekommande av

förseelsens upprepande av de felande själva och deras jämväl till repetitionsövningen inkallade kamrater utan även till förebyggande av skada å disciplinen bland de vid denna tid nyinryckande värnpliktiga.

Jämlikt 96 § 3 stycket vore emellertid tillsägelse av förvarsarrest endast ett förständigande att i arrest avbida vad den, som över den felaktige ägde bestraffningsrätt i disciplinmål, ville i laga ordning besluta. Med avseende å tiden efter det sådant beslut fattats gällde stadgandet i 97 § ovannämnda lag, vilket stadgande vore av följande lydelse:

»Befälhavare, vilken på grund av stadgandet i 204 § strafflagen för krigsmakten hänskjutit åtal mot honom underlydande person till krigsrätts behandling, må, ändå att skäl till häktning icke förekommer, förordna, att den tilltalade skall hållas i förvarsarrest, varom i 96 § förmåles, till dess krigsrätten sammanträder. Sådant förordnande må dock icke meddelas i annat fall, än då förseelsen är av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt, att den tilltalade icke lämnas på fri fot.»

Med förseelse av svårare beskaffenhet torde i detta stadgande avses sådana disciplinförseelser, beträffande vilka omständigheterna, sådana de vid förhör utretts, syntes giva vid handen, att påföljden i det särskilda fallet ej bort stanna vid disciplinstraff eller att förseelsen påkallade svårare disciplinstraff än befälhavaren ägde pålägga, i vilka fall det jämlikt 204 § strafflagen för krigsmakten åläge befälhavaren att överlämna målet till krigsdomstol.

På sätt av den ovan lämnade redogörelsen framginge var i förevarande fall fråga om disciplinförseelse, bestående i avsiktlig underlåtenhet att fullgöra förmans i tjänsten givna befallning, en förseelse, för vilken klagandena av krigsrätten och krigshovrätten dömts jämlikt 76 och 77 §§ strafflagen för krigsmakten, Bodén till fängelse och de övriga till skärpt arrest i 8 dagar, vilket sistnämnda straff emellertid sedermera av Kungl. Maj:t bestämdes till 8 dagars vaktarrest.

Visserligen var det disciplinstraff, som sålunda ådömts Karlsson, Lönngren, Johansson, Östlund och Malmgren icke svårare, än att sekundchefen själv skulle efter hållet förhör kunnat ålägga detsamma, därest icke dels sambandet mellan deras förseelse och Bodéns vida strängare bedömda dels ock ofullständigheten i den vid förhöret åvägabragta utredningen nödvändiggjort, att målet, på sätt i 204 § strafflagen för krigsmakten för sistnämnda fall föreskreve, överlämnades till krigsrätt. Men då dels disciplinstraff enligt de av domstolarna åberopade lagrum endast finge tillämpas, då omständigheterna vore synnerligen förmild-

rande, och dels utredningen om förefintligheten av sådana förmildrande omständigheter icke torde, såvitt av handlingarna i målet framginge, kunna anses hava vunnits, förän under målets handläggning inför domstolarna och med hänsyn till sin beskaffenhet ej heller lämpligen kunnat av sekundchefen åvägbringas, torde det icke kunnat läggas sekundchefen till last, om han funnit förseelsen vara av sådan svårare beskaffenhet, som i ovanintagna 97 § avsåges, och följaktligen ansett sig berättigad att tillsäga de felande förvarsarrest jämlikt 97 § under förutsättning att det för krigslydnadens upprätthållande varit av synnerlig vikt, att de tilltalade icke lämnades på fri fot.

Med hänsyn till nödvändigheten att förebygga den skada å disciplinen, som de tilltalades lämnande å fri fot skulle kunnat förorsaka, särskilt vid det förhållandet att värnpliktiga vid denna tid inryckte till första tjänstgöring, torde det icke heller ha kunnat förebrås sekundchefen, om han ansett jämväl ovan sistnämnda förutsättning för tillsägelse av förvarsarrest enligt 97 §, eller att det var av synnerlig vikt för krigslydnadens upprätthållande att de tilltalade icke lämnades på fri fot, hava varit för handen; och att sekundchefen hyst denna uppfattning torde framgå därav, att han uttryckligen förklarat sig hava rätt att tillsäga förvarsarrest.

Oaktat emellertid sekundchefen sålunda själv syntes hava utgått ifrån, att det i förevarande fall var för krigslydnadens upprätthållande av synnerlig vikt, att de tilltalade icke lämnades på fri fot, hade allenast klaganden Bodén tillsagts förvarsarrest, under det sådan åtgärd icke vidtagits i fråga om de övriga tilltalade. I stället hade sekundchefen inskränkt sig till att kvarhålla dessa sistnämnda vid regementet, där de fortfarande varit å fri fot.

Att någon befogenhet för befälhavare att i andra fall eller på annat sätt, än lagen uttryckligen förutsatte, beröva krigsman friheten, icke förefunnes, torde även behöva särskilt framhållas, och annat sätt att beröva krigsman, som begått disciplinär förseelse, hans frihet, innan bestraffning för förseelsen ådömts, än häktning och tillsägande av förvarsarrest, kände lagen icke. Under vilka förutsättningar dessa åtgärder finge tillgripas och på vad sätt de skulle verkställas, vore ock uttryckligen angivna.

Det torde sålunda vara uppenbart, att sekundchefen icke ägt befogenhet att i förevarande fall, vari han ej ifrågasatt häktning, beröva de tilltalade friheten annorledes än genom tillsägande av förvarsarrest.

Till sitt fredande hade sekundchefen, under hänvisning till att

han varit berättigad att tillsäga förvarsarrest, åberopat, att han icke ville ingripa mot de värnpliktiga med större stränghet än som för vinnande av krigstuktens upprätthållande vid regementet oundgängligen krävdes.

Säkerligen har sekundchefen icke därmed åsyftat att göra gällande den meningen, att befogenheten att tillsäga förvarsarrest i sig självt skulle innefatta rätt till den mindre ingripande åtgärd, han i saken vidtagit. Redan av allmänna grundsatser torde följa, att en tillämpning av hithörande bestämmelser icke finge äga rum i andra fall än då ordalagen så uttryckligen medgäve. Ingrepp i den personliga friheten vore en allvarlig sak, vars största garanti mot missbruk låge i det mot ingreppet svarande ansvar, som bures av den som vidtog åtgärden, en garanti, som skulle väsentligen försvinna om vederbörande befälhavare skulle äga befogenhet att inom ramen av de givna bestämmelserna anlita mellanformer av frihetsförlust. Uppenbarligen skulle ock en dylik befogenhet vara i hög grad ägnad att alstra föreställningen hos de värnpliktiga om godtycke från befälets sida. I 98 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes vore även särskilda föreskrifter meddelade rörande sättet för förvarsarrestens verkställande, från vilka föreskrifter vederbörande befälhavare icke torde äga rätt att disponera.

Vad särskilt anginge den av sekundchefen vidtagna åtgärden torde densamma så mycket mindre kunna vinna tillämpning, som den väsentliga förutsättningen för förvarsarresten vore vikten av att den tilltalade icke vistades på fri fot. Dessutom syntes densamma kunna medföra synnerligen betänkliga konsekvenser. Sålunda torde bland annat svårigheter uppstå, därest den kvarhållne skulle göra sig skyldig till olydnad eller ohörsamhet mot förman eller överordnad eller eljest beginge förseelse av beskaffenhet, att straff därå funnes utsatt allenast i strafflagen för krigsmakten. Säkerligen torde för sådant fall kunna ifrågasättas, huruvida de felande, som åtminstone icke efter ordalagen i nämnda lag, lydde under densamma, överhuvud kunde bestraffas. Den av sekundchefen vidtagna åtgärden syntes följaktligen även från krigslydnadens synpunkt framstå som synnerligen olämplig.

Även om sålunda, på sätt av det föregående framginge, sekundchefen genom åtgärden att efter tiden för repetitionsövningen kvarhålla de i ovannämnda sak tilltalade värnpliktiga förfarit felaktigt, torde dock den av sekundchefen åberopade omständigheten, att han ägt gent emot dem vidtaga den strängare åtgärden att tillsäga förvarsarrest,

föranleda, att någon skada genom sekundchefens förfarande icke skä-
ligen kunde anses hava tillskyndats dem.

Med hänsyn härtill och då militieombudsmannen ansett sig kunna
förvänta att ett upprepande från sekundchefens sida av ifrågavarande
förseelse icke ifrågakomme hade militieombudsmannen icke funnit
erforderligt att med anledning av de i saken anförda klagomålen vid-
taga ytterligare åtgärd.

Framställningar till Konungen.

1. Angående ändring i instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 23 juli 1915.

På sätt framgår av ämbetsberättelsen till 1919 års lagtima riksdag (sid. 354 ff.) avlät tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström den 25 mars 1918 i detta ämne en underdånig framställning. däri militieombudsmannen hemställde, att i instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 23 juli 1915 måtte införas bestämmelser, som stadgade att krigsdomare i uppskjutna mål skulle erhålla tillgång till däri förda protokoll i god tid innan målet åter företogs till handläggning.

* * *

I anledning av förenämnda framställning har i en den 19 juli 1919 utfärdad ny instruktion för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler (Svensk författningssamling nr 363) intagits följande bestämmelse:

§ 19.

Auditör åligger:

d) att senast tjugufyra timmar före krigsrättssammanträde på begäran tillhandahålla krigsdomaren krigsrättens protokoll i de uppskjutna mål och ärenden, som skola vid sammanträdet handläggas, samt i övrigt på krigsdomarens begäran hålla krigsrättens protokoll för honom tillgängliga.

2. Angående användningen av normalbläck.

Härom har militieombudsmannen Östergren den 25 januari 1919 till Konungen avlätit en så lydande framställning.

»Förordningen den 12 juli 1907 angående de slag av papper, bläck, skriv- maskin- och stämpelfärger, som må till vissa offentliga handlingar användas, stadgade i 15 § enligt dess ursprungliga lydelse, att till de offentliga handlingar, vilka enligt 5 § borde skrivas på normalpapper, icke finge användas annat bläck än sådant, som blivit av kontroll- och justeringsstyrelsen godkänt såsom normalbläck. Användningen av blyerts eller anilinpenna till uppsättande av arkivhandlingar var givetvis härmed utesluten. Genom förordningen den 16 december 1910 har sedermera gjorts den ändring, att användningen av normalbläck är obligatorisk endast i avseende å handlingar, vilka böra skrivas å normalpapper av klasserna nr 1, 2 eller 3. Säkerligen innebär detta dock icke medgivande att använda blyerts eller anilinpenna till handlingar, vilka få skrivas å normalpapper av klass nr 4, utan torde ändringen innebära, att till dylika handlingar må begagnas jämväl annat bläck än sådant, som blivit godkänt som normalbläck.

Under de ämbetsresor jag företagit jämlikt 12 § uti instruktionen för riksdagens militieombudsman har jag i ett flertal fall anmärkt att i krigsrättsprotokoll inhäftats med anilinpenna skrivna bilagor och att anteckningar i de militära straffregistren och anteckningsböckerna för tillrättavisningar införts med blyerts eller anilinpenna.

I några fall hava vederbörande medgivit anmärkningens riktighet och utlovat rättelse, men så har dock icke alltid varit förhållandet.

Beträffande en anmärkning att i ett krigsrättsprotokoll inbundits ett med anilinpenna skrivet telegram har en auditör yttrat, att, ehuru han ingalunda kunde finna att stadgandena i kungörelsen den 12 juli 1907 gäve stöd åt den av mig hävdade uppfattningen beträffande ifrågakomma i krigsrättens protokoll inhäftade, med anilinpenna skrivna bilaga samt frågan såsom ägande principiell betydelse nog vore värd att diskutera, han dock för undvikande av ytterligare skriftväxling efterkommit min anmodan och med normalbläck på normalpapper omskrivit ifrågavarande telegram.

I ett annat fall anmärktes, att ett förhørsprotokoll, skrivet med anilinpenna, inhäftats såsom bilaga i ett krigsrättsprotokoll. I avgivet yttrande har vederbörande auditör anfört härom. Auditören ville erinra

om bestämmelsen i 5 § anm. 3 i åberopade förordningen, som medgäve inhäftande av från part ingivna inlagor, oavsett om de vore skrivna på normalpapper eller icke. Sammanställt härmed kunde stadgandet i 15 §, att de offentliga handlingar, som enligt 5 § böra skrivas på normalpapper, skola skrivas med normalbläck, icke åberopas såsom stöd för påståendet att bilagor skulle vara skrivna med normalbläck. Auditören medgäve villigt, att en domstol icke gärna borde vidhäfta sitt protokoll inlagor, som vore skrivna med vanliga blyertspennor, men beträffande anilinpennor torde därmed gjord skrift vara lika svår att utplåna eller ändra som med bläck gjord skrift. Under sådana förhållanden syntes anmärkningen, som, om den vore riktig, skulle genom sina konsekvenser åsamka våra domstolar en mängd skrivgöromål, obefogad.

I ännu ett fall har en auditör förklarat att han ansåge sig berättigad att låta i krigsrättsprotokoll inbinda med anilinpenna skrivna bilagor, enär skrift med anilinpenna enligt vad erfarenheten visade, vore i det närmaste lika hållbar och svår att utplåna som skrift med normalbläck.

För min del hade jag visserligen funnit antagligt och med förordningens syfte mest överensstämmande att — då föreskrift meddelats om användande av normalpapper till vissa handlingar och av normalbläck till handlingar, som borde skrivas på normalpapper, samt såsom undantag från bestämmelsen om användande av normalpapper medgivits inhäftande i dombok eller protokoll av handlingar, vartill använts papper av annat slag än det, som skulle från domboken eller protokollet i övrigt användas — den sålunda meddelade undantagsbestämmelsen hade avseende allenast å papperet i handlingar, vilka inhäftas såsom bilagor i domböcker eller protokoll, och att bestämmelsen därför icke kunde tagas till intäkt för inhäftande såsom bilagor av handlingar, skrivna exempelvis med blyerts eller anilinpenna, men då frågan tilläventyrs kunde vara i någon mån tvistig, anhöll jag i skrivelse den 9 februari 1917 om riksarkivariens utlåtande rörande ifrågavarande spörsmål.

Sedan riksarkivariern i sin ordning med översändande av militieombudsmannens skrivelse hos kontrollstyrelsen anhållit om utlåtande över militieombudsmannens förfrågan rörande skriften i handlingar, som, utan att vara skrivna på normalpapper, inhäftades i dombok eller protokoll, överlämnade kontrollstyrelsen till riksarkivet ett av docenten J. Köhler på styrelsens anmodan avgivet utlåtande.

I detta utlåtande anfördes följande.

Anilinpennor tillverkades på samma sätt som blyertspennor, och färgämnet utgjordes, såsom benämningen angåve, av anilinfärger med eller utan tillsats av grafit. Då anilinfärgerna ej motstode solljusets inverkan samt vore lösliga i vatten och i alkohol, måste den med anilinpenna åstadkomna skriftens varaktighet huvudsakligen bero på pennans grafithalt. För undersökningen anskaffades av Köhler anilinpennor av de märken, som vanligen användes vid tullen, telegrafan, posten och generalstaben, nämligen: Fabers Castell 9100 (svart) Castell 9111 (violett), Radium 8500 (violett), Columbus 2803 (svart), Novellus 8432 (svart) och Janus Kopierstift samt Staedtlers Kopierstift 740 (svart). Med samtliga pennor och för jämförelse även med vanlig blyertspenna gjordes å normalpapper nr 2 tvänne serier skriftprov, varav den ena utsattes för solljusets inverkan inomhus och den andra exponerades i det fria. Redan efter ett par veckors förlopp hade de prov, som skrivits med Castell 9111 och Radium, alldeles försvunnit ute i fria luften och betydligt blekts inomhus. Columbusskriften i fria luften var visserligen betydligt försvagad, men förblev, liksom alla de övriga proven, fullt läsbar även efter en ganska lång tids exponering. Detta bevisade att de båda märkena Castell 9111 och Radium ej innehöle någon grafit. Utsattes med anilinpenna åstadkommen skrift för solljusets inverkan, försvunne nämligen skriften alldeles, om grafit saknades i färgen; eljest kvarbleve grafiten, som sedan naturligtvis lätt kunde avlägsnas med ett vanligt radergummi. Såvida anilinpennan icke före skrivningen fuktades, kunde skriften för övrigt genast borttagas utan att papperet nämnvärt åverkades. Skrift med anilinpenna kunde i fråga om varaktighet alltså ingalunda likställas med skrift, som åstadkommits med ett järngallusbläck.

För egen del förklarade riksarkivarien såsom sin uppfattning att, då det framginge, att skrift med anilinpenna ingalunda lämnade med bläckskrift jämförlig säkerhet för skriftens varaktighet, det icke syntes överensstämma med syftet med förordningen av den 12 juli 1907 — vilket syfte givetvis icke förändrats genom den i förordningen av den 16 december 1910 gjorda modifikationen — att skrift med anilinpenna användes i handlingar, vilkas bevarande för det allmänna vore av vikt. Det syntes följaktligen av behovet påkallat att åtgärder vidtoges, ägnade att förhindra användningen av dylik skrift i handlingar av nyss angiven art.

Enligt anm. 3 till 5 § i ovannämnda förordning den 12 juli 1907 gäller att av part till domstol eller annan myndighet eller till ämbets- eller tjänsteman ingivna skrifter, intyg eller andra handlingar, avsedda att intagas i dombok eller protokoll, må, därest part icke är berättigad att handlingen återfå eller i sådant fall därifrån avstår, på sätt hittills varit brukligt, i dombok eller protokoll inhäftas, ändå att till handlingen använts papper av annat slag än det, som skall för domboken eller protokollet i övrigt användas. Av detta medgivande begagna sig särskilt underdomstolarna i mycket stor utsträckning; sålunda finner man att stämmningsansökningar, fullmakter, skriftliga anföranden och vittnesintyg i regel, i stället för att avskrivas i själva protokollet, inhäftas däri såsom bilagor, och vad särskilt krigsrätterna angår pläga avskrifter av rapporter och av protokoll vid förberedande förhör utgöra en väsentlig del av rannsakningsprotokollen. Dessa bilagor äro vida mera än protokollet i övrigt utsatta för risken av förstörelse, men till sitt innehåll äro de i allmänhet lika viktiga som de delar av protokollet, som innefatta protokollsförarens egna anteckningar. Förkommer en stämmningsansökan, har man kanske därefter svårt att fastställa, vad som varit föremål för domstolens prövning; har ett vittnesförhör — såsom ofta händer — tillgått sålunda, att vederbörande vittne edfäst innehållet av ett intyg och går sedermera detta intyg förlorat, kan sådant, i händelse intyget icke avskrivits i protokollet utan endast intagits i detsamma såsom bilaga, medföra risk icke blott för parterna utan även — exempelvis i händelse av åtal för mened — för vittnet självt. Då nu emellertid ett upphävande av rätten att i protokollen intaga handlingar såsom bilagor icke läser böra ifrågasättas och myndigheterna icke alltid torde kunna kontrollera att till en viss handling använts normalbläck, synes angeläget att åtminstone rätten att i domböcker eller protokoll intaga handlingar såsom bilagor göres beroende därav, att till handlingarna använts sådant bläck att skriften kan antagas bliva varaktig.

Genom en dylik bestämmelse skulle uteslutas möjligheten att i domböcker och protokoll, som böra skrivas med normalbläck, såsom bilagor intaga handlingar, skrivna med blyerts eller anilinpenna eller med bläck av sämre beskaffenhet. Därvid torde man dock ej böra stanna. Då normalbläck numera behöver användas endast till handlingar, vilka skola skrivas på normalpapper av klasserna 1, 2 eller 3, men även handlingar, som skola skrivas på normalpapper av klass 4, äga mera än helt tillfällig betydelse, kan sättas i fråga, om icke till 15 § uti oförmälda förordning, sådan den lyder enligt förordningen

den 16 december 1910, borde fogas ett tillägg av innehåll, att till de offentliga handlingar, vilka böra skrivas på normalpapper av klass 4, icke må användas blyerts eller anilinpenna. Användningen av blyerts och anilinpenna till offentliga handlingar bleve därigenom inskränkt till de handlingar av helt tillfällig betydelse, som avses i 7 § av 1907 års förordning.

Med anledning av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion har jag trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t.»

3. Angående tillämpningen av § 36 mom. 2 i reglemente för marinen del I.

I detta ämne har nuvarande militieombudsmannen den 14 juli 1919 till Konungen avlatit en framställning av följande innehåll.

»I en till militieombudsmannen insänd skrift har maskinisten av 3. graden vid flottan J. V. Nylander anhållit om militieombudsmannens hjälp för erhållande av avsked från flottan. I skriften anför Nylander bland annat. Han hade genom kontrakt den 22 augusti 1910 antagits som eldare vid flottan för en tid av fyra år och två månader, så att den första anställningstiden utgick den 31 oktober 1914. På grund av mobilisering kvarstod han i tjänst till år 1915, då han fick förnyad anställning för en tid av två år. Han skulle följaktligen varit berättigad till avsked den 31 oktober 1917. På grund av att han under tiden den 1 november 1915—den 31 oktober 1916 eller sålunda under ett år åtnjutit undervisning i underbefälsskolans maskinistklass, räknades emellertid detta år enligt R. M. I. § 36 mom. 2 icke honom tillgodo såsom tjänstetid. Härigenom förlängdes hans tjänstetid under ett år, så att han varit berättigad till avsked först den 31 oktober 1918 i stället för samma dag år 1917. Den 5 januari 1919 hade Nylander på vederbörligt sätt anhållit om avsked, vilket emellertid icke blivit bifallet. Med anledning därav hade Nylander hos chefen för underofficers- och sjömanskårerna anført klagomål däröver, att det begärda avskedet icke bifallits, men hade han erhållit svar, att han icke hade fog för sin klagan.

Chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm, som i ärendet avgivit infortrat yttrande, anförde däri bland annat. Ändamålet med stadgandena i ovannämnda § 36 mom. 2 i del I av reglementet för marinen syntes vara, att flottan såsom kompensation för lämnad utbildning sedermera skulle kunna draga

nytta av den utbildade. Formuleringen av momentet vore emellertid otydlig och torde kunna giva rum för olika tolkningar. Den av Nylander åberopade tolkningen syntes emellertid kårchefen uppenbart mot reglementets anda. Momentets sista ord »här omförmäld förlängning av tjänstetiden» syntes dessutom tillsammans med det föregående i momentet innebära, att en förlängning alltid skulle ifrågakomma, vilket emellertid enligt Nylanders tolkning icke skulle bliva fallet. Enligt kårchefens förmenande vore sålunda Nylander till en början skyldig att efter slutad tjänstetid 1917 kvarstå två år till den 1 november 1919. Tillämpades vidare momentets sista punkt på Nylander finge han icke vid förlängningens beräknande tillgodogöra sig undervisningsåret, varför ytterligare ett år tillkomme.

Sedan jag i skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm hemställt att han, på vilket det i denna egenskap jämlikt § 188 i reglementet för marinen del I ankomme bland annat att öva tillsyn däröver, att den vid stationen anställda personal åtnjöte de rättigheter, som envar tillkomme, måtte gå i författning om att det av Nylander sökta avskedet beviljades, anförde stationsbefälhavaren i en till mig inkommen skrivelse bland annat, Nylander hade under tiden 1 november 1915—31 oktober 1916 åtnjutit undervisning i underofficersskolans maskinistklass och därvid genomgått båda årskurserna av samma klass. Såsom följd härav vore han enligt § 36 mom. 2 reglemente för marinen, del I, skyldig kvarstå i tjänst 2 år utöver den första tjänstetiden. Med »första tjänstetiden» måste givetvis förstås den tid, som närmast föreginge den förlängning av tjänstetiden, vilken bleve en följd av den i underofficersskolan åtnjutna undervisningen. Den »första tjänstetiden» vore sålunda att anse såsom en beteckning för den kontraherade tjänstetiden, under vilken utbildningen påginge, detta i motsats till den av utbildningen orsakade ytterligare tjänstetiden. I följd härav vore Nylander skyldig kvarstå i tjänst till den 31 oktober 1919. Nylander hade den 31 december sistlidet år blivit konstituerad till underofficer av 3. graden vid flottan. Någon ansökan från Nylander om avsked från denna befattning föreläge icke hos stationsbefälhavaren. Den i handlingarna omförmälda avskedsansökan torde hava av Nylander ingivits till chefen för underofficers- och sjömanskårerna, innan Nylanders konstituering till underofficer av 3. graden blivit av honom känd. Även om Nylander till stationsbefälhavaren inkomme med ansökan om avsked torde densamma icke av stationsbefälhavaren kunna beviljas, alldenstund Nylanders konstituering till underofficer av 3. graden enligt stationsbefälhavarens förmenande icke kunde frikalla Nylander från den

honom, enligt vad förut anförts, åliggande skyldigheten att kvarstå i tjänst till den 31 oktober 1919.

För att erhålla kännedom om huru i liknande fall reglementets ifrågavarande stadgande plägade tolkas vid flottans station i Karlskrona anhöll jag i skrivelse till stationsbefälhavaren vid flottans station därstädes den 18 juni 1919 att han måtte från chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid stationen i Karlskrona infordra yttrande i här ovan berörda fråga samt därmed jämte eget utlåtande till mig inkomma.

I yttrande, som med anledning härav avgivits av kårchefen, kommandören friherre C. Sparre till stationsbefälhavaren och jämte dennes utlåtande i ärendet till mig inkom den 5 juli 1919, anförde kommandören friherre Sparre bland annat:

Föreskriften i R. M. I. § 36 : 2, första punkten, innebure att den, som under sin *första tjänstgöring*, d. v. s. under den tid, varunder han jämlikt R. M. I § 35 a eller på grund av anställningskontrakt (ej rekapitulation) vore anställd vid sjömanskåren, genomginge underofficersskola, skulle vara skyldig att kvarstå i tjänst två år utöver sagda anställningstid, dock att denna obligatoriska övertjänstgöring för den, som genomgått endast första årets kurs av de klasser i underofficersskolan, vilka omfattade 2-årig kurs, inskränktes till ett år. Härigenom föreskrevs alltså för genomgången fullständig kurs i underofficersskola samma övertjänstgöring, nämligen 2 år, oavsett vilken klass som blivit genomgången.

I andra punkten av förenämnda reglemente, § och mom. lämnades i fråga om den, som efter utgången av första tjänstetiden genomginge underofficersskolan, den föreskrift, att det eller de tjänsteår, varunder undervisning i underofficersskolan åtnjutits, icke skulle tillgodoräknas vid beräkning av ovannämnda förlängning av tjänstetiden. I detta senare fall bleve således den obligatoriska förlängningen av tjänstetiden olika för å ena sidan manskap vid maskinavdelningen samt minmatros, torpedhantverkare och timmermän, vilkas kurs i underofficersskolan omfattade, två tjänsteår, medförande ett avdrag av två år vid tillgodoräkandet av tjänstetid, och å andra sidan övrigt manskap, vilkas kurs i sagda skola endast omfattade ett tjänsteår, varför endast ett år avdroges vid sagda tillgodoräkning.

Klaganden, maskinisten av 3. graden J. V. Nylander, vars första anställningstid vid sjömanskåren utgätt den 31 oktober 1914, varefter han på grund av mobiliseringen kvarstått under ett år och därefter tagit förnyad anställning för en tid av två år, d. v. s. från och med

I november 1915 till och med 31 oktober 1917, hade under tjänsteåret 1 november 1915—31 oktober 1916 genomgått båda årskurserna av underofficersskolans maskinistklass, vilken skolas genomgång enligt utbildningsplanen i gällande skolreglemente rätteligen skolat fördelas på två tjänsteår. I detta senare fall skulle han jämlikt R. M. I § 36 : 2, sista punkten, varit skyldig kvarstå i tjänst till den 1 november 1919, enär han då icke fått tillgodoräkna sig något av de båda rekapitulationsåren vid beräkning av den tvååriga obligatoriska förlängningen av tjänstetiden. Då emellertid på grund av flottans mobilisering undervisningen i underofficersskolan under tjänsteåret 1915—16 så anordnats, att hela maskinistklassen genomgåtts i en följd och klagandens undervisning i underofficersskolan alltså icke tagit i anspråk mera än ett tjänsteår i stället för enligt plan beräknade två, borde jämlikt meromnämnda reglemente, § och mom. endast ett tjänsteår av rekapitulationstiden frånräknas honom vid beräkning av den obligatoriska förlängningen av tjänstetiden. Enligt kårchefens åsikt utginge därför klagandens obligatoriska förlängning av tjänstetiden den 31 oktober 1918, efter vilken tid han vore berättigad erhålla avsked, därest han inom laga tid anmält sig önska avgå (R. M. I § 36 : 1) eller befordrades till underofficerskorpral eller underofficer.

Tjf. stationsbefälhavaren, kommandören A. B. Juel anförde för egen del att han på av kårchefen angivna skäl ansåge, att klaganden i fråga, maskinisten av 3. graden J. V. Nylander, varit berättigad att erhålla avsked den 31 oktober 1918 med stöd av det sätt, på vilket R. M. I § 36 : 2 vore avfattad.

Jämlikt den vid tiden för utfärdandet av ifrågavarande stadgande (Reglementet för marinen del I § 36 mom. 2) gällande utbildningsplan för manskap vid sjömanskåren skulle till maskinavdelningen hörande manskap genomgå underofficersskola under femte och sjätte anställningsåret. För det genom karlskrivning eller medelst kontrakt för en anställningstid av 6 år anställda manskap kom härigenom undervisningen i nämnda skola att infalla under de två sista åren av anställningstiden, och skulle följaktligen, i brist på annat stadgande och då 6 år utgjorde längsta anställningstiden, kronan, för den händelse rekapitulation icke ägde rum, icke i något fall direkt genom fortsatt tjänstgöring kunna erhålla utbyte av den sålunda meddelade undervisningen. På sätt kårchefen i sitt ovannämnda yttrande anført, torde

det vid sådant förhållande få antagas, att det varit i ändamål att tillförsäkra kronan sådant utbyte, som det i nyssnämnda § 36 mom. 2 första punkten stadgats — oavsett om rekapitulation ägt rum eller ej — att envar i sjömanskåren anställd, som under minst två månader åtnjutit undervisning i underofficersskolan, skulle vara skyldig att kvarstå i tjänst två år utöver den första tjänstetiden, med undantag bland annat för den, som i skolans maskinistklass icke under minst två månader åtnjutit undervisning i klassens andra årskurs, för vilken skyldigheten att kvarstå i förlängd tjänstetid skulle omfatta allenast ett år. Som detta stadgande, vilket här återgivits i sitt nuvarande från den ursprungliga något avvikande lydelse, medförde tjänstgöringsskyldighet utöver den, som den anställde från början avsett att ikläda sig, stadgades tillika, att anmälan finge ske inom viss av vederbörande kårchef bestämd tid för vinnande av befrielse från kommendering till underofficersskolan.

Med enbart den sålunda i första punkten av mom. 2 givna bestämmelsen skulle emellertid den, vilkens första anställningstid icke omfattade så lång tid, att han därunder enligt undervisningsplanen kunde genomgå fullständig kurs i underofficersskolan, exempelvis om anställningstiden utgjorde allenast 5 år, kunna lämna tjänsten i allmänhet redan 1 år efter undervisningens avslutande och i fråga om minmaskinist- och kvartersmansklassen omedelbart därefter; och den vilkens anställningstid utgjorde allenast 3 år 6 månader eller 4 år, och som först efter rekapitulation, d. v. s. efter den första tjänstetiden, åtnjöt sådan undervisning, kunna likaledes omedelbart efter den under sjätte året avslutade undervisningen lämna tjänsten. Denna olägenhet avhjälpes emellertid av det, som det vill synas, för detta ändamål tillkomna stadgandet i 2. punkten av § 36 mom. 2, enligt vilket vid beräkandet av tjänstetidens ifrågavarande förlängning det eller de år, varunder undervisningen åtnjutits, icke få tillgodoräknas, därest undervisningen åtnjutits jämväl efter den första anställningstiden. Att andra punkten av ifrågavarande moment tillkommit för att giva bestämmelser just för det fall, att undervisningen helt eller delvis ägt rum först under förlängningen respektive efter rekapitulation torde framgå därav att undervisning »efter utgången av första tjänstetiden» ej kan ifrågakomma i andra fall än då genom rekapitulation en andra tjänstgöringstid inträder eller ock enligt första punkten en förlängning av tjänstetiden ägt rum. Den nämnda punkten synes sålunda icke kunna givas annan tolkning än om densamma haft följande lydelse: »För den, som först efter rekapitulation eller eljest efter ut-

gången av första tjänstetiden åtnjuter etc. — — — . Stadgandet i första punkten skulle sålunda vara avsett att förlänga den ursprungliga tjänstetiden med 2 år, stadgandet i andra punkten att åstadkomma den ytterligare förlängning, som i fall av en kort första anställningstid med därpå följande rekapitulation eller förlängning erfordras för att i allmänhet vinna det åsyftade resultatet, nämligen 2 års tjänstgöring efter undervisningen, genomgången fullständig kurs i samma skola, vilket enligt vad ovan nämnts utgjorde statens med § 36 mom. 2 avsedda önskemål.

Vid tillämpningen i nu förevarande fall av denna tolkning av stadgandet i § 36 mom. 2 torde Nylander, därest i hans första tjänstetid jämväl inräknas det år, varunder han på grund av mobilisering kvarstod i tjänst, på grund därav, att han, som rekapitulerat för tiden 1 november 1915—1 november 1917 åtnjutit undervisning i första och andra årskursen av underbefälsskolans maskinistklass under året 1 november 1915—31 oktober 1916, oavsett rekapitulationen, varit skyldig kvarstanna i tjänst, enligt momentets första punkt till den 1 november 1917 och jämlikt andra punkten till den 1 november 1918.

Därest åt § 36 mom. 2 gives här ovan angivna innebörd, vilken synes överensstämma med kommandörerna Juels och friherre Sparres ovan angivna tolkning, torde för den anställda personalen förhållandet i normala fall, då utbildningsplanen följes, i allmänhet komma att ställa sig likartat, vare sig den första anställningstiden är kort eller lång och vare sig i förra fallet rekapitulation sker eller icke, så snart blott den för femte och sjätte anställningsåren avsedda undervisningen i underofficersskolan ägt rum under en tid av minst 2 månader. Sålunda kommer den, som anställts första gången på 6 år och enligt planen åtnjutit undervisning under femte och sjätte året enligt § 36 mom. 2 första punkten få kvarstanna sammanlagt 8 år och den, som första gången anställts på 4 år men därefter rekapitulerat på 2 år, under vilka han åtnjutit undervisning, få kvarstanna jämlikt första punkten sammanlagt 6 och jämlikt andra punkten sammanlagt 8 år eller sålunda även i detta fall 2 år mer än anställningskontrakten gällde. Även för det fall att rekapitulationen gällt allenast 1 år bliver resultatet enahanda. Tjänstetiden förlänges enligt första punkten med 2 år till sammanlagt 6 och enligt andra punkten med ytterligare 1 resp. 2 år till 7 resp. 8 år, beroende på om undervisning åtnjutits under endast rekapitulationsåret eller enligt planen jämväl under sjätte året. Förlängningen kommer sålunda enligt ifrågavarande tolkning under alla förhållanden att om-

fatta 2 år efter utbildningen och minst 2 högst 3 år efter den avtalade anställningstiden.

Härifrån gälla emellertid undantag dels jämlikt det i momentets första punkt intagna stadgandet att för den, som i underofficersskolans min-, maskinist- eller kvartersmansklass icke under minst två månader åtnjutit undervisning i klassens andra årskurs, skyldigheten att kvarstå i tjänst utöver den första tjänstetiden skall omfatta allenast ett år dels ock i fråga om artilleri- och signalmatrosar, hovmästare, befäls- och skeppskockar samt förrådsmän ävensom vapensmeder, vilka enligt utbildningsplanen först under 6. året åtnjuta undervisning i underofficersskola och följaktligen i fall av kort första tjänstetid, förlängd genom rekapitulation (ex. 4 år—2 år), icke skulle bli skyldiga kvarstanna i tjänst mer än ett år efter sammanlagda anställningstidens utgång. Huruvida sistnämnda undantag har sin grund i ett förbiseende vid stadgandets avfattning eller — vilket synes mera troligt — däri, att i fråga om dessa sjömän ytterligare ett års kvarstannande ej ansetts vara av samma vikt som i fråga om övriga, må vara svårt att avgöra. Dock torde sistnämnda alternativ delvis vinna stöd däri, att vid armén icke i något fall skyldighet att kvarstanna utöver kontrakterad tjänstetid finnes föreskriven.

Visserligen är det sant att för det fall, att utbildningsplanen icke följes och undervisningen i underofficersskolan förlägges exempelvis till sjunde året eller senare, anställningstiden med nu angivna tolkning kunde komma att upphöra omedelbart efter det utbildningen avslutats, men att för dylika säkerligen sällsynta fall, utan uttrycklig bestämmelse pålägga vederbörande sjöman, som avtalat om viss anställningstid, en ytterligare tjänstetid lär icke låta sig göra. Ej heller torde det under krigsåren tillämpade i reglementet icke förutsedda fallet att den för två år avsedda undervisningen slutförts under 1 år kunna få medföra en längre utsträckning av tjänstetiden än den, vartill ordalagen föranleda eller, då undervisningen åtnjutes under femte året, 2 år efter genomgången fullständig kurs i underofficersskola.

Skulle, på sätt stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm för sin del anfört den i momentets första punkt omnämnda »första tjänstetiden» vara liktydig med »den kontrakterade tjänstetiden» och förlängningen följaktligen läggas till rekapitulationstiden, skulle momentets andra punkt sakna tillämpning i alla andra fall än det, då undervisning åtnjutits dels under sista året av den avtalade tjänstetiden och dels under ett därpå följande förlängningsår. Med en dylik tolkning skulle stadgandet jämväl komma att leda till det orim-

liga resultatet att exempelvis den, som anstälts på 4 år och därefter rekapitulerat på 2, varunder han åtnjutit undervisning skulle jämlikt första punkten få tjänstetiden förlängd med 2 år, och jämlikt andra punkten med ytterligare 2 eller sålunda med sammanlagt 4 år. Den, som avslutade kontrakt på 2 års förnyad anställning skulle sålunda i flertalet fall i själva verket binda sig vid 6 år, utan att kontraktet därom innehöll någon närmare bestämmelse, något som uppenbarligen måste anses i och för sig olämpligt och i varje fall för sin tillämpning synes kräva icke blott oförtydbar bestämmelse i reglementet utan även en erinran i kontraktet.

Även om emellertid svårigheter föreligga att av ordalagen i stadgandet i förevarande moment utläsa stadgandets rätta innebörd, synes dock slutligen allmänna rättsgrundsatser fordra att den tolkning gives företräde, som för den till tjänstbarhet förpliktade är den förmånligaste.

Då det torde vara synnerligen angeläget, att ifrågavarande bestämmelser, vilka angå en för den enskilde så betydelsefull fråga som den, under viken tid hans anställning i tjänsten varar, äro klart och tydligt avfattade och det i allt fall torde vara av vikt att desamma icke givas olika tolkning vid flottans båda stationer, har jag, med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion ansett mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t för den åtgärd, som Eders Kungl. Maj:t i nåder må finna framställningen föranleda.»

Tjänstförrättande chefen för marinstaben avgav den 26 juli 1919 underdånigt utlåtande över militieombudsmannens berörda framställning och anförde därvid följande.

Anledningen till att bestämmelserna i R. M. I § 36 mom. 2 tolkats olika av olika myndigheter syntes vara, att innebörden av uttrycket »den första tjänstetiden» icke vore fullt tydlig. Sålunda hade stationsbefälhavaren och chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm ansett nämnda uttryck innefatta såväl den egentliga första tjänstetiden som även efter densamma eventuellt infallande rekapitulationstid. Enligt denna tolkning skulle sålunda den förlängning av tjänstetid, som vore en följd av åtnjuten undervisning i underofficersskola, icke få räknas taga sin början förrän efter avslutad eventuell rekapitulationstid. Enligt den av stationsbefälhavaren och chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Karlskrona angivna tolkningen däremot, till vilken jämväl militieombudsmannen anslutit sig, skulle med första tjänstetid förstås endast

den egentliga första anställningstiden vid sjömanskåren, däri icke inräknad eventuellt efterföljande rekapitulationstid. Förlängning av tjänstetiden på grund av åtnjuten undervisning i underofficersskola kunde med denna tolkning helt eller delvis sammanfalla med eventuell rekapitulationstid. Ändamålet med stadgandena i R. M. I. § 36:2 vore, såsom också militieombudsmannen framhölle, att kronan skulle, genom obligatoriskt kvarhållande av f. d. elever i underofficersskolan i tjänst under viss tid, erhålla utbyte av den manskapet i nämnda skola meddelade undervisningen. Att härvidlag göra någon skillnad i realiteten mellan den, som anställdes med en första lång anställningstid, och den, som från början anställdes på kortare tid och därefter rekapitulerade, syntes meningslöst. Tvärtom torde just andra punkten i § 36 mom. 2 hava tillkommit för att likställa de båda kategorierna. Då olika tolkning av här avhandlade bestämmelser gjort sig gällande, ville tjänstförrättande chefen för marininstaben med instämmande i den av myndigheterna i Karlskrona omfattade tolkningen, till vilken jämväl militieombudsmannen anslutit sig, föreslå att R. M. I § 36 mom. 2 måtte erhålla ett tillägg av följande lydelse.

§ 36.

1. — — — — —
2. — — — — — 347 ¹/₂)

Den första tjänstetiden skall för den, som karlskrivits från skeppsgossekåren, anses utgå vid i § 35 a) angiven tid och för medelst kontrakt anställt manskap vid den tid, som angives i vid första anställningen upprättat kontrakt.

* * *

Vid underdånig föredragning av detta ärende den 10 oktober 1919 fann Kungl. Maj:t gott föreskriva, att § 36 mom. 2 i reglemente för marinen, del I, skulle erhålla följande ändrade lydelse.

§ 36.

1. — — — — —
2. Envar vid sjömanskåren anställd, som icke inom av vederbörande chef för underofficers- och sjömanskårerna bestämd tid anmält sig önska befrielse från kommendering till underofficersskolan och som under minst två månader åtnjutit undervisning i denna skola, är skyldig att kvarstå i tjänst två år utöver den första tjänstetiden; dock

att för den, som i underofficersskolans min-, maskinist- eller kvartersmansklass icke under minst två månader åtnjutit undervisning i klassens andra årskurs, sagda skyldighet skall omfatta allenast ett år. För den, som efter utgången av första tjänstetiden åtnjuter undervisning i underofficersskolan, skall här omfördörd förlängning av tjänstetiden anses taga sin början omedelbart efter utgången av det eller de tjänsteår, varunder undervisning i skolan åtnjutits (§§ 346, 347 och 347 $\frac{1}{2}$).

Med den lydelse ifrågavarande moment numera erhållit, torde tjänstetidens ifrågavarande förlängning i allmänhet komma att omfatta två år efter sist åtnjuten undervisning i underofficersskolan. Endast i de särskilt angivna undantagsfallen kommer densamma att understiga denna tidrymd. Huruvida i sistnämnda fall den, som vid anställningstidens utgång endast genomgått första årskursen av de i undantagsbestämmelserna angivna klasserna, men sedermera under förlängningstiden genomgår andra årskursen, ehuru han icke rekapitulerat, skall tjänstgöra ytterligare två år enligt huvudregeln eller om tiden för förlängningen av hans tjänstetid skall beräknas enbart med hänsyn till förhållandena vid denna tjänstetids utgång, då endast en årsklass genomgått, synes tveksamt. Stadgandets ordalag, särskilt i den nya lydelsen, synas emellertid närmast giva stöd för den sistnämnda tolkningen.

I fråga om dem, som, efter att hava rekapitulerat, enligt undervisningsplanen åtnjutit undervisning under allenast ettdera av femte eller sjätte anställningsåret, kommer stadgandet att innebära en nyhet, så till vida att minsta sammanlagda tjänstgöringstiden för dem, som erhållit sin undervisning under 6:te året, numera bliver 8 år i stället för 7, under det de, vilkas undervisning är förlagd till 5:te året, eventuellt, beroende på rekapitulationstidens längd, kunna såsom förut lämna sin tjänst efter 7 år. Frånsett denna ändring torde stadgandet sålunda i sak vara av samma innebörd som detsamma enligt den av militieombudsmannen här ovan angivna tolkningen förut haft. Att stadgandet, i den mån detsamma innefattar ändring i förut gällande bestämmelser, icke äger tillämpning å dem, som anställts före ändringens ikraftträdande, torde vara uppenbart.

**Framställning till riksdagen angående förhöjning av de till
befordrande av göromålens gång, till expenser och till
reskostnader anvisade anslag.**

Efter framställning av militieombudsmannen ställde 1916 års riksdag till militieombudsmannens förfogande ett årligt anslag å 4,000 kronor att användas till befordrande av göromålens gång inom expeditionen samt till vikariatsersättning, med rätt för militieombudsmannen att därav anvisa ett belopp av 800 kronor åt den tjänsteman, som ansvarade för registratorsgöromålen å expeditionen. Samtidigt anvisades till bestridande av expenser vid militieombudsmansexpeditionen ett årligt anslag å 1,600 kronor, varjämte medgavs, att till bestridande av kostnaden för militieombudsmannens ämbetsresor finge på hans rekvisition och mot därför inom varje års utgång avgivande räkning förskottsvis utbetalas 5,000 kronor.

Sedan sekreterartjänsten vid expeditionen ombildats till en expeditionssekreterarebefattning har på militieombudsmannens begäran myndigandet för honom att av det till befordrande av göromålens gång inom expeditionen samt till vikariatsersättning beviljade anslag använda visst belopp till den tjänsteman, som ansvarade för registratorsgöromålen å expeditionen, förfallit, i följd varav anslaget till befordrande av göromålens gång m. m. för närvarande utgår med allenast 3,200 kronor.

I anledning av framställning från militieombudsmannen om tillfälligt ytterligare anslag till befordrande av göromålens gång inom expeditionen medgav 1917 års riksdag, att för bortarbetande av uppkommen arbetsbalans å militieombudsmannens expedition militieombudsmannen finge av 1917 års förslagsanslag till avlöning, resekostnader och expenser m. m. för militieombudsmannen och hans expedition använda högst 2,000 kronor; och anvisades för år 1918 för enahanda ändamål likaledes högst 2,000 kronor.

Jämväl till 1918 års lagtima riksdag gjorde militieombudsmannen framställning om tillfällig ökning av de anvisade anslagen; och medgav riksdagen i anledning härav, att för bortarbetande av uppkommen arbetsbalans å militieombudsmannens expedition finge under år 1919 användas ett belopp av högst 2,000 kronor; att till bestridande av expenser vid militieombudsmansexpeditionen finge under ett vart av åren 1918 och 1919 användas, förutom det i staten upptagna belopp 1,600 kronor, ytterligare högst 900 kronor; att till bestridande av kostnaden för militieombudsmannens ämbetsresor finge under år 1919, på hans rekvisition och mot därför inom årets utgång avgivande räkning, förskottsvis utbetalas, utöver det i staten uppförda belopp 5,000 kronor, ytterligare högst 3,000 kronor.

Att den under föregående år beviljade förhöjningen i anslagen även bör utgå allt fortfarande torde vara uppenbart. Som det emellertid är den allmänna prisstegringen, som motiverat denna tillfälliga ökning i de anvisade anslagen till expeditionen och en återgång härutinnan till normala förhållanden inom en överskådlig framtid väl knappast torde vara att vänta, har det synts mig lämpligt att anslagen fastställas till de sammanlagda belopp, varmed de utgått under sistförflutna år.

Det synes mig vidare ändamålsenligt att den ändringen vidtages att anslagen till befordrande av göromålens gång m. m. och till expenser, i likhet med vad som förut ägt rum beträffande justitieombudsmansexpeditionen, sammanslås till ett gemensamt expensanslag. Det är nämligen ofta tvivelaktigt, av vilket anslag en utgift bör täckas och något skäl för att bibehålla anslagen uppdelade torde icke föreligga.

På grund av vad sålunda anförts får jag vördsamt hemställa att riksdagen ville bevilja från och med år 1920

dels ett årligt anslag av sjutusenjuhundra kronor att, emot behörig redogörelse, användas till bestridande av expenser för militieombudsmannens expedition,

dels ock ett årligt anslag av åttatusen kronor till bestridande av kostnaden för militieombudsmannens ämbetsresor mot därför inom varje års utgång avgivande räkning.

Denna framställning torde böra hänvisas till bankoutskottet.

Stockholm den 10 januari 1920.

GUSTAF LINDSTEDT.

STURE CENTERWALL.

Framställning till riksdagen angående dyrtidstillägg under år 1920 åt befattningshavare vid militieombudsmansexpeditionen.

I anledning av en av militieombudsmannen till 1919 års lagtima riksdag gjord framställning och en inom riksdagen väckt motion medgav riksdagen, att dyrtidstillägg finge under år 1919 och förra halvåret av år 1920 utgå till militieombudsmannen och befattningshavare vid militieombudsmannens expedition enligt de grunder, som av riksdagen godkänts för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, samt att tillfällig löneförbättring finge under år 1919 utgå till vissa befattningshavare vid riksdagens verk och myndigheter i enlighet med ett av riksdagens bankoutskott upprättat förslag, upptagande under militieombudsmansexpeditionen — förutom militieombudsmannen — expeditionssekreteraren, byråintendenten och ett kvinnligt biträde samt innefattande tillämpning av de grunder, som medgivits för vissa befattningar å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen.

Militieombudsmannen bemyndigades att för ifrågasvarande ändamål av förslagsanslaget till avlöning, resekostnader och expenser för militieombudsmannen och hans expedition använda erforderligt belopp.

Då det av dyrtiden alstrade behovet av lönetillägg alltjämt gör sig gällande, hemställer jag vördsamt att riksdagen jämväl för år 1920 ville bereda befattningshavare vid militieombudsmansexpeditionen dyrtidstillägg och löneförbättring; och torde härför fastställas samma grunder som kunna i ena eller andra avseendet varda stadgade för befattningshavare vid statens ämbetsverk.

Jag anhåller att denna framställning måtte hänvisas till vederbörande utskott.

Stockholm den 10 januari 1920.

GUSTAF LINDSTEDT.

STURE CENTERWALL.